

*Баргузидаи ашъор ва осори насрии
шоиру нависандагони кӯҳистони Нурато*

Гулли САНГ

*Баргузидаи ашъор ва осори насрии
шоиру нависандагони кӯҳистони Нурато*

ГУЛИ САНГ

«TAMADDUN»
Тошканд – 2021

УЎК: 821.222.8
КБК: 84(5 Тоҷ)7
И-48

Гули санг. Баргузидаи ашъор ва осори насрии шоиру нависандагони кӯҳистони Нурато. Тошканд: «TAMADDUN», 2021. 312 саҳ.

Мураттиб ва муҳаррир:

Юнуси ИМОМНАЗАР,
адиб, узви Иттиҳоди нависандагони Ўзбекистон

Муҳаррири масъул:

Олим ДАВЛАТОВ,
доктори фалсафа доир ба илмҳои филология

Аз назари маъмурию расмӣ деҳаҳои Эҷ (ҳамроҳ бо Соӣхурд ва Симбулоқ), Соб, Синтаб ба ноҳияи Нуратои вилояти Навоӣ, деҳаҳои Моҷарм, Андагин, Ўхм, Ҳоят, Асраф, Пораит ба ноҳияи Фориши вилояти Қиззах ва деҳаи Устук ба ноҳияи Қӯшиработи вилояти Самарқанд тааллуқ доранд. Агарчи деҳаҳои ёдишуда дар таркиби се вилояти мухталиф ҳастанд, таърих, забону адабиёт ва фарҳанги онҳо бояд тавъам, таҳти унвони тоҷикони кӯҳистони Нурато омӯхта шавад. Далели қотеъи ин пешниҳод он аст, ки мардуми қаторкӯҳи Нурато аз замони пайдоиши худ то ба ҳол дар канори ҳам зиндагӣ карда, дорои расму оин, одоту одоби мушобеҳу яқсохт мебошанд ва забони модарии онҳо ягона аст – тоҷикӣ (форсӣ). Бо мурури чандин садсола рафтӯмади муттасил, додугирифтӣ ҳамешагӣ, забони ноби порсӣ, ҳамхонии шинухез ва ҳар гуна фарҳанги мардумӣ дар ин рустоҳои кӯҳистонӣ устувор боқӣ мондааст ва бо ҳамин тавъамӣ идома меёбад.

Китоби «Гули санг» намунаҳои боризи назму насри эҷодкорони кӯҳистони Нураторо дарбар мегирад. Бояд гуфт, ки шоиру нависандагони ин кӯҳистон миллат ва диёри худро дар ҷаҳони назму насри форсизабонҳо рӯнамоӣ мекунанд. Онҳо ба мисли гули санг аз дили кӯҳсори сахту санглох падид омада наишӯнамо меёбанд, асарҳои мондагор меофаранд, ба афзудани обрӯ ва шукӯҳи диёри худ мусоидат менамоянд.

Китоби мазкур бо фаро гирифтани ашъору осори насрии беҳтарин адибони кӯҳистони Нурато ба доираи васеи хонандагон, ба одамони касбу кори гуногун, донишомӯзу донишҷӯён ва ҳар касе, ки завқу иштиёқ ба каломии ноби бадеӣ дорад, пешниҳод мегардад.

*Китоб мутобиқи имлои «Фарҳанги имлои забони тоҷикӣ»
(Душанбе, «Шарқи озод», 2013) омодаи нашр гардида*

ISBN 978-9943-5122-0-7

© «Tamaddun», 2021.
© Юнуси Имомназар, 2021

ШАРҲИ РҶӢИ КОР ОМАДАНИ КИТОБ

Аз рӯзе, ки худамро мешиносаму ба фарқи сиёҳу сапеди гирду барам меравам, ба унвони беҳтарин идеал дар ҳаёти худ падарамро шинохтаам. Ӯ инсоне буд дарёдилу дилёб, бениҳоят заҳматкашу саҳтҷон, пухтакору дурандеш. Аз худ бештар ғами дигаронро меҳӯрд, барои баровардани ниёзи наздикону дӯстонаш пайваста камари ҳиммат мебаст. Ҳеч гоҳ аз ёдам намеравад, вақте ки дар хурдсолӣ бо бачаи ҳамсоямон муноқиша карда будам, падарам маро садо зада, гӯшмол дода, гуфта буд: «Мо ҳамеша дар бачагӣ ҷанги сағҳоро тамошо мекардем, акнун мебинам, ки он одат ба одамҳо низ гузаштааст. Шарм намекуни бо ҳамсоябача дасту гиребон мешавӣ? Пас, меҳру оқибат кучо шуд, ҳаққи ҳамсоягӣ дар кучо монд? Ё барои ту ин чизҳо аҳамият надоранд?» Аз он ба баъд, дигар аслан бо бачаҳо туюман¹ нарафтаам ва ба ин монанд гӯшмолу насиҳатҳои падарамро борҳо шунида, пайрави гуфтаҳоиаш амал кардаам.

Падарам – Ҷамоли Орзумурод пас аз хатми мактаби миёна ба шаҳри Душанбе меравад ва донишҷӯии факултаи ҳисобдорӣ Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон мегардад. Вақте ки пай мебарад барои падару модари серфарзандаш таъмини моддии бачаҳо мушкӣ аст, аз ҳамон соли аввал ба таҳсили шабона мегузарад ва рӯзона кор мекунад. Солҳои 1978 – 1980 дар минтақаи дурдасти кишвари Русия дар Камчатка хидмати сарбозиро адо мекунад. Пас аз як соли хидмат хонадор шуда, модарамро низ ба Душанбе мебарад. То поёни таҳсилоти донишгоҳ дар хонаи иҷоравӣ нишаста, ҳар ду кор карда рӯз мегузаронанд. Он солҳо падарам чӣ гуна давутози рӯзгор, азобиҳои таҳсил ва мушкӣ корро аз сар гузаронда буд, ба худаш аён буду ба Парвардигор. Бе шубҳа, он гуна вазъи зиндагӣ ба касоне ҳам ошно аст, ки рӯз кор мекунанду шаб таҳсил ва то саҳариҳо китоб мехонанд...

Падарам пас аз соҳиби диплом шудан ба зодгоҳи худ деҳаи Эҷ бармегардад ва сараввал дар идораҳои давлатии колхозамон ҳисобдорӣ мекунад. Аз устодони худ – Мустафо Раҳимов, Худойкул Азимов, Ҳаким Давронов, Зайниддин Амонов таҷрибаи кору ҳаёт омӯхта пухта мешавад. Пас аз бознишаста шудани устодаш Мустафо Раҳимов, ки чандин сол раиси ҳисобдорӣ буд, вазифаи ўро ҳисобдори аршад Эшмурод Нурмуродов ба уҳда мегирад. Вале пас аз як сол (соли 1996) бо пешниҳоди ҳайати мудирияти Ширкати давлатии наслдорӣ «Нурато», ки на танҳо дар вилояти Навой, балки дар саросари кишвар аз маъруфтарин муассисаҳои гӯсфанди қароқулпарварӣ ба шумор мерафт, падарам раиси ҳисобдорӣ таъйин мегардад. Ҷолиби диққат ин аст, ки дар давоми фаъолияти ӯ чанд нафар мудир иваз мешаванд, вале вай ҳамеша сари вазифааш побарҷо мемонад. Аз пайи ҳисобу китоби дақиқ, коршиносӣ ва таҷрибаҳои андӯхтаи падарам ширкати чорводорӣ «Нурато» як муддат хеле ғани гардида, саршумори чорвоаш аз панҷоҳ ҳазор мегузарад, дар чарогоҳи кӯҳии ширкат галаи аспон ба вучуд меояд. Дар идомаи кор,

¹ Туюман рафтан – лаҳҷаи хархаша кардан

хамзамон бо хоҷагиҳои махсуси ниғаҳбонии чорвои парвоӣ, ба ташкили рамаи бузҳои оренбургӣ (барои тибиту ширашон) низ муваффақ мешаванд.

Бар замми кори асосӣ, падарам яке аз ғаёлони ноҳияи Нурато ва шахраку деҳоти зертобеи он – Синтаб, Соб, Эҷ, Авлиё ва авулҳои қазоқнишин буд. Ба туфайли ҳимоятҳои ҳаққу ҳуқуқи шаҳрвандон, проблемагузорӣ, ҳалли масъалаҳои рӯзмарра ва ёриву пуштибонии ҳамешагӣ ба халқ, чанд муддат ҳамчун намояндаи мардумӣ дар Шӯрои намояндагони мардумии вилоят ва ҷумҳурӣ интиҳоб мешавад. Ҳар гоҳ ҳамшаҳриёну дӯстони падарам аз хислатҳои неки ӯ, аз саъю талошҳои доимиаш, аз он ки ба мардуми одӣ муттасил дасти ёрӣ дароз мекард, таъриф мекунанд, сарам ба осмон мерасад, бо фахру ифтихор ӯро бузургу беҳамто мебинам, бо тамоми вучуд ба ӯ эҳтиром мегузорам.

Афсӯс, қисмат ба сари одам рӯзхоеро меовардааст, ки на хурд дарк мекунаду на бузург. Касе намедонад, фардо ба чӣ гуна пешомад рӯ ба рӯ мешавад, аз ҷумла, падари заҳматпешаи ман. Ӯ аз бозиҳои талхи зиндагӣ дар ғафлат монда буд. Вақте ки даргири қору мушкилоти рӯзгор дар миёни Авлиёву Эҷ равуо мекард, ногаҳон ба тасодуми сахте дучор меояд. Дар он рӯзи наҳси тирамоҳӣ пеш-пешӣ ғуруби хуршед, ки уфук ранги хунин мегирифт, поре аз замини асфалтӣ низ бо бархӯрди ду мошини сабукрав ба «фиғон» омада, пардаи хунин ба сар мекашад. Бо ин бархӯрди дилозор падари меҳрубону дарёдилаам, ҳамон инсоне, ки хурду калон дӯсташ медоштанду барояш эҳтиром меварзиданд, дар остонаи синни шаст ба марги муфочо мубтало мегардад...

Дардо, ҳасрато! Во, дарег!

Аз замони даргузашти падари бузургворам чанд сол сипарӣ мешавад, вале ҳанӯз ки ҳанӯз ӯ дар зехну дидаам зинда метобад, бо нигоҳҳои ҷиддию дилсӯзонааш, бо шӯхию хандаҳои дилошӯбаш, бо ҳама салобату маҳобаташ дар пеши назарам падида меояд. Лаҳзае нест, ки суҳанҳои ноби ӯ, панду насихатҳои падаронаи ӯро аз ёд барорам. Падарам бо як ҷаҳон арҷу эҳтиром ба одамон, меғуфт: «Бо ҳар касе рӯ ба рӯ меоям, саъй кун ба қари дилаш роҳ ёбӣ. Ба ӯ муомилаи хуш кун, суҳани нек гӯӣ, мулоим бош. Ман аз муаллимонамон, аз шоиру нависандагонамон, аз одамони рӯзгордидаю пухташуда ҳамин гуна муоиларо омӯхтаам. Алалхусус, ба устодону аҳли суҳан хушрафтор бош».

Чанде қабл, дар ҳоле ки сарро миёни ду даст гузошта бо ёди падар менишастам, ҳис кардам аз ғайб касе бо ман ҳарф мезанад. Намедонам, гӯё овози ғайб бароям хеле шинос менамуд, ба мисли садои падарам хеле муассир ба гӯшҳоям менишаст: «Биё, бо ҳам ба орзуҳои нимароҳи падарат мерасем, – овози маҳину тасаллибахш маро ғарқи худ сохт, – суҳанҳои ноби кӯхистони Нураторо чамъ карда ба мардум мерасонем. Мебинӣ, ки бо ин ҳиммат ҳам рӯҳи падар шод шудаасту ҳам мардуми бисёр аз китоби калому суҳани нек бархурдор. Ё Аллоҳ, кори хайро ба таъхир магузор!»

Он овози ғайб, намедонам хоб буд ё руъё, маро водор кард бо устои сухан, адиб Юнуси Имомназар мулоқот кунам. Ва инак, Худоро шукр, бо эҳтимоми эшон ва ёрию дастгирии шоирони маҳбуб Паймон ва Абдулло Субҳон яке аз орзуҳои падари бузургворамро рӯйи об баровардам. Беҳтарин осори назму насри эҷодкорони кӯҳистони Нураторо гирдоварӣ намуда, онҳоро бо ҳамдастии модарам Муҳаббат, бародарам Хайём ва хоҳаронам аз ҳисоби мероси падарам бо номи «Гули санг» ба таъъ расонидем. Умедворам, бо ин ки китоби мазкур ёдгоре барои зинда ниғаҳ доштани рӯҳу хотири падарам – Ҷамоли Орзумурод аст, ҳамчун як манбаи судманду дардхури адабиву бадеӣ, намунаи боризи адабиёти тоҷик ва ҳамчун китоби дӯстдоштаи халқи тоҷик низ рӯнамоӣ мегардад ва хурду калон, донишомӯзу донишҷӯён, ҳама гуна касоне, ки ба забону адабиёт меҳр доранд, аз он баҳра хоҳанд бурд.

**ҶАЛОЛИ ҶАМОЛ,
мудири омили намояндагии «Мерседес Бенс»-и Олмон
дар шаҳри Ал-айни Имороти Муттаҳидаи Арабӣ**

ДАР ҲОШИЯИ КИТОБИ

«ГУЛИ САНГ»

Риштакӯҳҳои Нурато яке аз шоҳаҳои ғарбии силсилакӯҳҳои Ҳисору Олой (Қаратоғ, Октоғ ва Нурато) буда, ҳамчун ҷузъи ҷудонопазири табиати кӯҳистонии Осиёи Миёна дар хоки Ўзбекистон қарор доранд. Ин қаторкӯҳ ба унвони беҳтарин садде аз самти шимол аст, ки муқаддаман аз ҳазорсолаи пеш аз милод шаҳрҳои Варорӯд, бахши калони водии Зарафшонро то шаҳри Навоӣ аз бадӯ болоҳо, минҷумла, аз боду гирдбодҳои харобизои биёбони Қизилқум ҳифозат мекунад ва дар ин хиттаи пурҷамъият шароити хубу мусоидро барои зиндагӣ фароҳам меоварад. Баландтарин қуллаи риштакӯҳи мазкур Сарихоҷ аст, ки дар нақшаҳо ва асноди расмӣ Ўзбекистон бо калимаи ўзбекии Ҳаётбошӣ ном бурда мешавад (2169 м).

Кӯҳистони Нурато дар қисми шимолу ғарбии шаҳри Самарқанд воқеъ буда, маҳдудаҳои он аз назари маъмурӣ мутааллиқ ба вилоятҳои Самарқанд, Навоӣ ва Қиззах аст. Ин кӯҳсор аз бахши ҷанубу шарқ ба самти шимолу ғарб ба фосилаи 170 км тӯл мекашад. Сари теппаю қуллаҳо бештар бо варақсангҳои сурбиранг пӯшида шудааст. Аз се-панҷкилометрии доманакӯҳҳои қисми шимолӣ паҳнои дашти Қизилқум оғоз меёбад.

Дар фосилаи 15 – 18 км ба таври мувозо бо риштакӯҳҳои Нурато дарёчаи Ҳайдаркӯл воқеъ аст. Бар асоси бароварди соли 2006 ин дарёча (кӯл) дорои арзи мутавассити 34,8 км ва тӯли 160 км буда, умқаш ба ҳисоби миёна ба 34 м мерасад. Он бо номи мустаори «дарёчаи фирӯзай дар дили регзор» маъруф шудааст. Оби дарёча шӯр, ҳаҷми он тахминан 45 километри мукааб аст. Аз сатҳи баҳр дар баландии 247 м қарор дорад. Дар Ўзбекистон хушмазатарин моҳиҳо аз ҳавзаи ҳамин дарёча ба даст меоянд.

Дар миёнаи даштҳои байни Ҳайдаркӯл ва риштакӯҳҳои Нурато, дар наздикии шаҳраки Банди ноҳияи Фориш Оббанди Хонбандӣ воқеъ аст, ки манзараи шигифтангез дорад. Ин оббанд ханӯз дар асрҳои миёна аз ҷониби деҳқонҳои таҳҷой сохта шудааст ва барои ҳар як сайёҳ ҷолиби диққат мебошад. Яъне, дар дили саҳрои хушк обшори нозанин – Шаршараи садди Хонбандӣ ҷо хуш кардааст. Шаршара аз обҳои Илончисой маншаъ мегирад ва аз болои оббанд ба поён сарозер мешавад. Баландии оббанд 15 м, дарозиаш дар поён 24 м ва дар боло 50 м аст. Ғафсии девори сад дар поён ба 8 м ва то боло камбаршавон омада ба 2 м мерасад. Оббанд аз сангҳои яксохт ва бо андозаҳои яқсонӣ ба ҳамдигар қуфлу калидшуда эҳдос гардидааст.

Дар наздикии Қиззах яке аз ҷойҳои дидани риштакӯҳҳои Нурато – Дарвозаи Темур (бо номи Моргузар низ ёд шудааст) воқеъ мебошад, ки дар ин дара рӯди Сангзор ҷорӣ аст. Ҳарчанд арзи дара худудан 120 – 130 м мебошад, дар маҳалли «дарвоза» бо ду харсанги азими кӯҳшакл танг шуда, бари гузаргоҳаш то 40 м коҳиш меёбад. Дар сатҳи харсангҳо катибаҳои форсӣ ба чашм меҳӯранд.

Дар қисми ғарбии риштакӯхҳои Нурато дараи муъҷизаосои Сармиҷ қарор дорад, ки он бо петроглифҳои худ машҳур аст. Санғнигораю катибаҳо ва аносири кимиёии ин минтақа ҳанӯз комилан омӯхта нашудааст.

Оромгоҳи Нукриддин Қаттол, ки дар шаҳраки Авлиё воқеъ аст, шаҳри бостони Нурато бо Чашмаи бемисолу ёдгориҳои арзишманди таърихии худ ба кӯҳистони Нурато ҷалолу шаҳомати беандоза ато мекунад. Омӯзиши таъриху фарҳанг ва адабиёти деҳоти тоҷикнишини кӯҳистонро бидуни иртибот бо мардуми шаҳри Нурато тасаввур кардан амри муҳол аст.

Дар миёни дараҳо ва баландиҳои кӯҳистони Нурато бошад, чандин ёдгории дидани таърихӣ мавҷуд мебошад, ки қадимат ва моҳияти аслии онҳоро ҳанӯз пурра наомӯхтаанд. Аз ҷумла, дар ҳаволии деҳаи Эҷ: катибаҳои рӯйисангии дараҳои Зиҳнок, Қалъа, Фечак ва Пирғирӯд, қалъаи беш аз духазорсолаи Фечак, ғори пурасрори дараи Ғорикон, Хонақоҳи Ҳазрати Довуд, Ғури Сӯфӣ, Пиритурк, Мазори Миёна, оромгоҳи Ҳоҷа Рӯшноӣ, оромгоҳҳои Сарибӯ Дариуштурӣ; дар Синтаб: мазорҳои Ширинато, Хӯчамаҳмад, Саврато, Ғоибато, Боботан, Ҳазрати Мулло Валӣ, Хӯчапорсо, Коризато, Бибикон, Сирак, чашмаи Акко, шаршараи Обҷаҳ, баландиҳои Шаҳидон, Сум, Умар, Сафаралӣ, Козбон, Қӯрғон, Регак, кӯли Фозилмон; дар Мочарм: чоҳҳои Аваз, Узоқ, Ҳосил, ҳавзҳои Киромӣ азим, Хӯча, Лойқа, Қӯтони Кочак, обанбори қадимаи Нойҳавз, оромгоҳи Ҳазрати Зайнулобиддин, дараҳти ҳамешасабзи Арча, Ҳазрати Имом, Эшони Халифа (Андагин); дар Ўҳм: Бобои Шаршара, ғорҳои Каждум, Парандоз, Шахи Зард, Шахи Алӣ, Рухшах, қабристонҳои Чилгазато, Ғучи Ғозӣ, Ҳазрати Бибӣ, Шаҳидон, Азизон, Ҳасратато, Ҳазрати Эшон; дар Ҳоят: поғутҳои (ғор) Бобои Ғафур, Хӯчамқул, Баҳримурод, Шахи Қӯрғон, нақшҳои рӯйисангии Сайидон, Нови Дароз, Пичак, Форғу; дар Порашт: Сухчи Абдуллоҳон, Султонтеппа; дар наздикиҳои Устук: Сойи Устук, обанбори Абдуллоҳонбандӣ ва қариб дар ҳар як деҳа мавҷудияти осиебҳо, чувозҳои равшанкашӣ, сутуну зинаҳои боқимондаи масҷидҳо аз пешинаи пурасрор ва фарҳанги волои мардуми таҳҷойӣ дарак медиҳанд.

Дониستاني он чиз бениҳоят муҳим аст, ки аз қадимулайём дар кӯҳистони Нурато тоҷикон зиндагӣ мекунад ва дар асл, халқи таҳҷойӣ ва муқим тоҷикҳо мебошанд. Мутаассифона, чандин деҳу русто ва гузарҳои тоҷикнишин бо мурури солҳо ва аз дасти сиёсатҳои роҳафта аз байн рафтаанд, мардум пароканда шудаанд, одамон манзилҳои худро тарк карда ба ҷойҳои дигар кӯч бастаанд (чунончи, аз деҳоти Саврак, Чӯш, Бузургато, Урганҷӣ, Сарикӯл, Тиллокон, Барак, Сунбул, Бурган, Ҷадир). Дар ҳоли ҳозир деҳаҳои тоҷикнишини боқимонда асосан дар доманакӯҳҳои қисми шимолии риштакӯхҳои Нурато – аз машриқ ба самти мағриб деҳаҳои Порашт, Асраф, Ҳоят, Ўҳм, Мочарм, Андагин, Синтаб, Соб, Симбулоқ, Эҷ, Сойхурд ва дар қисми шимоли қаторкӯҳ деҳаи Устук арзи вучуд доранд. Аз лиҳози маъмурӣ деҳаҳои Порашт, Асраф, Ҳоят, Ўҳм, Мочарм мутааллиқ ба ноҳияи Фориши вилояти Қиззах, Синтаб, Соб, Симбулоқ, Эҷ, Сойхурд марбут ба ноҳияи

Нуратои вилояти Навоӣ мебошанд ва деҳаи Устук ҷузви Ҷамоати шаҳрвандони Урганҷии ноҳияи Қӯшрабати вилояти Самарқанд аст. Дар ҳар як деҳа омӯзиш ба забони модарӣ сурат мегирад.

Дуруст, аз назари маъмурию расмӣ деҳаҳои ёдшуда мутааллиқ ба се ноҳия ва се вилояти мухталиф ҳастанд, вале таърих, забону адабиёт ва фарҳанги онҳо бояд тавҷам, таҳти унвони тоҷикони кӯхистони Нурато омӯхта шавад. Далели қотеъи ин пешниҳод он аст, ки мардуми риштакӯҳҳои Нурато аз замони пайдоиши худ то ҳол дар канори ҳам зиндагӣ карда, дорои расму оин, одоту одоби мушобеҳу яксохт мебошанд ва забони модарии ягона доранд. Аз миён чандин садсола мегузаранд, вале рафтуомади муттасил, додугирифта ҳамешагӣ, забони ноби порсӣ, ҳамхонии шинухез ва ҳар гуна фарҳанги мардумӣ дар ин деҳаҳои кӯхистонӣ устувор боқӣ мондааст ва бо ҳамин тавҷамӣ идома меёбад.

Мардуми кӯхистони Нурато аз замони пеш равобитаи ногусастанӣ бо шаҳру минтақаҳои атроф доранд ва бо тақозои рӯзгор одамони бисёре гоҳ танҳо, гоҳе бо оилаҳояшон ба чор сӯ нақли макон кардаанд. Ахиран дар гӯшаю канори кишвар ва гузашта аз ин, дар Тоҷикистон, Русия, Қазоқистон, Қирғизистон, ҳатто мамӯлики Аврупою Амрико зодагони устукӣ, асрафию пораштӣ, ҳоятию ӯхмӣ, мочармию андагинӣ, синтабию собӣ ва эҷиyo сойхурдиyo метавон дучор омад. Аз ин сарзамини кӯхистонӣ донишмандон, муарриху меъморон, шоиру нависандагон, муҳандису муғаниён, варзишкорон, дар кул, инсонҳои хунарманду соҳиби касбу пешаи гуногун сабаида баромадаанд. Қисми асосии онҳо фаротар аз забони модарӣ, бо забонҳои русӣ, ўзбекӣ ва акнун бо забони англисӣ низ фаъолият намуда, шуҳрат ёфтаанд.

Ҷойи зикр аст, ки дар кӯхистони Нурато мардум забони модарии худро чун гавҳараки чашм пос медоранд. Забону адабиёти форсизабонони ин минтақа то ба имрӯз побарҷост. Дар ин садсолаи ахир бисёр инсонҳои равшанзамир бо забони модарии худ доди суҳанро дода, дар риштаҳои таъриху бостоншиносӣ, хунармандию мардумшиносӣ ва бе шак, дар бахши забону адабиёт ва фарҳанги тоҷик пажӯҳишҳо анҷом додаанд. Шоиру нависандагони ин кӯхистон миллат ва диёри худро дар ҷаҳони назму насри форсизабонҳо рӯнамоӣ мекунанд. Онҳо ба мисли гули санг аз дили кӯхистони саҳту санглох падида омада нашъунамо меёбанд, асарҳои мондагӯр меофаранд, дар афзоиши обрӯ ва шукӯҳи диёри худ саҳм мегузоранд.

Инсонии равшанфикр, таърихдони шинохтаи кӯхпои Нурато **Ҷотам Бозоров** соли 1939 дар деҳаи ӯхм таваллуд меёбад. ӯ муҳассили факултаи таъриху филологияи Донишқадаи омӯзгории Ленинобод (Хучанди имрӯз) аст. Фаъолияти хешро бо пешаи омӯзгорӣ оғоз намуда, ҳамчун мудири мактаб, коршиноси аршад ва мудири шуъбаи умумии кумитаи ҳизбии ноҳияи Фориш (дар замони Иттиҳоди Шӯравии собиқ) ва чандин сол ба унвони масъули методии мактабҳои тоҷикии ноҳияи Фориш кор мекунад. Беҳтарин

дастоварде, ки ин марди зиёӣ барои миллат дорад, китоби таърихию мардумшиносии ӯ «Шарораи хотираҳо» (Тошканд: «Tamaddun», 2015) аст. Китоби мазкур маъхазии муҳимме дар омӯзиши таъриху фарҳанги деҳаи бостонии Ӯҳм, мардум ва шаҷараи авлодии ӯҳмиён ба шумор меравад.

Холназар Ӯролзода (1939 – 2016) аз фарзандони фарзонаи деҳаи бузурги Ӯҳм аст. Ӯ мактаби миёнаро дар ноҳияи Сирдарё бо медали тилло хатм намуда, соли 1960 ба шуъбаи форсии Донишгоҳи давлатии Тошканд дохил мешавад. Пас аз хатми донишгоҳ дар Донишгоҳи Кобули Афғонистон низ давраи омӯзиши забону адабиёти форсиро фаро мегирад. Фаъолияти кории худро ба унвони устои забони форсӣ дар Донишкадаи омӯзгории Сирдарё оғоз мекунад. Баъдан се сол ба унвони муҳаққиқ ва мутарҷим дар кишвари Афғонистон ифои вазифа менамояд. Дар он чо вожаномаеро иборат аз 12 ҳазор истилоҳи фаннӣ (техникӣ) тартиб медиҳад. Соли 1970 рисолаи номзадии худро дар мавзӯи «Таҳлили муқоисавии истилоҳоти фаннии забонҳои тоҷикиву дарӣ» дифоъ мекунад. Холназар Ӯролзода дертар дар Донишгоҳи забонҳои хориҷаи Тошканд ба унвони устои забони форсӣ ва дар Маркази омӯзишу парвариши ҷумҳурӣ ба сифати масъули бахши тоҷикӣ фаъолияти корӣ менамояд. Ӯ ҳамчун марди хоксору олиҳиммат аввалин шуда манзили худро дар ихтиёри зиёиёни тоҷик мегузорад ва дар Тошканд хонаи ӯ нахустин идораи Маркази фарҳангии тоҷикон буд. Тайи чандин сол дар ин марказ ба унвони котиб ва ҷонишини раис ифои вазифа кардааст. Дар солҳои бознишастагӣ Холназар Ӯролзода ба эҷод рӯ меоварад. Азбаски ба гиёҳҳои шифобахш алоқаи вофир дошт ва хосиятҳои дармонии гиёҳонро ба хубӣ балад буд, китобчаеро дар ин соҳа ба забонҳои тоҷикӣ ва ӯзбекӣ бо номи «Ба дардатон даво меёбед» ба ҷоп мерасонад. Илова бар ин, ёдгории бузургу пурмуҳтаво аз ин марди шариф китоби бадеию этнографии ӯ «Чашмаи зиндагонӣ» (Тошканд: «Musiq», 2012) аст. Дар ин китоб роҷеъ ба зодгоҳи бобоиаш – Ӯҳм, гӯиши мардум, таърих ва фарҳангу фолклори деҳа сухан меронад.

Фарзанди барӯманди кӯҳистони Нурато, яке аз пояҳои бозғитимоди журналистикаи тоҷик **Абдусаттор Нуралиев** 22-юми августи соли 1941 дар ноҳияи Қӯшработи вилояти Самарқанд таваллуд меёбад. Баъд аз итмони мактаби миёна ба факултаи журналистикаи Донишгоҳи давлатии Қазоқистон дохил мешавад. Соли 1968 ба шуъбаи журналистикаи факултаи филологияи тоҷики ДДМТ ба кор меояд. Ӯ аз соли 1993 то соли 1996 декани факултаи журналистика, солҳои 1996 – 2001 мудирӣ кафедраи журналистика ва адабиёти хориҷаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон буд. Аз моҳи сентябри соли 2003 ҳамчун профессори кафедраи журналистикаи Донишгоҳи Русия ва Тоҷикистон ба донишҷӯён дарс мегуфт. Пажӯҳишҳои доктори илмҳои филологӣ Нуралиев бештар ба самти журналистика ва равобити адабии тоҷику қазоқ равона шудааст. Китобу дастурҳои «Адабиёти халқҳои Осиёи Марказӣ»

(1994), «Абай ва адабиёти тоҷик» (1995), «Таърихи журналистикаи кишварҳои хориҷӣ» (2003), «Асосҳои ҳуқуқи журналистика» (2005), «Жанрҳои ахбори матбуот» (2007) аз беҳтарин пажӯҳишҳои мавсуф ба шумор мераванд. Муҳаққиқи заҳматдӯст аз пайи хидматҳои сазовораш дар соҳаи омӯзишу парвариш ва рӯзноманигорӣ ба унвонҳои Аълочии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон (1998), Аълочии матбуоти Ҷумҳурии Тоҷикистон (2000) муфтаҳар шудааст. Аз соли 2014 то дами вопасин намояндаи Иттиҳоди нависандагони халқҳои ҷаҳон дар Тоҷикистон буд. 20-уми марти соли 2020 дар Душанбе аз олам ҷашм мепӯшад.

Зодаи деҳаи Эҷ профессор **Маҳмуди Форишӣ** (Нурназаров, 1942 – 2006) дар асл олими ҷуғрофидон, доктори донишҳои иқтисодӣ аст. Барои мактабҳои таҳсили ҷамагонӣ ва донишкадаҳои олии Тоҷикистон китобҳои дарсии ҷуғрофӣ ва иқтисодиётро таълиф кардааст, устои Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон (1975 – 1996) ва Донишгоҳи давлатии Гулистон (1996 – 2006) буд. Пас аз бознишаста шудан ба забону адабиёт ва мардумшиносӣ рӯ меоварад. Вақте ки аз Душанбешаҳр омада дар шаҳри Гулистон муқим мешавад, гузашта аз фаъолияти омӯзгорӣ дар донишгоҳ ва корҳои илмӣ, сараввал китоби таърихию этнографии ӯ бо номи «Тоҷикони Фориш» ба таъб мерасад (Гулистон: «Зиё», 2000). Ин китоб манбаи муфассал ва пурмуҳтавоест, ки дар бораи табиат, мавқеи ҷуғрофӣ ва олами набототу ҳайвоноти кӯҳистони Нурато, таърихи гузашта ва имрӯзаи тоҷикони Фориш (муаллиф тоҷикони кӯҳпояи Нураторо тоҷикони Фориш меномад – Ю.И.), кишрҳои ҷомеа, авлоду аҷдод, ғӯйиши мардумӣ, эҷодиёти шифоҳои деҳоти тоҷикнишини қаторкӯҳи Нурато ва дигар падидаҳои хунарию фарҳангӣ маълумот медиҳад. Маҳмуди Форишӣ азбаски ҳанӯз дар овони ҷавонӣ ба шеърӯ шоирӣ иштиёқи баланд дошт, ба синни солмандӣ расида, шеърӯнаҳояшро ҷамъ мекунад ва дафтариҳои манзуми худро бо номҳои «Рози ниҳон» (Гулистон: «Зиё», 2006) ва «Мавҷи дил» (Гулистон: «Зиё», 2006) ба таъб мерасонад.

Инсонии равшанзамир ва донишманд **Додо Аваз Нозилов** 20-уми августи соли 1946 дар деҳаи Синтаби ноҳияи Нурато, ки он замон мутааллиқ ба вилояти Самарқанд буд, таваллуд меёбад.¹ Ӯ соли 1969 бахши меъмории Донишкадаи политехникии шаҳри Тошкандро бо ихтисоси «архитектура» хатм мекунад ва фаъолияти кории худро ба унвони устодёр дар Донишкадаи давлатии меъмории Самарқанд оғоз менамояд. Соли 1977 рисолаи номзадии худро таҳти мавзӯи «Санъати меъмории кӯҳсори Ўзбекистон» дифоъ мекунад. Соли 1979 аз байни ҷандин дотсенти довталаб ҳамчун устод ба факултаи меъмории Донишкадаи политехникии Тошканд баргузида мешавад. Додо Нозилов пажӯҳишҳои худро идома медиҳад ва соли 1991 аз

¹ Додо Нозилов 29 июни соли 2023 дар синни 77-солагӣ аз олам ҷашм пӯшидааст

рисолаи доктории худ тахти унвони «Санъати меъморӣ дар кӯҳсори Осиёи Миёна» дар Донишкадаи меъмории Маскав дифоъ менамояд.

Профессор Додо Нозилов ба узвияти Иттиҳоди меъморони Ўзбекистон ва Созмони тарроҳи(дизайн)-и назди Фарҳангистони бадеии Ўзбекистон пазируфта шудааст. Муқаддаман аз соли 1993 мудирияти кафедраи «Дизайн»-и Донишгоҳи давлатии техникаи Тошкандро ба уҳда дошт. Ӯ то замони бознишаста шудан ҳамчун коршиноси Комиссияи олии аттестатсионии назди Девони Вазирон ва узви Шӯроҳои (гурӯҳҳои кории) махсуси риштаи меъморӣ, ки дар назди Донишкадаи меъмориро сохтмони Тошканд, Фарҳангистони меъмориро сохтмони Алмати ва Донишгоҳи техникаи Душанбе фаъол мебошанд, машғули кор буд.

Додо Аваз Нозилов аз ҷумлаи зиёиён ва эҷодкорони барҷастаест, ки гузашта аз осори илмии пураарзиш, муаллифи чандин асари бадеӣ-маърифатӣ мебошад ва перомуни дастовардҳои меъморӣ, ёдгориҳои бостонию таърихӣ, зиндагӣ ва шуғли устою хунармандон, дар кул, роҷеъ ба ҳар он чӣ аз ҳаёти ҳамдиёрон дидаву шунидааст, нақлу ҳикоятҳои ранг ба ранг мекунад. Чунончи, ду китоби ӯ – «Қиссаҳои дилписанд дар бораи устоёни хунарманд» (2008) ва «Манзили ёд» (2011) аз қиссаҳои дилпазири ёддошти фароҳам омадаанд. Осори илмии Додо Нозилов бошад, асосан бо номҳои зерин ба таърих расидаанд: «Санъати меъмории кӯҳсори Ўзбекистон» (1972), «Ёдгориҳои меъмории кӯҳистонӣ» (1979), «Ёдгориҳои меъмории мардумӣ» (1982), «Меъморӣҳои манотиқи кӯҳии Ўзбекистон» (ба забони русӣ, 1984), «Хонаҳои рустой» (бо ҳаммуаллифии А.Ўролов ва Ш.Тӯрақулов, 1988), «Асосҳои нақшакашӣ ва сохтсозии хонаҳои рустой» (бо ҳаммуаллифии А.Ўролов, А.Фармонов, С.Матязов, 1994), «Чорбоғ» (1997), «Таърихи тарроҳӣ (дизайн) дар Осиёи Миёна» (китоби 1, 1998), «Хунари бумии меъморӣ дар ноҳияҳои кӯҳии Осиёи Миёна» (ба забони русӣ, 1999), «Мактабҳои пешрафтаи меъмории бумӣ дар кӯҳистони Осиёи Миёна» (ба забони русӣ, 2001), «Даруноройӣ (ороиши дохилӣ) дар хунари меъмории Осиёи Марказӣ» (2005), «Асосҳои таркиби меъморӣ (композиция)» (бо ҳаммуаллифии И.Дмитриева, Н.Ҳочибоева, 2009). Додо Нозилов дар бисёр анҷуману ҳамоишҳои ватанию байналмилалӣ, ки доир ба навгониҳо ва рушди соҳаи дизайну меъморӣ баргузор шудаанд, маърузаҳо хондааст.

Абдуназари Набӣ яке аз чеҳраҳои шинохта ва маъруфи кӯҳистони Нуратост. Ӯ 10 августи соли 1947 дар деҳаи Эҷи ноҳияи Фориши вилояти Самарқанд (ҳоло деҳаи Эҷ марбут ба ноҳияи Нуратои вилояти Навоӣ аст) ба дунё меояд ва мактаби ибтидоию миёнаро дар деҳаҳои Эҷу Синтаб фаро мегирад. Фориғуттаҳсили бахши забон ва адабиёти тоҷики Донишгоҳи давлатии Самарқанд (1969) аст. То бознишаста шудан дар мактаби зодгоҳаш аз фанҳои забон ва адабиёти тоҷик тадрис мекунад. Дар айёми солмандӣ чанд муддат раёсати маҳаллаи «Эҷ»-ро ба уҳда дошт. Ин марди равшанзамир аз ҷумлаи инсонҳои худогоҳе аст, ки ба сабаби комилан ворид будан ба таърих,

забон, фарҳанг ва ҳунарҳои мардумии диёри худ ҳамеша барои меҳмонон ва пажӯҳишгарон роҳбаладиро ба зимма мегирад. Дар хонааш китобхонаи бузурге дорад ва аз он тамоми сокинони кӯхпоя баҳра мебаранд. Абдуназари Набӣ дар тӯли чанд сол ба озмунҳои ҷумҳурӣ, ки аз фанни забон ва адабиёти тоҷик барпо мешуд, ҳамчун узви ҳайат доварӣ кардааст ва доиман яке аз иштирокдорони ҷаъоли ҷашнвораю гирдиҳамойҳои адибону омӯзгорон буд. Бо олимони риштаҳои забону адабиёт, таърих ва аҳли қалам, мисли Абдулғанӣ Мирзоев, Камол Айнӣ, Аҳрор Мухторов, Лоик Шералӣ, Гулрухсор, Адаш Истад, Файзулло Музаффаров, Додо Нозилов, Аскаралӣ Рачабов, Баҳром Шермуҳаммадов, Ҷумъабой Ҳамроев ошноӣ ва табодули назар дошт ва робитаҳои илмию дӯстии ӯ то ба имрӯз идома дорад. Донишҷӯи урфу одат, расму оини миллӣ, таърихи пешина ва эҷодиёти мардумӣ ҷону дили Абдуназари Набист. Ӯ дар ин бахш очерку мақолаҳои бешумор навиштааст. Соли 2010 аз тариқи нашриёти «Ўзбекистон» нахустин китобаш бо номи «Сарзамине дар доманакӯҳ» ба таъби мерасад, ки доир ба таърих ва фарҳанги мардумии деҳаи Эҷ нақл мекунад. Омӯзгори адиб дар соҳаи назм низ қувва озмудааст. Шеърҳои ӯ нахустин бор дар дафтари шеъри «Раҳоварди кӯхистонӣ» (Тошканд: «Ўзбекистон», 2010) гирдиҳам омадаанд.

*Бош чун кӯҳи гарон, боди сабукро бигузор,
Бигарад бод, вале кӯҳ ба ҷо меконад.*

Ўзбакбойи Раҳмон (1958) аз ҷумлаи инсонҳои дилсӯзи миллат, омӯзгори дақиқназар ва таърихшиноси воқеънигор аст. Ӯ пас аз хатми мактаби миёнаи рақами 43 дар факултаи таърихи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон таҳсил мегирад. То замони бознишаста шудан (2020) дар мактабҳои Эҷ ва Сойхурд ба унвони муаллими таъриху ҷамъиятшиносӣ ҷаъолият мекард. Чанд муддат мудирияти мактабро ба уҳда дошт. Ўзбакбойи Раҳмон муаллифи мақолаю очеркҳои фаровонест, ки доир ба мавзӯҳои илмию ахлоқию фарҳангӣ нигошта ва аксаран дар рӯзномаҳои «Овози тоҷик», «Садои мардум», «Маърифат», «Ҷавонони Тоҷикистон», «Овози Самарқанд», саҳифаи тоҷикии «Илғор чорводор» (ҳоло «Нурнома») ҷоп шудаанд. Бисёр пажӯҳишҳои Ўзбакбойи Раҳмон ба таҳқиқи мавзӯоти нахустин рӯзномаи форсии тоҷикон – «Бухорои шариф», таърихи гузаштаи минтақа ва кӯхистони Нурато, таҳлил ва интиқоди китобҳои дарсӣ марбут мебошад. Китоби «Розҳои таърих» (Навой: «Алишер Навоӣ», 2016) беҳтарин дастоварди муҳаққиқ аст, ки маҷмӯи мақола ва очеркҳои ӯро фаро мегирад.

Шакар Деҳқон (1958 – 2010) дар кӯхистони Нурато ва фаротар аз он бо номи шоирӣ шуҳрат ёфтааст. Агарчи таҳсилоти олии надошт ва аз мактаби шоирӣ нагузашта буд, бо истеъдоди фитрию модарзодӣ шеърҳои сараю равон мегуфт. Ӯ шефтаю ошиқи ашъори устоди сухан Лоик Шералӣ буд. Беҳтарин сурудаҳои худро дар шакли дубайтӣ меофарид:

*Дилу ҷонам фигон дорад, гули ман,
Баҳори ман хазон дорад, гули ман.
Пас аз маргам суроғи шеъри ман кун,
Шакар шеъри равон дорад, гули ман.*

Ин шоири содадил, вале ҳудогоҳ натавонист умри дароз бинад. Аз сактаи бемаҳали қалб аз по уфтод ва дар синни панҷоҳу сесолағӣ зиндагиро тарк кард. Бо ин ҳол, дар тӯли умри кӯтоҳи худ тавонист як дафтари хурди ашъорашро бо номи «Мавҷҳои Сойхурд» (Тошканд: «Ўзбекистон», 2000) ба чоп расонад.

Саодати Ўзбекбой (Бекназарова) фарзанди шоистаи муаллими бузург Ўзбекбойи Рӯзӣ 1-уми июли соли 1961 дар деҳаи Эҷ таваллуд меёбад. Соли 1978 пас аз хатми мактаби миёна дар факултаи филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Самарқанд таҳсилоти олиро фаро мегирад. Саодатбону ҳамсари яке аз равшанфикрони эҷӣ, ки дар тӯли умри кӯтоҳи худ ба унвони як тан зиёӣ ва коршиноси бахши омӯзишу парвариш шинохта шудааст, шодравон Ғоибназари Бекназар мебошад. Онҳо ҳамроҳ бо ҳам чандин сол заҳмати омӯзгориро кашидаанд, дар мактабҳои тоҷикии Эҷ, Ургут, Пахтакор бо пешаи муаллимӣ машғул шуда, чархи рӯзгор гардондаанд. Дар ибтидои солҳои навад Саодатбону бо оилаи худ муқими Тошкандшаҳр мешавад ва фаъолиятро дар шӯбаи тоҷикии Кумитаи радио ва телевизиони ҷумҳурӣ идома медиҳад. Сипас, баъд аз ихтисор шудани ҷойҳои корӣ дар радио, бо даъвати мудирияти рӯзномаи «Овози тоҷик» дар ин идораи муътабар ба кор мепардозад. Қобили зикр аст, ки Саодати Ўзбекбой гузашта аз овози нарму дилнишин, ки барномаҳои садо ва симоро обод мекард, қалами бурро низ дорад. Мақола менависад, тарҷума мекунад, матолиби ҷолибу хонданро таҳия менамояд. Ў ба унвони як тан эҷодкор ва рӯзноманигори мохир дар байни аҳли илму адаб ва халқ шинохта шудааст. Аллақай чанд ҳикояро аз осори адибони ўзбек бо шеваи ба худ хос ба тоҷикӣ баргардондааст. Худаш низ ҳикоя менависад. Забони иншоаш латиф ва бадеияти қаламиҳояш дилпазир аст. Саодати Ўзбекбой дар айни ҳол бори муҳарририи бахши «Мактаб ва маънавият»-и рӯзномаро бар дӯш дорад.

Ҷавонмарди суханошно **Раҳмони Содик** фарзанди собиқ муаллими таъриху тарбияи ҷисмонии мактаби рақами 43 Ҷӯрақули Содик (рӯҳашон шод бод!) таъби равон дорад ва пинҳону ошкор шеър мегӯяд, бо мутоиба ва латифаҳои намакин дили ҳамнишастони худро шод мегардонад. Ў 8-уми феввали соли 1972 дар деҳаи Эҷ таваллуд ёфта, дар ҳамин ҷо таҳсилоти миёнаро фаро мегирад.

Боиси масаррат аст, ки ҷавононе ба монанди Раҳмон дар мағзи дараҳои кӯҳӣ умр ба сар бурда, ҳамқадами замон ба дӯш кӯлбори рӯзгорро бардошта, пайваста барои поку беолоиш ниғаҳ доштану тарвиҷи забони ноби форсии тоҷикӣ саъю талош доранд. Ў аз ҷумлаи одитарин инсонҳои деҳотӣ ва мардони

вафодор буда, имрӯз бо хислатҳои чавонмардонаи худ, бо заҳматҳои софдилонааш, ки ҳам ошпази шинохта асту ҳам деворзани моҳир ва ҳам махсуми боимон, ба дилу дидаи мардум роҳ ёфтааст. Раҳмон забони бурро, садои чаззоби гӯяндагӣ ва беш аз ин ҳама, воқеан лутфу таъби равони шеърӣ дорад. Ҳарчанд ҳанӯз китоберо ба чоп нарасонидааст, чанд дафтари дастнависи ӯ даст ба дасти мардум мегардад. Раҳмони Содик дӯстдори забони модарист ва ба хотири пешрафту пайдории он доиман дар талош аст:

Садою нагмаи кабки дариро

Иваз бар бонги чуғзи шум накардам.

Миёни сангу шахҳо зистам, лек

Забони модариро гум накардам.

Олими чавони эҷӣ **Зоҳид Дехқонзода (Қўрғонов)** яке аз пажӯҳишгарони фаъол дар соҳаи забону адабиётшиносии тоҷик ба шумор меравад. Ӯ дотсент ва муаллими аршади кафедраи забони тоҷики Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Б. Гафуров, номзади илмҳои филологӣ аст ва дар айни ҳол аз рӯйи мавзӯи «Унсурҳои ёвари сервазифа дар осори садаҳои X – XIII» таҳқиқоти докторӣ анҷом медиҳад.

Зоҳид Дехқонзода 25-уми декабри соли 1983 дар деҳаи Эҷ ба дунё меояд. Пас аз хатми мактаби миёнаи деҳаи Эҷ ба факултаи филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Хучанд дохил мешавад. Солҳои 2006–2009 дар шӯбаи аспирантураи ҳамин донишгоҳ ба ҳайси аспирант таҳсил менамояд. Зери роҳбарии доктори илмҳои филологӣ, профессор Абдучамол Ҳасанов дар мавзӯи «Муродифоти ашъори Фарзона» пажӯҳишҳои илмӣ анҷом медиҳад ва соли 2009 номзади илмҳои филологӣ мегардад.

Зоҳид Дехқонзода ҳамчун пажӯҳишгари риштаи забоншиносӣ аллакай бештар аз 80 мақолаи илмӣ, илмӣ-оммавӣ ба таъби расондааст. Ӯ дар чандин конфронси минтақавӣ, ҷумҳурӣ ва байналмилалӣ ширкат варзида, доир ба ҷойҳои Рӯдакӣ ва Мавлоно Ҷомӣ дар муқолаҳои фарҳангӣ, таърихи мавзӯҳои «Ҳавзаҳои кишварҳои Наврӯз», «Унсурҳои ёвари сервазифа дар «Гулистон»-и Саъдӣ», «Қорбурди пайвандакҳо ба вазифаи ҳиссаҷаҳо», «Роҳи абрешим ва робитаҳои байнифарҳангии Аврусиё», «Робитаҳои адабӣ ва муқолаҳои фарҳангӣ» маълумот хондааст.

Муҳаққиқи чавон барои донишҷӯён се дастури омӯзишӣ доир ба фанни забони адабии тоҷик ва практикуми забони тоҷикӣ интишор намудааст. Мақолаҳои илмӣ омӯзишӣ ӯ таърихи номҳои «Мавқеи пешоянду пасояндҳои сервазифа дар осори садаҳои X–XIII», «Вазифаҳои муҳими пайвандакҳо дар осори садаҳои X – XIII», «Бархе аз вижаҳои гӯиши Нуратои Ҷумҳурии Ўзбекистон», «Достони таърихӣ як пораи хоки ватан» ва ғайра мавриди мутолиаи ҷиддии донишандӯзон ва пажӯҳишгарон қарор гирифтаанд.

Гузашта аз муҳаққику суҳангустароне, ки дар боло ёдовар шудем, чандин равшанфикри дигар, фарзандони баору номуси кӯхистони Нурато низ дар пешрафту тақмили забони модарӣ ва арзишҳои миллӣ саҳми босазо

гузоштаанд ва имрӯз ҳам ин анъанаи нек идома меёбад. Омӯзгори шинохта Қазоқ Шоев, таъсисгари ягона коллеҷи тоҷикии кӯхпоя дар Ёхм Рустам Аҳлиддинов, номзадҳои илми филологӣ, забону адабиётшиносон Абдучалили Орзумурод ва Назруллоҳ Расулзода, рӯзноманигор Ширин Амон (рӯҳу равонашон шод бод!) ва муаллимону зиёиёни пешқадам, ба мисли, Абдукарими Шариф, Гуландом Субҳон, Рустамҷон Раҳматуллозода, Намоз Маҳмуд, Сарибой Ярашиён, Алпомиш Давлатзода, Узоқбойи Мурод, Қурбонгули Йӯлдош, Раҳимшоҳ Шарифзода, Фарҳоди Неъмат, Анорбойи Назар, Дилмуроди Қӯзӣ, Элмуроди Рӯзӣ, Парвин Холиқзода, Холбикаи Нурназар, Нуруллоҳ Солеҳзода, Умедаи Орзумурод ва чандин нафари дигар бо таблиғот ва мақолаю нигоштаҳои худ дар мавзӯҳои гуногун рушду такомули забони тоҷикӣ (форсӣ)-ро таъмин кардаанд ва ҳоло ҳам ба пешрафти он мусоидат менамоянд. Ахиран рӯзномаҳои «Овози тоҷик», «Ховар», «Овози Самарқанд» минбари асосии зиёиёни тоҷики кӯҳистони Нурато ба шумор мераванд. Дар ин хитта пояи забони порсӣ устувор аст, мардуми маҳаллӣ – тоҷикон дар ҳар гуна шароит омодаанд забони модарии худро ҳифз кунанд ва онро дар ниҳояти салисю пуррагӣ ба авлоди оянда расонанд. Китоби «Гули санг» далели боэтимодест, ки ин гуфтаро ба таъйид мерасонад.

Дар ин маҷмӯа шарҳи ҳол ва намунаҳо аз ашъору осори насрии беҳтарин адибони деҳаҳои тоҷикнишини кӯҳсори Нурато гирд оварда шудааст. Шоиру нависандагон Баҳром Фирӯз, Қонибек Қувноқ, Бекназар Тӯйназар, Паймон, Абдулло Субҳон, Пайванди Гулмуродзода, Қироншоҳ Шарифзода, Пайғом, Юнуси Имомназар, Ҳикмат Султонзода, Шакари Сайфӣ ва Фаридуни Фарҳодзод – ҳама дар рустоҳои кӯҳистонии силсилакӯҳи Нурато зода шудаанд ва дар адабиёти муосири тоҷик мақому нақши хосса доранд. Умед аст, ин маҷмӯа барои тамоми пажӯҳишгарон, мунаққидон ва адабиётшиносон ҳамчун як манбаи муҳимми омӯзишу таҳлил ва барои дӯстдорони шеърӯ насри балғ ба унвони китоби адабию бадеӣ ва дӯсту ҳамдами лаҳзаҳои танҳои хидмат мекунад.

... Ё гули санг асту номаи –

қимати ӯст.

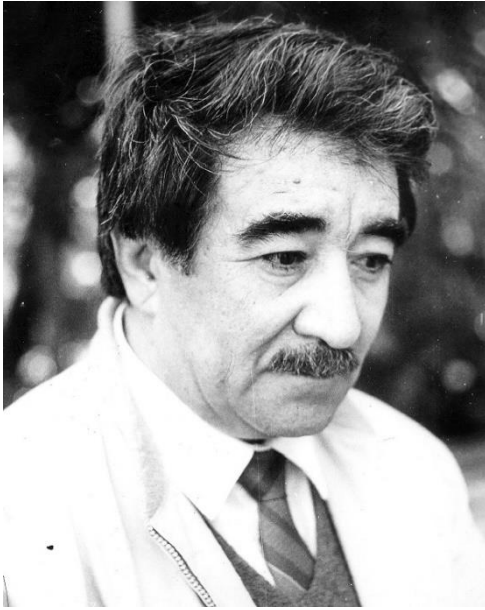
Ё гули санг аст –

сангин қисматаи,

Гарчи гул аст ё, нигору ёри санг аст.

Аз ҳомиёни китоби мазкур, фарзандони олиҳиммати марҳум Ҷамоли Орзумурод – Хайём ва Ҷалол, ки ба таври кул ҳазинаи таҳия, таҳрир, тасҳеҳ ва чопи маҷмӯаро аз маҳалли сандуқи хайрияи «Мероси Ҷамол» ба уҳда гирифтаанд, изҳори сипос ва қадрдонӣ мекунем.

**Юнуси Имомназар,
мураттиб ва муҳаррири китоб**

БАҲРОМ ФИРЌЗ

(1939 –1994)

Баҳром Фирӯз (Бобоевич) якуми ноябри соли 1939 дар деҳаи Бузургатои шаҳристони Нурато, ки он замон чузви вилояти Самарқанд буд, дар хонаводаи зиёӣ чашм ба олами ҳастӣ мекушояд. Вақте ки ба синни мактабхонӣ мерасад, аҳли оилааш ба рустои кӯҳистонии падар – Устук нақли макон мекунад. Таҳсили ибтидоӣ ва миёнаро дар ҳамон ҷо мегирад. Соли 1952 ба шаҳри Самарқанд меояд ва хондани худро дар Омӯзишгоҳи педагогии шаҳри Самарқанд идома медиҳад.

Баҳром Фирӯз соли 1957 ба баҳши таъриху филологияи Институти давлатии педагогии ба номи С. М. Кирови шаҳри Ленинобод – ИДПЛ (ҳоло Донишгоҳи давлатии Хучанд, ба номи академик Бобочон Ғафуров) дохил мешавад. Маҳз дар овони донишҷӯӣ Баҳроми чавон ба маҳфили «Адибони чавон» мепайвандад ва нахустин шеърҳои худро эҷод мекунад. Нависандаи маъруф Раҳим Ҷалил аввалин устоди ӯ буд, хусну кубҳи шеърхояшро холисона баён мекард. Соли 1962 пас аз итмоми таҳсилоти оӣ бо тавсияи устодон дар кафедраи адабиёти донишкада ба кор оғоз менамояд. Ӯ дар канори омӯзгорӣ ба омӯзиш ва таҳқиқи амиқи адабиёт ва адабиётшиносӣ камари Ҳиммат мебандад.

Баҳром Фирӯз 4-уми январи соли 1964 бо духтари хучандӣ Саида издивоҷ мекунад. Қиссаи ҷаззоби ӯ – «Рухсора» илҳом аз он давраи пуртазоди ошиқӣ мебошад.

Адиб 27-уми феввали соли 1964 бо оилааш ба Душанбе меояд ва дар Иттифоқи оҳангсозони Тоҷикистон ба унвони шоир-мушовир ба кор шурӯ мекунад. Дар ин ҷо ҳамзамон бо интихоби матни суруду операю кантатаҳо барои оҳангсозон, ба кори адабиёту рӯзноманигорӣ низ ҷиддан машғул шуда, навиштани шеър, мақолаву очеркҳо идома медиҳад. Гузашта аз қаламиҳои бадеӣ, тақризҳои ӯ ба китобҳо, тарҷумаҳои аз намунаҳои адабиёти ҷаҳон пайваста ба ҷоп мерасанд. Бо киностудияи «Тоҷикфилм» низ ҳамкориҳо намуда, матни комили филмҳои бадеиро аз русӣ ба тоҷикӣ баргардон мекард.

Адиб пас аз сокини пойтахт шудан муҳаррирӣ ва сардабирии баҳши адабӣ ва намоишномаҳо дар Кумитаи давлатии телевизион ва радиошунавонӣ ба уҳда мегирад. Соли 1969 кори телевизионро ба рӯзноманигорӣ иваз намуда, ба идораи рӯзномаи «Комсомоли Тоҷикистон» (дар айни ҳол «Ҷавонони Тоҷикистон») меояд. Ҳамон сол бо даъвати раиси Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон устод Мирзо Турсунзода ғаъолияти

худро ба унвони мудирӣ шуъбаи интиқоди адабии маҷаллаи «Садои Шарқ» оғоз мекунад.

Баҳром Фирӯз дар канори фаъолиятҳои касбӣ ба ҳеҷ ваҷҳ аз гуфтани шеър даст намекашад. Чунончи, ба чоп расидани шеъри «Соя» дар яке аз маҷаллаҳои бонуфузи Эрон (соли 1965) шавқу шӯри зиёдеро дар байни форсизабонон ба вучуд оварда буд. Бо вучуди он ки Баҳром Фирӯз ҳамчун шоир соли 1971 ба узвияти Иттифоқи нависандагони СССР (собик ИҶШС: Иттиҳоди Ҷамоҳири Шӯравии Сусиёлистӣ) қабул мешавад, дар идомаи фаъолиятҳои эҷодии хеш таълифи насри бадеӣ, аз ҷумла, ҳикояро низ ҷиддан пайгирӣ мекунад. Ҳамин тавр, бо шурӯи кор дар маҷалла, Баҳром Фирӯзи шоир ба наср рӯ меоварад ва соли 1971 аввалин ҳикояшро бо номи «Бобо» дар моҳномаи «Садои Шарқ» ба таъб мерасонад. Аз он солҳо худӣ нависанда чунин хотираҳоеро баён кардааст: *«...Устодони муътабарӣ ман Фазлиддин Муҳаммадиев ва Муҳаммадҷон Шуқуров бо сабру тоқати зиёд нуқсонҳои маро ислоҳ мекарданд, ба ман дарси нависандагӣ медоданд. Оқибат, рӯзе Фазлиддин Муҳаммадиев баъди хондани дастнависи як ҳикояи ман ба идораи маҷаллаи «Садои Шарқ» омада, маро табрик карданд ва гуфтанд, ки бо ин ҳикоя ман расман ба сафи нависандагон даромадам. Ин воқеа соли 1971 буд ва он ҳикоя «Бобо» ном дошт».*

Баҳром Фирӯз аз соли 1978 то аввалҳои соли 1980 ба унвони мудирӣ идораи адабиёти бачагону наврасони нашриёти «Маориф» анҷоми вазифа мекунад. Дар ҳамон солҳо ««Шоҳнома»-и Фирдавсӣ»-и устод Сотим Улуғзода, маҷмӯаи «Галаситора», панҷ ҷилди «Тазкираи адабиёти бачагон» ба чоп расида буданд, ки таҳияи ҷилди дуюми насрро Баҳром Фирӯз ба уҳда дошт. Дар нимаи дууми соли 1980 мудирӣ шуъбаи адабиёти бадеии рӯзномаи «Маданияти Тоҷикистон» мешавад, вале соли 1981 дубора ба нашриёти «Маориф» бармегардад.

Баҳром Фирӯз вақтҳои холии худро аксаран дар оғӯши табиат мегузаронд. Пешаи занбӯрпарварӣ аз шуғлҳои дӯстдоштаи ӯ буд. Ҳамсари меҳрубонаш Саида Бобоева ва фарзандони некухислат ҳамеша аз шавқу завқҳои ӯ дастгирӣ менамуданд.

Вақте ки кишвар ба гирдоби ҷангҳои шаҳрвандӣ кашида мешавад, нависанда ба сурати муваққат аз пойтахт ба Хучанд меояд. Бо вучуди фишору азиятҳои рӯҳӣ, ӯ дар Хучанд низ аз кори эҷод даст намекашад. Адиб фаъолияти худро дар шуъбаи Иттиҳоди нависандагони вилояти Ленинобод (ҳоло номи вилоят Суғд аст) идома медиҳад ва дертар дар идораи рӯзномаи «Ҳақиқати Ленинобод» ба унвони муҳаррир анҷоми вазифа менамояд. Бо ибтиқори нависанда таъсису нашри маҷаллаи нави «Сайхун» ба роҳ меуфтад ва ӯ то охири умр сардабири маҷаллаи мазкур буд.

Баҳром Фирӯз 25-уми сентябри соли 1994 аз олам ҷашм мепӯшад. Марқади ӯ дар боғи сабзу хуррами қабристони «Гумбази Қошук»-и шаҳри Хучанд қарор дорад. Ба рӯи санги гӯри адиб мисраъҳои худашро китобат кардаанд:

*Аз марг амон кӣ ёфт, то ман ёбам,
Боз умри ҷавон кӣ ёфт, то ман ёбам.
Шеъррам ҳамагӣ наёми фардои ман аст,
3-ин беш ҷаҳон кӣ ёфт, то ман ёбам?*

Бо қарори ҳукумати шаҳри Хучанд, ба шумораи 285, таърихи 25.09.2014, яке аз кӯчаҳои навбунёди микроноҳияи 14-ум ба номи шоир ва нависанда Баҳром Фирӯз гузошта шудааст.

Баҳром Фирӯз нахустин барандаи ҷоизаи навтаъсиси Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон – Ҷоизаи ба номи устод Айнӣ мебошад (соли 1991). Ӯ муаллифи маҷмӯаҳои зерин аст: «Розҳои маҳтобшаб» (шеърҳо/ Душанбе: «Ирфон», 1967), «Силсила» (шеърҳо/ Душанбе: «Ирфон», 1967), «Пайи ситора» (ҳикояҳо/ Душанбе: «Маориф», 1975), «Ганҷ аз вайрона» (қисса ва ҳикояҳо/ Душанбе: «Маориф», 1978), «Рухсора» (қисса/ Душанбе: «Ирфон», 1978), «Ту танҳо не» (қисса ва ҳикояҳо/ Душанбе: «Маориф», 1980), «Ты не одинок» (қисса ва ҳикояҳо ба забони русӣ/ Москва: «Детская литература», 1981), «Ҳақиқати талх» (ҳикояҳо/ Душанбе: «Ирфон», 1981), «Аз арш то фарш» (қисса ва ҳикояҳо/ Душанбе: «Маориф», 1983), «Тафти дил» (шеърҳо/ Душанбе: «Ирфон», 1984), «Тору пуд» (қисса ва ҳикояҳо/ Душанбе: «Маориф», 1985), «Агар вай мард мебуд...» (қиссаҳо/ Душанбе: «Адиб», 1987), «Пеш аз шаби арӯсӣ» (ҳикояҳо ва қиссаҳо/ Душанбе: «Адиб», 1989), «Была бы она мужчиной» (қисса ва ҳикояҳо ба забони русӣ/ Душанбе: «Адиб», 1990), «Саҳнаи гардон» (мақола ва очеркҳо/ Душанбе: «Адиб», 1993), «Ғафлатзадагон» (роман/ Душанбе: «Адиб», 1999).

Бархе аз ҳикояҳо ва силсилаи шеърҳои Баҳром Фирӯз ба забонҳои ҷумҳуриҳои ИҶШС собиқ тарҷума шудаанд. Баробари ин, асарҳояш дар кишварҳои берун аз Иттиҳоди Шӯравӣ, аз ҷумла, Ҷумҳурии Ислонд, Эрон, Булғористон, Чехия, Словакия ва Ҷопон низ интишор ёфтаанд. Азбаски адиб забони русиро ҳамчун забони модарӣ хуб медонист, силсилаи ашъор ва дostonҳои адибони рус ва кишварҳои дигар, аз ҷумла, М. Лермонтов, А. Блок, Ҳ. Олимҷон, Д. Кугултинов, Ф. Алиева, шеърҳои шоирони булғор, осори насрии П. Свирки, А. Грин («Бодбонҳои қирмизӣ») ва матни беш аз панҷоҳ филмномаро ба забони тоҷикӣ тарҷума кардааст. Дар матбуоти ҷумҳурӣ бо мақола ва очеркҳои мухталиф роҷеъ ба мушкилоти адабиёт, фарҳанг, иқтисод ва сиёсат пайваста баромад карда, аз ин роҳ дар ташаккули фазои фарҳангии кишвар нақши муассир гузоштааст.

ҲИКОЯҲО

ҲАҚИҚАТИ ТАЛҲ

Аз саргузашти рӯзҳои бачагиам бисёр воқеаҳои ҳикоя кардаам, аммо ин ҳодисаро ҳаргиз ба ёд овардан намехоҳам. Вале чӣ кор кунам, ки он мудом дар нӯги забонам, шабу рӯз дар сарам чӯлидагеш, чӯлидагӣ. Аз афти кор, то онро нагӯям, маро аз ин шиканча халосӣ нест. Агар гуфтаниаш осон мебуд кайҳо онро мегуфтам, лекин... Ҳар як кори чигил ана ҳамин хел «лекин» дорад. «Лекин»-и ин воқеа як сирри намегуфтагӣ. Ҳар сирре, ки онро ба кас гуфтед, сир нест. Хуллас, имрӯз ман ин сирро гуфта, аз бори гароне, ки қариб чоряк аср ба дӯши дили бечораам бардошта гаштам, халос мешавам. Хато ва гуноҳ, ҳаргиз вичдони одамиро осуда намегузорад: гӯй, барои чӣ руст мекунӣ гуфта, дилро харошидагеш, харошидагӣ. Ман аз гуфтани ҳақиқат, ҳарчанд ки бисёр талх аст, наметарсам ва шарм ҳам намекунам. Одати ман ҳамин аст: ҳама гапро бояд гӯям. Агар баъзе чизҳои нагӯям, он ҳам бесабаб не: ё ҳамон воқеа ба гуфтан намеарзад, яъне, ҳақиқати ба мардум нодаркор аст ва ё, чунон ки Шайх Саъдӣ овардааст, ростӣ фитнаангез ва зарарноке, ки аз гуфтан ногуфтани он авло. Қисса кӯтоҳ, он саргузашти нохушамро мегӯям. Ба ҳар ҳол, он ба ман сабақи зиндагӣ гашта буд.

Аввал бояд гӯям, ки дадаам он солҳо ҳозира барин пири хушҳолу чақчақӣ набуданд. Ман агар дадаам гӯям, шумо як марди ҳода барин дарозу лоғар, чашмонаш дар косахона шиштагӣ, коркун, камгап ва хеле ҷиддио вазнин, ҳатто аз ҳад зиёд ҷиддиро пеши назар оред. Инро ба ман бачаҳо ҳам мегуфтанд. Онҳо ҳаминро ҳам таъна мекарданд: «Дадаат одами бадҷаҳл барин». Аммо ман нағз медонам, ки дадаам ҳеч гоҳ бадҷаҳл набуданд, фақат кам механдиданд, ҳатто ки қариб намехандиданд. Сабаби кам хандиданашонро худам ҳам намедонам. Балки солҳои баъди ҷанг талабот аз мардумон ҳамин хел буд, кӣ медонад? Барои намозу рӯза, барои хатна кардани бачаашон баъзеҳоро ҷазо медодаанд-ку! Тағои оҷаамро барои он ҳабс карда будаанд, ки дар хонаашон китоби кӯхнаро нигоҳ медоштаанд.

Он солҳо дадаам бегоҳӣ аз кори саҳро димоғашон гирифтагӣ, хастаю шалпар меомаданд. Қавоқашонро накушода болои кундаи ҳезумкафонӣ амонат менишастанду як бор уф кашида мондагиашонро мебароварданд. То дӯғоб оварда додани оҷаам бо мо саволу ҷавоб карда, як-ду супориш медоданд. Баъди дӯғобро дам кашидан, каландашонро гирифта ба замини рӯйидаричаамон мерафтанд. Дар он ҷо то шом кор мекарданд. Оҷаам мегуфтанд, ки ҳамин як парча замини рӯйидарича хонаводаи моро ба по рост медорад. Албатта, ман он солҳо маънии ин гапро дуруст намефаҳмидам.

Аслан, чандон хурд ҳам не, дувоздаҳсола будам. Ҳанӯз дуруст каланд зада натавонам ҳам, дигар корҳои нағз уҳда мекардам: киштро об додан, ба молҳо алаф овардан, хошок даравидан, аз кӯҳ ҳезум овардан. Ҳатто ду-се бор додарам кати ба осиб ҷуворӣ бурда, орд карда омадам. Додарам – Салим он солҳо дар синфи сеюм мехонд. Ман аълохон гуфта баъзан аз худ мерафт. Ҳар

чизе биёранд, вай нағзашро мегирифт. Качу килеб сурат мекашиду рассом мешавам, мегуфт. Доим дар кисаш ангишт ё бўр, тахтасангҳои сари рохро кажумаж хат кашида, пур мекард. Ҳатто сурати Алопарро дар санг оҳан кати канд, он сурат дигар намеравад. Баъди Алопарро аз даст доданамон Салим ҳар бор ҳамин суратро нишон дода, ба ҷароҳати дили ман намак мепошид.

Худи Салим бачаи бад не, аммо гоҳ-гоҳ зуъмию якравӣ дорад. Азбаски ӯ харобу лоғару рангпарида аст, очаам баъзан аз ман рустӣ ба вай саршир медиҳад. Гурбаи шум барин чанд бор аз хонаи дарун саршир хӯрда, лабонашро лесида баромаданашро дидам. Бо вучуди ин, думчаи мурӯд барин гардани бориқаш, каллаи ошқаду барин калонашро базӯр дошта истодааст. Амакам мегӯянд, ки биниашро кашӣ, ҷонаш мебарояд. Қувваташ нест: пуф кунед, меғалтад.

Рӯзе ману Салим ба кӯҳ барои ҳезум рафтем. Аз хонаи мо кӯҳ дур не, агар пиёда, бебор равед, яксоата роҳ аст. Сагчаамон Алопар ҳам афтону ҳезон аз қафоямон рафт. Сагча ханӯз хурд буд – думоҳа ё семоҳа. Вақти таваллуди онро намедонем, чунки мо онро аз лойхандақи қафои идораи колхоз ёфтем. Чунон ба лой ҷӯлидагӣ буд, ки ҷӣ махлуқ будани онро доништа намешуд. Ҳамсоиямон Гулсумхола онро «бачаи шағол барин» гуфтанду очаам ҳам ба фикри он кас шарик гаштанд:

– Аз кадом гӯр ёфтӣ, гӯрков? Охир ин шағол...

– Ман не, Салим ёфт, сонӣ ман даромада гирифтаам, – аз эҳтиёт ба ин гуноҳ шарик будани додарамро гӯшзад кардам. Кӣ медонад, кор оқибат ҷӣ ранг мегирад? Баногоҳ ягон гап хезад, гунохро тақсим кардан хуб аст. Аълохонӣ ва нимҷони Салимро дар назар дошта, ҷазоро сабуктар мекунанд ва ё тамоман мебахшанд.

– Агар ин бачаи шағол бошад, шаб очааш кофта мебиёду якта ҳам мурғ намемонад, – тарсонданд очаам. Баъд ба ҷонвари дир-дир ларзида истодагӣ раҳмашон омад магар, гуфтанд: – Ба пеши бобот бар, ки бинанд, ҷӣ махлуқ аст. Холаи Гулсум бачаи шағол гуфтанд, гӯй.

Ман он ҷонварро бардошта, ба тарафи ҳавлии бобоям давидам. Салим аз қафоям метохт. Ҳавлии бобоям дур не, дар он дасти сой, пеши замини рӯйи даричаамон. Бобоям дар офтобрӯ чули харашонро дӯхта менишастанд. Он кас ҷонвари ёфтагиамонро пасу пеш гардонда диданду гуфтанд:

– Кучукбача-ку.

– Ура, кучукбача! – Ман онро гирифта сӯйи ҳавлиаамон тохтам.

Салим бо фиғону ҳаёху аз қафо омад, ки сагча азони вай аст, чунки онро вай ёфт. Мо аз ин хусус зуд ба сари муросо омадем: сагча аз онӣ ҳардуямон. Медонистем, ки аз дусар онро ду ҳис карда намешавад ва ягонтаамон аз он даст намекашем. Ҷое, ки ба ғайр аз муросо дигар чора нест, талош бефоида буданашро мо нағз медонистем.

Сагбачаро дарҳол шуста пок-покиза кардем. Ало будаст, Алопар ном додем. Ҷонвар аз гушнагӣ қариб ба мурдан расидаст. Мо аз лойдон гирифта

чойи он, ки хӯрокаш диҳем, ба муқаррар кардани зоту зурриёти он машғул будем. Бечора чунон ба ширу нон дарафтод, ки...

Баъд барои Алопар дар ҳавлӣ аз сангу лой хонача сохта, ба тагаш паҳоли мулоим андохтему аз болои пахол як порча пӯстаккуҳна партофтем.

Ману Салим ба кучо равем, чӣ кор кунем, Алопар ҳамроҳ буд. Афтону хезон мерафт, агар бишинем, мешишт, тозем, метохт, баъзан аз ягон чиз хурсанд, баъзан аз рӯбарӯшавӣ бо ягон хайвон дар тарсу ҳарос. Ҳамроҳи мо Алопар ҳам кам-кам калон мешуд.

Як моҳ нагузашта вай одамони атрофамонро аз бегонагон фарқ мекард. Агар аз ҳамсояхо касе ё хешу табори наздик ба ҳавлӣ дароянд, як-ду бор аккос зада, моро хабардор мекарду бас. Не, агар ягон одами бегона ё ба вай ношинос дарояд, то аз хона баромада «хап шав» нагӯем, ором намешуд. Алопар ҳатто молҳои моро аз моли бегона фарқ мекард. Ҳар бегоҳӣ чун рама меомад, модагов ва чор бузи мо ҷудо шуда ба ҳавлӣ мебаромаду моли сиёҳ ба сари мехаш, моли реза ба кӯтанча мерафт. Агар ягонта мол қонидаро вайрон карда, ба тарафи дархона ва гӯшаи ниҳоли гулзор гузаштанӣ шавад, Алопар валвала сар мекард. Махсусан, агар ба ҳавлӣ моли бегонае дарояд, то онро аз дарвоза берун наронанд, Алопар ором намегашт. Аккосзанон, баъзан тарсонуну ҳаросон аз қафои он мол метохт, таҳдид мекард, зорӣ менамуд, то ки зудтар аз ҳавлӣ барояд. Шаби аввали як сар гӯсфанди ҳисорӣ хариданамон саги бечора шаби дароз хоб накард, хавотир буд. Гумонаш, ин моли бегона моро фиреб дода ба ҳавлӣ даромадасту қасде дорад, ними шаб ё вақти саҳар, ҳангоми хоби ғафлати мо ягон нобакорие карданист.

Алопар ба очаам бағоят маъқул афтада буд. Хусусан, баъди як воқеа ғамхорӣ он кас ба сагча афзуд, ҷонвараки дастнигарро назарашон гирифт ва ҳароина ҷонибдорӣ мекарданд. Воқеа ин тавр рух зад: он солҳо дар деҳаи мо на электр буду на яхдон. Мо ҳатто номи яхдонро нашунида будем. Не, хато кардам, бибиам ҳикоя карда буданд, ки пеш аз инқилоб ва колхозӣ дар деҳа баъзе давлатмандон ва ҳалвопазон таҳхонаи чуқури зеризаминӣ кофта, зимистон дар он барфро ғун мекардаанду аз болояш хок мепошидаанд. Он барф дар тобистон кам-кам об шавад ҳам, адо намегаштаст. Таҳхонаи барфдор вазифаи яхдонро адо мекардаст. Ба ғайр аз ин, дар саратон аз барфи он яхобу яхмос, ҳалвою нишаста месохтаанд... Сари суҳанам чӣ буд?.. Ҳа, дар деҳаи мо он солҳо на яхдон буду на электр. Дӯкони гӯштфурӯшӣ ҳам набуд. Одати мардуми мо чунин аст: ҳар хонавода ягон буз ё гӯсфандашро кушта, гӯшти онро хушк карда мегираду муддатҳо воситаи дегҷӯшӣ месозад. Очаам барои дам наоварда хушк шудани гӯшт онро намак зада, шабҳо шаддавор ба ҷӯб мегузаронданду дар шамолғаҳ меовехтанд... Шабе аз шамоли саҳт як лаҳти калони гӯшт канда гашта ба замин афтадаст. Алопар то саҳар дар сари он пораи гӯшти ба замин афтадагӣ посбонӣ карда, гурбаҳоро раҳ надодаст. Саҳар очаам аз хоб хезанд, Алопар дар назди гӯшти афтадагӣ фукаш ба рӯи ду пояш, аз гӯшт чашм нақанда менишастаст. Очаамро дида, ба назди он кас тохтаст, баъд ғишингос зада боз ба сари гӯшт рафта воқеаро фаҳмондаст. Аз

таҷрибаи солҳои дароз мо медонистем, ки агар Алопар набошад, аз гӯшти ба замин афтодагӣ ному нишон наместонд. Ҳатто баъзе гурбаҳои ганда ҷаҳида гӯштро аз тор гирифта мебурданд.

Алопар саги боақл буд, аммо ман беақлӣ карда онро аз даст додам. Аслан, аз даст доданам беақлӣ не, баръакс, пионер бояд ки айнан ҳамин хел амал кунад, мегӯянд муаллимон. Хайр, ростӣ гап, андаке аз ман ҳам гузашт... Барои ин то ҳол вичдонам маро гоҳу бегоҳ дар шиканча гирифта, азоб медиҳад. Ман дигар саг напарвардам. Сагу сағбача гӯянд, Алопар ба ёдам мерасаду дар як дам вучудам таб мебарорад.

Ҳамон рӯз ману Салим арғамчину табарча гирифтему ба кӯҳ ҳезумкунӣ рафтем. Алопар ҳам ҳамроҳ буд. Мо ду пуштора ҳезуми хушкро баста, акнун ба роҳ мебаромадем, ки аз пушти ёлаи кӯҳ рамаи колхоз баромаду ду саги хирс барин барзангӣ аккосзанон ба сӯйи мо тохтанд. Аз тарс саросема ҳар ду ҳам ба як дарахти арча баромадаем. Бечора Алопар дар беҳи дарахт тарсонӣ ларзон, бечуръатона ак-ак карда, он ду балоро пешвоз гирифт. Мо бо доду фарёд чӯпонро ба ёрӣ ҷеғ задем.

Сағҳои рама бо фукҳои ғафсу ваҳмангези худ Алопарро бӯй-бӯй карда диданду аз афти қор, боварӣ пайдо карданд, ки ин қонварақ аз авлоди гург ё шағол не, бо он шӯхию бозӣ оғоз намуданд. Аз ҳаракатҳои маълум буд, ки Алопарӣ шӯр чандон рағбати бозӣ надошт ва аз ҳазлу шӯхиҳои онҳо метарсид, илоче ёфта қанортар гурехтан мехост, аммо он ду саги барзангӣ ду-се ҳаллоқ зада, сари роҳи вайро мегирифтанд.

Хайрият, чӯпон расида омаду сағҳоро аз сари мо дур андохт. Ману Салим аз дарахт фууромадем.

– Ягон дуоғӯятон аз таҳи дил дуо мекардаст... Ба шарофати дуо... ин арча будаст, – изҳори мамнунӣ кард чӯпони якдеста.

Бинии ин марди навҷаи сурхрӯ айнан ба мисли минқори уқоб ҳамидагӣ буд.

– Набошад, исқотҳо нагазанд ҳам, саҳт метарсонданд.

– Барои ҷӣ нагазанд, мегазанд, – гуфт Салим, ки ашки чашмаш ҳанӯз хушк нашуда буд. Ман акнун пай бурдам, ки ҳангоми ҳамлаи сагон вай фарёд зада гирифта будаст. – Бачаро намегазад. Агар худат қордор шавӣ, гапи дигар ё ба мол расӣ... – чашми чӯпон ба Алопар афтоду онро баҳ-баҳ гуфта доштани шуд, аммо сағбача нияти ўро пай бурду дур гурехт.

– Ҷеғ зан, сағата як бинам, – хоҳиш кард вай. Баъд гуфт: – Зотӣ барин.

Ман Алопарро доштам. Вай дандонҳои гиз карда, таҳдидқорона ар-ар мекарду чӯпонро наздик омадан наместонд. Аммо даҳмарда ба вай эътинос накарда қанг заду аз ёли Алопар бардошт. Сағча ғишингос заду бо ғазаб ба чӯпон дарафтод ва аз қанги ў раҳой ёфта онсӯтар гурехт. Баъд ҳимоятчӯёна ба назди Салим рафту қинахоҳона ба тарафи чӯпон ак-ак задан гирифт.

– Сағбачаро ба мо те, пеши сағҳои мо қалон шавад, – гуфт чӯпон ба ман хитобан бо як оҳанги омирона.

– Худамон ҳам калон мекунем, – гуфтам ман бепарво ва ба содадилии чӯпон дар дилам хандидам.

– Ҳайф мекуни. Саг саги рама. Миёни мардум вайрон мешавад. Ма, – ӯ як панҷоҳсӯмаи сабзро аз кисабағалаш бароварда ба ман дароз кард.

– Не-е, даркор не, – гуфтам ман хичолат кашида.

Ба ман чунин намуд, ки панҷоҳсӯмаро дида, чашмам сиёҳӣ зад. Ташвишомез ба рӯи Салим нигаристам. Вай гаранг барин бо даҳони боз ба чӯпон менигарист.

– Гир. Ту боз дигараша меёбӣ. Дар кишлоқ чӣ пур, сағбача пур. Ина ба рамаи колхоз те. Ту пионер-ку!.. Шарм намедорӣ?

– Не, ман ба шумо дигараша оварда медиҳам, – бе қатъият сухан гуфтанамро худам ҳам ҳис кардам. Ба панҷоҳсӯма дилам кашол буд, ҳатто метарсидам, ки чӯпон мабодо аз нияташ гашта, онро ба кисааш андозад.

– Ана, ма, гир... Инаш барои додариат, – чӯпон ин дафъа аз чайбаш як даҳсӯмии сурхи шараққосиро бароварда ҳамроҳи он панҷоҳсӯмӣ ба кисаи ман андохт. Дигар эътироз баён накардам. – Бихез, ту дор, ман баста мегирам. Пионер бояд ки ғамхори моли давлат бошад...

Ман Алопарро доштам. Чӯпон чолокона бо чилбур онро басту ба фукаш ҳалқа гузаронд. Сипас, ба тапар-тапару ғишинг-ғишинги сағбача эътиборе надода бардошта бурд.

Сагча чунон вовайло бардошт, чӯпон чингос зада аз мо мадад мехост, ки ман тоб оварда натавониста, рӯямро гардондаму хостам гӯшамро ба карӣ занам, аммо муяссар намегашт. Зории Алопар аз дуродур ҳам ба гӯшам мерасид.

Фарёди имдодхоҳонаи он, аз миён солҳо гузашта бошад ҳам, то ҳол дар гӯши ман садо медиҳад ва диламро мефишорад.

Ман он рӯз аз ин муомила хурсанд будам. Ҳазл не, шаст сӯм-а! Албатта, пули он солҳо беқурб буд, аммо дадаам рӯзҳои ид ҳам идипули гӯён ба мо ин хел пули калон надодаанд.

Ба роҳ афтодему дарҳол бо Салим пулро тақсим кардем. Ба вай – даҳсӯмии сурх, ба ман – панҷоҳсӯмии сабз, рангаш қурбоққайи нақшин барин. Мо ба ин пулҳо чиҳо хариданамонро ҳам маслиҳат кардем.

– Аттор ояд, ман чангаки моҳидорӣ мехарам. Боз аз шофирҳо якта гупсари резинӣ мехарам. Сонӣ, дам мекунаму ба оби сой партофта, ба болояш савор то худи ҳавзи Ҷонварсӯз меравам, – гуфтам ман.

– Не, ман ба ин пул қалами ранга мехарам. Сонӣ, чунон суратҳое кашам, ки даҳоната кушода монӣ! – нияташро изҳор кард Салим.

Вай даҳсӯмии сурх дар даст, гоҳ онро аз чашмаш дур, гоҳе наздик оварда менигарист, баъд ба монанди байрақ ба сараш баланд мебардошт.

– Ман савори гупсари резинӣ ба осие ҳам меравам, ба ҳезум ҳам.

– Ҳой каллагаранг, чӣ хел аз поён ба боло меравӣ? Оби сой ба поён мебаряду сонӣ аз обпар чунон гирифта мезанад, ки хари бобом барин парча-парча мешавӣ!..

Ба пули Алопар чиҳо хариданамонро раҳораҳ расо муҳокима кардем, аммо ин гуфтугузор ҳеч ба диламон намезад.

Ҳамин ки ба ҳавлӣ наздик расидем, диламонро як хавфи номаълум оҳиста-оҳиста туман барин зер кардан гирифт. Аз дасти Алопар як тарафи диламон торик буд.

– Алопара ба чӯпон доданата агар дадаам фаҳманд, тура мекушанд! – Оқибат Салим худдорӣ карда натавонисту бугзи дилашро кушод.

– Барои чӣ? Мо барои рамаи колхоз додем! Чӯпон гуфт-ку агар дар рама калон шавад, саги ҳақиқӣ мешавад... Мумкин Алопарӣ мо ягон вақт рамаро аз ҳамлаи гургон халос кунаду сонӣ... сонӣ ном барорад. «Ин саг аз кучо?» – гуфта пурсанд, номи моро мегӯянд. Сонӣ Раисбобо мумкин ба мо таърифнома диҳанд. Ба мактаб омада, дар пеши саф... Ин кори ҳазл не. Лекин ҳозир ин сира бояд ба касе нагӯем.

– Ту ба чӯпон гуфтӣ, ки сагча аз ҳардуямон?

– Ҳа... Худат дидӣ, ба ҳардуямон пул дод-ку!

– Хайр, агар ин хел бошад, барои чӣ пула ба кисаи ту андохт?

– Ҳамту, андохт-дия. Сонӣ, ҳар ду тақсим мекунанд гуфта...

Аз он ки Алопар рамаи колхозро посбонӣ мекунад, Салим ҳам ба вачд¹ омад. Вай чунон ба ин гап часпида гирифт, ки тайёр буд ҳозир рафта аз дадаам барои ин корамон шодиёна гирад.

– Лекин ҳушёр шав, мабодо аз даҳонат барояд... Дадаам ин гапҳоро нағз намебинанд. Ҳозир дар ин хусус гап намезанем. Агар пурсанд, мегӯем, ки аз паси мо ба кӯҳ рафт, сонӣ чӯпон дошта гирифтӯ ина барои рама диҳед, гуфт, додем, мегӯем. Пул гирифтӯ нагӯй, ҷанг мекунанд. Агар надихед, шуморо аз пионерӣ мебароранд гуфт, мегӯем.

Салим розӣ шуд.

Аз вачҳи пул табъам ноҷоғ буд. Пушаймон будам, ки чаро пули чӯпонро гирифтаам. Хоҳ-нохоҳ агар рӯзе дадаам фаҳманд, ҷанг мекунанд.

Дар ҳавлӣ аз наомадани Алопар аз ҳама пеш бибии пир хабардор гаштанд. Сонӣ очаам пурсиданд. Мо воқеаро, чунон ки маслиҳат карда будем, гуфтӯ. Очаам бо қаҳр даст афшонданду рафтанд. Ман ба рӯйи бибиам нигариста, дараҷаи гуноҳамро фаҳмидан хостам, аммо фикри он касро ҳаргиз доништа намешавад: ягон очинги рӯяшон намечунбад.

Ман андаке хотирчамъ гаштам. Баъзан калонсолонро фаҳмида намешавад: барои арзан барин гуноҳатон заминӯ осмонро ба ҳам мезананду аз гуноҳи калон чашм мепӯшанд. Шояд, аҷаб не, дадаам аз ин кори мо хурсанд бошанд?.. Ё мумкин қаҳрашон омадагистӯ лекин ба хотири Раисбобо моро ҷанг накардагистанд? Раисбобо агар фаҳманд, ки барои сагча моро ҷанг кардаанд, мегӯянд-дия: «Барои моли колхоз як кучукчаатро дарег доштӣ?! Одамон дар ҷанг ҷон дода, хун рехтанд...».

¹ Вачд – ғояти шавқӯ шодӣ, завқ

Аз байн як моҳ гузашт. Дили ман тамом таскин ёфт. Аммо ногоҳ Салим корро расво кард.

Ҳамон рӯз ман таъйинот гирифтаам ба осиеб як чувол чуворӣ бурда, орд карда биёрам. Ба Салим фармуданд, ки барои молҳо аз лаби сой алаф даравида орад. Дадаам сахарӣ супориш доданду ба кор рафтанд. Бобояму очаам чуволи чуворино ба хар бор карда доданд. Ман ба болои бор савора ба роҳ афтодам. Салим «ман ҳам ба осиеб меравам» гуфта хархаша кард. Очаам розӣ нашуданд. Салим ғишингос зада аз паси хар равон гашт. Сонӣ аз думи ҳайвон сахт дошта кашида истоду нагузошт, ки хар раҳ гардад. «Сар те» гӯям, сар надод. Дар дастам химчаи тар буд, дарозу борик, сахл ба сараш расондам ё не, вай аз алам мушт барин санга аз замин бардошту ба сари ман зад. Хун чашма барин чорӣ шуд. Очаам тохта омада маро аз хар фуруварданду ба хона бурда хобонданд, ба чароҳат зуд намад сӯхта зер карданд.

Салим ба ким-кучое гурехта рафту бо ҳамин то ба шом гум шуд.

Дадаам аз кор омаданду воқеаро фаҳмида, пеш аз он ки ба сари полез раванд, ба боми зинхона баромада Салимро чеғ заданд:

– Салим!.. Ҳой Салим!.. Салим!..

Дар ин хел мавридҳо овози дадаам монанди раъд гулдуррос мезад ва аз тарафи сой акси садо меод. Фурсате нагузашта Салим пайдо шуд.

– Ҳозир ҷазоята мебинӣ! – гуфтаам ҳамчун мазлуми адолатхоҳ бо андаке овози озурда.

Вай аз замин чашм набардошта омаду дар рӯ ба рӯи дадаам гунаҳкорона истод. Дадаам хомӯш ба сар то пойи вай нигариста, барои бетамизиаиш ҷавоб талаб доштанд. Аммо Салим гардани дарозаша ба дарун кашида хомӯш буд. Ҷазои ҳасадхӯр ва нобинам ана ҳамин гӯён, дар дил шодӣ кардам.

– Ҳа, гап зан! – дадаам суханашонро аз зиҳи дандон бароварда, бо ғазаб ба тарафи вай як қадам монданд.

Дадаам моро назананд ҳам, чунин вачоҳаташон басанда буд, ки дигар он номаъкулиро тақрор накунем.

– Вай... вай Алопара...а-а, ба чӯпон фуруҳт, пулаша гирифта... – ногоҳон канда-канда эълон кард Салим.

Нафаси ман ба дарун заду на ба рӯи дадаам нигаристам, на ба тарафи Салими хоин.

– А-а? – дубора пурсиданд дадаам.

– Чӯпон аввал панҷоҳ сӯм дод... сонӣ... сонӣ боз... даҳ сӯм...

Салим суханашро ба поён нарасонда «ҳаққашро» бигирифт. Аз падар як торсакии обдор хӯрданашро, ба гумонам, худаш ҳам нафаҳмида монд.

– Нокас!.. Дар зоти мо иғвогар набуд, ту аз кучо ин «хунарро» ёд гирифтӣ?!

Салим бо фиғон аз ҳавлӣ берун рафт.

– Чӯпон... чӯпон... гуфт, ки... ту чӣ хел пионерӣ... ин сагча а-а... барои рамаи колхоз...

Ман худро сафед кардан хостам, вале падар гӯш кардан нахостанд.

– Ночинс!.. Гум шав, афтата набинам!.. Агар дӯстатро фурӯхта бошӣ, ягон рӯз модаратро ҳам мефурушӣ!..

Падар ба рӯйи ман чунон бо қаҳру нафрат нигаристанд, ки агар ин лаҳза замини зери поям қафад, рост худро ба роғи он меандоҳтам. Хурмати нон, қасам ба ҷони ҷавонам, агар як не, даҳ торсақӣ зананд, аз ин хел нигаристанашон сад раҳ авлотар буд. Чунин нигоҳи падарро ман дигар ҳаргиз надидам. То ба ҳол, агар нигоҳи ҳамонрӯзинаи он касро ба хотир оварам, баданам вичиррос мезанад.

Баъд аз ин воқеа ман як ҳақиқати одиро дарк кардам: табоҳкориҳо бо нияти нек пардапӯш кардан кори беҳуда будаст. Аз ин мебарояд, онҳое, ки мулкери хароб карда, мо онро начот додем, мегӯянд, як рӯз не, як рӯз рӯсияҳӣ мекашанд.

ГҶШТИГИРӢ

Дар миёнаҷойи давра аз кундаю гӯлаҳои яклухт гулхани бузурге афрӯхта буданд. Оташ баъзан баробари ду қадди одам баланд гашта, ҳезум часар-часаркунон ба атроф шарораву лаҳча мепарронд. Шуълаи гулхан атрофро равшан карда рӯйи одамони дар қатори пеш нишастаро метафсонд. Онҳо гоҳ бо як даст, гоҳ бо дасти дигар гунаҳояшонро аз ҳарорати сӯзони оташ панаҳ мекарданд, аммо ҷойи тамошобобро аз даст намедоданд.

Давродаври гулханро ҳамвор карда рег пошидаанд.

Дар сафи пеши давра, асосан, пирону даҳанкалонони деҳа ва меҳмонони аз роҳҳои дуру наздик омадагӣ нишаста ҷой менӯшиданду суҳбат мекарданд. Дар байни онҳо роҳбарони колхоз, идораи ҷамоат ва ноҳия ҳам буданд. Дар ақиб дигарон – мардон, ҷавонону бачагон, дар ду-се ҷой тӯдаи занону духтарон нишаста, ҳама интизори шурӯби гӯштӣ буданд.

Саркор баъзеҳоро ақибтар шинонда, майдонро барои гӯштигирон васеъ карду аз ҳозирон гаштаю баргашта мепурсид, ки Комилполвон чаро бедарак аст.

Саволи саркор даҳан ба даҳан гузашта, ба гӯши полвони ин дам ба тӯда воридшуда расиду ӯ аз торикӣ овоз баровард:

– Тақсир, мо дар ҳамин ҷо!

– Э, дар кучо гум шуда гаштед? Ҳама ба шумо нигарон, – саркор ба сӯйи овоз мурочиат кард.

Дар ақибӣ издиҳом каллаи калон ва пешонии фароҳи Комилполвон намудор шуд.

– Ҳой, полвон, имшаб гӯштӣ буданашро намедонистед-чӣ?!

– Соати ҳашт, баъди ҳама рафтани як мошин беда оварданд, – бо овози баланд сабаб овард ӯ. – Ночор ҳамроҳи ронанда фурувардаму ба ғарам зер кардам... Як бор ба тӯйхона даромада муборақбод гуфта бароям? – иҷозат хост вай. Матлаб аз ин «муборақбод гуфтани» хӯроке хӯрдани буданаш ҳам ба саркор ва ҳам ба дигарон равшан буд.

– Муборакбодро дар ҳамин чо мегӯед. Барои шумо ошро ба ҳамин чо меоранд. Саркор ба чониби тӯйхона фарёд кард: – Ҳой, Абдувалий, барои полвон дастархон!

Комилполвон аз сафи пеш, дар канори се-чор нафар мӯйсафед нишаст, ки пирони обрӯманди деҳа буданд ва хурду бузург дар ҳар боб ба адолати онҳо шубҳа надоштанд ва дар воқеъ ҳам, ин нафарон аз ҳар гуна таассуб пок буда, ҳамеша дар баҳсу талош ва дигар маъракаи ин мардум ҳакам ва довари боэътимод ҳисоб меёфтанд.

Саркор ду нафар писарбачаи ҳафтсоларо аз байни бачаҳои довталаб пеш бароварда, қабл аз он ки ба талош андозад, барои гӯштии имрӯза аз куҳансолони давра фотиҳа пурсид.

– Пирон даст диҳанд, арвоҳ мададгор шаванд, афтодаро замин бардорад, афтондагиرو... – яке аз он пирон ба ин минвол хеле суханони дуо гуфту бо тантана ба фотиҳа даст кушод: – Оми-ин!

Ҳама даст ба рӯй кашиданд. Баъд саркор он ду бачаро, ки мисли хурӯсчӯчаҳо ҳар лаҳза омодаи ба якдигар ҳамлакуни буданд, ба гӯшти андохт.

Гӯштигирии бачаҳо ғалатӣ аст! Онҳо мисли калонсолон такаллуф ва худнамоӣ надоранд, барои озмудани ҳамдигар тӯлонӣ чарх намезананд. Бачаҳо, ҳамин ки даст ба камари якдигар расонданд, гарму чӯшон талош мекунанд. Ана, кайҳо афтонд! Писараки афтида ҳунгос зада ба гирия шурӯъ кард. Саркор бо нигарони ӯро ҳолчӯйӣ намуд:

– Чӣ шуд, канӣ?.. Куҷоят?.. А?.. Бигӯ? – вай дасту пойи ӯро бо дастонаш ламс кард, ки мабодо зарба нахӯрда бошад.

– Га... гар... гарданама ханчолид...

– Ҳеч гап не, канӣ?.. Э, барои ҳамин ҳам одам гирия мекунад? Айб аст... Ма, – саркор ба вай ҳам як худнавис ҳамчун подош дод.

Ду нафари дигар дар майдон талош доштанду боз чанд нафар довталаби кӯчак камар баста, омодаи ба гӯшти даромадан буданд. Қадоме аз ҳарифон ғолиб меояду бо вай бояд гӯшти гирад, барои ин ғайратмандони хурдсол фарк надошт.

Комилполвон аз талоши бачаҳо чашм нақанда, пиёлаи чойи қадоме дароз кардари хӯрт мекашид. Чойи сабзи талх ба меъдаи ҳолӣ чандон таъсири хуш надошт магар, ҳар дам ба атроф нигариста, фаҳмондани мешуд, ки дастархон наовардаанд. Аммо чашму гӯши ҳама ба гӯштигирон банд, ба назди полвон дастархон овардан ба ёди касе намеомад. «Сабилӣ ишқам расо танбӯр навохт-ку!» – гуфт вай худ ба худ. Баъд боз ба умед ба самти тӯйхона нигарист. – «Раҳматӣ падарам, мегуфтанд-а, нонро пеши по назан. Аз гӯшти дер накунам гуфта мастобаи занакро нахӯрда омадам, уболаш гирифт. Нона пеши по задан намешавад... Ба ишқами гушна гӯшти ҳам завқ надорад. Хайр, меовардагист, фаромӯш накунад шуд»...

– Канӣ, полвон, чӣ шуд, чӣ мегӯед? – Ногоҳ саркор ду нафар гӯштигири ба паҳлу афтодаро боздошта ба ӯ рӯ овард.

– Ҳалол шавад. Дубора, – ҳукми худро гуфт полвон. Садои вай мисли ҳарвақта қатъӣ ва салобатнок набуд.

Навбати гӯштӣ тадричан аз хурдсолон ба наврасон мегузашт. Гӯштигирии наврасони чордах-понздаҳсола хеле чиддӣ ва арзиши тамошо аст. Ҳиммати тӯйдор ҳам бад не. Саркор мукофоти ғолиб – як дастгоҳи аксбардориро аз қуттиаш берун оварда, ба мардум нишон дод ва сипас онро ба дасти полвон дод. Одатан, баранда чоизаашро аз дасти полвон мегирад. Комилполвон ғилофи чармини онро даст-даст карда диду фикр дошт, ки қиматаш чанд пул бошад. Ин Бахтиёр як умр ба кори сиёҳ даст назад, таҳсил накарда бошад ҳам, корчалон баромад, – мегуфт вай ба дил дар хусуси соҳиби тӯй андешада. – Як даҳ соли охир дар райпо, ба мағозаҳо мол медиҳад. Дӯкандори деҳа мегуфтаст, ки аз ҳар қуттӣ арақ як дона-ду дона ба худаш мегирифтаст, аз чойи нағз ҳам, аз дигар чизҳо ҳам. Баъд дӯкандорҳо чуброни онро аз мо мебаровардаанд...

Ду тан наврас уқобвор ба ҳам дарафтоданд. Комилполвон як-ду сол аз инҳо калон буд ё не, дар тӯйи арӯсӣ бо як чавони дар гӯштӣ номдорашта талош карда ўро афтонду номи «Полвон»-ро гирифта буд. Ҳамон вақт соҳиби тӯй ба вай граммофон дод. Он вақт граммофон дар ҳар деҳа якта ё дута буду тамом... «Э-э, дастархон овардан аз хотирашон рафт. Саркор ҳам як бор нигоҳ намекунад, ки ишора кунам. Шикамсер чӣ парвои шикамгурусна!.. Ҳамдам-қассобро чӣ фалак задаст, дирӯз ба нася як кило гӯшт надод-е. Ягон бор гӯшт гирифта, пулашро надода намондаам-ку! Аз баҳри насяфурӯшӣ баромадаст! Гӯшт – танқис, бозораш тез-дия. Кӣ дар чайб¹ доим пули нақд дорад?! Ин чо ба ту шаҳр аст-чӣ? Эҳ, канӣ, чавонтар бошаму аз ин гӯштӣ як гӯсфанди фарбеҳ гирифта барам. Дар охир, барои полвонҳои калон гӯсфанд ё қолин будагист? Бе ин намешавад... Билохира, ба ман ҳам, як вақте полвон буд гуфта, чизе шавгун медиҳанд: калӯш ё ягон яктаҳи чит...» Полвон оҳиста оҳи бадард кашид.

Ба ҳамин тариқ, ў чашм ба гӯштигирон фикр мекарду фикр мекард. Ҳарчанд сайъ кард, ки аз қайди ин андешаҳо баромада лаҳзае бо атрофиён ё гӯштигирии бачаҳо машғул шавад, аммо натавонист. Ба гӯшаш гап намефорид. «Наход ки ба тӯй гурусна омада гурусна равам? Э, ин қадар дабдабаю дову дастгаҳатро ба сарам занам! Ошу нонат бошад ҳам, хешу табор, ёру дӯсти дурустат набудааст. Дар ин хел вақт наздиконаш аз омадаю равандагон хабардор шаванд-дия! Ҳамин ҳам кор шуд?!.. Ин не, вай не, Бахтиёр ҳам калонҳоро мешиносад. Ба чойи ман раис омада шинад канӣ... Барои дилёбию дилчӯйӣ тӯй мекунанд! Ягон мансабдор ояд, «хуш омадед» гӯён дар гирдаш мечарханд... Ҳамин ҳам мардӣ аст?! Ўҳ, Рауф ҳарифаша бардошт! Ҳа, ана, ба сари зону гирифт. Парто зудтар! Ҳа, бале!.. Тавба кардам, ҳеч кас гумон надошт, ки ҳамин шатрама² одам мешавад. Чунон бесар, чунон айғоқ буд, ки ба замин занед, ба осмон мечаҳид! Дар шикамаш як рӯдаи рост

¹ **Чайб** – кисаи либос, кисаи бағалӣ

² **Шатрама** – шӯҳ, бесар

надошт. Аз дасти ин на полизи мардум дар амон буду на арғамчини мол. Ба қавле, аз ганда пӯст меканд, аз нағз – пӯстин. Ба сарбозӣ рафту одам шуда омад... Суфра овардан аз ёдашон рафт. Ҳозир агар ба чойи ман нафари ба инҳо нафъаш мерасидагӣ меомад, ҳамааш тохта меомаданд... Аслан, барои халқ тӯй намедиханд, барои раису роҳбарон...»

Наздики ду-дувуним соат гӯштӣ гирифтанду тадричан навбати паҳлавонони номдор расид. Ҳама медонистанд, ки аз деҳаи Яккатут Мурод ном паҳлавони маъруф барои бо Сангин гӯштигирӣ омадааст. Сангин паҳлавони номдори ин гирду атроф, шогирди Комилполвон, умеду ифтихори вай аст. Комилполвон шогирди бисёре дорад, аммо Сангин комилан дигар аст. «Паҳлавонӣ ба вай мерос. Ачдод-ачдодаш паҳлавон гузаштагӣ. Комилполвон раҳматӣ бобои ўро дар хотир дорад, мисли як фил қувват дорад, мегуфтанд. Тахтапушташ ба замин норасида аз гӯштӣ баромад, аммо лаънатӣ муҳтоҷӣ ўро маъюб кард. Мегуфтанд, ки Хўчамуроди аллоф як иморати дакаданг сохта, барои шаҳсутуни айвонаш аз сойи Қизмон як дарахти чормағзро ғалтондааст. Роҳи кўҳ танг, улав намегардад. Чор йигити ҳузарб¹ ду рўз овора шуда, ғелондаю кашола карда, сад қадам барин овардаанду бас. Хўчамурод, замин хабар накашад, одами айёр буд, мегўянд. Рўйирост аз паҳлавон илтимос накардааст. Андешидааст, ки ноҳудоғоҳ маъюб шавад, дар пеши мардум умрбод рўсиёҳ мегардад. Бинобар он, овоза сар додааст, ки агар ҳар кас ҳамон ғалачўбро биёрад, як пуд гандум медиҳад. Паҳлавони камбағал инро шунида, дар зарфи як шаб танаи дарахти чормағзро оварда, ба назди дарвозаи бой партофтааст. Аз ҳавлии бой то ҳавлии усто дусад қадам мебарояд ё не, ғалачўбро бурданӣ шаванд, ба ду барзагов ниёзманд шудаанд. Мегуфтанд, ки ана, пас аз ҳамон воқеа паҳлавон дигар ба худ наомад, қоматаш рост нашуд. Бархе мегуфтанд, ки вай маъюб шудагӣ, баъзеи дигар чашм расид, мегуфтанд. Боз кӣ медонад, ман раҳматиро аранг-аранг ёд дорам, – худ ба худ меандешид Комилполвон. – Дар рағу пайи Сангин қуввати бобояш ҳаст. Ман ба вай нозукиҳои ҳунарамро ёд додам, боқимондааш ба худаш вобаста. Сангин дар аввал як авҷ карду сонитар танпарвар шуд. Мисле ки, маишат, сониян, сабилмонда шароб шасташро гардонд... Дар як дастархон дуто нону мева ҳам наоварданд-е!.. Ҳе, ноумедҳо! Агар ош тамом шуда бошад, нону чой ҳам нест-чӣ?.. Арвоҳ занад...»

– И-и-и, полвони яккатутиаш ба майдон баромаданӣ-ку! Э-э, вай ин Тоҳирчаро меафтанад... Мурод-Мурод мегўянд, ҳамин будаст-дия. Хеле ҳам бўзбала-ку! Ҳар як кафаш бел барин-е! – гуфт мулло Норӣ дар ақиб нишаста даҳонашро ба таҳи гӯши Комилполвон наздик карда.

– Ҳа, сахттар чангол занад, қабурғаи Тоҳирчаро канда мегирифтагӣ барин, – Комилполвон ҳам ўро назараш гирифт.

Комилполвон ҳаракатҳои Муродро мушоҳида карда, ўро аз ҳар ҷиҳат писандид. Паҳлавони ҷавон ҳанўз шармин буда, ба сухан даҳон кушояд,

¹ Ҳузарб – паҳлавон, боқувват

хиҷолат кашида сурх мегашт. Хоксору батамкин буданаш аён. Ҳа, мағрурию худнамоӣ надорад.

Вақте ки вай бо Тоҳирча ба талош шурӯъ кард, Комилполвон эҳсос кард, ки меҳмони паҳлавон ҷавони бақувват буда, ҳанӯз аз қудрату тавоноии худ беҳабар аст. Вай баъди он ки ҳарифашро ду-се бор афшонда дида зӯри ўро санҷид, дилпуруна ба вай наздик рафт. Тоҳир ҳам қувваи ўро фаҳмиду ана, худаширо дур мегирад. Дуруст. Агар ба зерӣ бағали Мурод афтад, вай бо вазни худ инро беҳолу бемадор мекунад.

Паҳлавонон чунон ба ҳам дарафтоданд, ки саркор аз хавфи он ки ногаҳ ҳамдигарро ба оташ назананд, мудом дар тарафи гулхан меистод.

Тоҳирча Муродро хеле арақшор кард. Мурод ҳар қадар сайъ карда ўро ба ҷапу рост меандоخت, аммо бенатича буд. Тоҳирча ба ҳарифи худ саҳт така партофта монанди кундаи ҷанор ноҷунбону маҳкам меистод. Аз байни издиҳом овозҳои таҳсин баланд мегашт.

– Саҳт ист, Тоҳир!

– Ту аз вай кам нестӣ! Нони трактор ҳалол аст!

Полвон авлоду наҷоди Тоҳирчаро ҳам хуб медонад: «Падараш як одами лоғари нимҷон. Паҳлавонӣ ба Тоҳирча аз тӯби модараш мерос аст. Тағояш полвони забардаст буд. Як йигит буд, ки аждаҳо мегуфтед. Афсӯс дар ҷанг нобуд шуд...»

Комилполвон таърихи гӯштӣ ва гӯштигирони 30-40 соли охириро дар кул нағз медонист. Вай замони наврасиаш гӯштигирии тағои ана ҳамин Тоҳирчаро дида буд. «Дар як тӯи бузург тақрибан тамоми полвонҳои шуҳратманди гирду атроф ҷамъ шуданд. Тағои Тоҳирча – Абдусамад дасташ омад карду ягон-ягон шаш полвонро афтонд. Як номарди дигар – Ҳафиз ҳам даъвои полвонӣ дошт. Мардум шӯру ғавғо бардоштанд, ки ў ба майдон дарояд. Ночор ба майдон даромаду бо Абдусамад даст ба миён шуд. Абдусамад, дар ҳақиқат, полвони зӯрдаст, ҷавонмард ва тандеҳ буд. Ҳамин ки Ҳафизро ба сари сина бардошта ба замин заданӣ шуд, ин номард аз андоми нозуки полвон гирифт. Абдусамад аз зӯри дард бо қаҳр ўро чунон ба сари синааш фишурд, ки аз даҳану бинии Ҳафиз хун омад. Ҳафиз пеш аз ин ҳам дар як маъракаи дигар бо сари зонуяш ба шиками ҳарифаш зада сабабгори сару садое гашта буд. Бахше аз одамон, ки он лаҳза аз номардии Ҳафиз хабаре надоштанд, ба тарафгирии вай бархестанду қариб деҳодеҳи калон сар зад. Қаблан дар тӯйҳо ба гӯштию бузқашӣ ҳар як қавм йигит ҷамъ карда, дар бағал гурзу калтак, теғу шашпар мерафтанд. Баъзан тӯйҳои бузург бо хунрезии мотам тамом мешуд. Ҳар як деҳа, ҳар як қавм орият гуфта ҷон медоданд-е! Аҳмақири бинед!.. Ҳукумат ҳамаро ба тартиб оварда, хуб кори савоб кард... Аммо равнақи гӯштӣ ҳам аз миён рафт. Давраш гузашт. Он хел тӯйҳо ҳам нест, он хел полвонҳо ҳам. Ҷавонҳои ин давр се бор талош кунанд, нафасашон танг мегардад. Ҳамааш аз сигор, аз шароб. Баъзе йигитҳо ба сӣ даромада-надаромада ҷарбу мебаранд. Одам фарбеҳ, ки шуд, аз вай полвон намебарояд...»

– Маҳкам ист, Тоҳир!

– Ҳа, дастакотба садқа!..

Шӯру садои мардум Комилполвонро аз банди хаёлот ба худ овард.

Ҳеч чашмдошт набуд, ки Тоҳирча Муродро ин қадар хаста мекунад. Аз ҳозирон ин сирро аксаран мутаваҷҷеҳ нагаштанд, аммо мардони гӯштидида мақсади Тоҳирро фаҳмиданд. Вай барои ба замин афтондани ҳарифаш сайъ намекард. Худаширо аз ӯ канор гирифта, имконият намедод, ки талош зуд яктарафа гардад. Мурод бошад ҳамвора мекушид, ки зудтар ӯро парт кунад. Қасди Тоҳир ҳам ҳамин – ӯро хаста кардан буд, то ки ба дӯсташ, ҳамдеҳааш Сангин роҳату осон шавад. Сангин кайҳо тағйири либос карда, омодагӣ меид.

– Парво накун, Тоҳир, Сангин дар ҳамин чо! – фарёд кард кадоме барои ба Тоҳирча дастгирӣ ва рӯҳ бахшидан.

«Чойникҳои чойро дам ба дам бурда мебиёранд, аммо аз дастархон хабаре нест. Ё ба саркор як ишораи бурут карда фаҳмонам-чӣ? Зишт аст охир, мардуми даврабар чӣ мегӯянд? Саркор аз худаш доништа гӯяд, ҳарфи дигар. Ҳавоси вай ҳозир ба гӯшти. Мисли ман кулли рӯз ғарам зер кардааст-чӣ?.. Хайр, ҳеч гап не, як шаб-дия. Мардум рӯза медоранд-ку! Аз тӯй нарасад, гила накун, гуфтаанд...»

– Мурод, телба нашав!.. – кадоме аз меҳмонон мақсади Тоҳирчаро эҳсос кард магар, ҳамдеҳаашро огоҳ кард.

Қийғоси аҳли маърака баланд гашт. Мурод оқибат Тоҳирчаро ба сари сина бардошту пойи ӯро аз замин канд ва як бор давр гардонду зад. Гӯё замин кӯчида бошад, аз издиҳом наъра бархост:

– Ҷ-ҷх!..

– Қандата зан! Мошоллоҳ!..

– Ҳалолат бод! – гуфт Комилполвон ҳам зери лаб ба таҳсин сар чунбонда.

Пирамардони атрофаш ҳам ба таҳсин лаб кушоданд.

– Ҳалол... Ҳалол...

– Беғилу ғаш гӯшти гирифтанд!

– Ҳаққи ҳалол! Қанд занед!..

Мурод пеш омада радиои инъомиро аз дасти Комилполвон гирифт. Вай дар ҳолате, ки тунд-тунд нафас мекашид, чолок онро гирифтун бурда ба дасти яке аз наздиконаш дод. Мурод баъди каме ин тараф-он тараф роҳ гашта, тапиши қалбашро паст кардан, рафта дар канори ҳамдеҳагонаш нишаст. Ду нафар чавони бӯзбала ба молидани дасту пойи ӯ машғул шуданд. Дигарон ба сӯйи ӯ ҳам шуда, маслиҳати як марди миёнсолро гӯш мекарданд.

Сангин аз гӯшае оҳиста ба майдон даромаду маърака лаҳзае сокит гашт. Ба назари одами бегона чунин менамуд, ки ӯ гӯё ваъз мегуфта бошаду халқ барои сухани вайро шунидан ором шудааст. Сангин бо кафи даст чашму рӯяшро аз дуду гармии оташ панаҳ карда, оҳиста майдонро давр гашт. Ҳар нафаре, ки ӯро бинад ҳам паҳлавон мегуфт. Навча, синафароҳу камарборик, дасту бозувонаш мисли охани тобхӯрда, чехракушод – хуллас, бо тамоми ҳастиаш мегуфт: паҳлавони ҳақиқӣ манам! Ҳама бо шавқ ба қадду басти ӯ зеҳн

монда буданд. Сангин, аз рӯи одат, давраро чарх заду омада дар рӯ ба рӯи Комилполвон дузону нишаст ва аз устои худ фотиҳа пурсид.

– Ҳаросон нашав, дасти ман не, дасти бобоям, гӯй... Пирон мададгор шаванд... – Комилполвон даст ба рӯй кашиду лаҳзае ба чашми Сангин нигарист. Баъд ба сӯйи ӯ хам шуда, бо овози паст гуфт: – Ба ман нигар, ҳой... аз вай сабилмонда хӯрдагӣ барин менамой... Чӣ чин зад ба ту? И-и... Охир масчид... И-и... Э, пир занад тура...

– Камакак зарар надорад, тағо... Бачаҳо намонданд...

– Номаяқул кардӣ! Гӯштина мурдор накун! – якбора ба шӯр омад Комилполвон, аммо садояшро баланд накард.

– Э, парво накунед! Ҳозир мебинед...

– Гарданат мешиканад! – гуфт полвон ситезаомез сар чунбонида. – Бас, оҳиста аз майдон барою чомара каш! – Суханашро аз зиҳи дандон бароварда амр кард ӯ. – Ягон сабаб биёру дафъаи дигар мегирам гӯй ё рӯйирост гӯю мон: камтар шароб нӯшида будам, устодам рухсат надоданд.

– Тавалло мекунам, рухсат диҳед... Маро беобрӯ накунед... – илтиҷо кард Сангин.

– Не, намешавад... Масчид... – боз мақоли ҳангоми қаҳр мегуфтагиашро ба забон гирифт полвон.

– Хуб гӯед, охир... Мурам ҳам, аз ин намеғалтам... Ман ба номаш лаб тар кардам...

Комилполвон лаҳзае дудила шуда ба рӯи шогирди худ нигариста монд. Ин лаҳза мӯйсафедони дар канораш нишаста ба суҳбат ҳамроҳ гаштанд:

– Як зарра нӯшида бошад, ҳеч гап не, полвон...

– Ҳозир ҳамаи чавонҳо мехӯранд...

– Ба гапи ман бовар намекунад? – исрор мекард Сангин.

– Бовар кардан катӣ... – қадре мулоим гашта ғурунгос зад полвон, – ҳамин ҳам кор шуд! Шарм кун...

– Дилпур бошад...

Атрофиён тӯл кашидани гуфтугӯи устоду шогирдро дида, ба сӯйи онҳо чашми шавқ дӯхта буданд. Сангин барои ба дигарон сир боз накардан лабонашро моил ба табассум намуд. Баъди бо ишораи сар барҳез гуфтани устодаш ӯ баланд шуду довталабона майдонро давр зад. Нидоҳои таҳсину офарин баланд шуданд:

– Ҳа, баракалло!..

– Кам нашав, додар! Саломат бош!

– А қонат гардам, сари моро паст накун!

Комилполвон гурусна буданашро фаромӯш кард ё худ баъд аз гузаштани вақти муқаррарии хӯрокхӯрӣ иштиҳояш кӯр шуда буд. Ҳоло ҳушу хаёлаш ба гӯштӣ. Шаш сол боз ӯ гӯштӣ намегирад. Ҳамсолонаш аз майдон баромаданду вай ҳам ночор гӯштигириро канор гузошт. Бо чавонон гӯштигири хуб не. Аммо ҳар боре, ки Сангин ба майдон дарояд, тамоми узвҳои бадани Комилполвон ба

ларзиш меदारояд. Мисле ки ҳозир худаш ба майдон медаромада бошад. Дили одаткарда балои чон будааст.

Сангину Мурод – ду тан қавитарин паҳлавонони ин маросим ба ҳам дарафтоданду атроф ба якборагӣ сокит гашт. Фақат чарс-чарскунон сӯхтани кундаҳои бед ва гурс-гурс пойкӯбии паҳлавонон ба гӯш мерасиду бас. Аҳли маърака нафасашонро ба дарун кашида, сахнаи асосии гӯштигирии имшабаро тамошо мекарданд. Ин талош аз он ҷиҳат ҳам талоши бағоят муҳим буд, ки ҳар ду паҳлавон ҳам то ҳол аз касе мағлуб нашуда буданд. Ин гуна гӯштиро дидан ва шохид будан ба ҳар кас муяссар намешавад ва онҳое, ки гувоҳи мағлубияти паҳлавони пушташ замин налесида буданд, як умр ин воқеаро хотира карда, ба авлодон ҳикоят мегӯянд.

Сангин аз кӯфтагии Мурод истифода кардан хост магар, яку якбора ҳарифи ношиносро хуб наозмуда, ҳамларо шурӯъ кард. Аз ҳучумҳои Сангин Мурод саросема шуд. Мардум ба қувваи ҳамдеҳашон дилпур шуда, ба ғулғулаандозӣ ва офарингӯӣ сар карданд. Мурод паҳлавонвор истодагарӣ дошт ва ҳангоми ором шудани ҳарифи худ ду даст ба камари ӯ мунтазири ҳамлаҳои нав нафас рост мекард. Сангин, одатан, чусту чолок ва босуръат гӯштӣ мегирифт. Бинобар ин, ором ва бафурча чарх гаштани Мурод ба вай намефорид.

Комилполвон ҳамлаҳои беварори шогирдашро мушоҳида карду нафасгирии ноҳамвори ӯро пай бурд ва оҳиста, зери лаб «оббо» гуфту ба афсӯс зонуяшро шаппотӣ зад. Баъд худ ба худ, аммо ба доварони паҳлуяш шунаво зери лаб гуфт:

– Нагуфтам, ки арақ кори ина кардагӣ!

Шиддати ҳамлаҳои Сангин кам-кам паст гашта, ҳоло ду паҳлавон монанди ду барзагови шох ба шох ниҳода, аз миёни якдигар дошта, ором чарх мезаданду фақат аҳён-аҳён ҳамдигарро такон дода мемонданд. Одатан, паҳлавонон ё барои озмудани усули якдигар ва ё ҳангоми монда шудан ин тарик гӯштӣ мегиранд.

Расулбобои андовакаш аз ақиб ҳам шуда ба гӯши Комилполвон гуфт:

– Инат аллакай арақшор гашт, ҷиян...

Пирамард пас аз сонияе чанд илова кард:

– Худат миёната бастан гир.

– Ман кайҳо бас кардагӣ, тағо.

– Ҳеч гап не, дар зарурат... Барои обрӯи халқамон...

– Рагу пай хунук шудагӣ, бекора чӣ даркор? – даст афшонд полвон.

Аммо ӯ эҳсос кард, ки дар таҳи дилаш майле ба гӯштӣ ҳасту, аммо забонаш инкор мекунад. Пай бурд, ки аз ақиб, аз паҳлу ҳамдеҳагони солдидаю рамузи гӯштигириро мефаҳмидагӣ, ҳоло ба сӯйи вай менигаранд. Паҳлавонон баъди тақрибан бист дақиқа талош кардан ҳар ду ҳам арақшор гаштанду саркор бо иҷозати доварон ба онҳо танаффус дод. Муроду Сангин камарбанди ҳамдигарро сар дода, ҳар яке ба назди тӯдаи худ рафта, дар пеши давра нишастанд.

Комилполвон хотирпарешон менишаст. Шогирдаш ўро нописанд кард, ба ҳарфаш гӯш надода ба гӯштӣ даромад. «Шогирд тарбия карда натавонист», мегӯяд халқ. Усули гӯштиро ёд додан кам аст, одаму одамгарӣ, чавонмардию тандеҳиро ҳам ёд додан даркор. Чойи маро гирифт, акнун метавонам бо хаёли роҳат аз майдон бароям, гуфта будам. Лаънат ба шароб, арақ рағу паяша сӯхтааст... Э-э-э...»

Сангин ба саркор чизе гуфту рафта сарулибосашро пӯшидан гирифт.

– Наход?! – беихтиёр хитоб кард полвон. – Ҳай, афсӯс... Нотандеҳӣ кард... Расми полвонҳо ин тавр набуд...

– Гап зан, Комилполвон!.. – Расулбобо аз қафо захрханда кард.

Саркор ба назди доварон омада маслиҳат пурсид:

– Сангин мегӯяд, ки «дуранг». Тобаш набудааст. Насиб бошад, ягон бори дигар мегирем мегӯяд... Хӯш, шумо чӣ мегӯед? – Вай як-як ба чашми доварон нигарист.

Пирони солманд маънидорона ба чашми якдигар нигариста, сар чунбонданду чӣ гуфтанашонро надониста ба Комилполвон рӯ оварданд. Полвон ба чашми онҳо нигариста натавонисту сарашро ҳам кард. Ин дам гӯё ҳама ба вай нигариста мегуфтанд: шогирди ту нотандеҳӣ кард!

– Насиби Муродро диҳед... – гуфт вай чашм аз замин набардошта.

– Хайр, ба Сангин ҳам чизе бидиҳед, – илова кард яке аз мӯйсафедон.

Дигарон дар тасдиқи ин ҳукм сар чунбонданду саркор аз чояш бархост.

Комилполвон норозӣ даст афшонду оҳиста худро қафо кашид ва аз байни мардуми бо ғалоғула бархостагӣ гузашта сари ҳам аз маърака баромада рафт.

КИТОБҲОИ КУҲНА

*Мо зи оғозу зи анҷоми ҷаҳон беҳабарем,
Аввалу охири ин куҳнакитоб афтодаст.
(Калим)*

– Ҳа, китоби қадимӣ имрӯз ба ҳама даркорӣ гашт... – гуфт ба як навъ оҳанги думчадор лаб ба сухан кушода амаки Патапат. – Одати одамизод ҳамин хел будаст: ҳар чизро хор кунад, ба он зор мешавад. Китоби қадимӣ ҳозир ба пули калон меравад, сирка барин ҳар қадар куҳна шавад, қиматаш зиёдтар мешавад... Аз шаҳр олимҳо омада буданд, ба ҳар як пора коғози ба хати арабӣ навиштагӣ, гӯё дунё ёфта бошанд, мечаспиданд. Ман, мулло, ростӣ гап, дар вақташ ҳам мегуфтам, ҳозир ҳам мегӯям: китобҳои имрӯзаата намедонам, аммо дар китобҳои қадимӣ ягон гапи зарарнок нест, пеш гапи гандара дар китоб наменавиштанд, гапи ҳар як лаққира китоб намекарданд-дия. Ман ба ту гӯям, то инқилоб, дар солҳои аввали баъди инқилоб ҳам ҳар як ҷамоа масҷид дошт, ҳар масҷид мактаб дошт, дар он мактаб бачагони хоҳишмандон – бою камбағал баробар хонда, хату савод мебароварданд. Мо ҳам дар ҳамон мактаби куҳна хонда, барои одам чӣ кор савоб аст, чӣ гуноҳ, донистем... Мо – се додар будем, раҳматӣ додом фақат мана ба мактаб доданд. Ба пули чор ҷувол гандум

аз шаҳр якта китоби дарсӣ харида оварда буданд. Баъдтар яку якбора китоб ҳам, мактаби куҳна ҳам зарар мерасонад гӯён валвала бардоштан. Сонитар, аз хонаи касе китоби куҳна ёбанд, унсури зарарнок аст гӯён гаранг карданд. Ана, нигар, акнун он китобхоро дар ба дар гашта мекованд, – оқибат суҳанашро хулоса кард амаки Патапат.

Вай ғолибан гумон дошт, ки ман китобҳои куҳнаро пайдо карда, сипас дар шаҳр ба пули калон фурухтаниам.

– Канӣ, газа зер кардем! – Вай ба абзори хари ман як назар карду бо ин табири аз солҳои дарози ронандагӣ одатӣ гаштааш маркаби худро халачӯб зад ва мо ба раҳ даромадем. Вай лақаби «Патапат»-ро ҳам аз вачҳи чунин шеваи мошинрониаш гирифтааст.

Азбаски дар пайраҳаҳои танги кӯҳсор ду ҳар баробар қадам заданаш як амри маҳол аст, мо пешу қафо мерафтем.

Мардумони деҳоти кӯҳистон аксаран ба чор тарафи дунё парешон гашта бошанд ҳам, бо деҳаи бобоии худ ҳамеша алоқаманданд. Амаки Патапат ҳам баъди ба нафақа баромадан ба деҳа баргашта, кулбаи харобаи падарашро аз нав рост кардаст ва ҳоло айёми пириро ба боғдорию молдорӣ мегузаронидаст. Ба қавли худаш, вай дар шаҳр қариб чихил сол кор кардаст. Ва асосан, дар сари фармони мошин умраш гузаштаст. Фарзандонаш азбаски дар шаҳр ба камол расидаанд, дигар ба деҳа ҳеч одат накардаанд, падарро хабаргирӣ оянд ҳам, ба ночор ду-се рӯз меистодаанду бас.

Худи ман ҳам кайҳо ба шаҳр одат кардаам, тобистон аз магаси деҳа мегурезам, зимистон аз беҳаммомӣ.

Ин бор ба деҳа омадаму гуфтанд, ки ғор пури китоб будааст, пӯсида нобуд гаштаст. Ин хабарро шунида ман ба назди яке аз куҳансолони деҳа – бобои Амон рафтам, ки ҳоло синнаш аз ҳаштод гузашта, гӯшаш вазнин бошад ҳам, ханӯз пирамарди баҳуш буд. Ба назди бобо омаданам боз як сабаб дошт: яке аз ҳамдеҳагон тахмин зада гуфт, ки амаки ҳамин бобои Амон дар замонаш олими китобдор буд, ҳеч аҷаб нест, ки китобҳои ғор аз они ин кас бошад. Бобои Амон ин тахминро тасдиқ кард. Вай дар он айём ҷавонмарди навкирон будааст, ҳамроҳи амакаш – табиби номдор Мулло Асадулло як нимшабӣ ба ду ҳар китоб бор карда, ба ҷониби ғори дур аз деҳа, дар камаркаши кӯҳ воқеъбуда мераванду хурду бузург қариб сад китобро дар як камари ғор ҷо ба ҷо мекунанд ва пешашро бо сангу гил девор мезананд.

– Мардум шабошаб китоба ба хонақоҳ, ба масҷид, баъзе беинсофҳо ба оби рӯд бароварда мепартофтанд, – хавотиромез ба атроф нигариста пичиррос зад мӯйсафед. – Аз хона китоб барояд, ба бало мепечидӣ!.. Намедонам, аз китобу китобхон чӣ бад гузашт, ки аввал китобро чинда гирифтанд, сонӣ китобхондагӣхоро...

Бино ба қавли бобои Амон, ҳар ду дар ғор аз нимшаб то чоштгоҳи рӯзи дигар арақи ҷабин рехта, ин корро анҷом дода, баъд барои аз шубҳа эмин будан аз кӯҳ ба харҳо ҳезум бор карда ба ҷониби деҳа мефуриянд.

Бобои Амон шавқмандии маро ба китобҳои кӯхна пай бурда, ба гумонам, бори нахуст ин воқеаро ҳикоят мекард. Ба касрати пирӣ баъзе аз ҷузъиёти он воқеахоро ҳар боре ба навъи дигар баён менамуд. Аз хусуси баъзе ҳодисаҳои он солҳо сухан гуфтан намехост ё муҷмал ишорае мекарду бас. Ман пай мебудам, ҳаросе, ки дар вучуди ӯ саҳт ҷо гирифтаст, кори худро мекунад.

Он рӯз дар фуруварди суҳбат ман аз бобо руҳсат гирифтаам, то ба ғор биравам китобҳои қариб шаст сол қабл аз ин пинҳон кардаи ӯро бубинам, агар илочи истифода набошад, варақҳои баъзе аз китобҳои нодирро акс гирам.

– То ин вақт китоб мемунад-о?! Хок шуду рафт, – гуфт мӯйсафед ба як навъ аламоқ даст афшонда. Баъд зери лаб заҳрҳанде намуду афзуд: – Қадом сола буд... аз қабати девори хонақоҳ ҳам китоб ёфтанд, хабар дориё? Даст задан нашуд, – сар чунбонд мӯйсафед.

Бо вучуди ҳамаи ин, ман боре ба он ғор рафта, агар хок шуда бошад, хоки он китобхоро бо чашми худ дидан мехостам.

Азбаски роҳи ғор ба ман ношно буд, аз амаки Патапат илтимос кардам, то дар ин сафар ба ман ҳамроҳ бошад. Аз як ҷиҳат, вай дар деҳа одами нисбатан дастхолоӣ буд, аз ҷиҳати дигар, ба кӯхбароӣ қувваташ мерасид, ҷиҳати сеюмаш, ӯ ҳамсуҳбати хуб буд.

Мо боғоти деҳаро гузашта, ҳоло аз дараи кӯх мерафтем. Шаху зовҳои ду тарафи рӯд гӯё дақиқа ба дақиқа ба якдигар наздик мешуду дара тангтар мегашт.

Боғоти атроф ва пора-пора заминҳои юнучқа, чуворӣ, гандум, нахӯд коштагии колхоз ҳам дар қафо монд. Дар пеш чарогоҳи доманакӯх ва шаху зовҳои махуф ва ҳайбатангез ва баъд кӯхсори сангин ибтидо мегирифт.

– Ба ман нигар, мулло, – амаки Патапат «тормоз, тормоз» гӯён ба гардани ҳар халачӯб зада гашти онро сушт карду чун ман ба ӯ наздик расидам, сухан оғоз намуд: – Ин замина мебинӣ? – Вай бо халачӯбаш ба замини холие, ки чим баста, вале гирдогирдашро замоне аз санг тавора гирифта буданд, ишора дошт. – Ин замини ман буд!.. – гуфт амаки Патапат ба як навъ ифтихор ба таъкид сар чунбонида.

Ман ба маънии ин сухани ӯ ба дурустӣ сарфаҳм нарафтаам, зеро имрӯз мардум ҳатто замини рӯйидаричаашонро даҳан пур карда «замини ман» намегӯянд, зеро раиси колхоз метавонад ҳар лаҳза бо ягон сабаб ё баҳона онро аз вай бигираду тамоку ё зироати дигари ба давлат зарурӣ бикорад. Номии зироати ба давлат заруриро шунида кӣ ҳақ дорад, ки манфиати шахсеро ҳимоя кунад?! Ана, аз ҳамин сабаб ман ба рӯйи амаки Патапат дар нигоҳам савол назар афкандам. Сипас шӯхиомез гуфтам:

– Амак, руҳияи деҳқонӣ таъсиратон кардаст. Дар шахр «корхонаи ман», «автобазаи ман» намегуфтад. Ҳозир одамон забонашон намегардад «ватани ман» бигӯянд шумо...

– Э-э, ин ҷо гап ҳаст, мулло, ту «Худо»-яшро шунидӣ, ҳоло «дод»-ашро ҳам шунаву баъд гап зан. Ман ҳам коллективист, дар пеши мардум ҳамсари кампирама агар «зани ман» гӯям, чӣ шавад, нагӯям, чӣ шавад, гӯён меандешам.

– Мазоҳ мекунед...

– Валлоҳи аъзам, ки... – Амаки Патапат дар зин якрона нишаста бо рӯйи турш ба он қитъаи замин як навъ изтироболуд ва дарднок менигарист.

– Хуб, чаро ин санглох замини шумо, бигӯед охир, – гуфтам.

Пирамард ин саволро интизор буд, аммо аз чӣ бошад, ки ба он санглох нигариста карахт гашта буд. Баъди он, ки қитъаи санглох дар қафо монд, ӯ сухан сар кард:

– Солҳои аввали колхозӣ ризку рӯзии хонадони деҳқон ба бист сотих замини рӯйидарича вобаста буд. Дар ивази кораш колхоз ба ҳар як хонавода, асосан, бист сотих замин дода буду тамом. Агар аз ҳар як хонавода дар колхоз чор-панҷ кас кор кунаду ба умеди ҳосили бист сотих замин нишинанд, рӯзашон саҳт буд. Дар деҳа зиндагӣ карда, дар колхоз кор накунед, намонданд. Ана, аз ҳамин сабаб ман хонадор гаштаму рӯзғорамро аз волидайн ҷудо карда, ба ҳавлии кухнаи амакам кӯчидам. Амакам гап-гапи колхозу кулоқро шунида, аз баҳри заминку боғу ҳавлиаш гузашту бо аҳли аёлаш ба як деҳаи дур кӯчида рафта буд. Дар он ҷо аллакай колхоз ташкил карда пахтакорӣ мекарданд, ҳеч кас ту кию кучоӣ нагуфтаст. Агар дар деҳа мемонд, аз дусар кулоқаш мекарданд, зеро ду сар модагов дошт, аспаш буд. Хулласи калом, ман рӯзғорамро ҷудо кардаму баъд аз раис ҳамчун хонадони алоҳида замин талаб кардам. Раис қариб як сол имрӯзу фардо гӯён гашту замин надод. Баъд ба сарам як фикр омад. Ин ҷо чим бастагӣ як замини санглох буд. Аз кӯҳ санг ғелида фурумада, хоки заминаш наменамуд. Кошки обаш бошад! Замини беоб! Илоҷи аз сой об баровардан ҳам нест. Хуб чарх зада, пасту болояшро гаштам, реча кашидаму ана баъд пеши раис рафтам. Ҳамон вақт раиси колхозамон Чавлон гуфтагӣ як ҷавонмарди соданамои дилсиёҳ буд. Он замонҳо қариб ҳар сол раиси колхоза дигар мекарданд, баъзан дар як сол ду-се бор ҳам нав мешуд. Замонҳои аҷоиб буд!.. Ҳолӣ навбати авлоди Самандар нарасида буд, инҳо баъди ҷанг, не, не, солҳои ҷанг ба сари кор омаданд. Вай Чавлон гуфтагем, аслан ҷӯпон ва хизматгори як бой буд. Савод надошт, бечора ба ҳуччатҳо сарангушташа ба ранг молида зер мекард. Хулосаи калом, ба пеши раис рафтаму гуфтам, ки ҳамин замина ба ман диҳед. Чавлон ҳайрон шуд, девона-певона шудӣ-чӣ, гӯён ба чашмам нигарист. Гуфтам, ки бе як порча замин рӯзам намегузарад, раиси пешин надод, ту ҳам имрӯзу фардо карда мегардӣ. Бидеҳ ҳамин замина, аз санг тоза карда корам созам, савоб аст.

– Сабр кун, додарам, – гуфт Чавлон маслиҳатомез. – Агар ҳозир ба ту замин диҳам, мебояд, ки боз ба шаш-ҳафт хонадони дигар диҳам. Замона носоз аст. Даррав замини колхоза толон кард гӯён, аз боло ба ягон бало пешрав мекунанд. Сабр кун, ягон илоҷ меёбам. Беоб аз он замини гуфтагит чӣ фоида?

– Раҳи об оварданаширо мековам, ёфт мешудагист, – гуфтам. – Ҳу, таҳи зови баланд андаке кабудӣ мекунад, ачриқ рӯйидагӣ, мековам, балки чашма мебаромадагист.

– Ана, ҳамин хел гапҳо катӣ розигии раиса гирифтаму кор сар кардам. Дар ҷавонӣ одам зӯраша ба кучо сарф карданаша намедонад. Ҷавонони ҳозир

кувваташона ҷойи кор фармудан надоранд: барои кишту кори деҳқонӣ замин нест, молдорӣ кунам гӯянд, алафу чарогоҳ нест, ҳазор хел қоида катӣ манъ кардаанд. Мошинат бошад раҳи сози мошингардӣ надошта бошӣ, аз мошин чӣ ғоида?! Дар шаҳр ҳам аҳвол ҳамин хел аст: ҳашт соат кори корхонара сарам-дилам ба поён расонида меоянду зӯрашона ба кучо сарф карданашонро намедонанд... Ҳозир ҳам дар рӯйи ҳавлӣ ҳамсояҳои шаҳриам ғун шуда домино мезананд, шаробхӯрӣ мекунанд...

– Хуб, баъд чӣ шуд? Замин қорам шуд охир? – Аз суҳанро ғоз дода, ба ҳар тараф бурдани амаки Патапат тоқатам тоқ гашту гапашро буридам. Ба дил гуфтам: «Ҳозир ҳамсояҳоятон шаробро дар хоби шабашон мебинанд!.. Воқеан, ҳеч аҷаб не, ба онҳо ҳам кор ёфт шудагист, – шароби дастӣ мекашидагистанд...»

– Саросема нашав, газа сар деҳ, мулло, – гуфт амаки Патапат, ки маънии ин суҳанаш ҳаратро ҳалачӯб зану тезтар бирон буд. Сипас пурсид: – Замин қорам шуд мегӯйи-ё? Гӯш кун: миёро чунон бастам, ки ана-мана нагуфта санглох замин барин шуд. Ҳамаи ана ҳамин сангҳои тавораро аз ин замин якта-якта дастони ман чидагӣ! – гуфт пирамард ба қафо баргашта, сӯйи сангдеворе, ки баробари қадди каланддаста буд, ишора намуд. – Мековам – санг, замина мегардонам – боз санг... Себораю чорбора гардонда сангашро чиндам, ҳамвор кардам, пал кашидам, аммо хокаш нест, регзор, гарди хок намонда об шуфта рафтаст. Ана, сонӣ рӯйи заминро як вачаб хоки девори кӯҳнаю нурии мол катӣ пӯшондам. Ҳазл не, дар он замон мошину ароба нест, агар буд ҳам, ку раҳ?! Ба ду ҳар нури бор мекунаму боз як ҷуволро пур карда пуштвора мегирам. Ин заминро нигар, қариб як гектар аст! Дар танги тирамоҳ ба қор сар кардаму зимистони дароз хоку нури қашондам. Яке мазоҳ мекарду ба ҳолам механдид, дигаре раҳмаш меомад. Халқ-дия... Хулласи калом, заминро ба киштукор мувофиқ кардаму аввали баҳор тухми пошидам. Як хел гандуми ҷойдорӣ худамон буд, аз тухми ҳамон пошидам. Тухмиро пошида, мола кардаму аз пайи обаш афтадам. Таҳи баъзе шаҳу зовҳо қабудӣ мекард, кофта дидам, нам ҳасту дараки об не. Харсангҳои қалон баромад, дар он замонҳо динамит кучо?! Дар деҳа мисрону болғаи қалони сангшиканӣ ҳам ба ҳисоб буд – ду-се кас доштанд...

Аллақай замини ба киштзор табдил додаи амаки Патапат хеле қафо монда, ҳоло мо аз пайраҳаи танге мерафтем, ки як ҳар бораш катӣ ба саҳтӣ аз он мегузашт. Самти дасти чапамон – қарӣ ва дар поёнтари он рӯд қорӣ буд, дар самти дасти рост шаҳу зовҳои баланд ба як тарзи ҳавлангез қомат афрохта, баъзан ба сӯйи раҳ хамидаанд.

– Ана, ба тори сарат нигар, мулло, – бо ҳалачӯбаш ба боло ишора кард ӯ. – Ҳу, мебинӣ, аз ёнаи шаҳ ҷӯй гузаштагӣ? Дидиё? – Ин ҷӯйро ман сохтагӣ! – Сипас эзоҳ дод: – Дар он замон қубур бошад ҳам, дар шаҳр қуллон месохтанд, дар деҳа набуд. Камаркаши кӯҳ катӣ ҷӯй қандам. Баъзе ҷойҳои паст ё шаҳу зовро се-чор метр сангдевор бардоштам ва дар рӯйи он девор чим катӣ ҷӯй

сохта об бурдам. Ана, нигар, аз таҳи зов санг чиндагӣ... Дар баъзе чо сутун монда аз чӯб нова сохта будам... Диди-ё?

Осори он ҳама ранчу заҳмати айёми ҷавонии ин марди деҳқон дар воқеъ ҳам маро ҳайрон кард. Агар ин ҳамаро имрӯз бо чашмони худ намедидам, балки боварам намеомад, муҳобот мешумурдам. Наход ки инсон дар чунин як мулки фарох, барои як порча замин ин қадар уқубат кашад?! Доири азиздошти замин мо чӣ қадар гап мезанем, мақолаҳо менависем, ҳикматҳо мегӯем! Менависем!.. Кулли он гуфтаҳо дар баробари заҳмати кашидаи ин мард чӣ арзише доранд?!

Амаки Патапат раҳораҳ нав ба нав асари заҳмати худро ба ман менамуду эзоҳ меод, ҳикоя мекард, афсӯс мехӯрд.

– Хуб, ҳосил чӣ тавр шуд? Расо давлатманд гаштагистед? – пурсидам дар охир.

– Э-э, мулло, дар ин дунё об овардаю кӯзашикаста баробар мегӯянд, аммо кучо баробар?! Баръакс, каси об оварда хорӣ мекашад. Кору ҳунар катӣ ягон кас давлатманд нашудааст.

– Чунон ки Мирзо Бедил фармудааст: «Кисаи ҳеч кас надид пурӣ, то накард ихтиёр кисабурӣ» гӯед!

– Ҳақ асту рост! Дар замони мо дуздҳои калон кисабурӣ намекунанду лекин... мансаб мегиранд... – Амаки Патапат ба нафрат даст афшонду сипас хараширо халачӯб зад. – Хи, э, баттол!..

– Хуб, ҳосил нашуд ё ягон офат зад? Ё об нарафт?

– Об бурдам, гандум чунон ҳосил дод, ки... хаёлам, чашми мардум расид... – Пирамард ба тахтапушти хар халачӯб заду баъд гуфт: – Ман аз деҳа дур, дар дашт гандуми лалмии колхозро дарав мекардам.

Додои пирам, раҳматӣ, дар деҳа хирмани ин замиро бод мекарданд. Ҳар касе, ки чоши гандумро медид, ҳайрон мемонд, мегуфтанд. Бемуҳобот, хар каси дидагӣ «ё тавба!» гӯён гиребонаширо медоштааст. Бӯйи гандумро шунида, раиси колхоз ҳам меояд. Чоши гандум ба бардоштан тайёр, додом пасмондаи хирмана ғалбер мекардаанд, ки раис «мондаҳо, ба чоштон барака!» гӯён аз асп фуромадааст. «Э, офарин, қандаша занад деҳқон!» гӯён гандума каф зада дидасту таъйинот додааст:

– Ин гандума барои тухмӣ мондан лозим, амак... Ҳа, як донаширо бечо накунед! Ман мегӯям, ина бурда ба анбори колхоз резанд, чанд чувол шавад, ҳамон қадар аз гандуми тухмии колхоз мегиред. Ҳозир дар анбор ғалла надорем, аввал плони давлатро буд кунем, сонӣ...

Хулосаи калом, «мо – ҳама як колхоз, як хонадонем, ин гандумро нобуд кардан ҷиноят аст» гӯён хеле варсоқӣ хонда рафтааст. Фурсате нагузашта мудири анбораш чор бӯзбала катӣ омада гандумро ба чуволҳо бардоштаанд. Дар он замон ғингӣ кунеду рӯзатона бинед! Замин замини колхоз аст, об оби колхоз, аз дасти мо чӣ меояд?! Ба хар бало пешрав карда метавонистанд, «уклон» мегуфтанд, чапу рост мегуфтанду беному нишон гумномат мекарданд. Яку якбора одам ба мартаба расад, баъзан беҳуд мегаштааст...

– Ана, аз касофати ҳамон хел касон имрӯз як мамлакати калони дунё аз дигарон гандум мехарад, гӯшт мехарад, – гуфтам дар ғазаб.

– Хуб, дар ивазаш гандум доданд охир? – Лаҳзае баъд боз савол кардам.

– Ҳама гап дар сари ҳамин-дия! – гуфт амаки Патапат як охи чуқур кашида. – Беинсофӣ карданд, мулло... Агар раис инсоф медошт, сарамро гирифта аз ин диёр намерафтам. Инқилоб гӯён ночинсу нобакорон ҳам рӯйи об баромаданд-дия. Дар он замон аз паст ба боло гуфта баъзан аҳмақтарин касон вазифа мегирифтанд. Раиси мо ҳам аз ҳамин хелаш буд. Имрӯзу фардо гӯён хеле овора карда гашту гандумро надод. Ба аламам тоб оварда натавонистам. Дар сари қаҳр «то ту раисӣ, оби ҳамин диёр ба ман ҳаром аст» гӯён як шаб пиёда кӯхро гузаштаму рафтам. Дар шаҳр кор ёфта, побарҷо гаштаму сонӣ ба деҳа омада зану бачаамро кӯчонда бурдам. Хуфия омадаму шабошаб кӯч бардоштам, нафаҳмида монданд.

Амаки Патапат хомӯш гашт.

Ман саргузашти ўро шунида, як навъ маънос ва музтар будам, аммо фикран мунозираю муҳокама доштам: «Панҷоҳ-шаст солакак қабл аз ин бечора мардуми мо чӣ қадар очизу нотавон будаст!.. Давраи амири не, баъди инқилоб-а! Агар ҳаққу ҳуқуқашро медонист, пойи он раисро аз ҳаво меовард... Ҳанӯз ҳам аз хӯйи ғуломӣ наҷот наёфтаем. Барои як пула чизҳо худро дастхуши касу нокас мекунем, баъзан аз гуфтани сухани ҳақ меҳаросем, гоҳе аз ошӯб муқобили хорӣ мегурезем... Хайрияти кор, ки дар он замон деҳқон паноҳ ҷуста ба шаҳр гурехтан метавонистаст, сонитар аз ин имкон ҳам маҳрум гашта буд: дар шаҳрҳо паспорт ҷорӣ шуд, вале ба аҳли деҳа паспорт намедоданд. Бе паспорт ба кучо меравӣ?! Вагарна, деҳқонони нағз аз деҳа мерафтанду мерафтанд, он гоҳ заминро кӣ кишт мекард?! Ҳоли ҳам замин бесоҳиб, беғамгусор, бе амаки Патапат баринҳо хорӣ мекашад...»

– Хуб, баъд замин чаро ноқорам гашт? – савол кардам ман агарчи медонистам колхоз ин заминро ҳаргиз дуру дароз истифода карда наметавонад ё ба сахтию зорӣ як-ду сол ҳосил мегираду баъд ҷӯяшро сел хароб мекунад ё офати дигаре мезанад, хулоса, барои ин хел замин чашми соҳибғайрате даркор аст.

– Ноқорам нагашта чӣ мешуд?! Баҳори соли дигар нархи сабзию пиёзро напурсида, саросема тухмӣ пошидаанд. Баъд, вақти об расид, менигаранд, ки новадони¹ ҷӯбинро бурдаанд, девори ҷӯй раҳна ёфтаст. Аз беобӣ кишт сӯхта рафтаст, ҳосил нагирифтаанд.

Гӯшам ба суханони амаки Патапат, маро дар тасаввур меомад, ки чӣ гуна ҷавонмарди деҳқон сангистонеро аз санг холи мекунаду замин месозад, санг бар санг ниҳода атрофи онро девор мегирад, то киштзорашро мол поймол насозад, баъд бо машаққатҳои азим ба ин як пора замини худ ҷӯйи об меоварад, алафи бегонаи киштзорашро ягон-ягон мечинад, ба даст шишаи даҳонтанг дар гандумзор мегардаду ҳаканак ном ҳашараи зараррасони

¹ **Новадон** – нов, нова; *ҷӯби дарунковок, ки ба воситаи он об ҷорӣ мешавад*

киштзорашро аз рӯйи хӯшаҳои норасида мечинад... Баъд дарав мекунад, гандуми хӯшаҳояш тиллоиро банд-банд ғун оварда хирмани бошукӯҳе месозад. Барои хирманкӯбӣ барзагов даркор аст, аммо фақат колхоз ҳақ дорад, ки барзагов дошта бошад, агар модагови колхозчӣ ғӯсолаи нар бизояд, бояд ки ба ҳадди барзаговӣ норасида, онро нест кунад. Амаки Патапат аз ночорӣ заминашро бо хари нимчонаш шудгор карда, ба хирманкӯбӣ ҳам харро медарорад. Хайрияти кор, харро манъ накардаанд, ҳайвони пуртоқат аст, ғӯшташ ҳарому кораш ҳалол. Сипас, падараш хирманро бо суруди «Майда-е, майда...» кӯфта, интизори бод чанд шабу рӯзро дар хирманчо мегузаронад. Оқибат бод ҳам бармехезаду вай хирмани навкӯфтаре бод дода, донро аз коҳ чудо мекунад. Деҳқони пир бар чоши баланди гандуми тиллоранг менигараду хушнуд табассум мекунад, ба хирмани коҳ менигараду каф ба каф суда завк мебарад – ин зимистон ҳам аҳли хонадони писар серу ҳам молаш!.. Аммо... ногаҳон раис меояд... Баъд гандуми барчошро дар пеши чашми пирамард ба чуволҳо бардошта мебаранду вай ба шоҳаи чӯбин тақя карда ҳайрону малул мемонад...

– Канӣ, газа зер кун, мулло! – Гуфт якбора овозашро сар дода амаки Патапат ва ман аз банди хаёл ба худ омадам. – Мардум гап бароварданд, ки дар як кунҷи ғор китоб будаст... Аз рӯйи гап, хешони Самандаров ёфтаанд... – Ҳоло ӯ бо овози паст, ба як навъ маҳрамона, ба чашми ман саволomez нигариста сухан мекард ва ғолибан доништан мехост, ки аз ин хусус ақидаи ман чӣ гуна аст. – Боз мегӯянд, ки дар хонаи аммашон – Маҳтоб-кампир як сандуқ доштаанд, гумонам, пул будаст, ба кучое дигар бурдаанд. Маҳтоб-кампир ба кадоме аз наздиконаш гуфтаст, ки аз боиси ҳамон сандуқ шабу рӯз хавотирӣ доштам, ба ҳавлии ҳамсоя гузарам ҳам, хотирпарешон менишастам. Кадоме мегуфт, ки ҳозир ягон гап хезад, ҳавлиҳои дуру наздик хешонашонро ҳам мекованд, рост будаст-дия!.. Мегӯянд, ки дар бонк пули калон намондаст, аз ҳамин сабаб ҳукумат дар ташвиш афтадаст. Пули калонро бист-сӣ соли охир мансабдорон ба дарун зер кардан гирифтанд, дар дасти давлат намондагист ҳам! – Вай захрханд намуду ба чашми ман нигарист. Ман ба нишони тасдиқ сар чунбондам. Амаки Патапат суханашро идома дод: – Барои ҳамин онҳо дороиашонро дар кӯҳу ғорҳо руст карданианд... Ҳама ҳамин хел мегӯянд... Баъзеҳо шояд ягон лӯндашро ёбем гӯён, аз сими ғафс асои оҳанин сохта, дар кунҷу камари кӯҳ асо ғӯтонда гаштаанд!.. – Худ ба худ қоҳ-қоҳ зад вай.

Чаро ӯ механдад? Наход ки маро ҳам аз ҳамон зайл хазинаковон пиндорад? Ё худ умедвор аст, ки он пулҳоро меёбад? Ба ҳар ҳол, хандаш таҳдор меомад. Ноҳаққӣ деҳқони нағзро ҳам дигаргун мекунад. Касофати ноҳаққӣ ҳамеша пойи пас ҳам дорад...

Чаро вай механдад? Заҳрнок механдаду кинояшро зоҳир намекунад. Ноҳаққӣ ана, ҳамин деҳқони ҳалолкорро ҳам дигар кардаст, ба ҳама кор тамасхур мекунад, ба атрофаш ҳамеша пуршубҳа менигарад, ба ҳеч кас бовар надорад. «Ранҷбари рӯйи чаҳон иттиҳод» гуфтанду ба шаҳр рафтаам, хостам,

ки пролетар шавам, нашуд. Ана, акнун бачаҳо на деҳқонанд, на пролетар, як дарди ҳарина...» мегӯяд.

– Ин мегум, авлоди Самандаровҳо дар ду олам ба тарафи кӯҳ гузар намекарданд, чӣ шуд, ки якбора ба камаркаши кӯҳ – ба ғор рафтаанд? – Лаҳзае хомӯш рафту боз саволомез нидо баровард вай. – Одами пулдор дар кӯҳу камар номаъкул мекунадо? Ҳамту не? – Амаки Патапат аз ин гапу корҳо сирф беҳабарии маро донанд ҳам, ҳар замон савол мекарду ҷавоби маро шунидан мехост, мехост, ки ба ӯ ҳамфикрӣ изҳор намоям.

– Ҳайронам... – гуфтам оқибат китф боло кашида. – Ман хеле сол шуд, ки дар шахрам, аз гапу кори деҳа беҳабарам, амак. Хайр, ҳар замон мешунавам, ки ҳамаи ин авлод дар сари мансабанд, кордашон доим болои равшан аст.

– Ҳа-а, инҳо хеле реша давонданд – дар район ҳам, дар шахр ҳам писару духтар, додарзодаю хоҳарзодаҳошонро ба сари корҳои нағз монданд. Пул бошад, ҳама кор осон будаст. Беҳуда намегӯянд, ки ҳақиқат дар осмон бошад ҳам, нардбонаш дар червон аст! Червон мегуфтанд, як замон пулҳои Николайпошшо буд...

– Ҳозир ба шалвори ҳамаи пулдорҳо кайк даромад, – гуфтам ман. – Воқеаҳои кишвари ҳамсоҷро шунидед?.. Азбаски роҳи қору ҳунар катӣ давлатманд гаштанро бастанд, дуздиро қаллобӣ мекунанд.

Амаки Патапат сухани маро нашунид ва ё шуниду эътибор надод.

– Қариб сӣ сол аст, ки Самандарови калонӣ дар мансаб аст. Мегӯянд, ки аз як милён ҳам зиёд пул дорад, – изҳори андеша мекард вай. Ин тоифа расо мамлакатро хӯрданд-е!.. Аслан аз кордории ҳамин ҳукуматамон ҳам ҳайрон мешавӣ: охир, як кас агар як умр дар сари мансаб бошад, ҳар хел номаъқули мекунад-дия! Агар ба майли халқ нигариста ба кор монанд, ҳар мансабдоре, ки гуноҳ кард, ба кори каланд гузарад, гап дигар буд. Э, тавба, – боз худ ба худ изҳори ҳайрат мекард амаки Патапат, – агар дар маҷлис гап задани раиси колхозомонро гӯш кунӣ, сӯфӣ мегӯӣ, гумонат, ин ҳаққи гӯсола аст гӯён, шири говро намехӯрад. Раҳматӣ... аслан раҳматӣ ҳам набудагист, ба халқ хеле зулм карда буд, додои ҳамин Самандаров – Самандари Шапка дута гов доштагиҳоро кулоқ гӯён молу ҳолашона мусодара карда, саргардон карда фиристода буд. Сонитар мардум қолинҳои Деҳқонбою чойнику табақҳои чинии Мулло Қувватро дар хонаи вай дида, гаранг монданд. Ана, инҳо аз ҳамон замон миёнашонро саҳт баста, тиллои кулоқҳо катӣ мансаб гирифтанд, фарзандонашонро аз ҷангравӣ халос карданд, ҳар мушкилашонро осон карданд. Э-э, дар як умри кӯтоҳаш одам чи корҳоеро намедидааст! ... – Баланд оҳ кашиду хомӯш монд амаки Патапат.

– Ҳозир ҳамаи он хатоҳоро ислоҳ мекунанд, – гуфтам ман.

Амаки Патапат ин бор ҳам сухани маро дастгирӣ накард. Ман ба рӯйи вай нигаристам. Ӯ матлабро пай бурду хираҳанде намуд.

– Баргу пояи ғумойро медараванд... – гуфт рамзомез. Сипас эзоҳ дод: – Саҳттар авҷ мекунад. Решакан кардан лозим, то дигар имкони сабзидан

набошад... Кӣ ба пойи худаш теша мезанад? Гӯр сӯзаду деги қаландар чӯшад мегӯянд.

Харҳо аз пайраҳои печ дар печ ба кӯҳ рост гашта, ҳоло ба саҳтӣ пой мебардошанд. Мо пиёда гаштем...

Ба раҳти китобҳо даст расонидан мушкил буд. Ман дар шуълаи чароғи дастӣ сангдевори ба девори табиӣ ғор хеле монанд сохтаро чашм давондаму аз раҳнаи он сар дароварда таҳ-таҳ китобҳоро равшан кардам. Қабл аз мо ба ин ҷо омадагон китобҳоро бардоштан хостаанд, вале варақаҳои пӯсида аз ҳам рехта коҳ барин парешон гаштаст. Ман ин пӯсидакитобҳоро, ки мардум титиу пит сохта буданд, мисли коҳтӯда ба як сӯ кашида, аз муқова ва шерозаи чармини як китоби калон оҳиста бардоштаму бо эҳтиёт, чунон ки дар дастам мина ва ё бомбаи таркандае бошад, реза-реза по ниҳода берун баровардам. Китобро рӯйи харсанге ниҳодему хостем, ки бикушоем, аммо варақҳо ба даст часпида мерехтанд. Аз мутолиаи пораҳои он чунин қиёс гирифтам, ки ин китоб тарҷумаи форсӣ ва шарҳу тавзеҳи китоби динӣ буд. Дар як варақ пораи тавзеҳи сураи «Алҷурӯҳа қисос»-ро хонда тавонистам.

Сипас, мо ба ҳамин минвол се китоби дигарро берун овардем – девони Хоҷа Ҳофиз, рисолае доири илми нучум ва як китоби сеюмӣ, ки ҳаҷман хеле бузург буд, ғолибан ба илми тиб оид буд, зеро унвони он сутурда гашта бошад ҳам, аз варақи сеюм ё чорумаш ба саҳтӣ ин суҳанонро бихондам: «... ва ин китоб чамъ кардам, ки табибро андар ҳеч боб ба ҳеч китоби дигар ҳоҷат набошад ва ба сабаби бозгаштан ба китобҳои бисёр хотир пароканда нашавад...»

Ман ин порчаро дар ду сатри хаташ сутурда ва пора-пора хондаму дар банди андеша афтадам: «Аз рӯйи услуби имло, тозагӣ ва ноолудагии забон ин китоб, ки қулли қисматҳои илми тибро фароҳам кардааст, ғолибан дар асрҳои ёздаҳ, ҳеч набошад, дар ибтидои асри дувоздаҳ таълиф ёфтааст. Агар имрӯз ин китоби пӯсидаро ба алифбои нав баргардонему интишор намоем, қариб даҳ чилд қомуси тибби қадимӣ хоҳад буд. Хеле кам миллати дунё дар он асрҳо қомуси тиббӣ доштагистанд. Табибе, ки ин китобро дар даст дорад, ба вай дастури дигар лозим не мегӯяд-а!.. Афсӯс...»

Амаки Патапат ҳам, вақте ки ба маънии он сатрҳо сарфаҳм рафт, хеле афсӯсу надомат карду сипас гуфт:

– Ман барои як порча замин афсӯс хӯрда гаштаам!.. Ана, барои ин китобҳо кас афсӯс хӯрад, меарзад.

– Ба замин ҳам ҳайфи кас меояд, ба китоб ҳам, ба одамон ҳам... – гуфтам ман дар ғояти андӯҳ ғубори ба сару танам нишастаро афшонда. – Касе, ки китобро нобуд кард, оқибат мардумро ҳам нобуд мекунад мегӯянд, ҳақ асту рост.

ШЕЪРҲО

ЗАБОНИ МОДАРӢ

Зи нағмаҳои сози мо,
Зи таърихи дарози мо,
Туро бубаста тору пуд,
Забони дилнавози мо.

Зи ҳикмати замири пок,
Зи охи пири дарднок.
Зи тӯйҳо, зи сурҳо,
Зи синаҳои чок-чок.

Аз «Алла»-ҳои модарон,
Зи хандаҳои кӯдакон,
Асос барниҳодаанд,
Туро чу марҳаме ба чон.

Ту аввалин суруди мо,
Қисаи «Буд-набуд»-и мо,
Забони модарӣ, туй –
Шаҳодати вучуди мо.

Чу кӯҳ сахту пойдор,
Чу рӯд шӯҳу беқарор.
Зи дарраҳо ту омадӣ,
Дарӣ ту лафзи беғубор.

Каломи шоҳномаҳо,
Равонбахши хомаҳо
Зи даврҳо ба даврҳо
Ту меравӣ, забони мо.

ДИЁРАМ

Диёрам, Каъбаи ман ту,
Ба ҳар сангаш тавоф орам.
Ба ҳар неку бадам наздат
Чу фарзанд эътироф орам.

Ба бӯйи сабзаи навхез,
Ба бӯйи меҳр мастам ман.
Гулу хори туро умре
Диёрам, мепарастам ман.

Гуле аз навбаҳорат ман,
Ватан, як мушти хокат ман,
Сари сабзи чинорат ман,
Парешон атри покат ман.

Ватан – модар, ватан – фарзанд.
Ватан чашмони биноям.
Ватан аз ман, ман аз ӯям,
Ватан имрӯзу фардоям.

ЗАН

Шоҳи лутфу назокатӣ, эй зан,
Рангу бӯйи баҳор кори туст.
Дар фалак офтоби оламтоб
Нусха аз рӯйи шуълабори туст.

Офаридат табиат афсунгар,
Бас ба ту нозпарварӣ омӯхт.
Баъд бечора устод аз ту
Дилнавозию дилбарӣ омӯхт.

Меҳр дар ту, муҳаббат андар ту,
Сеҳр аз туст, соҳирӣ аз туст.
Офаридгори орзуҳой,
Шеър аз туст, шоирӣ аз туст.

Ишқ дар туст, зиндагӣ дар ту,
Рашк аз туст, фитна ҳам аз туст.
Заҳри ту расида позаҳр аст,
Ҳар гуноҳу савоби ту некуст.

Чашми меҳру шафоати олам,
Дасти гарми навозиши инсон,
Ҳалқаи дарду изтиробии даҳр,
Домани хайру шафқату эҳсон!

Бе ту дар умри ман сафое нест,
Бе ту дар сози ман садое нест,

Сӯзаму рози зиндагӣ гӯям,
Чуз ризои ту муддаое нест.

ТАКРОР МЕОЯМ...

Даруни синаам яхҳо шикаста,
Миёни ҳалқаҳои чашми ман хуршед мерақсад,
Баҳорон боз меояд.
Ба сар хуршеду андар синаам уммед мерақсад,
Баҳорон боз меояд.

Ман акнун дар лаби дарё,
Ман акнун дар канори чашмаҳо
Ба пазмонӣ лабони бўсаҳоҳи ёр мечӯям.
Ба мисли сабзаи навхез боз аз хок мерӯям.

Назар бинмуда чун кӯҳ аз паси дарё
Нишони рӯзҳои рафтаам дар об мебинам,
Ман аз нав ҳар баҳори умри худро ёд меорам,
Суруди тоза мехонам,
Ман акнун бо фазои лочувардӣ роз мегӯям,
Муҳаббатҳову улфатҳои дурам боз мечӯям.

Зи ҳар пайроҳаи бигзоштаам такрор меоям,
Наву такрор меоям.
Ман акнун аз ҳавасҳои парешон даст мешӯям,
Нигоҳ аз ахтарони дур мебандам.
Ба таъзим аз замин гулҳои рангоранг мечинам,
Заминро сачда меорам,
Ба ёрон аз баҳори орзуҳо мужда меорам.

Агар гириям, чу абри навбаҳорон
Наву такрор мегирям.
Агар хандам, чу гулҳои баҳорон тоза механдам,
Басо такрор механдам.

СОЯ

Соя дар об фитад, тар нашавад,
Гар ба оташ фитад, ахгар нашавад.
Гардад он дар пайи сад маҳпайкар,
Лек ҳайҳот, ки пайкар нашавад.

Таҳ кун аз сабзаву гул бистари он,
Чу шафақ ранг бирез аз сари он.
Ҳеч гаҳ ранг нагирад соя,
Ҳайф бошад, ки шавӣ чокари он.

Соя ҳаргиз наниҳад пой ба пеш,
Соя часпад ба паят ҳамчу ширеш.
Ҳуш дорӣ магар, эй роҳнавард,
Сояро мебарӣ ту аз пайи хеш.

На варо бохт, на як бурде ҳаст,
На варо ғуссаву на дарде ҳаст.
Соя чун ҳайкали холист равон,
Не дар он гармию не сардӣ ҳаст.

Дӯстам соя машав!

РУБОИЁТ

Аз гуфтаи худ наям парешон, эй дӯст,
Аз кардаи худ наям пушаймон, эй дӯст.
Ман хӯшаи донарез гаштам акнун,
Аз оташам ин қадар матарсон, эй дӯст.

Баъд аз сари мо низ ҷаҳон хоҳад буд,
Ин гиряву ханда ҷовидон хоҳад буд.
Обе, ки ба ҷӯй меравад, гирён аст,
3-ин ҷӯй гузаштан ормон хоҳад буд.

Гар ғунча ниқоб медарад, хушнудам,
Гар чашма ба рӯд мебарад, хушнудам.
Аз лонаи хештан агар чучаҳаке,
Рӯзе чу уқоб мепарад, хушнудам.

Гардун, чу ба сӯйи мардум андохт каманд,
Овард басо сари баланде дар банд.
Ҳар мард чу Рӯдакӣ ба домаш н-афтод,
Ин гург ду чашми равшани ўро канд.

Дар хилвати рози мо наё, эй бадхӯ,
Гар омадай аз дили худ кина бишӯ.
Сози ғаразу кинакашӣ барҳам зан,
Чун зоғ ту аз меваи мо кирм маҷӯ.

Дар чашми рамузбин тамошост китоб,
Гар кайфияте шиносӣ, дунёст китоб.
Эй беҳабар, аз бузургиҳои қатра,
Гар ғӯта задан тавонӣ, дарёст китоб.

Ман рози дилам ба гӯши гулҳо гӯям,
Таскини дилам зи тоби дилҳо чӯям.
Чун дона миёни хоки раҳ гум шудаам,
Шояд ки ба иқболи ту фардо рӯям.

Ман қатрааму зиндагиам ошӯбаст,
Домони яке рӯд маро матлуб аст.
Аз халқ канора чустан кӯрдилист.
Аз хеш гаҳе канора чустан хуб аст.

Наврӯз расад рубоб дар даст баро,
Аз ишқ чу гул хумор нашкаст, баро.
Ман рози дилам ба гӯши гулҳо гӯям,
Гар накҳати гул шамиданат ҳаст, баро.

Субҳе зи гиребони шабам механдад,
Хуршеди ман андар талабам механдад.
Оташ ба дилам зи меҳри ӯ пеши касон
Месӯзаму чун лола лабам механдад.

Хоҳам ба мисоли оби дарё бошӣ,
Гаҳ гулшану гаҳ бодияпаймо бошӣ.
Чӯшиву хурӯшиву ситезӣ, аммо
Дар тирамаҳи умр мусаффо бошӣ.

Ҳиммат сухани дастнигарҳо будаст,
Ҳотам ҳашами тангназарҳо будаст.
Он чашм, ки гуфтаанд дунёбинаш,
Кӯри худу бинои дигарҳо будаст.

Чун лола зи дур сурхрӯйӣ накунам,
Бо дилсияҳон шукуфтарӯйӣ накунам.
Бо неку бади ҷаҳон дил оростаам.
Аз халқи ватан канораҷӯйӣ накунам.

Чун рӯд ман аз баландиҳо паст шудам,
Чун боди сабо поку тиҳидаст шудам.
Лек иззати худ нарехтам пеши касе,
Бо шавкати сарбаландиҳо маст шудам.

То ғунча шукуфт, субҳидам мегузарад,
Ғавғои таккабури ту ҳам мегузарад.
Аз ёри нахуст дил набардор ба сахл,
Ин бахти хуш аз кӯйи ту кам мегузарад.

Эй қатраи пок, роҳи худ гум накунӣ,
Бе рӯд дар ин ҷода талотум накунӣ.
Ҳастии ту як ҳалқайи ин занҷир аст,
Хуш дор, ки ин силсиларо гум накунӣ.

ДУБАЙТИҲО

Агар поят ба раҳ фарсуда бошад,
Ба сахтӣ роҳи худ паймуда бошад.
Налағчад ҳаргиз аз пасту баландӣ,
Аз ин бобат дилат осуда бошад.

Мурод аспест бечавлон нагардад,
Ба дарди коҳилон дармон нагардад.
Раҳи осон маҷӯ дар зиндагонӣ,
Аз осон мушкилат осон нагардад.

Нағӯям дар ғами аҳволи худ бош,
Ба дунё раҳбари омоли худ бош.
Ба пойи дигарон раҳ рафтан осон,
Маҷӯ боли ҳумо, шаҳболи худ бош.

Табиби дардмандон бош, эй дил,
Ҳабиби мустамандон бош, эй дил.
Агар гаштӣ муҳибби хоксорон,
Хилофи худписандон бош, эй дил.

Чавоне чизи гумнокарда мекофт,
Ба шаб хуштакнавозон нағма мебофт.
Муродаш духтари ҳамсоя будаст,
Саҳар дар дасти ӯ гулдаста метофт.

ЧОНИБЕК ҚУВНОҚ

(1941 – 1990)

Чонибек Қувноқ 10-уми ноябри соли 1941 дар деҳаи Порашти кӯхистони Нурато, ки ҳоло мутааллиқ ба ноҳияи Фориши вилояти Қиззах аст, дар оилаи деҳқон ба дунё меояд. Ӯ таълими ибтидоӣ ва миёнаро дар мактаби деҳаи Синтаби ноҳияи Нурато фаро гирифта, таҳсили худро дар факултаи таъриху филологияи

Донишкадаи омӯзгории шаҳри Хучанд идома медиҳад. Пас аз хатми донишкада дар мактаби миёнаи ёздаҳуми ноҳияи Панҷакент фаъолияти омӯзгории хешро оғоз мекунад.

Чонибек Қувноқ аз соли 1966 то дами охири зиндагӣ дар идораи рӯзномаи «Овози тоҷик» кор кардааст. Шоир ҳамчун масъули шӯбаи адабиёту ҳунар ва дертар ба унвони чонишини сармуҳаррир дар пешрафти рӯзномаи тоҷикии ҷумҳурӣ хидматҳои пурарзиш анҷом медиҳад. Ӯ дар такмили истеъдод ва маҳорати эҷодии қаламкашони ҷавон нақши бориз дорад. Яке аз нахустин муҳаққиқонест, ки таърихи рӯзномаи «Овози тоҷик»-ро ба калам дода, дар ин робита пажӯҳишҳои муфид анҷом додааст.

Чонибек Қувноқ дар байни эҷодкорони солҳои 70 ва 80-ум аз он ҷиҳат бартарӣ дошт, ки ӯ ба ду забон – тоҷикӣ ва ўзбекӣ мусаллат буд, ба ду забон эҷод мекард ва дар ин самт анъанаи неки халқҳои бародарро идома меод. Дар тарғиби адабиёти тоҷик дар байни мардуми ўзбек ва мутақобилан, адабиёти ўзбек дар байни халқи тоҷик саҳми босазо мегузорад. Чунончи, ӯ кори тарҷумаро аз ашъори устоди назм – Мирзо Турсунзода («Оташ посбони») ва Мавҷуда Ҳақимова («Қуёш зарраси») оғоз намуда, бо густариши ин фаъолият чандин намунаро аз осори шоирони тоҷик, ба мисли Дақиқӣ, Убайди Зоконӣ, Биноӣ, Ҳилолӣ, Мушфиқӣ, Сайидои Насафӣ, Маъдан, Савдо, Аҳмади Дониш, Саҳбо, Асирӣ, Шамсиддин Шохин, Муҳаммадсиддиқ Ҳайрат, Айнӣ ба ўзбекӣ бармегардонад. Маҳз бо кӯшиши ӯ ду романи адибони яҳудитабори Бухоро Ёқуб Ҳайимов ва Малик Раҳмон бо исмиҳои «Ду тақдир» ва «Дарбадар» ба тоҷикӣ тарҷума шудаанд. Ҳамчунин тарҷумаи маҷмӯаи ҳикояҳои Ўткур Ҳошим бо номи «Нур ва соя», достони Абдулло Орифов «Ҳаким ва аҷал» ва бисёре аз ашъори Э. Воҳидов, Б. Бойқобилов, Н. Нарзуллоев, Назармат ба калами Чонибек мансуб аст.

Бояд зикр намуд, ки ҳамзамон бо ҷопи китобҳои шоир дар Душанбе, маҷмӯаи шеърҳои дар Тошканд низ (ба забони ўзбекӣ) ба таърифи расидаанд. Чунончи, китобҳои «Юрак тўлқинлари» ва «Сенга интиламан» (бо

хаммуаллифӣ) далели ин гуфта аст. Бо ибтикори шоир китобҳои «Дӯсти мо, бародари мо» ва «Гулдастай Самарқанд» чоп шудаанд, ки аз осори дастҷамъии адибон фароҳам омадаанд.

Шоир дар поёни умр вақти худро бештар барои тарҷумаи достони «Лайлӣ ва Маҷнун»-и Алишер Навоӣ сарф мекунад. Бахше аз тарҷумаҳои соли 1989 дар китоби «Ҷомӣ ва Навоӣ» ва қисми дигараш соли 1991 дар шумораи аввали «Садои шарқ» ба таърифи расидаанд.

Публицистикаи журналисти шоистаи Ўзбекистон Ҷонибек Қувноқ доманаи фароҳам дорад ва ҳанӯз ба таври лозим баррасию омӯхта нашудааст. Мебояд ёдоварӣ кард, ки ӯ радиожурналисти моҳир низ буд. Садои аз радиои тоҷикии Ўзбекистон буррою расо пахш мешуд. Ҷонибек Қувноқ асосгузори барномаи тоҷикии телевизионии «Рангинкамон» аст.

Пас аз даргузашти шоир Ҷонибек Қувноқ, ки ин ҳодиса хеле зуд, дар синни 49-солагиаш руҳ меҷаҳад (6-уми ноябри соли 1990), ному кори неки ӯ, осори содаю пурмаъниаш дар дили халқҳои тоҷику ўзбек муҳр бастан. Ба хотири ёдоварӣ ва бузургдошти шоир ҳар сол дар зодгоҳаш – деҳаи Порашти ноҳияи Фориши вилояти Қизилқоғон ва пайваста дар шаҳрҳои дигар нишасту анҷуманҳои ҷолибу гуворо доир мегардад. Дар нашриётҳои Тоҷикистон ду китоби ашъори баргузидаи шоир бо таҳрири сарсухани устодони сухан Саидалӣ Маъмур ва Лоик Шералӣ («Саховат» / Душанбе: Адиб, 1998) ва Гурез Сафар («Ҷароғи сухан» / Душанбе: Адиб, 2010) ба таърифи расидаанд. Соли 2019 бо эҳтимоми марди равшанфикр Абдукарими Шариф, шоир Асадулло Исмоилзода ва адиб Юнуси Имомназар китоби нави Ҷонибек Қувноқ бо номи «Ширу шакар» интишор меёбад (Тошканд: «Ноширлик ёғдуси», 2019).

Бояд зикр намуд, ки нахустин маҷмӯаи шеърҳои Ҷонибек Қувноқ соли 1973 бо номи «Қарз» дар Душанбе интишор ёфтааст. Сипас китоби дигари ӯ – «Арзи дил» соли 1977 арзи ҳастӣ мекунад. Маҷмӯаҳои навбатӣ бо исмҳои «Ифтихор» (Душанбе: Адиб, 1982), «Розҳо» (Душанбе: Адиб, 1987), «Зангӯла» (зери таҳрири Одина Мирок / Душанбе: Адиб, 1990) дар Тоҷикистон чоп шудаанд.

Марқади шоир Ҷонибек Қувноқ дар зодгоҳаш – деҳаи хушманзари Порашт қарор дорад ва зиёратгоҳи хурду калон аст. Бар рӯи лавҳи гӯри шоир ин мисраъҳо ҳақ шудаанд:

*Баъди мурдан нишони мо сухан аст,
Оташи қорвони мо сухан аст.*

ШЕЪРҲО

ИМОН

Гаҳе мепурсадам имон чу довар
Қасамҳо хӯрда бар номи адолат.
Бигӯ, эй Қонибек, дар ин чихил сол
Чиҳо кардӣ, ку шоҳид, ку кафолат?

Чиҳо кардам, чиҳо дидам? Чиҳоро
Равою нораво диданд мардум?
Пайи як чашмаи камоб оё
Накардам обгири умри худ гум?

Аҷаб, то бишканад неши фиребе,
Гаҳе сӯхон шудам, гаҳ путки инсоф.
Шикастам, лек оё кина кам шуд?
Магар афзун бишуд хайли дарунсоф?

Замон гирад агар оҳанги дигар,
Бигирад кина бар худ ранги дигар.
Намеояд ба кор он путку сӯхон,
Ҳамебоист чангу санги дигар.

Чу бошад решаи найранг дар об,
Кучо иқбол ёбад сарбаландӣ.
Гуле кай бишкуфад озоду хандон,
Чу бинад хорро андар баландӣ.

Азобам медихад дидори каззоб,
Барад, эй кош, тазвири варо об.
Сарои бахт аз кизбаш сароб аст,
Чӣ хуш, тобаш диҳад гар оҳанинтоб.

Ғаму андӯхи бешам кам шумурдам,
Нами чашмони худ шабнам шумурдам.
Дар ин чил сол қорам мардумӣ буд,
Миёни одамон одам шумурдам.

Ало, эй довари якрӯй, имон,
Аҷаб не ними борам пушти сар монд.
Зи шоҳин мушти пар мемонад охир,
Ба марзи мардумӣ аз ман асар монд.

ПАДАР

Давлати ноёб ҳастед, эй падар,
Мачмаи одоб ҳастед, эй падар.

Ҳарфатон дилро ба дил пайваст боз,
Чавҳари камёб ҳастед, эй падар.

Мӯшикофӣ мекунад аз роҳи дил,
Чун тавону тоб ҳастед, эй падар.

Чун китоби панд бошад умратон,
Пири ҳар аҳбоб ҳастед, эй падар.

Умри ман бошад агар як сафҳае,
Матлаи ҳар боб ҳастед, эй падар.

Давлати дунё ба мо ноёб не,
Давлати ноёб ҳастед, эй падар.

БО ИН НИШОН ШИНОСЕД!

Ман посдори ҳиммат, бо ин нишон шиносед!
Ҳиммат матои қиммат, бо ин нишон шиносед!

Дар рӯзи саҳт ҳаргиз ман пеши саҳтрӯён
Қадро намекунам қат, бо ин нишон шиносед!

Ман душмани хушомад, аммо ба ёри хушрӯ
Гӯям фақат хушомад, бо ин нишон шиносед!

Ман ҳадшинос, аммо нокас чу садди раҳ шуд,
Талқони по шавад ҳад, бо ин нишон шиносед!

Ман бехсӯзи зиллат, ман решасӯзи иллат,
Як ҷонфидои миллат, бо ин нишон шиносед!

САВГАНД

Ман – форишӣ, дар мағзи кӯҳ
Кӯю дари аҷдоди ман.
Аз чашмаву кӯҳи баланд,
Чор унсури бунёди ман.

Бинвиштаам шеъри сафед,
Дар сафҳаи санги сиёҳ,
Гар пеш ояд сангдил,
Аз санг мечӯям паноҳ.

Ҳарчанд ман дурам зи дех,
Бо рӯд ҳастам ҳамсуруд.
Акси садое бишнавам,
Аз кӯҳ бар фарёди худ.

Дар Чоч дорам зиндагӣ,
Бо Бадри Чочӣ ҳамнафас.
Ман – шоирам, як коғазу
Як олами рӯҳонӣ бас!

Шукро, ки аз кӯю дарам
Пар мезанад лафзи дарӣ.
Танҳо наям, ман – мардуме,
Кӯю дари ман – кишваре.

Бо ин забон ман тоҷикам,
Бе ин забон ман безабон.
Маҳруми мардум – марҳуме,
Маҳрум чӣ? Бадтар аз он!

Дар вопасин дам ҳам маро
Бо ин забон арзу хитоб.
Пурсандаҳо пурсанд агар,
Бо ин забон бидҳам ҷавоб.

***«Мо лубатакону фалак лубатбоз»
Хайём***

Чарх гашта чархи гардун тофтем,
Синаи афлокро бишкофтем.
Хок овардем дар гоҳи қамар,
Қиссаҳои булачаб ҳам бофтем.

Ростӣ, меоварам имрӯз шак,
Ман ба эъҷози ниғақбони фалак.

Дошт охир бандагони хокдон,
На зи домон, аз гиребони фалак.

Аз садои ларзаи боми фалак,
Нимашабҳо як қадам гаҳ мепарам.
Аз фалак гӯё малак омад фуруд,
Гаҳ сари бому гаҳе пушти дарам.

Ман наям дигар фалакро луъбатак,
Мо фалакро ҳамчу худ нав сохтем.
Он куҳан айём ку, Хайём ку?
То бубинад сохтем ё бохтем.

Лек андар тирагоҳи рӯзгор,
Луъбатакбозӣ ба ранги дигар аст,
Он яке дар нақши луъбатбоз гар,
Дигаре чун луъбатак фармонбар аст.

Ҳар ду ҳам аз зодагони одамӣ,
Ҳар ду ро ҳам дасту пою чашму рӯ.
Луъбатак, аммо, даҳон во мекунад,
Чун ба гӯшаш мерасад амри «бигӯ!».

Гар бифармояд бупар бар осмон,
Бо ду даст азми паридан мекунад.
Гар бифармояд бичар дар марғзор,
Ростӣ, расми чаридан мекунад.

Гар бифармояд бикаш аз пойи кас,
Мекашад аз пойи ҳар кӣ беибо.
Луъбатакро амри луъбатбоз бас,
Пеши он ночор ҳар чуну чаро.

Ман чӣ ҳам гӯям ба луъбатбозҳо,
Ман чӣ ҳам гӯям барои луъбатак?
Ихтиёри ҳар ду ро додам ба ту,
Ҳар чӣ мехоҳӣ, бифармо, эй фалак!

АРЗИ ФАРЗАНД

Модар, сари қабрат омадам боз,
Бо меҳру муҳаббат омадам боз.
То мужда зи фасли гул расонам,
Гул чинаму рӯйи қабр монам.
То пеши ту шарҳи ҳол гӯям,
Аз қисмати худ мисол гӯям...
Эй пораи қалб гуфта будӣ,
В-эй чораи қалб гуфта будӣ,
То захри азоби дил шавад нӯш,
Қӯ канда зи оби чӯйи худ нӯш.
Хоҳӣ, ки зи лавҳи ёди мардум
Номат нашавад дар ин замон гум,
Мебош мудом ғамбарораш,
Бардор ба дӯши хеш бораш,
Дар бар рухи пастҳиммати пӯш,
Аз баҳри баландномӣ мекӯш...
Ин панди ту гашт нардбонам,
То ки ба баландӣ пой монам,
Бишкуфт ниҳоли орзуят,
Во гашт гиреҳи чустучӯят.
Ҳоло ҳама модарони дилбанд
Хонанд маро ба хеш фарзанд.
Гӯянд сухан, садоят ояд,
Савти нави муддаоят ояд.
Имдодгарӣ ҳанӯз моро,
Чун аввала чокдӯз моро.
Модар, ана боз омадам ман,
Бо рӯйи ниёз омадам ман.
Баргӯй чӣ кор карданамо,
Аз нав чӣ қарор карданамо...

ҒАЗАЛҲО

Аҳди худ бо ту шикастан, ёр, моро мушкил аст,
Лек бо ту сохтан бисёр моро мушкил аст.

Буттаи гул ҳастию ман хорбунам, эй дарег,
Ҳоли мо чун аст, чун, изҳор моро мушкил аст.

Бахти хоболударо аз нолаю шеван чӣ суд?
Чун кунам бедор, ох, ин кор моро мушкил аст.

Осмон дар оси худ гар орд созад сахл, сахл,
Бори фуркат гар фитад як бор моро мушкил аст.

Гул агар хоҳӣ, чафои хор мекаш, Қонибек,
Ёфтан чун як гули беҳор моро мушкил аст.

Бар ҳарфи мани зор даме гӯш кун, эй гул,
Ишқ оби бақояст, варо нӯш кун, эй гул.

То чанд ту оғуштаи сад фикру хаёли,
Бе фикру хаёл омадам, оғӯш кун, эй гул.

Аз қар-қари он зоғи сияҳ маънӣ чӣ чӯйӣ?
Як зарфтунук хост, ки хомӯш кун, эй гул!

Ҳусни ту хирочи ду ҳазор олами хокист,
Ин ҳусни худодод фаромӯш кун, эй гул,

Дӯшиза, бару дӯши туро садқа шавам ман,
Гар рад бикунӣ, хеш сияҳпӯш кун, эй гул.

Аз оташи ишқи ту дилам чӯш занад, чӯш,
Дил дар кафи ту, ҳарфи варо гӯш кун, эй гул.

Бе ту, чоно, зиндагӣ қонро азобе будааст,
Бе ту тори қалби моро печутобе будааст.

Рӯзи ман равшан, вале дар олами дил тирагист,
Чеҳраи хандони ту худ офтобе будааст.

Хор метобад ба чашмам ҳар гули сурху сафед.
Бе гули рухсораат, дунё харобе будааст.

Интизориро шуморам маҷмаи зории дил,
Бадтар аз қон қандан ин ҳарфи китобӣ будааст.

Кош ин теғи забон аввал ба қонам мерасид,
Ҳарфи бечо маншаи ҳар изтиробе будааст.

Аз ҳама ҷабру ҷафоҳо инқилобе сар занад,
Ишқро ҳам аз ҷафоҳо инқилобе будааст.

Ошнои бодаро боди фалокат ошноост,
Бӯсае аз лаъли ту мушку гулобе будааст.

Обрӯ аз обрӯи ишқ гирад ибтидо,
Обрӯе ғайри он мисли саробе будааст.

Ростиро аз сулуки қачравон омӯхтанд,
Боб бастӣ, рафтани ту фатҳи бобе будааст...

Грама чу шоҳболе дасти туро ба дастам,
То дасти ту ба дастам, авҷи фалак парастам!

Бар душманам бигӯ, ки садди раҳам нагардад,
Сад сад шикастаам ман, то бе ту бешикастам!

Кардам ҳазор пора чому сабӯи худро,
Аз як нигоҳи мастат умри дароз мастам!

Чун бо ту аҳд бастам, аз қайди худ бирастам,
Ту ҳастии ман астӣ, ман бо ту зинда ҳастам!

Ёр аҳлу қор саҳл аст, он моҳии тилоро
Андоз боз бар об, афтад агар ба шастам!

Бахт аз ҳазор маънӣ сурат гирифта, аммо
Беҳ аз ҳазор бахтӣ, ман бахтиёр ҳастам.

Ёру диёри худро зӯру мадор ҳастам,
Дар боғи зиндагонӣ файзи баҳор ҳастам.

Ҳаргиз нишонаи ман аз пастихо маҷӯед,
Фарзанди тоҷикам ман, лочиншиор ҳастам.

Абри сиёҳи фитна ҳар ҷо, ки сар барорад,
Чун барқ меситезам, шамшери кор ҳастам.

Аз хоки хушниҳодӣ хоки маро сириштанд,
Бо хушдилони олам хешу табор ҳастам.

Бардор, эй дилозор, аз чашму рӯй парда,
Қалби ҷаҳониёнро оинадор ҳастам.

Ҳусни ҷаҳони мардӣ кори накуву хайр аст,
То ҳаст зӯри бозу, ҳочатбарор ҳастам.

Кош рӯзи вопасин ман пеши поят ҷон диҳам,
Ё бароят ҷон диҳам, ё ки ба ҷоят ҷон диҳам.

Он қадар нозукадоӣ, ман адои нози ту,
Боз нозе кун, ба ҳар нозу адоят ҷон диҳам.

Гар расад дарду балое, ман балогардони ту,
Садқай дарду бало, пеши балоят ҷон диҳам.

Кош бар гӯшам наояд аз забонат алвидоъ,
Алвидоъ ногуфта пеш аз алвидоят ҷон диҳам.

Нест ширинтар зи ҷон, эй ҷони ҷони Ҷонибек,
Ҷони ман аз ту атое, бар атоят ҷон диҳам.

Рӯ матоб аз рӯйи ман, ин рӯйи дунё бо ту хуш,
Бе ту дунё маҳбасу ҳар тирамаъно бо ту хуш.

Пасту болои ҷаҳонро бингарам бо чашми ту,
Пасту боло бе ту ҳечу пасту боло бо ту хуш.

Бе ту гул хор асту аммо хор бо рӯйи ту гул,
Бистаре дар кӯҳсор аз санги хоро бо ту хуш.

Ин ҷаҳон ораста аз рӯйи ҷоноройи ту,
То ту зебой, тамоми зебу оро бо ту хуш.

Ҷойи сурхиву сафедӣ чанги саҳро бар рухат,
Сайри саҳро бо ту бошад, чанги саҳро бо ту хуш.

Кокулонат шуд сафед аз ранҷи «тиллои сафед»,
Ин ҳама «бахшоиши даврони доро» бо ту хуш.

Нестӣ хушнуд агар з-имрӯзи ғамафзои мо,
Фарри фардо рӯйи ту, пас фарри фардо бо ту хуш.

Гоҳ бар дӯшам ғами дунё чу санги осӣёт,
Шиква ку аз Ҷонибек, андӯхи дунё бо ту хуш.

Сари зулфат зи дастонам раҳо шуд,
Аз он тори дили ман бенаво шуд.

Вале як раҳ нагуфтӣ аз сари меҳр,
Ба ин бечораи ошиқ чиҳо шуд?

Аз он шодам, ки ношодам надидӣ,
Ҷар он чӣ шуд ба ҷабри ҷони мо шуд.

Хаёли корубор аз ёди ман рафт,
Хаёли дидани ту муддао шуд.

Барои диданат сад роҳ ҷустам,
Вале роҳи раво ҳам нораво шуд.

Биё, ёро, зи роҳи лутф боре
Ки лутфи ту ба дарди дил даво шуд.

Ту худ рамзи вафо ҳастӣ, вафодоро, вафое кун,
Давои хуш вафо бошад, ба дарди дил давое кун.

Замин бе офтобу қалби ман бе ту забун бошад,
Нагардад тира то ин дил, зи рӯят рӯшноӣ кун.

Маро чашми сиёҳи ту мисоли ахтаре тобад,
Шадам то равшани ёбад, ба ин ахтар имое кун.

Каси беишқ агар бар зар бипечад, кай наво ёбад!
Надорам зар мани ошиқ, ба ишқат мубталое кун.

Агар дар роҳи ишқи ту ба доми ғам асир афтам,
Ба қойи нола меболам, намеғӯям навое кун.

Агар дар оташи ишқат маро обу адо сози,
Бихоҳам боз, то битвониям, обу адое кун.

Муҳаббат – имтиҳони аввалину охирини умр,
Маро дар имтиҳони ошиқӣ умре баҳое кун.

Хонаи чашму диламро ишқи ту обод кард,
Бӯстоне қойи дашти ташналаб бунёд кард.

Ҳар касе, ки бахти хуш дарёфт аз дунёи ишқ,
Ишқи моро ҳамчу дастури амал аз ёд кард.

Дар замони мо надорад банду басте роҳи рост,
Лек качрав оқибат бефар шуду фарёд кард.

Зиндагӣ бе ишқ ҳамчун бозии тифлона аст,
Одамӣ бунёд гашту ишқро эҷод кард.

Зинда аст ин дил фақат дар доми ишқи поки ту,
Мурда пиндораши агар худро аз он озод кард.

Қонибек аз ишқи ту омӯхт расми мардумӣ,
Додро бар куштани бедодҳо устод кард.

Қӯям зи моҳ моҳе бар дарди хеш чора,
Моҳам ту рафтӣ охир, маҳ мекунад назора.

Сард аст хонаи дил, 3-ин чустучӯ чӣ ҳосил,
Маҳро ҳарорате ку, дорад фақат ишора.

Доғест дар руҳи маҳ, холи сиёҳ тобад,
Тори нигоҳи дилро бар худ кашад дубора.

Ҳарчанд аз пари қу в-аз махмал аст болин,
Бе ту вале намояд бадтар зи хору хора.

Чурми маро нагуфтӣ, дарди дилат нухуфтӣ,
Фӯлодӣ буд ирода, ин кор карда кора.

Махпораам, шунидӣ як пора рози дилро,
Боз-о, таноби рахро бинмуда пора-пора.

Эй шодии дил, чун ту вафодор надидам,
Бар дарди дилам чун ту гирифтор надидам.

Ақсои ҷаҳон бар назарам тор будӣ, тор,
То дидаву дил бар ту харидор надидам.

Чун гашт дилам волаи он чашми хуморат,
Сармаст будам, як дами ҳушёр надидам.

Ҳар ҷабр, ки аз ту бирасад, марҳами ҷон аст,
Зинҳор мағӯй, ки сазовор надидам.

Сад бор раҳи боргаҳат ҷустаму охир
Ҷуз меҳнати худ ранчи гуҳарбор надидам.

Аз дори вафо бознагардам ба дигар бор,
Ҷонбахш бувад, ёр, чунин дор надидам.

МУХАММАСҲО

ЁДИ ЧАВОНИЌ

Даме ки медарой шаб ба хобам,
Бинолад бистарам аз печутобам,
Кучо он шӯру амвочу шитобам!
Агар рӯдам, яке рӯди камобам,
Куҷой, эй чавониям, биё боз!

Кучо шуд он замони ишқбозӣ,
Гузашт он аз сарам бозӣ ба бозӣ,
Ман аз ту мешудам сад бор розӣ,
Агар бори дигар сӯзию созӣ,
Куҷой, эй чавониям, биё боз!

Кучо он дилбари беҳ аз фаришта,
Ки номаш монд дар қалбам набишта,
Ба ёдаш мепарам ман шишта-шишта,
Ба кӯяш бар маро аз нав сиришта,
Куҷой, эй чавониям, биё боз!

Бубахшо, гар туро озурда бошам,
Ба кӯе гар ба хорӣ бурда бошам,
Баҳоро, гар зи ту пажмурда бошам,
Сари сабзи туро гар хӯрда бошам,
Куҷой, эй чавониям, биё боз!

Агар бори дигар пайдо кунам ман,
Туро дар мағзи чо нам чо кунам ман,
Фақат бо амри ту пар во кунам ман,
Ба ними ҳар нафас парво кунам ман,
Куҷой, эй чавониям, биё боз!

ДҶУСТОНРО ГУМ МАКУН

Мухаммас бар газали устод Турсунзода

Тир агар бошӣ, камонро гум макун,
Хатти парвозу нишонро гум макун,
Осмону остонро гум макун,
«То тавонӣ дӯстонро гум макун,
Дӯстони меҳрубонро гум макун».

Ҳар кучо, ки маҷмаи обу гил аст,
Киштаро авҷу барори ҳосил аст,
Рӯд ҳам поянда бо ду соҳил аст,
«Дар ҷаҳон бе дӯст будан мушкил аст,
Мушкилосонкункасонро гум макун».

То насозад душманат ҳолат забун,
То нагардад ҷоми айшат сарнагун,
То бирезад чашми бад зардобии хун,
«Дӯстро аз дӯст, ҷонам, фарқ кун,
Дӯсти пайванди ҷонро гум макун».

Бори танҳой гарон бошад ба кас,
Ҳамла орад ғам ба ӯ аз пешу пас,
Мардуме бар мардумӣ дорад ҳавас,
«Чашмаи илҳоми мо халқ асту бас,
Халқи машҳури ҷаҳонро гум макун».

Дидаву дил волаи хубон бувад,
Мард будан шеваи мардон бувад,
Чеҳраи бишкуфта ҳам дармон бувад,
«Зинати боғ аз гули хандон бувад,
Мисли гул хандонлабонро гум макун».

Дӯшбори дӯстро бар дӯш гир,
Ҳарфи талхашро ба ҷойи нӯш гир,
Ин суханро ҳалқасон бар гӯш гир,
«Дӯст ояд гарм дар оғӯш гир,
Расми хуби тоҷиконро гум макун».

Сулҳ баски тири дунё гаштааст,
Дар дилу дар дидаҳо ҷо гаштааст,
Азми моро муҳру имзо гаштааст,
«Халқи олам дӯст бо мо гаштааст,
Ваҳдати халқи ҷаҳонро гум макун».

ДУБАЙТИҲО

Аҷаб не дар сари роҳе бимирам,
Сари чоҳе, таҳи чоҳе бимирам.
Бимирам ханда бар лаб, кош, сад кош,
Мабодо дар гулу оҳе бимирам.

Ба қачоинае кардам нигоҳе,
Бидидам хеш дар ҳоли табоҳе.
Ба ҳолам гиря мекардам, мабодо,
Диҳад ин оина рӯзе гувоҳӣ.

Барои худ раҳи ҳамвор мекофт,
Раҳораҳ қиссаву афсона мебофт.
Гапи ноҳақ чунон бисёр мегуфт,
Дурӯғаш бар худаш ҳам рост метофт.

Бубин ҳаҷру висоли ту чиҳо кард,
Ки худ маҷрӯҳ карду худ даво кард.
Маро нозу адои беадоят –
Адо карду адо карду адо кард.

Гузар кардам пайи коре ба як дех,
Шудам шоҳид ба баҳси «Қасри кӣ беҳ?».
Мазори дех хароботе... Дилам монд
Зи қасри одамони хомфарбеҳ.

Ғамам беш асту ғамхоре намондаст,
Ба боғи меҳр чуз хоре намондаст.
Худоё, мекушад бемеҳрӣ моро,
Ба Азроил дигар коре намондаст.

Инони дил ба чанголи хаёл аст,
Сарам гӯё ки бозори савол аст.
Шудам дилдодаву шайдои шӯхе,
Нухуфтан мушкилу гуфтан муҳол аст.

Қаноатро чу тавсиф кард хома,
Хирадманде бидод онро идома:
Маро ин боли озод аз қаноат,
Ҳузури чон бувад ин куҳначома!

Магӯ, эй бибасар, дасти фалак зад,
Туи ношукрро нону намак зад.
Чу озурдӣ ту рӯҳи рафтагонро,
Туро рӯҳи падар, рӯҳи амак зад.

Марав аз худ ту бо ин худситоӣ,
Ба рӯди зиндагӣ бояд дароӣ.
Агар гавҳар барорӣ, офарин бод,
Бинол аз худ, чу дасти холи оӣ.

Маро ишқи нигори шӯҳу соҳир,
Гаҳе барно ҳамесозад, гаҳе пир.
Забони ӯ «биррав» мегӯяд, аммо
Нигоҳи ӯ «биё» мегӯяд охир!

Нишебию баландӣ хоси роҳ аст,
Гаҳе бар ҳар ду ҳам ҳоли табоҳ аст.
Мабар аз ёд ҳаргиз, эй мусофир,
Баландӣ ҳам мисоли партгоҳ аст.

Парамро сӯхтӣ парво накардӣ,
Маро ҳамсурати парвона кардӣ.
Чу мардум омадӣ дар хонаи чашм,
Миёни мардумон афсона кардӣ.

Ту будӣ зарраҳои ранги зардам,
Ту будӣ марҳами ноёби дардам.
Чавонии маро афсона кардӣ,
Туро дар пирӣ аз нав кашф кардам.

Туро мечӯям аз авчи фалакҳо,
Чаро пурсам дарак аз бедаракҳо?!
Агар ман бе намак монам ҳама умр,
Намепурсам намак аз бенамакҳо.

Ҳаменозӣ, ки хирворат баланд аст,
Баландихоӣ он мардумписанд аст.
Вале ғалбер медонад, бародар,
Ки дар хирвор коҳу дона чанд аст.

Ҳамепурсӣ, ки ҳамёни зарам ку,
Қулоҳам, иззатам, тоҷи сарам ку?
Най бадзод агар, мепурс боре
Падарҷонам кучо шуд? Модарам ку?

РУБОИЁТ

Бар нек мудом некие пеш орам,
Бад бошад агар, сараш таҳи по дорам.
Бо некӣ муродиф аст номи тоҷик,
Ман номи варо чу тоҷи сар бардорам.

Беҳбуди замон шиори модар бошад,
Гулханди лабон баҳори модар бошад.
Озод нашуд дилаш даме аз ташвиш,
Олам ҳама дар канори модар бошад.

Бо санги хушомаде раҳатро бастанд,
Оинаи эътибори ту бишкастанд.
Аслаш бинигар, ки макру тазвиру дурӯғ
Хидматгару чокари хушомад ҳастанд.

Бо шоҳу тани хеш чаро менозӣ?
Аз боғ чудо бо сари худ мебозӣ!
Имрӯз ки бо боди сабо ҳамрозӣ,
Тафбод расад, чӣ чорае месозӣ?

Гар ишқ фақат мулки забонро бинад,
Бар дӯш фақат бори гаронро бинад.
Чун нақшаи рӯйи барфи оғози баҳор
Як рӯз фақат рӯйи ҷаҳонро бинад.

Гӯянд, ки одам аз алам мегирад,
Аз бекасию ранчу ситам мегирад.
Ранчу ситаму алам зи одам рӯяд,
Чун гирия кунад бо сари хам мегирад.

Гӯянд чу об умри кас мегузарад,
Монанди ҳубоб ҳар нафас мегузарад.
Гар ғунҷаи уммед аз он баҳра наёфт,
Кӯробмисол бар абас мегузарад.

Ду қалб агар ҳамдаму ёвар нашавад,
Аз шарбати васл ҳеч лаб тар нашавад.
Ду санги тарозу гар набошад ҳамвазн,
Ду паллаи он ҳеч баробар нашавад.

Духтур, бираво, мадеҳ дигар озорам,
Дил сӯхт даруни сина, оташ дорам.
Аз доруи талхи ту чӣ суде охир,
Аз ҳаҷри нигори лабшакар беморам.

Ман волаи ту, туро чӣ матлаб бошад?
Ҷон садқаи як бўсаи он лаб бошад.
Дар хоб ниҳодаам ба он лаб лабро,
Эй кош, ҳама умр чу ин шаб бошад.

Модар бувадо қувватаму дармонам,
Меҳраш бигирад зи даст, гар дар монам.
Чун кӯдаки бегунаҳ гардам аз сар,
Чун сар ба сари зонуи модар монам.

Нағзӣ кунию гарав нагирӣ, мардӣ,
Хошоксифат алав нагирӣ, мардӣ.
Рӯзе, ки ба курсии амал биншонанд,
Бар рӯй ниқоби нав нагирӣ, мардӣ.

Ҳарчанд ҷавони қобилу гурдам ман,
Аз дарси ҳаёт маъниҳо бурдам ман.
Аммо, ачабо, ба дидаи модари худ,
Садсола шавам, ки баччаи хурдам ман.

Як пирдарахт аз табар силӣ хӯрд,
Ин зарби гарон беҳу танашро озурд.
Аммо чу бидид дастаи онро, гуфт:
«Аз шоҳи худам, алам фурӯ бояд бурд».

БЕКНАЗАР ТҶҶНАЗАР

(1949)

Бекназар Тўйназар 4-уми ноябри соли 1949 дар деҳаи Эҷи ноҳияи Фориш таваллуд меёбад (деҳаи Эҷ муқаддаман аз соли 1962 мутааллиқ ба ноҳияи Нуратои вилояти Навой аст). Соли 1966 мактаби миёнаро дар деҳаи Синтаб ба поён расонда, ду сол дар мактаби миёнаи зодгоҳаш кор мекунад. Солҳои 1967 – 1971 дар бахши забону адабиёти тоҷики Донишқадаи давлатии омўзгории Самарқанд таҳсил мегирад.

Бекназар Тўйназар бо дипломи маълумоти олий ба шаҳри Тошканд меояд ва дар ин ҷо аз ҷониби мудирияти шуъбаи маорифи вилоят ба мактаби миёнаи деҳаи Заркент эъзом мешавад. Ду сол аз фанни забону адабиёти тоҷик дарс медиҳад. Соли 1973 ба хидмати низомӣ сафарбар мешавад ва як сол дар сафи нируҳои зиддиҳавоӣ дар ноҳияи Одинсовои вилояти Маскав адои сарбозӣ мекунад.

Бекназар Тўйназар ҳанўз дар айёми донишҷўӣ ба насру назм ва мақоланигорӣ алоқаи зиёд дошт. Азбаски новобаста аз ҷойи фаъолият пайваста ба эҷодкорӣ машғул мешуд ва ҷакидаҳои хомааш пайваста рўйи рўзномаю маҷаллаҳои давиро медиданд, ўро соли 1974 ба идораи рўзномаи «Овози тоҷик» фаро мехонанд. Дар ин даргоҳ то синни бознишастагӣ, яъне то соли 2009 ҳамчун муҳаррири шуъбаи давлату ҳуқуқ ва ахлоқу ҷавонони рўзнома ифои вазифа мекунад.

Агарчи нахустин хабару мақола ва ҳикояю тарҷумаҳои адиб аз соли 1967 инҷониб ба таъъ расидаанд, нахустин бор намунаҳои эҷодии ў дар китобҳои «Саргузашти Амонбой ва Давлатбой», «Ҷақомаи пирўзӣ» ва «Хумҷойнак» (ба забони ўзбекӣ, мутарҷим Анвар Муродов) гирд омадаанд. Нахустин китоби муқаммали адиб бо номи «Бори дил» соли 1999 аз тариқи нашриёти давлатии «Ўзбекистон» ба ҳайси армуғон дар остонаи панҷоҳумин солгарди содрўзаш ба таъъ мерасад. Он чанд ҳикоя ва эссеҳо фаро мегирад. Баъдан, соли 2013 китоби дигари комилтари нависанда таҳти унвони «Дар кўҷаҳои шаҳр» аз тариқи нашриёти «Тафаккур қаноти» ҷоп мешавад. Ин китоб ҳовии ҳикояҳои кўҳнаву нав, ҳаҷвияҳо, силсилаи резасуханҳо, мақолаю очеркҳо дар бораи ҳамкасбу ҳамкорон ва эссею андешаҳои адиб мебошад.

Бекназар Тўйназар дар адабиёти муосири тоҷик мақоми муайян дорад. Азбаски ў зотан шахси андешаманд ва ҳамзамон ҳозирҷавобу мутоибагў ва шартакигўе аст, қариб дар ҳар ҷакидаи хомааш ин хислатҳо ҳувайдост. Аҳёнан бо таҳаллуסי адабии Бекназари Дарӣ низ хома рондааст. Адиб ба нависандагони тоҷик, аз қабиле Фазлиддин Муҳаммадиев ва Саттор Турсун,

ихлосу алокаи беҳад дорад, аммо дар эҷод соҳиби сабки баёни хоссаи худ аст. Ў зиёд хаёлангезӣ намекунад, ба тасвирҳои тӯлонии вазъу манзара дода намешавад, вале воқеиятро бо тарзи содаи баён, бо суҳанҳои ҷаззобу намакин ошкоро ба қалам медиҳад. Дӯстдоштатарин мавзӯҳои ҳикояҳои аз зиндагии ҳаррӯзаи одамон, бархӯрду муносиботи афроди гуногунхислат, рӯҳияти инсонҳои ранҷу азиятдида, ишқу отифаи одамони ба ҳам наздик маншаъ мегиранд. Адиб ба варзиши кушӣ ва рубобнавозию сарояндагӣ алокаи хос дорад.

Заҳматҳои эҷодии ин нависандаи хушсалиқа ва рӯзноманигори варзида ба таври шоиста арзёбӣ шудааст. Ў соли 1999 ҳамчун яке аз ғолибони озмуни ҷумҳурии «Беҳтарин журналисти сол» шинохта шуда буд. Ҳамон сол, дар ҷашни Истиклоли кишвар ба ивази хидматҳои арзандааш дар арсаи пешрафти маънавият ва фарҳанги мардум, ташвиқу тарғиби дӯстии халқҳо аз ҷониби давлат ба медали «Шухрат» сазовор мегардад.

Бекназар Тўйназар бо ҳамсари заҳматпешааш Сатирабону ва фарзандони худ зиндагии ободу осуда ба сар мебарад. Дар ноҳияи Чилонзори Тошканд даврони пирӣ меронад.

ҲИКОЯҲО

ДАР КҮЧАҲОИ ШАҲР

– Бо азобе кулбаатро ёфтам, – лаб ба гила кушод Нусратамак як нафаси чуқур кашида, – таху болои ин шаҳратро кас ёфта наметавонад. Аз ягон банда раҳурӯро пурсида намешавад-е. Ҳама чорхез зада мешитобанду мешитобанд. Ба кучо шитоб доранд, кас намефаҳмад.

Даврон аз ин ҳукми амакаш ба таври худ маънӣ кашида табассум кард.

Чойнӯшӣ сар шуд. Хаёли Даврон боз ба мавзӯи илмие давид, ки як бобашро бояд ҳамин шаб менавишт. Агар имрӯз чанд саҳифаро сиёҳ накунад, фардо даргумон аст. Кори идора пур. Ба болои ин, дар омӯзишгоҳ ду-се соат дарс дорад. Сониян, шояд фардо, аз рӯйи одат, чанд корафтадаи шиносу ношинос банавбат телефон кунанд ё ба идорааш як сари қадам даромада, баъди аз дидори якдигар сер шудан, дар омади гап ягон илтимос кунанд. Сипас, ӯ – Даврон хоҳу нохоҳ ба чор тараф сим мезанад. Агар ҳамон «илтимос»-и сабилмонда бо телефон буд нашавад, маҷбур аст ба ҳузури сардор дарояду ягон баҳонаи обнарасидаро пеш оварда, «дӯкон»-ро кулф кунад...

Магар вай ба ин шаҳри, дар воқеъ, пуродами сермағал бо ҳамин дилу ният омада буд?! Оё як бурда нонро аз зодгоҳаш намеёфт? Ё мисли ҷӯрааш – Нозим як синфро идора карда наметавонист? Не, вай аз пайи такмили ҳамон кори дипломиаш, ки дар донишгоҳ баҳои баланд гирифта буд, дар шаҳр монд. Ба вазорат ба кор даромад. Ҳоло аз миён понздаҳ-шонздаҳ сол мегузараду ҳеч

не ки аз кори идораю аз меҳмоннавозӣ ва «кори хайр» сар бардорад. Лекин бе ин ҳам мумкин не. Вагарна аз сони одам мебарояд!

Даврон гарданшаҳӣ карда, ба гапи модар ва бародараш надаромад. Онҳо на як бору ду бор, гоҳ бо нармӣ, гоҳ бо дуруштӣ таъкид карданд, ки ба деҳа ояд, ризқашро аз ҳамин ҷо ҳам ёфта меҳӯрад. Аммо Даврон якравӣ кард. Гуфт, ки кори илмиашро, ки асосан буд шудааст, ба низом медарорад. Ҳамааш тайёр. Танҳо ду-се моҳ аз ташвиши кори идораву меҳмондорӣ фориғ шавад, тамом, вассалом. Вале кучост ҳамон ду-се моҳи фориғ аз ташвишҳо?

Хуб аст, ки вай мақсади оливу начиб дорад. Ба як ҳисоб, дар олами ҳамин мақсад саргардон аст ва гузашти вақтро намедонад. Лекин... ана, имшаб, аз афташ, боз як боби рисолааш нотамом мемонад.

Одам ба одам – зинда, мегӯянд. Ин гап ҳикмати бисёре доштааст. Рост-дия, худӣ ӯ як лаб нонро танҳо хӯрда наметавонад. Агар ду-се рӯз дидори ягон каси ба дил наздикашро набинад, чизеро гум кардагӣ барин бедимоғу пакар мегардад. Бинобар, баъзан дар болои ҷаҳл аз раъяш гаштанӣ шуда, қатори дигарон одам барин зиндагӣ кардан мецоҳад. «Қатори дигарон?... Ин чӣ маънӣ дорад? Магар ӯ аз қатор берун аст?!...»

Он рӯз Ғафур ном ҷӯраи наздик ва ҳамкасби қаринаш гуфт, ки баъзеҳо дар хона зик мешудаанд.

– Кӣ будааст вай зик мешудагӣ? – бо мароқ пурсида буд Даврон аз ӯ.

– Аҳмади худамон! – бепарво ҷавоб дод Ғафур.

– Аҳмад кори илмиашро се-чор сол пеш навишта тамом карда буд-ку? Ба замми ин дар таги по мошин дорад... Вазифааш ҳам аз ману ту баланд. Дасташ дароз.

– Ба хонааш ягон кас соя намекардаасту ҷойи мерафтагӣ ҳам надоштааст, – таҳдор ҷавоб гардонд Ғафур...

– Боз як ташвиш баромад, – гӯён Нусратамак тори андешаҳои Давронро бурид, – ҳозир агар илоҷаш бошад, ба писарча телефон кардан даркор.

– Ба кучо?

– Ба шаҳри Боку, ба қисми ҳарбӣ.

– Барои чӣ ин хел якбора?

– Чанд вақт боз хату хабаре нест. Янгаат ба ҷону ҳолам намонд. Ақаллан ба шаҳр раведо аз хонаи Давронҷон телефон кунед, гуфт... Гапаш аз як ҷиҳат дуруст барин. Чӣ гуфтӣ, ҷиян?

– Лекин амак, – Даврон бо эҳтиёт лаб кушод, – ба қисми ҳарбӣ аз хона занг зада намешавад. Аз телефони байнишаҳрӣ...

– Э, ҳоло ҳамин хел гӯӣ? – нобоварона гуфт Нусратамак. – Баъди таъйинот боз ду-се соат сабр кардан даркор будагист?

– Ду-се соат не, камаш ду рӯз. Қоида ҳамин, – гуфт Даврон мисли гунаҳкорон сурх шуда.

– Об-бо-о... Дар хона ҳазору як ташвиш буд. Акнун чӣ кор кунам, Давронҷон?

– Имшаб хоб меравед, – Даврон ба соаташ нигарист, – пагоҳ ҳамроҳ меравем.

– Воқеан, шумоён ҳафтае ду рӯз дам мегиред-а?!

– Ҳа, аммо дар идора кор бисёр.

– Э, мон-е, – Нусратамак даст афшонд, – модоме ки ҳукумат ду рӯз дам гир гуфтааст, дам гирифтанд даркор-дия. Кори дунё аввал дораду охир не.

– Рост мегӯед, амак! – чашм аз замин канда табассум кард Даврон. – Лекин шароити шаҳро худатон медонед.

– Об ҳам ба пул...

– Не, гап дар сари пул ҳам не, – забон хоид Даврон. Ў муддате хомӯш монд. Чӣ гӯяд? Бо кадом забон гӯяд, ки ҳар рӯз бо меҳмондорӣ ва кори идора банд шуда, вақт намеёбад, ки ҳамон кори сар кардаашро ба охир расонад. Зеро метарсад, ки амакаш ўро намефаҳмад. Не, Даврон ҳаргиз аз омадани амакаш малол нест. Ба табиати ӯ бегона аст ин хӯйи одамӣ.

– Фардо, албатта, фавран фармоиш медиҳем, – гуфт Даврон ҳаёлолуд, – шояд дар як рӯз гап зада тавонем.

– Чанд сол дар ин шаҳр зиндагӣ мекунию ҳанӯз аниқашро намедонӣ?

– Медонам, амак, – Даврон хичолат кашид, – аниқаш, агар фаврӣ фармоиш диҳем, дар ду рӯз.

Мавҷҳои пешонаи Нусратамак бештар шуданду дақиқае хомӯш монд.

– Бачаҳо роҳамро мепоянд. Ба болои ин, ташвиши рӯзгор, – ҳасрат кард вай, – одами аёлманду солхӯрда серташвиш мешудааст, қиян. Ҳоло ту чавон. Бачаҳо калонтар шаванд, мебинӣ.

Гӯё ки дар ин дунё фақат Даврон беташвиш бошад. Кори илмиаш... Э, аслан чаро ин қадар хуноб мешавад? Барои чӣ худро аз ваҷҳи кори илмӣ азият медиҳад? Як сол пеш не, як сол сонитар буд мешудагист ҳамин кор...

Даврон аз рӯйи одат барвақт хесту чашмаш ба коғазҳои парешони рӯйи мизи кориаш афтид. «Хайр, – ба худ гуфт ӯ, – фардо, рӯзи якшанбе менависам. Як рӯз пеш не, як рӯз қафо. Албатта, менависам!». Ў ҳадаҳа қаламу коғази паҳну парешонро ғун карда ба ғалладон андохт.

Нусратамак, ки ҳар ҳаракати ўро муоина мекард, пурсид:

– Ҳамон кори менавистагистро кай тамом мекунӣ?

– Қариб! – гуфт Даврон ғалаёни дилашро базӯр фуру нишонда. – Баъди ягон ду-се моҳ тамом мекардагистам.

– Аҷоиб-ку! – китф дарҳам кашид ӯ. – Порсол айнан ҳамин гапро гуфта будӣ.

– Не-е, – Даврон дасту по хӯрд, – шумо ба кадом қорам шамма мекунед?

– Чанд кор дорӣ? – Нусратамак ин дафъа овозашро як парда баландтар кард аз чавоби муғлаки¹ Даврон ранчида. – Одам ки ба як кор часпид, дурусттар мечаспад-дия?

– Гапатон рост, амак! Кор бисёру фурсат кам.

¹ Муғлак – маҷ. норавшан, номафҳум, мубҳам

– Э, масхарабоз будай-ку! Дар шаҳр фурсат танг мегӯй? Ташвиши боғу молухол набошад, бачаҳоро ту аз дуто зиёд накуни. Не, қиянам, ин гапат хом. Ё олим шудан ягон сир дораду ақли ман намегирад?

– Не, ҳамааш айби худам. Рӯзҳои шанбею якшанбе, шабҳо шишта кор кардан лозим. Ман бошам...

– Ин гапат ҳам бемаънӣ! – Нусратамак сухани ӯро бурид. – Одам, ки ба як кор дил баст, аз баҳри баъзе корҳои майда-чуйда мегузарад. Дар идораат чӣ кор мекунӣ?

Даврон қариб буд, ки қафад. Аммо шайтонро бо як азоб аз сар дур андохт. «Чӣ даркор, – мегуфт ӯ оташи ғзабашро бо як азоб паст карда... – Модоме ки худаш дар тӯли чанд сол ба обу ҳавои шаҳр мос нашуд, пас аз амаки чӯпонаш чӣ гила? Амакаш аз кучо медонад, ки дирӯз Набии ҳамдеҳааш омада, як шаб меҳмон шуда, илтимос карда буд, ки ба самолёт билет ёфта диҳад. Вай, Даврон, изои муъмин ҳаром гӯён, рӯзи дароз аз пайи билет шуд. Оқибат Набиакаи ҳамсояшон аз ин шаҳри пурмағал шоду қаноатбахш парида рафту кори Даврон боз ба як рӯз қафо монд. Амакаш аз кучо донад, ки вай дафтарчаи «илтимоснома» дорад. Агар гӯяд, амакаш аз баҳри телефонкунӣ даргузашта, пӯстинашро чаппа пӯшида меравад. Ва яқин ҳамин тавр мегӯяд:

– Давронҷон, читӯ шуда остонаи хонаатро зер кардам, як илтимос пеш овардам, сад тавба... »

Рӯзи шанбе Даврон бо амакаш ба шаҳр баромад. Дар бозгашт бояд нону намак, картошкаву сабзӣ биёрад. Дар кисааш коғазӣ пули боғчаи ду писарчааш. Сари қадам бояд ба касса дарояд. Пули бачаҳоро ҳамин рӯз додан даркор, вагарна дер мешавад. Пули хонаву телефонро ҳам супурдан лозим.

Онҳо ба кӯчаи калон баромаданд. Селаи одамон, ғур-ғури мошинҳо. Кӯчаҳои рости равон. Хонаҳои рангоранг. Ҳавои серун... Аммо ӯ, Даврон, ҳеч чизро намебинад ва ҳис намекунад. Майнашро илтимоси амакаш парма дорад. «Телефон фармоиш кардан даркор».

Оқибат ба идораи телефони байнишаҳрӣ расиданд. Даврон бо ходима гуфтугӯ кард. Ду рӯз сабр карданашон лозим омад.

– Ман аздусар ду рӯз сабр карда наметавонам, – дар роҳ гуфт Нусратамак. – Аз ту илтимос, баъди ду рӯз худат бо додараат гап мезанию баъд ба мо хабар медиҳӣ.

Даврон Нусратамакашро гуселонду ба бозор рафт.

Соатҳои яки рӯз ӯ дар даст ду тӯрхалта бор ба хонааш омад. Ҳамсараш хабар дод, ки Нозими ҳамдеҳаашон занг задасту соатҳои сеи рӯз худаш меомадааст, як илтимос доштааст.

– Нагуфт чӣ хел илтимос?

– Не.

– Чаро намеурсӣ? – дӯғ зад Даврон ба ҳамсараш.

... Пардаи шом мефуromaд. Даврон дар кӯчаҳои шаҳр шитоб мекард, то харчи ба хонааш тезтар расида, баъди хӯроки шом ба сари мизи кориаш

нишинад. Вай аз худ розӣ ва хурсанд буд. Чунки илтимоси Нозимакаро ҳам буд кард. Акнун беташвиш ба сари кор мешинад...

Вале ӯ беҳабар буд, ки аммаву аммабачаҳояш дар хона ӯро интизоранд ва баъди ҳолпурсиҳо мегӯянд:

– Шаҳратро фардо ба мо тамошо медиҳӣ, Давронҷон!...

ВОСИТА

Меҳмонҳо гӯё дар як мижа задан ҳамроҳи анбӯҳи равуокунандагон аз назар ғоиб шуданд. Аммо Мунира ханӯз аз дамаш намегашт, почак мезаду Диловарро ба сӯйи дӯконҳои бари роҳи калон кашола мекард, на аз меҳмонҳо парвое дошт, на аз мардуми роҳакӣ.

– Ба кучо? – мегуфт Диловар худро ба гӯлӣ андохта. – Яхмос хӯрӣ гулуят дард мекунад, охир.

– Дард наме-екунад, наме-екунад..., – мегуфт Мунира бадтар овозашро сар дода.

Кӯдак-дия! Дили кӯдакро фаҳмидан осон не. Ба болои ин Мунира ҳоло маънои пулро чӣ донад? Ба гумонаш, яхмосро бе пул медиҳанд.

Диловар ҳамин ки ба хонааш баргашт, барқасд кисаафшонӣ кард. Не, ба ғайр аз се-чор тангаи зард ҳеч чиз наёфт ба ошхона гузашт.

Ҳамсараш дегу табақ мешуст. То ҷое хурсанд менамуд.

– Пул-мул дорӣ? – гуфт ӯ аз осмон тароша афтидагӣ барин.

– Пул?! – китф дарҳам кашид Зарифа. – Дар ин бемаҳалӣ пулро чӣ мекунед?

– Аз болои нӯшокӣ яхмос хӯрам, мегӯям!

Зарифаи аз таҳи гап беҳабар хандид. Дид, ки авзои Диловар бечо барин, даст аз кор баргирифта, ба хонаи хоб гузашт. Ҳай кофт. Ҷомадон, сандук, даруни чойнику пиёлаҳоро ҳам тагурӯ кард, бефоида.

– Хайр, фардо маош мегиред-ку! – гуфт аз лабонаш табассуми маҳин гум шуда. – Як рӯз сад рӯз намешавад.

Диловар чизе нагуфта, се-чор тангаи зардро дар кафи дастонаш бозӣ доронда, ба диван чӯкид. Оре, вайро як зиёфати хурдакак чӯканд. Ӯ акнун маҷбур аст, ки то фардо ба кӯча набарояд, худро ба ягон кас нишон надихад, бо ягон кас муомила накунад. Ва аз ин рӯ ба хулосае омад, ки баъзан пул... чӣ гӯяд...

Ҳафтае қабл аз ин қарзашро аз ҳамкасбаш канда, дилаш чамъ шуда буд. Акнун боз аз кӣ қарз мебардорад?! Модараш ҳар замон-ҳар замон дуо мекард, ки ҳаргиз рӯйи камиро набинию ҳатто ба бародару чӯраи ҷониат ҳам муҳтоҷ нашавӣ.

Аммо вай аз Носирзодаи ҳамкасбаш дар хузури рафиқон саду панҷоҳ сӯм қарз гирифт баъди як моҳ бешоҳид баргардонд. Аз миён се моҳ гузашт. Ҳамон рӯз Носирзода, вақте ки Диловар маош мегирифт, ба сараш омада, гӯё дар омади гап гуфт:

– Мулло Диловар, имрӯз-ку қарзатонро дода наметавонед?

– Кадом қарз? Дода будам-у? – то баногӯшаш сурх шуд Диловар. – Охир, як моҳ пеш дода будам-ку? Ҳазлро монед-чи?

– Эъ, бо пул ҳазл карда мешавад-чи, мулло Диловар? Пул-а?!

Диловар даступо хӯрд. Чӣ гуфтани чӣ кор карданаширо надоништа гуфт, ки аз рӯйи ваъда баъди як моҳ доданӣ буд...

– Дуруст, ҳамин хел қарор карда будед, – Носирзода пинакаширо вайрон накарда (дастони ӯ хаёле меларзиданд) дар идомаи суҳбат гуфт: – Аммо аз рӯйи ваъда баромада натавонистед. Як дил кардам, ки гӯям, аммо забонам нагашт. Димоғатон месӯзад гӯён...

– Шуд-шуд, ака, – дили Диловар фишурду рангаш парид, – ин гап байни худамон монад. Ман ҳозир...

Ачабо, дастони Носирзода ҳам меларзиданду дастони Диловар ҳам. Табъи ҳар ду хира гашт. Ва дар як он Диловар дар хузури шоҳидон қарзашро баргардонда, аз Носирзода узр ҳам пурсид.

– Бахшидам, – мегуфт Носирзода даҳсӯмаҳоро бо дастони ларзонаш ба бағал зада, – мо – мард!

... Ачабо, агар Диловар аз Носирзода ҳамин саду панҷоҳ сӯмро намегирифт, магар рӯзаш намегузашт? Мегузашт! Мегӯянд-ку, пул чирки даст. Бисёр бошад – меравад, кам бошад – мерасад.

Диловару Зарифа моҳе қариб чорсад сӯм маош мегиранд. Лекин, масалан, мисли Носирзода пасандоз карданро ҳеч ёд нагирифтанд.

– Як тин ҳам пулу як сӯм ҳам пул, – мегӯяд Носирзода дар суҳбатҳои хосса. – Пул забон надорад, ки маро ҳудаю беҳуда ба бод надех, гӯяд. Ду кас кор мекунад, агар чашма пӯшида, моҳе саду панҷоҳсӯмӣ ба касса партоед, дар ду-се сол таги пул мемонед.

– Ин хел бошад, дар касса пул-мул намемонам, – гуфта буд Диловар бо оҳанги шӯхӣ.

– Чаро? Шумо аз таги дунё батамом беҳабар будаед-ку?

– Метарсам, ки таги пул мемонам!

Ҳар ду ҳамкасбони «қиёматӣ» гӯё беғаш хандида буданд. Ва Носирзода бо ишораи чашму абрӯ «ихтиёр ба дасти бахтиёр» гуфта буд...

Носирзода-ку – шахрӣ. Аммо чӯраи Диловар – Абдусаломро чӣ бало зад? Дар ҳар қадам мегуфт: ҳама чизро бо пул харидан мумкин.

Диловар ҳанӯз дар хотир дорад. Дар як парта менишастанд. Мешуд, ки як бурда нонро баҳам бинанд. То даме, ки ҳар ду мактаби олиро тамом карданд, риштаи дӯстиашон маҳкам буд. Аммо баъди он, ки Диловарро ба донишгоҳ ба кор гирифтанду шахрӣ шуд, Абдусалом чомаширо чаппа пӯшид. Чаро? Ин барои Диловар торик. Абдусалом ба зодгоҳаш рафт. Ҳисобчӣ шуд. Аз миён панҷ-шаш сол нагузашта дар даромадгоҳи деҳа иморати боҳашаме сохт. Мошин харид. Танаши пӯшида, боғу роғаш обод. Аз боғаш ҳар сол як тонна-ду тонна помидору картошка ҳам мегираду ба шахрҳои дур бурда, ба қавли худаш, миёнаширо бақувват карда меояд.

Мегӯянд, ки чанд соли охир аз боғаш ҳосили кироӣ бардошта наметавонистааст аз ину он помидор харида, худро ба бозорҳои шаҳрҳои дур мезадааст. Гӯё «Волга»-ашро нав карданӣ будааст.

Аммо олами Диловар батамом дигар. Муаллими донишгоҳи хоҷагии халқ. Кори илмиашро ба ин қарибҳо тахт карда наметавонистагӣ барин. Сабаб, роҳбари рисолаи номзадиаш, бадбахтона, дар ду сол як бор иваз шуда меистад. Ва ӯ, Диловар, маҷбур мешавад, ки рисолаи илмиашро бо салоҳиди роҳбари наваш тағйиру такмил диҳад. Ҳатто аз он рисола чанд бобашро дар чанд маҷалла эълон карду ба бисёр ҳамкурсонаш писанд ҳам омад. Ҳамин Носирзода низ, ки муаллими калон аст, гуфт, ки «шумо як гӯшаи илми иқтисодиётро рӯзе обод мекунад. Ин гапро бе шӯҳӣ мегӯям. Лекин то дами дифоъ намудани рисолаи номзадӣ ғами чархи зиндагиро ҳам хӯрда гаштан даркор. Ҳоло ки чавонед, аз ягон ҷойи дигар ним ставка дарс гиред, харчидия!»

Дунёи ҳаводис, мегӯянд. Диловар ҳар бори ба деҳа рафтаниаш, албатта, ба болои ягон маросим меравад. Аммо ҳаргиз аз қатори меҳмонони бегона ҷо намегирад. Ҳаракат мекунад, ки қатори ҷӯраҳои даврони бачагиаш нишинаду чорта дами беғам зада, овони бачагиро ба хотир оварда, дилхушиву шӯҳӣ кунад. Аммо баръакси хоҳиши ӯ «ту меҳмон» гӯён вайро аз қатори ҷӯраҳои канда мегиранд...

Сар мешавад базм... Савту суруди санъаткорону суханҳои нӯшбодӣ дар фазои деҳаи Чинорзори бағали кӯхистон мепечад. Диловар бо таги чашм ба ҳозирон чашм медавонад ва ноҳост Абдусаломро мебинад, ки дар гӯшае чун одат косагулӣ мекунад. Ӯ ҳам гаҳу гоҳ ба Диловар чашм давонда, болои ҳам май менӯшад.

Аз миён фурсати зиёде нагузашта, дар болои сари Диловар боз ҳамон овози шиноси хирросӣ мебарояд.

– Чанг андозем, муаллим, – бе ҳеч муқаддима Абдусалом ҳам мешавад, – даста-даста пул мегирию мӯят то тахтапуштат фуромадагӣ?! Ё ки аз пулҳои помидорам камтар «газонам».

Диловар низ сархуш аст. Торро медиҳанд, то ки аз ҳамон сурудҳои овони бачагиаш сарояд. Беиба сарояд. Зодгоҳи худаш. Акнун ба тор ноҳун зада буд ҳам, Абдусалом ба сари ӯ дӯппӣ пӯшонда, намоишкорона пул часпонд. Баъди ин ба гӯши Диловар ҳеч чиз намедарояд. Аз ғояти ҳаяҷон дастонаш меларзанду аз сурудҳои бозмемонад, кисаҳои ҷаҳонро чаппа карда, як даста пулро ба пеши санъаткорон мемонад. Баъди ин пойҳои ӯ ҳам меларзанд. «Наход ман барои пул суруд хонда бошам?», мегӯяд аз кӣ домангир шуданиашро надониста.

Аз миён чанд дақиқа мегузараду Абдусалом калавида-калавида боз дар шафати Диловар пайдо мешавад.

– Дӯппӣ канӣ, мулло Диловар? – ғур-ғур мекунад ӯ дар сари ду по базӯр истода. – Охир, кас бе пул ҳам суруд меҳонад?!

Диловар ба лаб муҳри ҳамӯшӣ мезанад. Оташи ғазабашро базӯр фуру нишонда, аз замин сар намебардорад. Гӯё ӯро дар сари гуноҳи авфнопазире

дошта бошанд, пайкарашро араки сард пахш мекунад. Гирди чашмонаш ба сӯзиш медарояд.

Базм давом мекунад. Аммо гапҳои захролуди Абдусалом дилу чигарашро сӯрох мекунанд. Ана гап, аз хаёл мегузаронад Диловар дасту пояш суст шуда, одам ҳам ба ин дараҷа бераҳму беор мешудааст. Диловар гӯё маҳз барои пул рисолаи илмӣ менавиштааст, барои пул суруд мехондааст. Магар ин гапҳои пасту баланди Абдусаломӣ чӯрааш ҳақ аст? Чаро ӯ чанд соли охир дар ҳар қадам аз пул гап мекушояд ва ҳама чизро бо пул бармекашидагӣ шудааст?!

– Бе пул суханат асар надорад, – мегӯяд ӯ бо ришханд ба пеши пояш туф карда ва хир-хир хандида, – акнун давомашро бе тор хон.

Диловар мисли гунаҳкорон лол мемонад.

– Ҳоле, ки ту дорӣ ҳар надорад, – гӯён чапак мезанад аз мағлубияти Диловар газ-газ гӯшт гирифта. – Читӯ, маъкул? Агар миёнат бақувват бошад, барор!

Абдусалом баъди ин лукмаи захрогин ба болои дастархон меғелад. Диловар зуд торро ба доирадаст дода, ӯро бардоштанӣ мешавад. Аммо кадоме Диловарро аз раъяш гардонда, ба болои кат мебарад.

– Ин зот, – мегӯяд яке аз чӯраҳояш, – пул гуфта мисли сағ мурда мераванд. Дастатро нарасон.

... Базм ба охир мерасад. Диловар низ ҳамроҳи издиҳомии мардум аз кӯчаҳои санглохи қачмақачи зодгоҳаш хаёлолуд роҳ мепаймояду ҳаёти шаҳру деҳаро қиёс мекунад. Гапи муаллими чамбиятшиносиашон чон доштааст: овони мактабхониашон ӯ боре «пул воситаи муомилот аст» гуфта буд.

Аз худ раҳораҳ мепурсад: оё ягон рӯз ин восита гум мешавад? Кай? Ва оё бепул одамвор муомила кардан мумкин аст?

Диловар ба ин саволҳояш ҷавоби солим ёфта наметавонад. Кӣ медонад?!...

БОРИ ДИЛ

– Аз ту як гилаи сабук дорам, Сабур!

– Ҳамон гилаи кӯҳна?!

– Аз хотир набаровардаӣ, хайрият. Чаро чанд соли охир ба даҳонат об гирифта мегардӣ?

– Савдои хона ба бозор рост намеомадааст. То даме, ки ба идораи рӯзнома омадам, ба ҷуз сила ва зарбаҳои ҷонкоҳи ҳасудон, ба номаҳои боғарази баъзе ҳамдеҳагон низ тоб овардан лозим омад... Хуллас, сабаби бисёр дорад кам навиштанам.

– Ту худатро мешиносӣ, Сабур?

– Қариб. Бо мадади дӯстон, бо кумаки ҳасудон. Лекин лак-лак нуқсон дорам.

– Одами бенуқс нест, вале чаро мисли солҳои аввали ба кор омаданат гоҳ-гоҳ ҳикоя ва очеркҳои бонамакатро намехонам?

– Раҳмон, аз будаш беш ситоиш нақун.

– Ин ситоиш не, ҳақиқати ҳол. Ё ту корзада шудӣ, ё ягон сабаби ҷиддӣ ҳасту ба ман, ба ҷӯраи ягонаат маддаи дилатро намекафонӣ. Ба авзоят як назар парто. Ту саропо дардманд барин, дар лабони парсинбастаат ҳаргиз табассуми овони ҷавониатро намебинам. Рост, баъзан механдӣ. Вале ин хандаҳоят, ҷӣ гӯям, дардолуд.

– Ин гапро аз кучо гирифтӣ?

– Чашм оинаи дил аст, мегуфтӣ, Сабур. Чашмонат ким-чи гуфтан мехоҳанд!

– Чашмонам?

– Бале, чаро ангушти ҳайрат мегазӣ? Ту ҳаргиз бо амри дил наменависӣ. Ба болои сӯхта намақоб, чанд соли охир ками кам менависӣ. Ба ту ҷӣ бало зад? Ё ки ҳавсалаат пир шуд?

– Аслан ҳар дуи мо пир шудем.

– Даҳонатро пӯш, Сабур! Ваъдаҳои овони ҷавониро аз ёд набарор!

– Қадом ваъдаро мегӯӣ? Мо бисёр ваъда карда будем.

– Худатро ба гӯлӣ наандоз. Ман намегӯям, ки алломаи замон шав. Қудрати туро медонам. Дар ёдат ҳаст, дар деҳа, дар гӯшаи боғам то субҳ овони бачағиамонро ба ёд оварда, гоҳ хандида гоҳ ғусса хӯрда будем.

– Аз он ки иншо намудани «заказ»-ҳои туро ба таъхир меандозам, бубахш, ғам дорам.

– Ғаматро медонам. Одам, ки ба дарёи ғаму ғусса ғарқ шуд, аз сабзидан мемонад, мегуфтӣ. Модоме ки ҳамин фалсафаи зиндагиро медонӣ, чаро ба ҷойи ғам хӯрдан аз пайи кор намешавӣ?

– Яқум, ман истеъдоди фитрӣ надорам. Бештар андешаҳои мағшуш сараму диламро ба дард меоваранд, баъзан на мутолиа карда метавонаму на навишта.

– Ҳатто мисли солҳои аввали ба кор омаданат?!

– Ман намехоҳам обрӯи рӯзномаю обрӯи ҳамдеҳагонро бирезам. Дар истилоҳоти адабиёт образҳои манфӣ ва мусбӣ мешавад. Баъзе ҳамқаламон аз баъзе ҷиҳатҳои неки образи манфӣ ва аз баъзе ҷиҳатҳои манфии образи мусбӣ чашм мепӯшанд. Ба назарам, ин ғалат. Зеро одам бенуқс намешавад.

– Ақидаат дуруст, лекин чаро ба даҳонат муҳри ҳамӯшӣ мезанӣ?

– Ту ягон бор ба аёдатам омада, боре пурсидӣ, ки чаро тез-тез бемор мешавам?

– Тани гарм бедард намешавад. Баъд, захмати кори рӯзноманигорӣ ҳам осон не.

– Ист, ки як ҳақиқати талхро медонӣ?

– Хӯш, гӯшам ба ту, ҷӯра!

– Чаро занҳо ками кам ба дарди дилу асаб мепечанд?

– Надонам?

– Чунки онҳо, ҳамин ки сояи ғам ба сарашон афтид, зӯрашонро ба гиря медиханду бори дилашонро сабук мекунанд... Гиряи табиӣ фоида дорад мисли

дору. Аммо ба мард гиря кардан намезебад. Номаш мард, ғами дунёро дар дилаш бардошта мегардад. Магар ту ғам надорӣ?

– Мегуфтӣ, ки одамеро, ки дар ин дунё ғам нест, ё одам нест, ё аз ин олам нест.

– Боз чӣ мегуфтам, Раҳмон?

– Ҳамон гапи куҳнаро мегуфтӣ. Одам агар ҳалол кор кунад, кори рӯзномаро сахл напиндошта заҳмат кашад, ягон матлаби хонданӣ иншо карданаш мумкин...

– Хулосаат ғалат. Ман, агар дардамро бе камукошт, озод нависам, танҳо дар ҳамон сурат аз чанголи дард раҳо меёбам.

– Навис! Ба ту кӣ нанавис гуфтааст, Сабур?

– Нанавис нагуфтаанд-у...

– Чӣ забон мехой? Гап зан!

– Ин сабаб дорад. Як воқиаи хунуки рӯзҳои аввали ба кор омаданамро мегӯям. Баъд шояд фаҳмӣ.

– Хӯш, гӯшам ба ту.

– Моҳи аввали ба идораи рӯзнома омаданам як ҳикояи хурдро навиштам. Ба аксари ҳамкасбонам писанд омад. Аммо як мӯйсафеди нуронӣ (чошон чаннат бодо!) фардои ҳамон рӯз ба дафтари кориам даромада, «Сабураш ту?»-гӯён фиғонаш баромада, маро ба ҳузураш хонд. Рафтам. Дар рӯ ба рӯяш шинонда, газетаро ба пешам тела дод ва бо зарда: «Мақоларо худат бофтӣ?» – гуфт манаҳаш ларзида. «Бале, падар. Лекин ин ҳикоя». «Пас, беандеша будай! «ҳикоя»-атро рафта ба ҳамдеҳагонат нақл кун!». «Аз газета мехонанд, устод». «Маро устод нагӯ! Мани мӯйсафедро мазаммат карда навиштӣ, фақат моли ҳаром мебарорад, аз субҳ то шом кораш чойхӯрӣ мегӯйӣ?». «О, ин ҳикоя-ку, устод?! Баъд, қаҳрамонҳо коргарони завод на рӯзноманигор. Ба замми ин, ҳанӯз ман шуморо намешиносам. Дар зиндагӣ ҳамин хел мешавад. Сардори корхона ба андешаи он ки коргари солхӯрдаи бекорхӯча наранчад, ўро ба нафақа гусел намекунад. Коргари ҷавони ягон корро саришта карда наметавонистагиро низ бо андешаи он ки ҷавон асту дар оянда кор ёд мегирад, кафшашро пеш намомонад. Яъне дар ҳар ду ҳолат сардор андеша мекунад. Чора намечӯяд. Охир, чунин рафтори баъзе сардорҳо нодуруст-дия! Ғояи ҳикоя ҳамин». «Бас кун фалсафаатро, – гуфт мӯйсафед туфакҳои даҳонашро пош дода. Ва пурсид: – Кӣ бекорхӯча, ту ё ман?» «На шумо, на ман». «Дониста мон, агар минбаъд беандешагӣ карда, ман барин мӯйсафедро таъна мекардагӣ бошӣ, беҳтараш танҳо хабар навис, мақола-пақолаю ҳикоя-пикоя нанавис!» «Охир, ин ҳикоя мақола не-ку, устод. Заррае ба шумо дахл надорад». «Баро мегӯям, беандеша!»...

– Агар рӯзноманигор ба фарқи мақолаю ҳикоя наравад, аз дигарон чӣ гила? Хуллас, баъди ин воқиа силсилаи воқиаҳо рух дод. Агар ҳикоят кунам, як қисса мешавад, Раҳмонҷӯра.

– Навис, қисса навис.

– Вай мавзӯи ваъдагӣ чӣ мешавад?

– Рост, аввал ҳамонро навис, падари ҳар дуи мо иштирокчии ҷанг, бо амри тасодуф зинда баргаштанд. Аъзои баданашон ғалбер.

– Одати маро медонӣ-а, Раҳмон?

– Медонам. Зодгоҳамонро дӯст медорӣ. Агар ҳикоя ба деҳа дахл дошта бошад, ҳатман манзара ва номи кӯҳу кӯҳтал ва чашмаҳоямонро ба забон мегири.

– Бар падарат раҳмат, ёфтӣ. Ҳар гоҳ ҳикоя ё ягон мақолаи ахлоқӣ менавиштам, маҳз аз деҳа, аз баъзе содаю калтафаҳмҳо номаҳои таҳқиромез мегирифтам. Гӯё ба онҳо ва ё ба ягон хешу таборашон шамма карда бошам.

– Аз деҳа номаи таҳқиромез гирифтӣ? Чаро то ба ҳол лаб намекушой, Сабур?

– Ман нуқсони бисёр дорам, Раҳмонҷӯра. Бо андешаи он, ки ягон ҳамдеҳа ончунон эроди¹ таҳқиромез гирифта, маро маломат накунад, моҳҳо, ҳатто солҳо аз худам норизо шуда, мисли гунаҳкорон ботинан ғам хӯрда мегардам. Баъзан шабҳо хобам парида сари калобаи корро гум мекунам. Баъд ту аз ким-ки мефаҳмӣ, ки ҷӯраат дар шаҳри мусофирӣ бемор шудааст ва ҳадаҳа ба аёдатам меойӣ. Акнун худат бигӯ, агар ягон ҳамдеҳа навиштаҳои маро «ту маро ё хешу табори маро навиштаӣ» гӯён ҷигот андозад, ба деҳа рафта, ба чашмони ӯ чӣ хел нигоҳ карда метавонам?

Хуллас, бо чунин андешаҳои бесарунӯг он асари ваъдагиро то ба ҳол ба таъхир андохта меоям. Метарсам, ки боз ягон ҳамдеҳаам ба худ нам кашида, бародару хоҳаронамро дар раҳу рӯ, дар маърақаҳо таҳқиру маломат мекунад.

– Охир, ту умуман дар бораи оқибатҳои фалокати ҷанг менависам гуфта будӣ-ку? Ҷояшро ба ман ҳикоят карда будӣ. Бароям писанд омада буд, дар ҳақиқат, ман ва худат ҳам, хуллас, фарзандони иштирокчии ҷанг дар шаҳру деҳаҳои ватанамон пур. Ҷанг хосият надорад. Агар хосият медошт, баракаи қору зиндагӣ намебарид, фарзандони иштирокчиёни ҷанг низ то ҳол азоби рӯҳӣ кашида намегаштанд. Магар ҳамин рӯҳияро талқин намоӣ, бад аст?

– Кӣ бад гуфт, вақте ки худам низ аз он фалокатҳои ҷанг то ҳол азият мекашам.

– Рост! Пас дар ҳамин хусус навис, ғам нахӯрда. Агар нависӣ паёпай бемор ҳам намешавӣ.

– Яъне гиря накардаву ғаму ғусса нахӯрда нависам? Гумонат ин кори осон аст?

– Мушқил, албатта. Агар нависӣ, бори дилат сабук шуда, беморӣ ба ту «меҳмон» намешавад.

– Якто-нимто ҳамдеҳагон нам кашида, боз маломат кунанд-чи? Ту ҳаминро мехоҳӣ?!

– Ба ту кадомаш маъкул?! Навишта бори дилатро сабук кардан ё ки нанавишта бо саду як андешаи шум дар ин хонаи оҳанбетониат пӯсида рафтанд?

¹ Эрод – эътироз, нуктагирӣ, хурдагирӣ

- Аввалан ин ки, ягон кас дар ин дунё сутун нашудааст. Албатта, ба ман бори диламро сабук кардан маъкул. Лекин...
- Чӣ лекин, Сабур. Боз андеша карда, чонатро дар азоб намон!
- Гиря кунам-чи? Ягон кас намебинад, ба чуз ту.
- Ба ҳоли ман наханд. Он кас гиря мекардаанд.
- Охир, дигар чора надошта бошам, чӣ кор кунам, сарамро ба кучо занам? Ба эродгирандагон чӣ ҷавоб медиҳам, вақте ки мақсади маро намефаҳманд.
- Худам мефаҳмонам!
- Мебинам, агар тавонам, агар миёнаҳол барояд, баъд ба ту хабар мекунам. Аввал ту мехонӣ, баъд дигарон...

МАҲСӢ

Дар дами давохона се-чор нафар бо навбат менишастанд, то ки сӯзандору бигиранд. Дар кӯча ҳаво сард. Аз ин рӯ, дар долони давохона сардии ҳаво ҳис карда нашавад ҳам, баъзеҳо пойафзолашонро монугир мекарданд. Дар ҳарак мӯйсафеди дар назар ҳафтодсолаи маҳсидор бахузур менишаст нигоҳҳояшро гаҳу гоҳ ба ину он дӯхта. Ором менишаст ӯ.

– Амак, ҳамин маҳсӣ, – лаб ба сухан кушод Одил ба мӯйсафед рӯ оварда, – ба одамизод чо ба чо даво. Аммо аз пӯшида ба идора рафтан кас шарм медорад.

– Барои чӣ шарм медорӣ? Охир, маҳсӣ, ба таъбири худат, «ба одамизод чо ба чо даво»-ку? Ту худааш аз кучо? Шаҳрӣ барин не ту!

– Рост, ман аслан аз қишлоқ. Лекин чанд сол боз шаҳрӣ. Шумо аз кучо?

– Ман? Ман ҳам аслан тошкандӣ не. Номат чӣ, додарам?

– Одилҷон.

– Номи ман Нормурод.

– Нормуроодака, чанд сол боз маҳсӣ мепӯшед?

– Чил сол боз!

– Эҳ-ҳа, ба чанд даромадед?

– Чанд сол медиҳӣ?

– Ҳафтод сол.

– Э-ҳа, ман дар як кам ҳаштод. Тани гарм бе дард намешавад, Одилҷон. Лекин одам пою сарро агар гарм ниғаҳ дорад, кам бемор мешавад.

– Ростӣ гап, ба маҳсиатон ҳаваси кас меояд.

– Ҳа, чарми тоза. Лекин ман ният дорам, ки хусни маҳсиамро дигар кунам.

– Барои чӣ, худааш нағз-ку?

Ва ин дам мӯйсафедро ба давохона даъват карданду суоли Одил бечавоб монд.

Баъди мӯйсафед Одил ҳадаҳа даромада баромад. Наменамад мӯйсафед. Аҷабо, дар як нафас ба кадом тараф рафт ӯ...

Аз миён чанд ҳафта гузашт. Одил ба дӯкони кухнадӯзии шафати хонааш даромад, то ки пойафзоли зимистонаро таъмир кунад. Ин дам аз кучое ҳамон мӯйсафед пайдо шуд.

– Э, ин шумо? – Одил аз чо хеста саломуалейк кард. – Маро шинохтед?

– Ту – Одил.

– Хотиратон бақувват будааст.

– Ҳа. Ҳамон рӯз гапамон нотамом монда буд. Ман, Одилҷон, соли 1953 аз вилояти Уйғуристони Чин омадам. Намакашам, наменӯшам. Рост, овони чавонӣ гаху гоҳ нӯшида будам. Аз тарафи дигар, забони арабиро нағз надонам ҳам, Қуръони каримро ба ихлос ҳичча карда кироат мекунам, панҷ вақт намоз мегузорам, рӯза мегирам.

– Мебахшед, ҳусни маҳсиамро тағйир медиҳам гуфтагӣ барин шуда бувед.

– Ҳа-а, маҳсиро мегӯйӣ? Ана ҳамин кухнадӯз занҷир шинонд.

– Дар маҳсӣ?

– Бале.

– О, вай дар ҳамон ҳолат маҳсӣ-ку?

– Одам солхӯрда шавад, сирру асрори зиндагиरो хубтар дарк мекардааст ва ин мағзи сари овони пирӣ касро ба ҳар гуна андешаҳо мебурдааст, – гуфт мӯйсафед пешониашро молида ва шимашро болотар бардошта маҳсиашро ба Одил нишон дод. – Занҷирро дидӣ?

– Дидам.

– Хунук менамояд?

– Он қадар хунук не, – ҷавоб дод Одил, то ки мӯйсафед озурда нашавад, – лекин...

– Ҳа, ту гуфтани, ки барои чӣ занҷир гузарондам-а? Барои он ки маҳсиамро худам пӯшидаву кашида тавонам. Бе мадади дигарон...

ТАНЗҲО

НИШОЛЛО

Диёру Ҳушёр дар ин шаҳри мусофирӣ мачоли роҳ гаштан надоштанд. Зеро дирӯз дар автобуси мусофиркашон кисабурҳо ҳамёни ҳардуру дуздида холи карда буданд.

Диёр ба Ҳушёр рӯ оварда илтиҷоomez лаб кушод:

– Дар умрат ягон маротиба гадоӣ карда будӣ? Бо ин аҳвол аз по меафтем.

– Гадоӣ?! Аз гушнагӣ мурам мемурам, лекин гадоӣ намекунам.

– Аз дасти ман ҳам ин кор намеояд, – лабханд кард Диёр, вақте ки дар бозори деҳқонӣ дар шафати нишоллофурӯш андак таваккуф карданд. Ва ин дам чашми Ҳушёр мош барин кушода шуд. Ӯ гӯё як кӯза тилло ёфта бошад, шоду бод ба Диёр рӯ оварда гуфт:

– Чӯра, дар ҳамин ҷо бардурӯғ даст ба гиребон мешавем ва ту бо «чаҳл» ба буни гарданам мефурорӣ... Лекин, зинҳор аз таги дил назан.

– Барои чӣ?

– Баъд мефаҳмӣ!

Ҳар ду чӯра даст ба гиребон шуданд, дашномҳои кӯчагириро ба забон оварданд ва ниҳоят, Диёр ба буни гардани Ҳушёр зад. Ва Ҳушёр ба болои тағораи нишолло афтид. Ду дасташ ба таги тағораи нишолло бархӯрду ду мушташро пур кард. Ба болои ин то беҳи ду дасташ нишолло часпид. Ё бо азобе ду дасташро аз лаган кашида гирифт ба Диёр ало-ало нигоҳ карда:

– Гурез мегӯям, вагарна...

Диёр гурехт. Ҳушёр аз қафои ӯ давид. Ҳар ду ба як гӯшаи дуртар аз бозор расида, Диёр дасти рости Ҳушёр дасти чапашро бо иштиҳои қозгир ба лесидан даромаданд.

– Диёр, – гуфт Ҳушёр лунчаш пури нишолло, – ҷонам даромад.

– Маро ҳам. Саҳнаи аҷоиб шуд-а...

– Хайрият саҳт назадӣ, – бо табассум гуфт Ҳушёр, – дар ноомади кор каллаам ҳам ба тағораи нишолло меғӯтид, нафастанг шуда мемурдам.

Соҳиби нишолло магар аз таги гап хабар ёфт, дар даст кафгир ҷониби Диёру Ҳушёр бошитоб меомад.

Ҳушёр ҳаросон ба Диёр рӯ оварда:

– Акнун қуввата ба ду по дех, – гуфт омирона ва ҳар ду ба тангкӯчаҳо гурехта, аз назари соҳиби нишолло ғайб заданд.

– Аз якуним кило нишолло ҷудо шудам, – зери лаб, вале бо ғазаб мегуфт нишоллофурӯш баъди пайи ҷангараҳоро гум кардан.

ҲАЙФИ ИНСТИТУТҲОНИ

Соатҳои се-ҷори шаб мошини бензинкашони Ҷумъаака аз деҳа баромада, ҷониби маркази ноҳия мешитофт. Дар кабина ғайр аз ронанда боз се нафар донишҷӯ менишастанд.

Дар болои мошин, дар шафати баки бензин низ ҷор-панҷ кас ҷо гирифта буданд. Ҳавои сарди охириҳои моҳи декабр лабу лунҷи донишҷӯёнро бераҳмона мелесид. Гӯё сӯзан мезад ба афту андоми онҳо. Чӣ илоҷ, дигар нақлиёт нест, ки то маркази ноҳия расанд. Ҷумъаака баъди соате ба китфи Толиб тап-тап зада гуфт:

– Ман понздаҳ-бист дақиқа хоб равам, кифоя. Ту дар паси рул шин. Ба ҳар ҳол мегӯянд, ки ту дар институти баобрӯ мехондаӣ. (Толиб дар факултаи таърих мехонд).

Азбаски Толиб гоҳ-гоҳ дар деҳа велосипед ва мототсикл ҳай мекард, илтимоси Ҷумъаакаро дар замин намонд. Ё дар паси рул нишаст. Мошин баъди дар роҳи пасту баланд ҷор-панҷ километр масофаро тай намудан дар яке аз ҳамгаштҳои роҳ ноҳост аз роҳ баромад ва баланд-баланд хез зада ба ҷуқуриё афтиду нафасаш ба дарун зад.

– Ин чӣ кори кардагӣ! – Ҷумъаака чашм кушод. – Чӣ, чашмат кӯр аст?!

Толиб гунаҳкоруна сар хам кард.

– Фуру, аз кабина! – дод зад Ҷумъаака. – Шон дар институт мехондаанд-а?! Ҳайфи ин институтхонӣ, чиро ёд медиҳанд дар он ҷо, ҳеч намефаҳмӣ...

ҚАЛАМФУР

Ҳошим ба анборхона даромада, аз чувол як табақ ғўлинг гирифт бо оби хунук шуст ва аз рӯйи одат, ба болояш оби чӯш андохту боз ба анборхона баргашта, як пиёла қаланфур овард ва ба ғўлунгоба омехт. Зеро дигар чора надошт. Охир, ду рӯз боз ғўлунгобаи тайёркардаашро ким-кӣ, шояд зану писараш, ё худ набераю келинаш мехӯранд. Дузд ро бояд ёбад.

Боз ба нова равон шуд. Дар ду-се соат аз бодом ва хори хушк як хар ҳезум тайёр кард. Пешонаи арақшораашро бо кафи даст пок карда, аз дунболи хар ба роҳ даромад, кадом як ғазали кӯхнаро зери лаб месароид...

– Ҳезумро фурур! – ба хона ки расид амр дод ба ҳамсараш Мастура. Ва нохост ба рӯйи занаш чашмаш афтада: – Барои чӣ лабу лунчат варам, ду бари рӯят монанди арақхӯрҳо суп-сурх? – гуфт ба худ қиёфаи ҷиддӣ гирифта.

– Не-е.

– Рав, худатро дар оина бин. Аз афту ангорат сағ ҳам ҳазар мекунад.

– Тамоми аъзои баданам дармегирад. Соате пеш аз он ғўлингобаатон хӯрда будам. Кадоме ба он захр андохтагӣ барин... Метарсам, ки мурда монам.

– Дузд ёфт шуд, муттаҳам! Лекин, натарс, намуруӣ, аз қаламфурхӯрӣ пойи ягон кас дароз нашудааст.

– Худатон қаламфур андохта будаед-дия?!

– Ду рӯз пайи ҳам ғўлингобаро хӯрдӣ ва боз бо нияти ба чашмам хок пошидан, барои чӣ ба тағора об рехтӣ?! Гум шав, аз назарам!..

ПАЙМОН

(1955)

Зодгоҳи аҷдодии Паймон деҳаи Синтоб (Синтаб) аст. Падари ӯ Давлат Тӯхтаев дар канори садҳо сокини деҳоти кӯхистонӣ, ки пеш ва пас аз итмоми Ҷанги дуюми ҷаҳонӣ ба хотири обод кардани даштҳои бекорхобида иҷборан кӯчонида шудаанд, бо оилааш ба ноҳияи Верхневелинский (ҳоло Сайхунобод) вилояти Сирдарё нақли макон мекунад. Паймон (Тӯхтамиш Тӯхтаев) 24-уми феввали соли 1955 дар ҳамин манзили нави падар, дар хоҷагии ҷамоавии он замон ба номи Максим Горкий (ҳоло Шариф Раҳимов)-и ноҳияи Сайхунобод ба дунё меояд.

Падари Паймон дар айёми ҷавонӣ ба ҷанг меравад. Соли 1944 пас аз захмӣ шудан дар набардҳои зидди фашистӣ дар Укроин ба диёр бармегардад. Ӯ сараввал дар Синтоб, деҳаҳои ҳамсоияи Порашту Ӯхми ноҳияи Фориш ва сипас дар мактабҳои тоҷикии ноҳияи Сайхунобод аз фанҳои таъриху ҷуғрофия дарс гуфта, ҷарҳи рӯзгорро бо пешаи омӯзгорӣ мегардонад. Дертар, бо сабаби тез-тез диққи нафас шудан, моҳи апрели соли 1964 аз Сайхунобод ба зодгоҳи бобой – деҳаи Синтоб бармегардад. Аз ин пас Паймони нӯҳсола овони баҷагии худро дар гузари Козбони деҳаи хушманзари кӯҳӣ таҳти мувозибати падари бузургвораи Давлатака ва модари меҳрубонаш Суратмомо мегузаронад ва таҳсили худро дар мактаби миёнаи зодбуми бобой идома медиҳад. Аз ин пас ӯ дар симою намои шигифтангези Синтоб миҳани аслии худро пайдо мекунад:

*Ватанро ёфтам аз санги Синтоб,
Зи оби рӯди хушоҳанги Синтоб.
Ба рӯйи каф ҷамам гиранд, охир
Бимонам боз андар ҷанги Синтоб.*

Паймон пас аз таҳсилоти миёна солҳои 1973 – 1977 дар факултаи забон ва адабиёти тоҷики Донишқадаи омӯзгории ба номи Садриддин Айнии Самарқанд таҳсил мегирад ва онро бо дипломи сурх хатм мекунад. Сипас ба назди падару модар баргашта, дар мактабҳои миёнаи деҳаҳои Мочарм ва Синтоб аз фанҳои забону адабиёти тоҷик ва забони форсӣ дарс медиҳад.

Соли 1982, интишори очерки Паймон таҳти унвони «Панди падар» дар рӯзномаи «Ҳақиқати Ўзбекистон» (ҳоло «Овози тоҷик») боис гардида, ӯ аз сӯйи мудирияти рӯзнома ба қор даъват мешавад. Ҷамин тавр, баробари хотима ёфтани соли таҳсили 1981 – 1982 бо фотиҳаи падар роҳи Тошкандро пеш мегирад ва баъд аз суҳбату шиносӣ бо сармуҳаррири рӯзнома Шавкат Ниёзов

ба кори рӯзноманигорӣ мепардозад. Аз соли 1986 инҷониб мудирӣ бахши фарҳанги «Овози тоҷик» аст. Ӯ хонаводаи обод ва фарзандони солаҳ дорад. Ҳамсараш Идигул, писаронаш Хусраву Манучеҳр, духтараш Муниса ва наберагон ғамхору меҳрубони ҳамдигаранд.

Паймон дар тӯли зиндагии худ ҳар гуна қору вазифаро аз сидқи дил ва эҷодқорона, бо саъю талоши ғавқулода баланд анҷом додааст. Ин фидокориҳо буда, ки пайи ҳам ба чунин муваффақиятҳо ноил мегардад: соли 1985 – шомил шудан ба узвияти Иттифоқи журналистони Иттиҳоди Шӯравии собиқ; соли 1995 – пазируфта шудан ба узвияти Иттиҳоди нависандагони Ўзбекистон; соли 1996 – дарёфти унвони «Журналисти беҳтарини сол» ва медали «Шухрат»; соли 1997 – сазовор шудан ба унвони ифтихории «Аълочии таълими халқи Ўзбекистон»; соли 2010 – пазируфта шудан ба узвияти Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон ва муфтаҳар гардидан ба унвони «Аълочии фарҳанги Тоҷикистон»; соли 2018 – комёб гаштан ба нишони «Дӯстӣ» аз сӯйи Раисҷумҳури Тоҷикистон; соли 2020 – дарёфти нишони «Дӯстлик» (Дӯстӣ) аз қониби Раисҷумҳури Ўзбекистон.

Қаламиҳои Паймон ҳанӯз дар солҳои донишҷӯӣ тавассути рӯзномаю маҷаллаҳои Ўзбекистону Тоҷикистон ба дасти хонандагон расидаанд. Дартар маҷмӯаи шеърҳои ӯ дар баёзҳои дастҷамъии чопшуда дар Душанбе – «Чақомаи пирӯзӣ» (1990), «Чил қалам» (1991), «Боли парвоз» (1991) ва Тошканд – «Қаҳқашони орзу», «Гулистони адаб», «Қароғи маърифат» рӯнамоӣ шудаанд. Муҳлисони қаломӣ ноби шоир китобҳои ҷудогонаи ашъори ӯро бо номҳои «Санги навишта» (Душанбе: «Адиб», 1991), «Шабовез» (Тошканд: «Ёзувчи», 2000) ва «Шабӯханг» (Тошканд: «Шарқ», 2012), «Даҳ пурсишу даҳ посух» (Тошканд: «Ноширлик ёғдуси», 2019) дастрас намудаанд. Ҳоло зиндагинома ва эҷодиёти шоир дар маҷлаҳои тоҷикии таҳсили Ҳамағонии Ўзбекистон омӯзонида мешавад.

Паймон дар тарҷумаи бадеӣ низ дасти тамом дорад. Ӯ ашъори шоирони классики муосири ўзбек Алишер Навоӣ, Заҳириддин Бобур, Нодирабегим, Ғафур Ғулум, Абдулло Орипов, Эркин Воҳидов, Назармат, Азим Суюн, Сирочиддин Саййид, Умида Абдуазимова, Фарида Афрӯз, Искандар Раҳмон ва дигаронро ба забони тоҷикӣ-форсӣ тарҷума кардааст. Ҳамчунин тарҷумаҳои аз шоирони рус дорад.

Осори Паймон дар кишварҳои хориҷа, ба вижа, чандин бор дар баёзу китобҳои шеърии мунташиршуда дар Ҷумҳурии Ислонии Эрон ва Фаронса ба таъри расидаанд. Аз ин ҷумла, китобу маҷмӯаҳои «Боғи бисёрдарахт» (гузидаи шеъри муосири форсии Эрон, Афғонистон, Тоҷикистон ва Ўзбекистон. Техрон, 2004), «Аз Самарқанди ҷу қанд» (Гузидаи шеъри муосири форсӣ-тоҷикии Ўзбекистон. Техрон, 2005), «Донишномаи забон ва адабиёти форсии Ўзбекистон. Қарни бистум то кунун» (Техрон, 2005), «Намунаҳои шеъри Ўзбекистон» (Порис, 2006), «Форсисароёни Ўзбекистон» (Техрон, 2010) исботи ин гуфта буда метавонанд.

Дар осори манзуми Паймон навъи ғаноии шеър ҷойгоҳи хос дорад ва дар жанрҳои мухталиф, ба мисли дубайтӣ, рубоӣ, қитъа, маснавӣ, ғазал, мусаммат, тарҷеот, мустазод ва шеъри нав тавони шоиронаи худро санҷидааст. Комилтарин китоби илмию омӯзишӣ дар бораи зиндагинома ва осори шоир Паймон асари доктори илмҳои филологӣ, профессор Ҷумъакул Ҳамро бо номи «Асрори шеъри шоир» ба шумор меравад, ки соли 2017 аз тариқи муассисаи таъбу нашри «Мухаррир» дар матбааи «Paradigma» ҷоп шудааст. Дар ин китоб адабиётшинос гузашта аз шарҳи муфассали ҳаёти шоир, дар хусуси анвои шеърӣ ва хусусиятҳои шаклии он, дарунмояи шеъри Паймон, мавзӯӣ ва хусусиятҳои жанрии рубоӣёт ва тафсири ишқ дар осори Паймон ба таври васеъ фикру мулоҳизаҳои илмию пажӯҳишии худро ироа кардааст.¹

ШЕЪРҲО

ВАТАН

Қадамғаҳи хаёлҳои ман,
Ватан!
Қаламраҳи мақолҳои ман,
Ватан!

Намозгоҳи меҳр бастаам,
Ватан!
Ниёзгоҳи ҷони хастаам,
Ватан!

Замини кишти бору ҳосилам,
Ватан!
Ҳавову обу оташу гилам,
Ватан!

Баҳори боғи беҳазони дил,
Ватан!
Диёри ҷовидон ҷавони дил,
Ватан!

Фасонаи аладдавоми ҷон,
Ватан!
Таронаи азалмақоми ҷон,
Ватан!

¹ Дертар ба ихтимоми Иттиҳоди нависандагони Ўзбекистон ҷопи девони ғазалиёти шоир оғоз меёбад, ки иборат аз ду ҷилд аст. Ҷилди аввали «Девон» соли 2022 ба таъбу расидааст.

Зи моҳӣ то ба моҳи кишварам,
Ватан!
Зи кӯҳ то ба коҳи кишварам,
Ватан!

Чаҳор табъи аслхези ман,
Ватан!
Чу панҷ ҳисси ман азизи ман,
Ватан!

Зи шаш чиҳат мудом рӯйи ман,
Ватан!
Ватан, Ватан, Ватан, Ватан, Ватан,
Ватан!!!

ҲАЙРАТ

Мани шоир,
Мани шоир агар не, ошиқи шеър,
Ки умре шеър мехонам,
Ки чандон шеър медонам,
Ки дар субҳи сухан мӯйи сияхро кардаам испед,
Ки шуд дар шоми он камнур чашмонам.

Барои дарки шеъри ҳамзабони хеш,
Пайи тафсири байти ҳамзамононам.
Чунон очиз, чунон ношуд, чунон ночору ҳайронам,
Ки гаҳ шак мебарам бар худ:
– Худоё, ман магар он шеърнӯшу шеърпарвардам?
Ман, оё чист шеъру кист шоир нек медонам?
Магар ман шоири шеъру ғазалхонам?
Ман, оё ростӣ, он бар сухан хӯ карда Паймонам?

Чу гоҳе ҳамзабони ман,
Бигӯяд шеър андар сатрҳои бешу кам, ёрон.
Гаҳе чун ҳамзамони ман,
Нависад «шеър»-и маснӯи тихӣ аз санъату авзон.
Билошак, аз аҷаб,
Аз ғояти ҳайрат,
Биёзад дасти ман сӯйи гираҳбонам:
– Ки охир чист ин иллат?!
Агарчи Рӯдакии қарни нуҳро мекунам идрок,
Шигифто, шоирони ҳамзамонамро намефаҳмам.

Мани андар забони модарии худ балад, акнун
Зи «фазл»-и ин суханбозон забонамро намефаҳмам...

Агар шоир ҳам аз фарзандҳои ин ҷаҳон бошад,
Агар шеър аз барои шеър не,
Баҳри замон бошад,
Барои ҳолиёну зубдаи фардоиён бошад.
Бубояд баҳри фарзандони ин дунё сухан гӯяд,
Ва шеъраш бояд аз имрӯзу аз фардо ватан чӯяд,
Ки мушк он аст худ бӯяд...

СИНТОБИ МАН

Пуштбони ҳафт пушти асли ман, Синтоби ман,
Чор унсури ман андар як сухан, Синтоби ман.

Даҳ азизи¹ ту чу даҳ арвоҳи бедори туанд,
Ҳар кадом аз сарнавиште ройзан, Синтоби ман.

Хондам аз Санги навишта², дидам андар Қўрғон³,
Қисмататро чун насиби хештан, Синтоби ман.

Аз Даҳона то ба Дарвозат бароям суфта аст,
Бо раҳу пайроҳаҳои пуршикан, Синтоби ман.

Оби Хизру Оби ҳайвон пеши ман афсона нест,
Ҳаст яъне нӯши Аккову Туфан⁴, Синтоби ман.

Бо дарахтистони Кадбон, боғзорони Чавак,
Ҷаннати рӯҳиву хулдистони тан, Синтоби ман.

Осмонат заврақи уммедҳоямро муҳит,
Остонат мурғи табъамро чаман, Синтоби ман.

Кўҳсоронат аз ошўби ғам оғўши наҷот,
Обшорат покшўям аз фитан, Синтоби ман.

Чун ту маъвое, ки бошад дилбар афзун аст, лек
Нест чунат ошёнеам ҳасан, Синтоби ман.

¹ Даҳ азиз – номи умумии даҳ қабристон дар Синтоб (зодгоҳи шоир)

² Санги навишта – пуштаи сангӣ, ки пур аз катиба аст

³ Қўрғон (ҳамчунин дар ин шеър: Даҳона, Дарвоз, Кадбон, Чавак) – номи гузарҳо ва мавзёҳо

⁴ Акко, Туфан – номи чашмаҳо

Боз аз авранги сангини ту хоҳам кард ёд,
Гарчи бар тахтам нишонанд анҷуман, Синтоби ман.

Шукри Яздон дар забонам тоза гардад ҷовидон,
З-он ки дорам чун ту ганҷури куҳан, Синтоби ман.

Зодагони сангпухтат мисли Сайхуну Зафар¹,
Кардаанд обод бас дашту даман, Синтоби ман.

Бар ту қабл аз Ҳаччи акбар Ҳаччи асғар мекунамд,
Мардуми дур аз канорат, марду зан, Синтоби ман.

Ҳусни оғоз аз ту бурдам, боли парвоз аз ту, кош,
Ҳусни анҷомам диҳӣ – гӯру кафан, Синтоби ман.

Меҳурам бар Ҳазрати Мулло² қасам, то зиндаам,
Н-афканам номи шарифат аз даҳан, Синтоби ман.

Ҳамчу андар сина дил бошӣ ту Паймонро азиз,
Ай аниси ман, Ватан андар Ватан, Синтоби ман.

САФЕДКАФТАРОНИ БАРФ

Сафедкафтарони барф,
Гузидаҳамсарони барф.
Зи айшгоҳи осмон,
Висолгоҳи бекарон³.
Танида гӯйӣ тан ба тан.
Ватан бичуста аз ватан,
Ба ҳам чу ошиқони пок,
Барӣ зи шарму тарсу бок,
Ба қитъаҳо шаванд кишт,
Чӣ қисмате?
Чӣ сарнавишт?

Сафедкафтарони барф,
Навиддафтарони барф.
Чу селай қувони шод,
Ба итифоқу иттиҳод.
Сабуку нарму нозанин,

¹ Сайхуну Зафар – макони зисти ҳамдиёрони шоир дар вилоятҳои Сирдарё ва Дизах

² Ҳазрати Мулло – номи қабристон

³ **Бекарон** – беканор, аз ҳад зиёд васеъ, бепоён

Хушу пазираву маҳин.
Анису ошнои ҳам
Равои муддаои ҳам.
Расанд то бари замин,
Чӣ марғзор?
Чӣ камин?

Сафедкафтари барф,
Ҳамидадухтари барф.
Фариштагони ғулгоҳ,
Сариштагони бегуноҳ,
Тихӣ зи бими чашми дузд,
Тихӣ зи кину хашми дузд,
Пур аз назокату итоб,
Тамом об андар об.
Ниҳанд по ба соҳиле?
Чӣ соҳиле?
Чӣ ҳосиле?

Сафедкафтари барф,
Паридаахтари барф,
Чу фавчи обшорҳо,
Нигор аз нигорҳо.
Чакида аз раги саҳоб,
Бараҳна чун зи гул гулоб.
Фузуда аз майи чунун,
Раванд аз худӣ бурун.
Дар орзуи ҷовидон,
Чӣ орзу?
Чӣ ормон?

Сафедкафтари барф,
Такидаахгари¹ барф.
Чу хокаи ситорагон,
Зи дасти бод беамон.
Зи сӯйҳо ба сӯйҳо,
Зи кӯйҳо ба кӯйҳо.
Парешу беватан шаванд,
Ба асли хештан шаванд.
Чӣ асл?
Фасли борҳо,

¹ Такидаахгар – маҷ. оташпораҳои дар давутоз буда (лахтаҳои барф)

Баҳорҳо...

Баҳорҳо...

ДАР ҚАБЗАИ ҲИҶОИ ТУ...

Ҳарчанд буд душмани бегонаам фузун,
Ҳарчанд хасми обхури ман зиёд буд.
Ҷонсахтии мудоми ту дар гирудорҳо,
Ибрат ба рағми ҷумла маро дар чиҳод буд.

Аз он ки ту намурдаӣ, ман низ зиндаам,
Дар қабзаи ҳиҷои ту овардаам паноҳ.
Оре, фақат ту будай дар ҳифзи ҷони ман,
Алҳақ, фақат ту будай манро паноҳгоҳ.

Ҷавре, ки з-ину он ба ту рафтаст, ростӣ,
Гар худ бар ину он бирасидӣ, фано шудӣ.
Овози соз сеҳр зи нохун барад, чунон
Аз зарби кинаҳоҳи худ афсунғино шудӣ.

Овах, забони модарии шаҳдрези ман,
Дар даҳр ҳеч ганҷ маро аз ту беш нест.
Андар намози панҷгаҳи ман дуои туст,
З-он рӯ, ки беҳтарам зи ту пайванду хеш нест.

Тоҷик агар кунун чу ниёкони хеш боз,
Миллат бувад, Масеҳи равонбахши он туй.
Тоҷик агар кунун чу бузургони хеш боз,
Дар зини давлат аст, яқин Раҳши он туй.

Бар сояҳои ҳарфу ҳиҷоят, забони ман,
Чун пеши пойи миллати худ мебарам сучуд.
Бар ҳазрати баарчи¹ ғиноят, забони ман,
Чун бар Худои миллати худ мебарам сучуд.

Кам мешавам барои туву кам намешавам,
Ғам мекашам барои туву мекунам ҳузур.
Умрам ҳама фидои камолу фари ту бод,
Ай манбаи сурури ман, ай маншаи ғурур.

¹ Баарч – боарч, бокадр, боэътибор

«ОБҶАҲИ ҒАЗАЛ»

Аз даҳр ба чуз хуни чигар ҳеч нахӯрдем,
Чуз хуни чигар чизи дигар ҳеч нахӯрдем.

З-он боғ, ки гӯянд канораш ҳама бор аст,
Мо бор начидему самар ҳеч нахӯрдем.

Аз базми шаҳаншоҳӣ набурдем пиёла,
Ғамбода ба чуз ҷоми басар ҳеч нахӯрдем.

Гаҳ Қайс ҳам аз шарбати дидор фараҳ дошт,
Мо чуз намаки ҳаҷр шакар ҳеч нахӯрдем.

Шуд кини Зулайхо сабаби иззати Юсуф,
Кишти ғазабаш чист, ки бар ҳеч нахӯрдем?!

Бурдем ниёз арчи ба зеру забар охир,
Ғайр аз алами зеру забар ҳеч нахӯрдем.

Паймон, кӣ тавонад барад аз мо дами ҷовид?
Чуз аз қадаҳи шеър агар ҳеч нахӯрдем.

Ай сабо, арзи салом аз мо ба ёрон боз гӯ,
Аз сари лутф ин калом аз мо ба ёрон боз гӯ.

То замон боқист морову ҷаҳон боқист, ҳаст
Миннату шукри мудом аз мо ба ёрон, боз гӯ.

Умрашон ҷовид боду бахташон испед бод,
Ин дуои субҳу шом аз мо ба ёрон боз гӯ.

Баъд аз эшон ҳамчу об аз соҳили дарё гусаст,
Меҳру лутфи бардавом аз мо ба ёрон боз гӯ.

Ёд бодо рӯзгороне, ки з-онон мефузуд,
Баргу бори нангу ном аз мо ба ёрон боз гӯ.

Чун тихӣ мондем з-эшон, гӯйӣ монд ин сон тихӣ,
Аз гулоби ноб ҷом аз мо ба ёрон боз гӯ.

З-он даме, ки рӯзгори ҳаҷр бигрифт ибтидо,
Мунтаҳо гардид ком аз мо ба ёрон боз гӯ.

Интизори муждаи васл аст Паймон, ай сабо,
Ин умеду ин паём аз мо ба ёрон боз гӯ.

Ба ҳар як субҳу шоми бахши мо шукрона бояд гуфт,
Ба ҳар рӯзу шаби доди Худо шукрона бояд гуфт.

Ба ҳар бисмиллаҳу омин сазад алҳамди Ҳақ, яъне
Ба ҳар як ибтидову интиҳо шукрона бояд гуфт.

Ба ҳар фурсат, ки баҳри зиндагонӣ медиҳад фурсат,
Ба ҳар дам, к-он бувад пайки бақо, шукрона бояд гуфт.

Ба ҳар гоҳе, ки кубҳу чурми моро мекунад татҳир,
Ба ҳар ҳине, ки ҳаст он ҳуснзо, шукрона бояд гуфт.

Ба ҳар соат, ки аз он соати умр аст тӯлонӣ,
Ба ҳар вақте, ки бошад ҷонфизо, шукрона бояд гуфт.

Ба ҳар як лаҳза, к-аз вай лаҳзаи хуш мешавад афзун,
Ба ҳар ҳангом, к-омад ғамзудо, шукрона бояд гуфт.

Ба ҳар оне, ки гардад модари они дигар, Паймон,
Ба ҳар аҳде, ки зояд аҳдҳо, шукрона бояд гуфт.

Баҳори фарвадин омад, хуш омад,
Нигори нозанин омад, хуш омад.

Гул андар рӯву сунбул дар хамаи мӯ,
Узоре дар ҷабин омад, хуш омад.

Ҳама беғаш, ҳама дилкаш, ҳама хуш,
Чу ёри дилнишин омад, хуш омад.

Ситурд аз боғҳо овои нохуш,
Ҳазори хуштанин омад, хуш омад.

Ба чони хастаи ушшоқи муштоқ,
Мадори ростин омад, хуш омад.

Барад аз пеши дай то гӯйи бозӣ,
Савори аспу зин омад, хуш омад.

Шуд аршу фарш, Паймон, пок, гӯйӣ
Ба кори ону ин омад, хуш омад.

Биё, биё, ки кунун шодмонӣ меҳоҳам,
Зи кини оламу одам амонӣ меҳоҳам.

Биё, биё, ки надорам дигар таҳаммули қаҳр,
Муҳаббату караму меҳрубонӣ меҳоҳам.

Биё, биё, ки савор аст марги ман имрӯз,
Паёми зиндагӣ деҳ, зиндагонӣ меҳоҳам.

Биё, биё, ки хазонрези пирӣ мешӯрад
Ба баргу бори вучудам, чавонӣ меҳоҳам.

Биё, биё, ки ба дорулбақо ниёзам нест,
Гарам сазост бо ту дайри фонӣ меҳоҳам.

Биё, биё, ки наям дилгазони ишқу умед,
Ҳанӯз дилбариву дилситонӣ меҳоҳам.

Биё, биё, ки зи ёри забонӣ, чун Паймон
Шикастааст дилам, ёри ҷонӣ меҳоҳам.

Забон чун аз дурушту аз дағал пур шуд, ғазал гуфтем,
Баёзу дафтар аз ҳарфи илал пур шуд, ғазал гуфтем.

Китоби шоирони давр не аз дурру н-аз гавҳар,
Бадо, чун ҷумла аз сангу шағал пур шуд, ғазал гуфтем.

Тихӣ шуд аз парии завқу илҳом оғуши ёрон,
Ҳама аз деғу дад гар ин бағал пур шуд, ғазал гуфтем.

На як дарбору даргоҳи сиёсат, балки санъат низ
Зи бозори сухан баҳри амал пур шуд, ғазал гуфтем.

Намонд, инак зи бас як маснавиву дostonгӯе
Рубоиву дубайтӣ, филмасал пур шуд, ғазал гуфтем.

Дил аз ғам ҳам агар лабрез шуд гоҳе ғазал хондем,
Ҳам аз шодӣ агар он ҳар маҳал пур шуд, ғазал гуфтем.

Ғазал гуфтем, Паймон, гаҳ ба рағми шеъри кас, гоҳе
Алайҳи шеъри худ чун аз мағал пур шуд, ғазал гуфтем.

Наврӯз ҷаҳонӣ шуд¹, то бод чунин бодо!
Ҷашни ҳамагонӣ шуд, то бод чунин бодо!

Ин суннати неки Ҷам, бар халқи ҳама олам,
Навбоваи сонӣ шуд, то бод чунин бодо!

Оне, ки фаромуш буд, дар хонаи худ хуш буд,
Маншуру забонӣ шуд, то бод чунин бодо!

Аз дӯст ба номи дӯст, овард паёми дӯст,
Пайке зи амонӣ шуд, то бод чунин бодо!

Авранги баландаш бин, Аржанги писандаш бин,
Доро шуду Монӣ шуд, то бод чунин бодо!

Бар рӯҳу равон яксар, пайдову ниҳон яксар,
Пайғоми ҷавонӣ шуд, то бод чунин бодо!

Соҳибсухано, имрӯз, андар сифати Наврӯз,
Паймон натавонӣ шуд, то бод чунин бодо!

Омад бари ман омад, он симбадан имшаб,
То бишканадам тавба, он тавбашикан имшаб.

Шайдову хумор омад, ҷоме ба канор омад,
Гӯйӣ ба шикор омад, он сайдфикан имшаб.

¹ Соли 2010 аз сӯйи Маҷмаи умумии СММ Наврӯз ҷашни байналмилалӣ эълон гардид

Бебок бари мо шуд, чону чигари мо шуд,
Шамъу қамари мо шуд, он ёри ҳасан имшаб.

Биншаст чи мастона, дар баст ба бегона,
Чун маст, чу девона, он ҳури фитан имшаб.

Озодаву зебо буд, аз кишвари руъё буд,
То субҳ чӣ гӯё буд, он тӯтисухан имшаб.

Ғамро ҳама барҳам зад, дамро ҳама дарҳам зад,
Дилро ҳама марҳам зад, он норзақан имшаб.

Чун олиҳаи армон, сар то қадами Паймон,
Бинмуд фараҳманд он африштаи ман имшаб.

Ту як бағал гулӣ, ки дар бағал наметавон гирифт,
Ки чонбадал ба сад чаҳонбадал наметавон гирифт.

Ҳама вучуд шаккарӣ, ҳама тан ангубину нӯш,
Ки ҳамчу аз ту лаззат аз асал наметавон гирифт.

Фузун зи ҳури чаннатӣ, зиёда аз фариштаӣ,
Туро шабеҳи ҳар ду филмасал наметавон гирифт.

Ту як парӣ зи олами фасонаҳой, к-аш яқин
Ба ҳеч чора, бо ягон амал наметавон гирифт.

Ниҳоли сабзу хуррами назокату нафосатӣ,
Ки чунат аз баҳору аз ҳамал наметавон гирифт.

Чунон зи ҳусн ком бурдаӣ, азизи ман, туро
Дигар ба хубталъате бадал наметавон гирифт.

Ҳақорати лаби туро наметавон дурушт гуфт,
Нақорати гапи туро дағал наметавон гирифт.

Хушӣ зи дурри Ҳофизу зи гавҳари Камол беҳ,
Ки баъд аз ин қалам пайи ғазал наметавон гирифт.

Чӣ табу чӣ тоб дорам?
Аламу азоб дорам.

Зи сиришки дида бар лаб,
Чӣ май? Оташоб дорам!

Фари суратам фиребост,
Цигари хароб дорам.

Набарам даме ба роҳат,
На шабу на хоб дорам.

Тихибаҳраам ман аз даҳр,
Ҳама ҷо сароб дорам.

Чу набуд нарм ҳечам,
Ба ҷаҳон итоб дорам.

Ба ҳама гудоз, Паймон
Зи сухан гулоб дорам.

«МАНВЧҲО»

(рубоиёт)

Ай дӯст, дили азизи ёрон машикан,
Армон бишикан зиёду як ҷон машикан.
Дар базми тараб нишинӣ ё базми адаб,
Паймона шикан ҳазор, паймон машикан.

Андар сари шеъри тар лабам хушк мабод,
Таҳтони давотам тихӣ аз мушк мабод.
Дар танзи ману булбули нутқам, ай кош
Бадҳоҳи маро лисони гунчишк мабод!

Бархезу баҳорони тараб барпо кун,
Мурғони таронагӯйро ово кун.
Афсӯс маҳӯр, ки рафт овони шубоб,
Онро зи дигар соз, зи сар эҳё кун.

Бархезу биё, ки фурсати мост ҳанӯз,
Таъхир макун, ки навбати мост ҳанӯз.
Ин умр, ки ҷуз давлати фонӣ набувад,
Дар панҷаи мост, давлати мост ҳанӯз.

Бошед мудом анису маҳрам, ёрон,
Бар доғи равони хеш марҳам, ёрон.
То навбати буду зист доред, чунон,
Бошед ба ҳам, зиед бо ҳам, ёрон.

Дар баҳсу талоши мо замон мегузарад,
Чун рӯди равон умри равон мегузарад.
Бар кори замона доман афшону биё,
К-ингуна расидасту чунон мегузарад.

Дар кавну макон аз туву мо авло нест,
Ҷуз мову ту дар кавну макон мавло нест.
Ҳам ину ҳам онем дар ин зеру забар,
Моем ҳама ҷаҳон, ҷаҳон ҷуз мо нест.

Ин даҳр сириштаи савобу гунаҳ аст,
Яъне ба рухе сафед, рӯе сияҳ аст.
Ҳам манзили ғам, ҳам ошёнӣ фараҳ аст,
Гаҳ дасти кушод, гоҳ мушти гираҳ аст.

Ин чарх мудом дархури мо нарасад,
В-ин дам, ки зи мост, балки фардо нарасад.
Бар ҳиммати соқӣ шукр мебояд гуфт,
К-ин коса аз ӯ боз расад, ё нарасад?

Ман не зи ғироми ошно метарсам,
Н-аз душмани берӯву риё метарсам.
Аз мардуми воқиф аз худӣ бокам нест,
Аз ғофили хеш, баҳудо, метарсам.

Мафтунни баҳор будаму хоҳам буд,
Дилбанди нигор будаму хоҳам буд.
Бар файзи баҳорону бар афсуни нигор,
Як умр хумор будаму хоҳам буд.

Мо омадаем, шод бодо, гӯем,
Шодии ҷаҳон зиёд бодо, гӯем.
Ҳар хона, ки бар рӯйи азизон боз аст,
Даргоҳи пур аз мурад бодо, гӯем.

Моро на камон, на ҳалқаи дор кушад,
Не кину ҳасад, на ғадри ғаддор кушад.
Моро натавонад ачале кушт, вале
Тафриқаи байни кору гуфтор кушад.

Морост зи давр доғҳо дар сина,
Дуди сияҳи чароғҳо дар сина.
Ку кумриву ку ҳазор? Манзил доранд,
Як села калоғу зоғҳо дар сина.

Омад ба барам баҳор бо ҷомаи сабз,
Бо розу ниёзи сабз, бо номаи сабз.
Овард ба ин шоири дилдодаи худ,
Илҳоми наву табъи тару хомаи сабз.

Онон, ки на дарданд, на дармон, чӣ касанд?
Не аз пайи коранд, на армон, чӣ касанд?
Не ҳиммату не ғайрату ҷуръат доранд,
Ин қавми фароғӯш ба фармон, чӣ касанд?

Суде набувад баъди гунаҳ оҳ кашем,
Фарёд зи дасти ақли кӯтоҳ кашем.
То гум назанем роҳи ҳақ мебояд,
Ёрон, ёрон, ба сӯйи Ҳақ роҳ кашем.

То чанд миёни пухтагон хом шавем,
Қое, ки наво равост, ором шавем.
Бо ҳам дигарон раванду хушком шаванд,
То чанд чудо равему ноком шавем.

Тухмат занад аз пешу қафо бар тоҷик,
Гаҳ ину гаҳ они бенаво бар тоҷик.
Сад шукр ба рағми ин тихимағзе чанд,
Дода хираду сабр Худо бар тоҷик.

Худро чу шинохт қавм миллат бишавад,
Миллат чу ба худ расид, давлат бишавад.
Қавм ар нашавад миллату миллат давлат,
Шак нест заъифу пур зи иллат бишавад.

Ҳамсуҳбати некам аз китобе пайдост,
Ҳамдарди ман аз чоми шаробе пайдост.
Завқи дигарон аз зару давлатёбист,
Шодии ман аз нуктаи нобе пайдост.

Ҳарчанд, ки масту майгусорем мудом,
Шӯридаи ишқи гулузорем мудом.
Бо ин ҳама аз хаёлат озод наем,
Мо даст ба кору дил ба ёрем мудом.

Шаб то ба саҳар нам-нами борон омад,
Аз арши барин пайки баҳорон омад.
Дар синаи мо ғунчаи уммед шукуфт,
Аҳди сабаби висоли ёрон омад.

Як қитъаи сабзи ин замин деҳи ман аст,
Гӯйӣ, рағи набзи ин замин деҳи ман аст.
Қо нест чунин сабзу чунин набзomez,
Оре, оре, беҳин замин деҳи ман аст.

«ЧАҲОРДАРА»

(дубайтиҳо)

Азизон, чойи баҳси мову ман нест,
Сухан аз ҳар даҳан дурри Адан нест.
На ҳар соҳибрақам соҳибкалом аст,
Ҳама соҳибқалам соҳибсухан нест.

Баду неки касон дидему рафтем,
Каму беши ҷаҳон дидему рафтем.
Замон гаҳ соз, гаҳ носози мо буд,
Ғаму шодии он дидему рафтем.

Баҳори рафта боз ояд гули ман,
Ҳазори рафта боз ояд, гули ман.
Марав аз мо, марав аз маҳфили мо,
Хумори рафта боз ояд, гули ман.

Биё, бо ҳам ҷаҳони худ кушоем,
Ҷаҳони ҷовидони худ кушоем.
Алайҳи аршу фарши пиру ночӯр,
Замину осмони худ кушоем.

Вучуди бастаи Наврӯз моем,
Дили вобастаи Наврӯз моем.
Ба мо ранҷе фузун аз ҳаҷри ӯ нест,
Ҳама пайвастаи Наврӯз моем.

Дареғо, вожгунам хеш аз хеш,
Мани ман карда манро реш аз хеш.
Дар ин дунё, ки хеше нест пайдо,
Мабодо, кас чу ман дарвеш аз хеш.

Дар ин дунё, ки ду дар дорад, ай дӯст,
Чӣ қадре мансабу зар дорад, ай дӯст?!
Тихӣ бош аз балои нафс, к-ин чарх
Ба қонеъ чашми дигар дорад, ай дӯст.

Забони мо зи суданҳо насудааст,
Алорағми ҳасудонаш фузудааст.
Агар тоҷик гаҳ мағлуб ҳам буд,
Забонаш ҷовидон пирӯз будааст!

Лаби дарё лаби рози дили мо,
Шаби дарё шаби нози дили мо.
Бинозам мадду ҷазрашро, ки будааст,
Таби дарё таби сози дили мо.

Маро пур ҳамзабон, ҳамдил яке не,
Басо ҳамҷому ҳаммаҳфил яке не.
Сарам саршори панду пандгӯ, лек
Ҳакиму ҳикмати қобил яке не.

Муродам кайди ишқ аст, аз дубайтӣ,
Шикори сайди ишқ аст, аз дубайтӣ.
Замоне ҷуста Паймонро биёбанд,
Ки сайди кайди ишқ аст, аз дубайтӣ.

Нигоро, давлати камҳои ман бош,
Шарики шодиву ғамҳои ман бош.
Дар он соат, ки бо олам насозам,
Ту сози сози оламҳои ман бош.

Чаман шуд гулфишон аз чехри Наврӯз,
Ватан шуд гулситон аз меҳри Наврӯз.
Ғалат гуфтам, ки кам гуфтам, азизон,
Ҳасан шуд ин ҷаҳон аз чехри Наврӯз.

АБДУЛЛО СУБХОН

(1955)

Абдулло Субхон 2-юми марти соли 1955 дар хоҷагии ҷамоавии «Ғалаба»-и ноҳияи Сайхунободи вилояти Сирдарё ба дунё меояд. Деҳаи Синтаби ноҳияи Нурато (вилояти Навоии Ӯзбекистон), ки дар ашъораш аз он бисёр ёд кардааст, зодгоҳи падару бобоии ӯст. Падару модараш бобои Амонуллоҳ ва момои Таскина инсонҳои одии зиндагидӯст буданд ва бо шуғли хоксоронаи деҳқонӣ фарзандони худро дар рӯҳияи каноату кордӯстӣ ба камол расонданд.

Абдулло Субхон соли 1972 мактаби миёнаи шумораи дуоми ба номи Садриддин Айниро дар зодгоҳи худ хатм мекунад. Сипас ба муддати чаҳор сол дар факултаи забон ва адабиёти тоҷики Донишқадаи давлатии омӯзгории ба номи Садриддин Айнии шаҳри Самарқанд илм меомӯзад. Бо фаро гирифтани таҳсилоти олӣ чанд сол дар мактаби миёнаи рақами 9-и хоҷагии ҷамоавии Карл Маркси (ҳоло ҷамоати шаҳрвандони «Пахтаобод») ноҳияи Сайхунобод аз фанни забону адабиёти тоҷик дарс медиҳад.

Азбаски қаламиҳои Абдулло Субхон пайваста дар рӯзномаю маҷаллаҳои даврии Ӯзбекистону Тоҷикистон ба таъб мерасиданд, маҳораташро ба инобат гирифта, соли 1989 маъмурияти рӯзномаи «Овози тоҷик» ӯро ба кор даъват мекунад. Шоир то ба имрӯз дар ҳамин идора фаъолият дорад ва дар айни ҳол муҳаррири бахши адабиёт ва ҳунари рӯзнома аст.

Дӯстдорони каломии ноби порсӣ, шоирон ва аҳли адаб хуб медонанд, ки дар байни форсисароёни Ӯзбекистон Абдулло Субхон мақоми шоиста дорад. Ӯ бар замми корҳои идоравӣ ва эҷод бори устодӣ бар қаламкашони ҷавонро низ мекашад. Аз чашмаи устодии ӯ чандин шоиру адиби ҷавон об хӯрдаанд. Суханаш ҷаззоб, рангин, пур аз тамсил ва тозапардозӣ, ошиқона ва то ҷое орифона аст.

Шеърӣ форсии тоҷикӣ ҳам дар шаклҳои суннатӣ ва ҳам бо усули нав (мисли «шеърӣ сафед») гуфта мешавад. Агарчи Абдулло Субхон шефтаи шакли ҷадиди шеъррофаринӣ аст, ӯ дар қолабҳои қадима, аз қабилӣ дубайтӣ, рубоӣ ва ғазал низ ҳадафи худро ба курсӣ нишондааст. Аз навиштаҳои пайдост, ки ҳеч гуна шакли шеърӣ дар баёни фикру андешаҳои банд намеандозад. Ба хусус, дубайтиҳои шоир, ки тахти рукни «Гарди анҷум» гирд омадаанд, бо лаҳни дилпазир ва дар мавзӯҳои мухталифи ҳаётӣ суруда шудаанд.

Адабиётшинос Султонмурод Олим дар мақолаи илмӣ-интиқодии худ «Дунёи дили шоир» («Овози тоҷик», 02.03.2005) роҷеъ ба ашъори Абдулло

Субҳон сухан ронда, аз чумла, менависад: «Дар шеърхояш колорити миллӣ ҳаст, дилаш аз ишқи ватан чӯш мезанад. Мисол, дар бораи абру то имрӯз бисёр шоирон навиштаанд, шояд дар ғарб низ чунин бошад. Вале дар шеъри «Бо абру имоям кунӣ» шоир аввал абруи моҳи нави болои масҷидро ба қалам мегирад, сипас ба маъшуқа арз мекунад, ки «бар боми масҷиди сухан ман моҳи абруят задам»... Шоир дар ин чо орзуеро баён мекунад, ки ба хаёли ҳеч кас намеояд:

*Бар гӯри муслим мезананд абруи маҳро баъди марг,
Абруи ту оро диҳад хоҳам сари гӯри маро.
Шабҳо тамошояш кунам, бо абру имояш кунам,
Бо абру имоям кунӣ, шояд ки бархезам зи чо...*

Ин гуна сатрхоро касе рӯйи коғаз рехта метавонад, ки аз сеҳри сухани шоирони классик огоҳӣ дошта бошад».

Абдулло Субҳон, гузашта аз шоирӣ, ҳамчун рӯзноманигори серпахлу фаъолияти пурсамар дорад. Дар мавзӯҳои муҳими рӯз мақолаҳои зиёд навиштааст. Осори назмӣ ва насрии эҷодкорони рус ва ўзбекро ба тоҷикӣ тарҷума мекунад. Ба ғайр аз ашъори парокандае, ки дар рӯзномаю маҷаллаҳои мухталиф ба таъб расидаанд, маҳсули хоманигории шоир Абдулло Субҳон тавассути китобҳои «Мушки субҳ» (Душанбе: «Адиб», 1988), «Нидои сарбадор» (бо алифбои форсӣ – Тошканд: «Ҳоҷӣ Сотимхон», 1992), «Уфуқи пиндор» (Тошканд: «Меҳнат», 2000), «Гарди анҷум» (Тошканд: «Ўзбекистон», 2007) ва «Марзи хуршед» (Тошканд: «Turon zamin ziyo», 2015) ба дасти хонандагон расидааст.

Осори Абдулло Субҳон дар кишварҳои хориҷа, аз чумла, чандин бор дар баёзу китобҳои шеърии мунташира дар Ҷумҳурии Ислонии Эрон ба таъб расидаанд. Чунончи: «Боғи бисёрдарахт» (гузидаи шеъри муосири форсии Эрон, Афғонистон, Тоҷикистон ва Ўзбекистон. Техрон, 2004), «Аз Самарқанди чу қанд» (гузидаи шеъри муосири форсӣ-тоҷикии Ўзбекистон. Техрон, 2005), «Донишномаи забон ва адабиёти форсии Ўзбекистон. Қарни бистум то кунун» (Техрон, 2005), «Форсисароёни Ўзбекистон» (Техрон, 2010).

Андар баррасӣ ва интиқоди адабии ашъори шоир мақолаҳои «Дармони дил» (М.Шодӣ. «Овози тоҷик», 24.06.2000), «Хони замин» (Б. Тўйназар. «Овози тоҷик», 24.06.2000), «Дар оинаи пиндорҳо» (Ҷ. Ҳамроев. «Овози тоҷик», 05.09.2001), «Баъзе мулоҳизаҳо перомуни ашъори як нафар форсисарои Варорӯд» (Ш. Шукуров. «Овози тоҷик», 03.03.2007), «Дунёи дили шоир» (С. Олим. «Овози тоҷик», 02.03.2005), «Мо дарунро бингарему ҳолро» (Ю. Имомназар. «Овози тоҷик», 05.11.2008), «Ману мурғи чаман як нола дорем» (М. Шодӣ. «Овози тоҷик», 08.07.2015), «Ба савту сози бегона набозем» (Н. Муродов. «Ховар», 01.12 – 15.12.2017) ба таъб расидаанд.

Абдулло Субҳон аз соли 1994 инҷониб узви Иттиҳоди нависандагони Ўзбекистон аст.¹ Соли 2005 дар Ҳамоиши байналмилалии шеъри муосири форсӣ, ки дар Техрон баргузор шуда буд, ширкат чустааст.

Ҳоло шоир бо хонаводааш дар шаҳри Тошканд умр ба сар мебарад. Дар зиндагии муштарак бо ҳамсари худ, бонуи хоксору дидадаро – Қурбонгул се писару як духтарро тарбият дода бузург кардаанд.

ШЕЪРҲО

АСПИ ЧАҲОНБУНЁД

Аспе зи дуриҳои дур шиҳа мекашад,
Акси садои ӯ
аз марғзори пуралафи пушти кӯҳи роз
бар гӯш мерасад.

Ин асб аз азал,
бе зину бе лаҷом,
дар шебу дар фарози абад медавад чу бод.
Дар оинаи чашми обияш мунъакис ҷаҳон:
моҳу ситораҳо,
дарёву кӯҳҳо,
мурғони осмон...
Ёлаш бануртар бувад аз ёли Офтоб,
Шабҳо дар авҷи Каҳкашон на коҳ, гарди ӯст.
Дар рӯди рӯдаҳош равон оби зиндагӣ,
Боде, ки мевазад нафаси гарму сарди ӯст...

Ин сурхпӯст
дорад чу бодпои падар пешонаи сапед,
Пое дарозтар аз сутуни кӯшкҳои аср,
Монанди Раҳши Рустами Зол аст муктадир.
Бе болу пар,
аз ҷӯву рӯду вартаҳои махуф мепарад сабук...
Рӯ бар макони сабзу хуррами беном карда рост,
ӯ шиҳа мекашад,
аз дурҳо ва ё
аз марғзори пуралафи деҳа мекашад?

¹ Соли 2023 низ ба узвияти Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон пазируфта шудааст

Оре, ҳар он чӣ ҳаст дар дунё ду нима аст,
Ман низ ду нимаам:
Нимаам сафед асту нимаам сиёҳ,
Нимаам обод, нимаам вайрон.
Нимаам нур асту нимаам соя,
Нимаам раҳмон, нимаам шайтон...
Вале чун аз машраби сӯфиён хушам меояд,
Умрест даргурезам
аз нимаи сиёҳ ба нимаи сафед,
Аз нимаи соя ба нимаи нур,
Аз нимаи шайтон ба нимаи раҳмон...
Танҳо рӯзи растохез хоҳӣ дид,
Маро як нима:
Ё сиёҳ, ё сафед...

НАҚҚОШИ АЗАЛ

Руйи сафҳаи албоми ҳастӣ
мо ҳама нақшем:
Нақшҳои зиндаи Наққоши азал.
Вақте Ё мехост нақшамон биофарад,
Молид ба чашмамон қири шаб,
Гавҳараке аз кабудӣ осмон.
Сипас ситореро бигдохту рехт дар ин ҳалқа.
Пайи тасвири пайкарамон
аз хоку оби моҳ ранге тоза биофарид.
Ба гул нигаристу рӯйи лабамон ханда ниҳод,
Чу дид даҳонамон холист,
Пушти ҳам чид донаҳои садафу гуҳар...
Дар ин албоми зинда дарахту алафҳо
Мерақсанд аз боде беранг.
Ба чашм мерасад
кӯҳҳои баланд, баҳрҳои шаффоф,
шеру оҳуви паланг...
Дилат мехоҳад бо кабӯтару парастуҳо
ва дигар мурғони берун аз дому қафас,
ки дар осмони ин албоманд
то уфукҳои дур парвоз бикунӣ.
Ва ҳар субҳ аз фарози абрҳои сафед
хуршедро овоз бикунӣ.
Нақшҳои Ё нотакроранд,
аммо нопаддоранд.
Аз тобиши Офтобу бодҳои сарду гарм
мисли нақшҳое, ки мову шумо

ҳар рӯз рӯйи таблуву албомҳои коғазӣ
барои ҳуду дигарон мекашем,
рангҳояшон мепарад – чомаҳояшон медарад...

ПАЁМИ ПАСИ АҒБА (Ба устод Гулназар Келдӣ)

Намегӯям, аё устои мушфик,
Ба ман омӯз асрори суханро.
Агар дар дил набошад сӯзу дарде,
Наметонам кашам бори суханро.

Ба ман омӯз покӣ, устуворӣ,
Ба баҳри синаҳо «Лангар» ниҳодан.
Ба роҳи сӯхтанҳо, сохтанҳо,
Чу оташ мушти хокистар ниҳодан.

Ба ман омӯз дарси сарбаландӣ,
Чу ҳар кӯҳи баланди Тоҷикистон.
Биёмӯзам давидан дар раҳи умр,
Чу Варзоби шитобону шитобон.

Давидам бас ба паҳноҳои кӯям,
Ба паҳнои сухан аммо чӣ душвор.
Ба дидан гарчи ҳамвор асту осон,
Вале шебу фарози он чӣ бисёр.

Биёмӯзам тариқи кӯҳгардӣ,
Мани даштӣ чӣ донам ағбааш чист?
Замини мо фақат водию саҳрост,
Дар ин чо тоҷикон ҳастанду кӯҳ нест.

Биёмӯзам, аё марди фидоӣ,
Нанолидан ба зери бори тақдир.
Бихоҳам аз камони миллати хеш,
Парам сӯйи ҳадаф чун беҳато тир.

РҶЗАТОН ХУШ БОД!

Пуштаҳоро сабз бинам,
Сабз бинам нахлҳоро.
Чашмасорон сабзгунанд,
Сабзгунанд орзуҳо,

Нағмаҳои сабз хезанд,
Аз дили най, аз дили тор.
Нағмаҳоро мебарад бод,
То ба гӯши булбулу сор.

Ҳафтсину ҳафтшин аст,
Рӯи хони сабзи мардум.
Дар табакҳо мезанад неш
Майсаҳои сабзи гандум.

Абрувони бонувон сабз,
Гесувони духтарон сабз.
Сабзгун аст оташи дег,
Ормони модарон сабз.

Ришта – ришта борад аз чарх,
Риштаҳои сабзи борон.
Бофад аз он дасти хуршед,
Қолии сабзи баҳорон.

Дар самои нилгун бин
Ресмони турнаҳоро.
Аз садои дилқушошон
Уқдаи дил мешавад во...

Боз омад, боз Наврӯз,
Рӯзатон хуш бод мардум.
Қалбатон пурорзу бод,
Хонаҳотон пур зи гандум!

МЕҲМОН (Суруд)

Меҳмони ман, меҳмони ман,
Нури дилу чашмони ман,
Гулҳои дастархони ман,
Хуш омадӣ, хуш омадӣ.

Як лаҳза меҳмон омадӣ,
Бо лутфи Яздон омадӣ,
Дар пайкарам чон омадӣ,
Хуш омадӣ, хуш омадӣ.

Манзилгаҳам вайрона буд,
Аз мақдамат кошона шуд,

Шоистваи садҳо сучуд,
Хуш омадӣ, хуш омадӣ.

Худ ин Замин бошад чу хон,
Меҳмон ҳама дар гирди он,
Дар гӯшаи хони ҷаҳон,
Хуш омадӣ, хуш омадӣ.

БО АБРУ ИМОЯМ КУНӢ...

Моҳи фалак абруи ту, абруи ту моҳи фалак,
Абруи маҳ дар рӯйи арш, абруи ту дар рӯйи моҳ.
Рӯшан дили шом аз маҳу з-абруи ту шоми дилам,
Шоми дилам рӯшантар аст аз торики абруи моҳ.

Ғам нест нанмояд ба чашм абруи моҳи нав, вале
Бе дидани абруи ту андӯх бар ман чира аст.
Гулгуни чашмам хӯ гирифт бар марғзори абруят,
Рӯзе начаррад сабзае дунё ба чашмаш тира аст.

Гар усма молад, воачаб, бенур гардад моҳи арш,
Бар абру молӣ усма ту, ҳуснат дучандон мешавад.
Бар моҳи абру усма каш, бар моҳи абру усма каш,
Аз оби сабзи усмаат олам гулистон мешавад.

Абруи маҳро дидӣ гар болои боми масҷиде,
Ҷоно, мабар асло ҳасад, ҷоно, мабар асло ҳасад.
Бар боми масҷиди сухан ман моҳи абруят задам,
Дар манзалат абруи маҳ то моҳи абру кай расад...

Бар гӯри муслим мезананд абруи маҳро баъди марг,
Абруи ту оро диҳад хоҳам сари гӯри маро.
Шабҳо тамошояш кунам, бо абру имояш кунам,
Бо абру имоям кунӣ, шояд ки бархезам зи ҷо.

ШАҲРИИ ДЕҲОТӢ

Хонаам дар гӯшаи шаҳр,
Шаҳрии деҳотӣ ҳастам.
Ояд аз ман бӯйи деҳа,
Деҳқони зотӣ ҳастам.
Дар ҳама кунчу канори
Шаҳр бинам нақши деҳа.

Мекашад таксии кӯча,
Гӯиё чун асп шиҳа.

Хонаҳои осмонбӯс,
Кӯҳҳои сарбурида.
Ошени кафтаронанд,
Ҳучраҳои сафкашида.

Фавҷи мошин дар қади раҳ,
Подаи Рустамтағояст.
Дуди мошин – чанги пода,
Чанги заҳр андар ҳавояст.

Рӯи мардум заъфаронӣ,
Балки аз ин чанги пода.
Мекунад шаҳрӣ нафас рост,
Аз ҳавои заҳрдода.

Кӯчаҳо аз сели одам,
Ҳар яке бозори Олой.
Не саломат медиҳанду
Не алек гиранд, ай вой!

Шаҳрии деҳотӣ ҳастам,
Хонаам дар гӯшаи шаҳр.
Меравам бар деҳа, аз шаҳр
Мешавад гаҳ, мекунам қаҳр.

ҒАЗАЛИЁТ

Ай даригӯён, дариро дар ба дар кардан хато,
Хештанро гумраҳу оқипадар кардан хато.

Гавҳаре бошад забон инъоми Аллоҳи бузург,
Носипосӣ ҳар қадам бо ин гуҳар кардан хато.

Аз забон рӯ тофтани, рӯ тофтани аз модар аст,
Хоинӣ бо модари чон ин қадар кардан хато.

Бо вучуди он ки дасти давр тангаш мекунад,
Танг бар фардои он оне назар кардан хато.
Ин шакарро рӯзгоре ними дунё хӯрдааст,
Комҳоро ин замон бе ин шакар кардан хато.

Мояи фарҳанги дунё – дурри ашъори дарӣ,
Аз чунин ганчи равон моро ҳазар кардан хато.

Як назар бар чор сӯ субҳи Хуросон медамад,
Чашми дилро бенасиб аз ин саҳар кардан хато.

Беғаму шод бизӣ, давраи ғам мегузарад,
Моли дунё чӣ фузун аст, чӣ кам, мегузарад.

Ин ҷаҳон куҳнаву нав нест, ба ҷуз навбати умр,
Корвони азали аз паси ҳам мегузарад.

Бигзарад гар яке аз ҷодаи пурвартаи чон,
Дигаре аз раҳи ҳамвори шикам мегузарад.

Боғи дил аз нафаси боди фараҳ бикшояд,
Ғам аз ин фосила бо теғи дудам мегузарад.

Дил бипечид ба худ, ҳалқаи гесӯт чу дид,
Ин чӣ рӯдест, ки бо печишу ҳам мегузарад?

З-оташи рашк чу мӯ тоб хурад ҷони ҳасуд,
Пеш аз ӯ гар нафаре чанд қадам мегузарад.

Аз адам омада бар саҳни вучуд одамизод,
Воачаб, боз раҳаш сӯйи адам мегузарад.

Зодрӯзам як шаби фасли баҳорон будааст,
Вақти эҳёи табиат, баъди борон будааст.

Фурсати лабрезии дарёи ҷонафзои Сир,
З-оби рӯду чашмаҳои кӯҳсорон будааст.

Лаҳзае, ки аз нафасҳои насими рӯҳбахш,
Муғҷабандӣ дар хаёли шохсорон будааст.

Айни вақти вошуданҳои гули бодоми кӯҳ,
Соати ҳамёзаҳои обшорон будааст.

Даврае ки дар дили гарми Замин набзи дигар,
Манзили бобои деҳқон киштзорон будааст.

В-он даме ки чоми лола дар кафи кӯҳу камар,
Мисли чоми май ба дасти майгусорон будааст.

Боғҳои истироҳат, соҳили анҳори сабз,
Хилвату меодгоҳи дӯстдорон будааст.

Орзуи дидани Наврӯз – арӯси нозанин,
Дар дили муштоқи садҳо интизорон будааст.

Сукут дар мо ба фарёд аст, медонӣ, намедонӣ?
Раҳашро сурма бикшодаст, медонӣ, намедонӣ?

Чафоҳое зи худ дидам, ситамҳое зи бегона,
Саропоям ҳама дод аст, медонӣ, намедонӣ?

Бимурдам аз хиёнатҳо, қабохатҳо, разолатҳо,
Азодорам вале бод аст, медонӣ, намедонӣ?

Хаси зардор кас бошад, каси безар хасу хошок,
Чаҳон аз хас на обод аст, медонӣ, намедонӣ?

Мис андар садр биншинад, гуҳар поённишин бошад,
Дар ин манзар чӣ бедод аст, медонӣ, намедонӣ?

Надонистам асоси умр мазмун аст ё сурат,
Ба ин хона чӣ бунёд аст, медонӣ, намедонӣ?

Сухани пиёдаи мо ба кучо расида бошад,
Ба ниёзи дардмандон – ба даво расида бошад?

Ҳама қавмҳои дунё ба худӣ расанд, ай кош,
Ба худӣ расида зеро, ба Худо расида бошад.

Дари розҳо кушояд, ба Худои худ хуш ояд,
Нафаре, ки аз раҳи дил ба сафо расида бошад.

Ба Хито расад ҳар он кӣ биниҳод пойи худ рост,
Ба кучо расад касе, ки ба хато расида бошад?

Чу расем бар касе мо, биравем бар дигарҳо,
Наравад вале ҳар он кас, ки ба мо расида бошад.

Накунем тавре бояд, ки зи по фитад маризе,
Бикунем ончунон ки, ба даво расида бошад.

Назар одаме бичӯяд, ки зи ишқи Ҳақ бигӯяд,
Ва нарафта берун аз худ ҳама чо расида бошад.

Дили мост кону дар он биниҳуфта махзани роз,
Биравад касе ба умқаш, ба тило расида бошад.

Хори андӯҳ аз дили афгор мебояд кашид,
Баҳри айши дигарон озор мебояд кашид.

Хоҳӣ н-афтад чашми номаҳрам ба хилватгоҳи дил,
З-огаҳӣ перомунаш девор мебояд кашид.

Дил кашад, по меравад бар хонаи мардум, вале
Пойро аз хонаи ғаддор мебояд кашид.

То ғами дунё наафтанад зи поят нозамон,
Ҳар замон паймонаи саршор мебояд кашид.

Гӯшмоли дигарон бар тифл бошад судманд,
Суст хезад нағма, гӯши тор мебояд кашид.

Гуфтаанду боз мегӯем ин панди куҳан:
«Баҳри роҳат меҳнати бисёр мебояд кашид».

Зиндагӣ борест ноҳинчор, мерос аз Падар¹,
Омадӣ, то манзиле ин бор мебояд кашид.

¹ Ишора ба Одамато

Шоҳбози фикрро болу паре даркор нест,
Дил ба хониш ояд ар, хунёгаре даркор нест.

Душмани хона диловартар зи хасми берунист,
Ў ба по хезад, ҳучуми лашкаре даркор нест.

Болину бистар барои хомфарбеҳон бувад,
Баҳри хоби роҳати мо бистаре даркор нест.

Марг ояд, давлати дунё намеояд ба кор,
Дар биёбон ташнаро симу заре даркор нест.

Мерасанд аҳли вафо то манзили уммед зуд,
Ҳамчиҳат, ҳаммаслаконро раҳбаре даркор нест.

Ҳар қадар пинҳон кунӣ, бўйи хушаш ифшо кунад,
Нағҳати гулро ягон ифшогаре даркор нест.

Борҳо санчидаам дар умри кӯтоҳи сарам,
Шеър агар аз дил барояд, минбаре даркор нест.

Як диле дар ин ҷаҳон пур аз ҳавас бошад маро,
Меравам дунболи дил, то як нафас бошад маро.

Мурғи фикрам мепарад то аршҳои дури дур,
Гарчи ҷисми нотавон андар қафас бошад маро.

Бори худро бурдаам як умр рӯйи шонаам,
Як сиришти саркашу бемултамас бошад маро.

Дӯстони беғараз, нодӯстонам будаанд,
Ағбаҳову вартаҳо дар пешу пас бошад маро.

Офарид аввал Худо, пас волидайнам халқ кард,
Баъди Ҳақ аз ҷон азиз умре ду кас бошад маро.

Давлати дунё нахоҳам, зиндагӣ худ давлат аст,
Гӯшаеву махзани ашъор бас бошад маро.

«ГАРДИ АНЧУМ»

ДУБАЙТИҲО

Агар тоҷик дасти ҳам бигирад,
Зи домони хирад маҳкам бигирад.
Шукӯҳи шуҳрату овозаи ӯ,
Як олам чист, сад олам бигирад!

Аё дар байни хубон беназирам,
Чароғӣ дар шабистони замирам.
Аҷал кӯбад агар рӯзе даратро,
Дилам хоҳад ба ҷойи ту бимирам.

Ба дарди ман зи бегона даво нест,
Ба ҷуз дил ғамшарику ошно нест.
Вале ман аз дили худ норизоям,
Ки ҳеч аз кардаи ман вай ризо нест.

Бияфзуда ба бешу кам, чӣ дидем?
Ба ҷуз озору дарду ғам, чӣ дидем?
Зи модар зодани мо ё ғалат буд,
Кушода чашм дар олам, чӣ дидем?

Ватан, мегуфт бобоям, дигар аст,
Ҷамеша Синтабам пеши назар аст.
Ба чашми туст шояд тӯдасанге,
Маро ҳар резасанги он гуҳар аст.

Давоми рафтағони форсиям,
Нишони бенишони форсиям.
Бисӯзад то чароғаш ҷовидона,
Нигаҳбони забони форсиям.

Дар ин дарё, ки мавҷаш пурнаҳанг аст,
Раҳи моҳӣ барои сайр танг аст.
Дарад дар соҳилаш бузғоларо гург,
Ғизоли маст дар чанги паланг аст.

Замин сабзу замон сабзу само сабз,
Ду абруи бути нозукадо сабз.
Баҳор асту бихоҳам, ай азизон,
Шавад кулли ниятҳои шумо сабз.

Зи пастихои мо боло бигардӣ,
Фаротар аз ғаву ғавғо бигардӣ,
Чӣ хушбахтӣ, аё мурғи ҷаҳонгард,
Ки бе «виза» ҳама дунё бигардӣ.

Касе як умр дунёбон намонад,
Ягон доно, ягон нодон намонад.
Накӯй кун, накӯй кун, накӯй,
Ки ҷуз ин ганҷ аз инсон намонад.

Ману мурғи чаман як нола дорем,
Ту гӯйӣ, дарди чандинсола дорем?
Ба зоҳир сабзтар аз шохи гул, лек
Диле хунрезтар аз лола дорем.

На аз Синтаб, на аз Сайхунам, ай дӯст,
Ман аз ин хиттаҳо берунам, ай дӯст.
Маро аз Ваҳдатободи ҷаҳон ҷӯй,
Ки бо ҳар зодааш ҳамхунам, ай дӯст.

Пайи Ҳофиз, пайи Хайём рафтем,
Ба дасте хома, дасте чом рафтем.
Вале як байти хотирмон нагуфтем,
Зи дунёи сухан ноком рафтем.

Пас аз мо завқу оҳи мо бимонад,
Савоби мо, гуноҳи мо бимонад.
Дар он паҳно, ки унвонаш Сухан аст,
Уфуқҳои нигоҳи мо бимонад.

Сафедему сиёҳу сурхрангем,
Баланду паст, зиштому қашангем.
На инсонем, гоҳо дар раҳи нафс
Наҳангу шер, гургему палангем.

Чаро оқил дар ин дунё забун аст,
Дараҳти орзуяш сарнагун аст?
Хӯрад ҷоҳил май аз хумхонаи давр,
Вале пур ҷоми оқил 3-ашку хун аст.

Чунин як миллати очиз набудем,
Ба чашми дигарон ночиз набудем.
Ба мо буд амри Ҳақ вочиб, валекин
Мутеи дигарон ҳаргиз набудем.

Шукуфтӣ гунчаосо дар бари ман,
Зи боди ҳарфам, ай хушпайкари ман.
Чӣ сеҳре дар ниҳон дорад муҳаббат,
К-аз он гул мекунад бому дари ман.

Яке айвон, яке ҳайвон фурӯшад,
Яке дар раста обу нон фурӯшад.
Дар ин дунё, ки бозор аст, дидем
Гурӯҳе номусу имон фурӯшад.

РУБОИЁТ

Бегона най, азизи ман, хеши манӣ,
Дар ҷодаи зиндагӣ ҳамандеши манӣ.
Ҷойи дигарон агар бувад дар дида,
Умрест, ки ту дар дили садреш манӣ.

Дар арш чу баҳр абри гардун ҷорист,
Дар шоҳраги лолаи тар хун ҷорист.
Шодоб зи муждаи баҳору Наврӯз,
Дарёи дилам чу рӯди Сайхун ҷорист.

Дар кӯраи ҳар сина дили сӯзон нест,
Ҳар ахтари тоқи арш нурафшон нест.
Имрӯз ҷӣ бисёр китобу шоир,
Дар пайкари ҳар шеър валекин ҷон нест.

Дорем ғами зиёду ғамхоре нест,
Дар шохи умеду орзу боре нест.
Ҳарчанд ба ҳар сӯ нигарӣ бозор аст,
Бар шеър хунари вале харидоре нест.

Ин куҳнаҷаҳон сарои аҷдоди ман аст,
Маъвои ману хонаи авлоди ман аст.
Ман дар пайи ободии ин хона, вале
Ин хона пайи кандани бунёди ман аст.

Ман мераваму хонаву дар мемонад,
Ҳар кадр ки ҳаст симу зар, мемонад.
Аммо зи бисоте, ки бувад шеър ба ном.
Як байт ба мерос магар мемонад?

Наврӯз расиду чумларо рӯз омад,
Бар торикиҳо рӯшанӣ пирӯз омад.
Бо сӯзани нуру риштаборони баҳор,
Ин духтари пурҳунар чакандӯз омад.

Одам ба қаҳон омадаву пас наравад,
Бо хас нишинад, валек чун хас наравад.
Аз гулшани зиндагӣ, ки хораш кам нест,
Ночида гули мурод як кас наравад.

То Сир мусофирон на кам омадаанд,
Аз Синтабу Эҷу Ёҳм ҳам омадаанд.
Як тӯда ба дашт шод аз кӯҳи баланд,
Як тӯда ба зери бори ғам омадаанд.

Файзу тараби замини аҷдод дигар,
Он чо нафаси обу дами бод дигар.
Меғуфт падар бар мани саҳрозода:
«Синтаб дигар асту Сайхунобод дигар».

ПАЙВАНДИ ГУЛМУРОДЗОДА

(1956 – 2013)

Пайванди Гулмуродзода 20-уми июли соли 1956 дар деҳаи Ёхми ноҳияи Фориш, ки воқеъ дар вилояти Қизилқумҳурии Ёзбекистон аст, чашм ба олами ҳастӣ мекушояд. Давраи кӯдакӣ ва наврасии худро дар зодгоҳ мегузаронад. Солҳои 1963 – 1973 дар мактаби рақами 14, ба номи Садриддин Айнии ноҳияи Фориш таҳсил мегирад. Ба хотири идомаи донишомӯзӣ бо роҳнамоии падар соли 1973 ба шаҳри Душанбе раҳсипор мешавад ва ҳамон сол донишҷӯии факултаи филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон (ҳоло Донишгоҳи миллии Тоҷикистон) мегардад.

Исми аслии Пайванд Улашбой аст. Ё дертар, бо расидан ба синни камолот номашро тоҷикӣ мекунад. Мавсуф соли 1978 донишгоҳро дар риштаи рӯзноманигорӣ хатм карда, бо роҳхат ба Қумитаи давлатии радио ва телевизиони Тоҷикистон ба кор меравад ва то соли 1980 дар идораи барномаҳои ахбор ҳамчун муҳаррир фаъолият мекунад. Аз соли 1980 то охири умр дар ДМТ ба унвони устодёр (аспирант), муаллими калон, дотсент, декани факултаи журналистика ва тарҷумонӣ ифои вазифа кардааст.

Пайванди Гулмуродзода соли 1989 рисолаи номзадӣ хешро дар мавзӯи «Ташаккули публитсистикаи шӯравии тоҷик (1917–1929)» таҳти роҳбарии профессор В. М. Асрорӣ ва роҳнамоии устодони Донишгоҳи давлатии Маскав ба номи Ломоносов дифоъ ва мушарраф ба дараҷаи илмии номзади илми филологӣ мегардад. Гузашта аз корҳои устодӣ дар донишгоҳ, ӯ узви Ҷамъияти «Дониш», таҳририяти ҳафтаномаи «Баҳори аҷам», сардабири нашрияи омӯзишии факултаи журналистика ва тарҷумонӣ ДМТ («Қалам»), бунёдгузор ва сардабири фаслномаи илмӣ-адабӣ ва фарҳангии «Гули мурод», муҳаррири масъули ҳафтаномаи ҷамъиятӣ ва таҳлили иқтисодиву сиёсии «Таҳлил», яке аз кормандони масъули маҷаллаҳои «Неру» ва «Фарҳанг», узви раёсати Иттиҳоди рӯзноманигорони Тоҷикистон, дабири илмии фаслномаи Ройзании фарҳангии Қумҳурии Исломии Эрон дар Тоҷикистон («Рӯдакӣ»), мудирӣ шӯбаи санъатшиносӣ ва эҷодиёти мардумии муассисаи давлатии «Пажӯҳишгоҳи илмию тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот»-и Вазорати фарҳанги Қумҳурии Тоҷикистон буд.

Пайванди Гулмуродзода ба узвияти Иттифоқи журналистони Тоҷикистон (1986), Иттифоқи журналистони ИҶШС (давлати шӯравии собиқ, 1988), Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон (1998) пазируфта шудааст. Ё бар ивази хидматҳои шоиста ва осори пурарзиши худ сазовор ба чандин унвону ҷоизаҳо мегардад, чунончи, барандаи Ҷоизаи Созмони ҷавонони Тоҷикистон (1990), Аълочии матбуоти Қумҳурии Тоҷикистон (1998), дорандаи медали

«Хидмати шоиста», Альочии фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон (2007), Альочии телевизион ва радиои Тоҷикистон (2009) ва соҳиби чандин ифтихорнома аст.

Пайванди Гулмуродзода дар самтҳои гуногун қору фаъолият менамояд, ки рӯзноманигорӣ, олимиву омӯзгорӣ, мурағибӣ, муҳаррирӣ, созмондиҳиву роҳбарӣ аз ҷумлаи онҳост. Ҳанӯз дар айёми донишҷӯӣ бо рӯзномаҳои «Ҳақиқати Ўзбекистон» («Овози тоҷик»-и имрӯз), «Ҷавонони Тоҷикистон» ва баъдан бо тамоми нашрияҳои Тоҷикистон ҳамкориҳои ноғусастанӣ дошт. Пажӯҳишҳои илмӣ ва нигоштаҳои ӯ дар бораи зиндагӣ ва осори бузургони тоҷик, аз ҷумла, Садриддин Айнӣ, Абдурауфи Фитрат, Муҳаммадҷон Шакурӣ, Воҳид Асрорӣ, Мукаррама Қосимова, Расул Ҳодизода, Баҳроми Шермуҳаммадиён, Султон Воҳидов, Ҳабиб Сафаров, Равшани Раҳмонӣ, Баҳром Фирӯз, Қонибек Қувноқ, Баҳром Бердиев, Валӣ Самад, Миср Эшнӣёзов, Бобоҳон Маҳмадов, Анвар Исомиддинов дорои аҳамияти омӯзишӣ, маърифатӣ ва таърихӣ мебошанд.

Пайванди Гулмуродзода ҳамчун пажӯҳишгари таърихи матбуот нахустин нашрияи тоҷикии «Бухорои шариф», нашрияҳои Маҳмудҷоҷа Бехбудӣ – «Самарқанд»-у «Оина», ҳафтаномаи «Шуълаи инқилоб», маҷаллаи «Раҳбари дониш»-ро тавассути мақолаҳои худ («Маснади тараққиҳоҳон», «Дур будан аз илму ирфон то ба кай?», «Як сабаби баста шудани «Шуълаи инқилоб» аз назари устод Айнӣ», «Қаламу алам», «Донишу биниши тоҷикон») таҳқиқу баррасӣ намудааст. Маҳз бо ибтиқори ӯ 11-уми март, ки оғози нашри шумораи аввалини рӯзномаи «Бухорои шариф» буд, ба унвони Рӯзи матбуоти тоҷик эълон ва ба тасвир расид.

Пайванди Гулмуродзода ҳамчун олим ва омӯзгор барои донишандӯзони ихтисосҳои журналистика воситаҳои таълимӣ, дастуроти методӣ ва барномаҳои намунавӣ таҳия намудааст, ки то имрӯз дар ҷараёни омӯзиш ба қор мераванд. Аз ҷумла, китобҳои «Жанрҳои таҳлили матбуот» (1994), «Ҳамосаи инсонии қор» (1995, бо ҳаммуаллифии А. Саъдуллоев), «Матбуоти тоҷик ва масоили гендерӣ» (2007, бо ҳаммуаллифии М. Муқимов) ҳарчанд ба сифати воситаи таълимӣ муаррифӣ мешаванд, аммо аз қовишҳои илмӣ ӯрӣ нестанд.

Паҳлуи дигари фаъолияти Гулмуродзода бозгардонӣ, таҳия ва ба таъбир расонидани асарҳои маорифпарварони тоҷики ибтидои садаи ХХ ва маҷмӯаҳои илмӣ, адабиву публицистӣ аст. Ӯ қариб тамоми адабиёти мавриди омӯзишу пажӯҳиш қарор додаш, аз ҷумла, асарҳои Абдуррауфи Фитрат «Мунозара» (1992), «Шӯриши Восеъ» (1992), «Оила ё худ вазоифи хонадорӣ» (2007), «Баёноти сайёҳи ҳиндӣ» (2009), маҷмӯаи нигоштаҳои публицистии С. Ализода «Маслаки мо ҳақ» (2007), намунаҳоро аз мувоҳисаҳои матбуоти солҳои 20-ум ва ибтидои даҳаи 30-юм доир ба масъалаи забони тоҷикӣ ва тақсимои ҳудуди миллӣ дар Осиёи Миёна таҳти унвони «Забон ва худшиносии миллӣ» (2007) на танҳо гирдоварӣ, балки аз ҳуруфи арабиасоси

точикӣ ба алифбои сирилик баргардонида, бо пешгуфторҳои муфассал манзури доираи васеи хонандагон, хосса, донишҷӯён гардонидааст.

Пайванди Гулмуродзода муаллифи зиёда аз 110 мақолаи илмӣ, 220 очерку мақолаи публитсистӣ, чандин дастуру воситаҳои таълимӣ аст. Дар бораи худи ӯ мақолаю очеркҳои фаровон ба таъби расидаанд. Чунончи, беҳтарин манбаи шиносӣ бо ҳаёт ва фаъолияти Пайванди Гулмуродзода китоби «Пайванди дилҳо» аст, ки бо эҳтимоми Мурод Муродӣ мурағаб ва аз сӯйи рӯзноманигори шинохта Қироншоҳ Шарифзода таҳрир ва бо дастёрии Ардашери Пайванд гирдоварӣ шуда, соли 2016 дар матбааи «Истеъдод»-и Душанбе ба чоп расидааст.

Фарзанди барӯманди тоҷик, зодаи деҳаи хушманзари Ёҳми риштакӯҳҳои Нурато, рӯзноманигор, пажӯҳишгар ва адабиётшиноси шинохта Пайванди Гулмуродзода хеле зуд, 8-уми апрели соли 2013 дар синни 57 бар асари бемории сактаи қалб аз олам ҷашм пӯшид. Мутаассифона, ба иллати мушкилоти зиёди онвақта пайвандонаш натавонистанд тобуташро ба зодгоҳаш биёваранд. Аз ин рӯ, ӯ дар оромгоҳи деҳаи Нишони Ленин, ки воқеъ дар ноҳияи Рӯдакии Ҷумҳурии Тоҷикистон аст, ба хок супурда шуд.

Пайванди Гулмуродзода шаш фарзанд – панҷ писар ва як духтарро тарбия ва ба камол расондааст.

МАҚОЛАҲО

ПАЁМГАРИ ФАРДО БУДУ БИГЗАШТ...

*Аз марг амон кӣ ёфт, то ман ёбам,
Боз умри ҷавон кӣ ёфт, то ман ёбам.
Шеъраро ҳамагӣ наёми фардои ман аст,
З-ин беш ҷаҳон кӣ ёфт, то ман ёбам?*

Бале, дар зиндагӣ ҳар кас ба қадри ҳиммату тавоноӣ аз пайи кореву касбе меравад ва бо ҷаспу талоши зиёде рӯзхоро ба шаб, шабхоро ба сахар мебарад. Яке дар ғами имрӯз асту маишату истироҳат ва фароғати лаҳзаинаи худро аз ҳама чиз боло мегузорад ва маънии зиндагиро ҳам дар хӯрдану хуфтаи мебинад. Дигаре заҳмат мекашад, шабхоро бедор рӯз мекунад, бо умеди ороиши ҳамзамонону ҳамдиёронаш кору пайкор дорад.

Аҳли эҷод дунёи дигаре доранд, ки он дирӯзу имрӯзро ба оянда мепаивандад, ки бад-ин васила номи эҷодкор ҳам абадият пайдо мекунад.

Бахроми Фирӯз – адиби маъруфи тоҷик ба майдони адабиёт чун шоири умедбахш ворид ва дар муддати кӯтоҳ чун шоири нуктасанҷ эътироф гардид. Шеъраро таронаҳояшро мардуми шеърдӯсту шоирпарвари тоҷик замзама мекарданд, ҳаводорони ашъораш бархе аз шеърҳояшро чун суруди дилангез дар маҳфили шабнишиниҳо, дар тӯю сурҳо месароиданд, ошиқон дар гулгашту хиёбонҳо ба маъшуқаҳояшон чун рози дил қироат менамуданд.

Ду китоби ашъори ба таъб расидааш – «Розҳои маҳтобшаб»-у «Силсила» ҳамчун силсиладори дирӯзиён ба фардоиён, ҳалқаи пайванди аҷдод ва авлод саршори меҳру вафо ва сидку сафо буданд. Устодони ғамхору серталаб Мирзои Турсунзода, Мирсаиди Миршакар, Боқии Раҳимзода фотиҳаи некаш доданд, ки ба шоири ҷавон қувваю илҳоми тоза бахшид. Ў дар ашъораш кӯҳистону оби равон, сабзаи навхези кӯҳсорону гулу хори онро тараннум мекард ва аз он ифтихор дошт, ки кӯҳҳо гаҳвораю аввалин ҷавлонгоҳ, ибтидои роҳи умру зиндагиашанд:

*Кӯҳҳо – гаҳвораи ман, аввалин ҷавлонгаҳам,
Аз ҳамин ҷо роҳи умри зиндагӣ сар кардаам.
Аз ҳамин ҷо бори аввал чаими ҳайрат дӯхта,
Ман ба паҳноии олам низ бовар кардаам...*

Баҳроми Фирӯз зодаи яке аз шаҳракҳои дурдасти тоҷикнишини Нуратои Самарқанди бостонӣ, айёми бачагиашро дар деҳаи кӯҳистони бобояш – Устук гузаронида, дар ҳамон ҷо мактаби ҳафтсоларо хатм намуд. Шавқи касбу ҳунар ӯро хеле барвақт, пас аз ба итмом расонидани мактаби ҳафтсола ба маркази кӯҳани илму фарҳанг – Самарқанд бурд, дар омӯзишгоҳи тоҷикии омӯзгорӣ бо устоди дилсӯз Мария Афанасовна, Наимӣ рӯ ба рӯ карда, аз лутфу марҳамат ва ғамхориашон бархурдор намуд ва баъдтар тақдиру қисмат ба Хучанду Душанбе овард. Ў ба шоҳасарҳои адибони ҷаҳон ошно шуд, ба каломи бадеъ дил баст. Нахустин таронаҳояшро эҷод кард, аз устодони саҳтгиру меҳрубон, аз қабиле Раҳим Ҷалил, ҳусну қубҳи ашъори шогирдонаашро шунид.

Ҷамешаву дар ҳама ҷо бо ёди айёми хуши кӯдакию хаёлҳои рангини бачагӣ мезист. Аз кӯҳсорону оби равони он худро ҷудо тасаввур карда наметавонист. Ҷамин хаёлҳои ширину рангини даврони кӯдакию бачагӣ буд, ки ҳар саҳар ба лаби дарё мерафт. Ҷар гоҳе ки фурсату имконият даст меод, бе ҳеч тааммулу андеша роҳи дараи Варзоб ё Теппаи Самарқандро пеш мегирифт. Барояш тафовуте надошт, ки айёми гармои тобистон аст ё ҳукмронии сармои зимистон. Муҳим он буд, ки даме, лаҳзае ба талу теппаҳо баромада, ба оби равон, шаҳу санги кӯҳсорон рози дил гӯяд, сафҳаи хотираҳои гуворояшро варақгардон кунад.

Ба ҷаҳони орзуҳо мепайваст ва гумкардаҳои худро аз нав меёфт:

*Гузашта аз баланду насти дунё
Ба оғӯши ту оям боз фардо.
Равам аз маҷлису завғои бисёр,
Бипечам дар ҷаҳони орзуҳо...
Ду чашмам бор мебардорам аз бахт,
Маро, кӯҳсор, шоир мекунӣ боз.*

Навбахорон, вақти дамидани сабзахову шукуфтани гулҳои рангоранг бо куттиҳои занбӯрҳои асалаш роҳи дараи сергулуро пеш мегирифт ва ба ҳосилчамъкунии занбӯрҳо зехн мемонд. Аз гул ба гуле, аз бутта ба буттае нишастану шира гирифтани чӣ қадар заҳмат, сабр ва ҳаракатро талаб мекунад.

Аҷаб кайфияте, ҳикмате, панде дорад тамошои ин манзараҳо. Одамиро лозим аст, ки аз ҳар ҷонвараке ибрат гирад...

Олами ҳар як эҷодкор олами афсунгарест, ки на ҳамаву на ҳамеша ба дарку фаҳмиданаш қодир мебошем, ба қадру қиматаш мерасем. Ҳар эҷодкор оламе дораду бо оламе моро тарк мегӯяд, ки мутаассифона, сирру асрори оламыш нақшоде мемонад. Дареғо, ҳангоми зиндагиаш кӯшише барои ифшоияш намекунем...

Чӣ илоҷ, ки ҳама шири хом хӯрдаем ва гармию сардии зиндагӣ ҳам пухтаву суфтамон накарда. Агар чунон набудӣ, ба таҳқиқу баррасӣ ва таҳлили ҳамаҷонибаи эҷодиёти адибону олимони, ҳофизону оҳангсозони маъруфамон ҷиддитар машғул мешудем, ба қадри заҳматашон мерасидем ва қадрдониашон мекардем. Аз ҳама муҳимаш озорашон намедодем. Худбину кӯри дигарон намешудем...

Баҳром Фирӯзи шоир ба наср рӯ овард ва аввалин ҳикояи худро бо номи «Бобо» соли 1972 дар маҷаллаи «Садои Шарқ» ба таъб расонд, ки дар назари бисёриҳо санҷиши қалам ва ҳаваси нависандагӣ намуд. Вале насри шоир таваҷҷуҳи адибони маъруфу мунаққидони нуктасанҷро, аз қабиле Мирзои Турсунзода, Мирсаиди Миршакар, Фазлиддин Муҳаммадиев, Абдумалики Баҳорӣ, Муҳаммадҷон Шакурӣ ба худ кашид ва маслиҳат доданд, ки «Баҳром, шеърат хуб аст, аммо насрат хубтар омад, домани ин шуғлро сидқан саҳт бигир».

Аз маслиҳати дилсӯзонаю суҳанони ғамхорона адиб рӯҳ гирифт ва ба насрнависӣ ҷиддӣ машғул шуд.

Сабаби аз назм ба наср рӯ оварданаширо ӯ дар пешгуфтори яке аз китобҳои ӯ чунин маънидод карда буд:

«Чӣ шуд, ки ман ҳамчун шоир ба арсаи адабиёт қадам ниҳодаму ба ин тариқа зуд дастгоҳи шеърро бастам ва гӯё аз шоирӣ истеъфо намудам ва рӯи ихлосу иродат ба ҷониби наср овардам? Ин матлабро бисёр китобхонон ва ҳаводорони адабиёт аз ман савол мекунанд, баъзан суҳанони устод Айниро аз ваҷҳи тангии чорҷӯбаи назм ба ман хотирнишон мекунанд. Аз ин хусус хеле андешидаам ва ҳақиқати кори ман ин аст, ки мавзӯ, матлаб ва мадорики шеър дигар аст ва пояи наср бар мадорики дигаре асос барниҳодааст. Шеър ҳикмат аст, сӯз аст, оҳанг аст, панди рӯзгор аст, хулосаест аз зиндагӣ, вале он ба ҳеҷ ваҷҳ тасвири комил ва возеҳи зиндагӣ нест ва инчунин тасвириро аз шеър ҷашм доштан натавон. Агар дар замони Рӯдакӣ таълифи қиссаву романҳои воқеӣ расм мебуд, мо имрӯз ҳаёту зиндагӣ, андешаву омили ниёгонамонро нисбат ба ахбори ҷамъи китобҳои дигар равшантар қиёс мекардем...».

Адиби маъруф Абдумалик Баҳорӣ дар охирисуҳани яке аз маҷмӯаҳои аввалини қиссаву ҳикояҳои ӯ навишта буд, ки «аз ҳама муҳимаш, қаҳрамонони

повесту хикояҳои Бахроми Фирӯз бофтаи хаёлии адиб не, балки одамони зиндаю заминанд. Муаллиф аз масъалаҳои сарпеч ва мушкили ҳаёт ҳаргиз рӯ натофтааст. Ӯ хуб медонад, ки сӯҳрон қардани теғаҳои сартези ҳаёт дар адабиёт худфиребӣ аст, зеро инсон хоҳ-нохоҳ, бо онҳо рӯ ба рӯ мешавад ва он гоҳ нохушии андаке ба сари ҷавони ширинхаёл ғоҷеаи азиме хоҳад буд. Бинобар он ҳам, адиб қаҳрамонони худро ҳамеша дар умқи зиндагӣ тасвир мекунад ва бо ҷузъияти ҳаёт қонеъ намеонад.

Бахроми Фирӯз ба ҷодаи адабиёт бо кӯлвори вазнину таассуроти рангин қадам ниҳодааст».

Мушаххасу саҳеҳии хулосаи адибро эҷоди солҳои минбаъдаи Баҳром Фирӯз собит сохт. Ӯ хонандаро ба тасвирҳои дилангезу ҷаззоб ва сеҳри суханаш ҳам ба воситаи хикояҳои ӯ, ҳам ба туфайли қиссаҳои «Рухсора», «Тарма», «Ситораи думдор», «Ту танҳо не», «Тору пуд», «Агар вай мард мебуд» ба ишқу муҳаббати софу беолоиш, одаму одамгарӣ, накукориву хайрандешӣ даъват менамуд.

Бино ба таъкиди академик Муҳаммадҷон Шакурӣ, «арзишҳои маънавии ҷовид бунёди одамиятро ташкил менамоянд. Онҳоро бодикқат омӯхтан, дар рафти дигаргуниҳои пурсуръати замони тӯфонии мо муҳимтарин падидаҳои онҳоро аз даст надода, бо худ эҳтиёткорона ба оянда бурдан ва барои фардои башарият маҳфуз доштан вазифаи бузурги гуманистӣ мебошад. Адабиёт ҳам дар ин роҳ хидмат мекунад. Аҳамияти аксарияти асарҳои Бахроми Фирӯз низ дар ҳамин аст».

Баҳром Фирӯз бо орзую умеди ояндаи неки ҳамдиёронро ҳаммиллатонаш эҷод мекард, ба воситаи асарҳои ӯ дар дили онҳо тухми некӣ мепошид, барояшон накукорӣ меомӯхт.

Ӯ дар эҷодиёт ба дараҷаи устодӣ расида, дастгиру мададгори ҷавонон буд. Андешаву мулоҳизаҳои ӯ дар хусуси чи будани хикояту чи тавр навишта шудани он, мафҳуми шеърӣ навишта, дар бораи эҷоди адибони ҷавон бе пардаву ошкоро ибраз меошад, ки на ҳамеша ва на ба ҳама писанд меомад, гоҳо боиси малулии хоҳири бархе мешуд. Ба сараш борони маломат мерехт, вале ӯ фош мегуфт аз гуфтаи худ дилшод буд...

Вақте ки эҷоди ҷавонони соҳибзавқу ҳунармандро меҳонд, меболид, бе ҳеч дудилагӣ дастгириашон мекард, дигаронро даъват мекард, ки ибрат гиранд: «Ҳоло аз бепарвой ё бевуқуфии баъзе роҳбарони матбуот тарғиби китоб хеле суст гаштааст. Агар ба китобе тақризе ба нашр расад ҳам, он ҳолисона нест, ҷӯра ва ё аксар ҳамдиёри адиб китоби ӯро зӯр мезанад, то таъриф кунад. Баъд адиби камҳунар бо он ҳама чормағзи пуч доман пур мекунад худро паёмбар метарошад.

Борҳо хондаем, ки ҳамдиёрон аксаран ҳалтураи ҳечу пучи якдигарро ситоиш мекунанду мардуми камхирад ва содалавҳро бовар кунандани мешаванд. Аммо ин навъ мунаққидон фақат адиби хушбоварро мефиребанду бас. Бо хеле адибони ҷавон ҳамин ҳолат рух дод. Фарзона аз ин миён

истисност. Мусаввадаи китоби ашъори тозаи ўро барои ба нақша гирифтани дар нашриёт ман хондам.

Шоире расидааст, ки бе муболиға, бо Симину Фурӯғ паҳлу мезанад. Ба қавли шоира бовар накардан натвон:

*Ватан, рӯзи фирӯзи ту мерасад,
Ватанхоҳи дилсӯзи ту мерасад,
Ватан, офтоби ту мебишқуфад,
Ватан, боз наврӯзи ту мерасад*

Ба гумонам, шеъри Фарзонаро аз ҳамдиёронаш касе ситоиш накардааст. Шеъри ӯ ҳамон мушкест, ки худ мебӯяду ба фарёди аттор эҳтиёҷ надорад.

Чаро дар ҳунар ва хоксорӣ аз ӯ ибрате намегиред, дӯстони ҷавон!».

Баҳром Фирӯз, аз сӯйи дигар, устодони худро фаромӯш намекард ва ҳамеша дар бораи ҳар кадоме аз онҳо бо самимияту эҳтироми вижа сухан мегуфт, аз некиву сабақашон, ёриву дастгириашон ёдовар мешуд.

Устодони шодравонаш Мирзо Турсунзодаю Мирсаиди Миршакар, Боқӣ Раҳимзодаву Раҳим Ҷалил, Ҷалол Иқромӣ, Фотеҳ Ниёзиву Фазлиддин Муҳаммадиев, дӯсти соҳибҳунараш Ҷумъаи Одинаро дар ҳар давраю маҳфил ба хотир меовард. Дар хусуси адибони забардаст Сотим Улуғзода, Абдумалики Баҳорӣ, мунаққиди нуктасанҷ Муҳаммадҷон Шакурӣ ва дӯстони ҳамқаламаш бо меҳри беандоза сухан мегуфт.

Ростӣ, ба қадри дигарон расидану некии дигаронро пос доштан ҳам ҳунар аст, ҳунари волову ҳавасангез.

Баҳром Фирӯз бо дили пур аз орзуву умед, бо мақсадҳои ачибу начиби умр ба сар мебурд, вале марги нобахангом нагузошт, ки он орзую умед ва мақсадҳояшро амалӣ созад...

Боиси тасалли аст, ки аз шоири ширинҳаёлу адиби нуктапардоз ёд монда, шеър монда, ҳикояту қисса монда, андешаву мулоҳиза монда. Барои ҳамдиёрону ҳамзамонон ва ояндагон номи нек монда:

*Хоҳам ба мисли оби дарё бошӣ,
Гаҳ гулшану гаҳ бодияпаймо бошӣ,
Ҷӯшиву хурӯшиву ситезӣ, аммо,
Дар тирамаҳи умр мусаффо бошӣ.*

МАКТАБИ ЧОНИБЕК

*Ҳаргиз намешавад сафари аҳли дил тамом,
Дар хок ҳам ба гард бувад осиеи дил,
Чандон ки меравӣ, ба ниҳоят намерасад,
Беинтиҳост олами беинтиҳои дил.*

Шиносоии бандаву шодравон Қонибек тавассути мактуб ба вуқӯъ пайваст ва сабабгори ин шиносӣ адиби маъруф Бахроми Фирӯз буданд. Он вақт Бахромако дар идораи маҷаллаи «Садои Шарқ» ифои вазифа мекарданд ва барои тарғибу ташвиқи обуна ба маҳалҳои тоҷикнишини Форишу Нурато сафар намуда буданд. Дар мактаби мо – мактаби миёнаи рақами 14 ба номи устод Айнӣ, ки яке аз мактабҳои калони тоҷикии ноҳия буд, бо шоир Баҳром Фирӯз вохӯрӣ доир гардид ва аввалин маротиба ба рӯзномаи тоҷикии «Ҳақиқати Ўзбекистон» (ҳоло «Овози тоҷик») дар ин хусус хабар раво кардам. Баъди чанде аз идораи рӯзнома мактуб омад, ки хабарро барои ҷоп омода сохтаанд ва хоҳиш кардаанд, ки доир ба навигарии мактабу деҳа ба рӯзнома мунтазам хабарҳо нависам. Дар поёни нома ному фамилияи корманди идора сабт шуда буд: Қонибек Қувқонов. Ва аз ҳамин давра шиносоии ману шодравон Қонибекако оғоз ёфт.

Ман гаҳу гоҳ хабару лавҳа ва шеърҳои навмашқонаи худро ба идораи рӯзнома мефиристодам ва аз Қонибек Қувқонов номаи ҷавобӣ мегирифтам. Маслиҳат меоданд, ки адабиёти бадеиву ашъори шоиронро бештар мутолиа кунам. Як «шеър»-ро ҳам ҷоп карданд. Аслан шеър ба номи ман буду аз шеъри ман чанд сатре боқӣ монда. Фахр мекардам, ки шеър ҷоп шуд. Чанд хабару лавҳаам низ дар ҷ гардид, ки сабаби дилгармиам ба кори эҷодиву рӯзноманигорӣ шуд.

Баъди он ки донишҷӯӣ бахши рӯзноманигории факултаи филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон гардидам ва аз устодони саҳтгирӣ мушфиқ Шарифҷони Ҳусейнзода, Воҳид Асрорӣ, Соҳиб Табарову Набиҷон Сатторӣ, Додҷон Тоҷиеву Саъдоншоҳ Имронов, Султон Воҳидову Субҳон Амиркулов, Абдунабӣ Сатторову Раҳим Мусулмонқулов, Худой Шарифову Мукаррама Қосимова, Баҳриддин Камолиддинову Саид Ҳалимов сирру асрори каломии бадеиро омӯхта, ба адабиёти ғаниву оламшумули тоҷик дурусттар ошно шудам, аз устодони дигарам – А. Нуралиев, Х. Зулфиқоров ва И. Усмонов махсусияти жанрҳои матбуотро фаҳмидам, дарк кардам, ки шеърӯнигиштаҳои шогирдонаам чӣ қимате доштаанд. Ба сабру тоқати Қонибеки шоиру рӯзноманигор ҳавасам омад. Ё бад-ин васила дар дили ман (ва на танҳо ман) шуълае ба кори эҷодӣ афрӯхта буд...

Сонитар, ҳангоми таҷрибаомӯзӣ дар идораи рӯзнома бо устоди ғоибонаи худ Қонибекако шинос шудам ва меҳмони хонадонашон ҳам будам. Хонаи Қонибеки шоир хонаи умед, маҳфили гарми бисёр навқаламону шоирони маъруф, адибону ҳофизон ва олимони шинохтаи тоҷик буд. Борҳо шохид будам, ки баҳсу шеърхониҳо дар идораи рӯзнома – дар утоқи кори Қонибекако

оғоз ёфта, тамоми шаб дар хонааш давом мекард. Базми шеър суруд метафсид. Маҳфили гарме дошт Қонибеки шоир.

Ман дар ҳайрат мемондам, ки ў тамоми рӯз бо таҳриру ба нашр омода сохтани нигоштаҳои навқаламон банд буд ва қариб ҳар шаб дар хонааш меҳмон дошт, боз барои эҷоди шеър хикоя, очерку мақола вақт меёфт, ашъору қисса ва хикояҳои адибони тоҷикро ба ўзбекӣ мегардонду адибони ўзбекро ба тоҷикӣ тарҷума мекард...

Беҳабар будам, ки истеъдод худодод аст ва аҳли эҷод хобу хуфтро орзу мекунамд...

Ў бунёдгузори барномаи тоҷикии телевизиони Ўзбекистон, масъули бахши тоҷикии нашриёт ва Иттифоқи нависандагони Ўзбекистон буд. Дар тарбияву ба камол расондани бисёр адибони тоҷикзабони Ўзбекистон саҳми муносибе дорад.

Ҳақ ба қониби шоир аст, ки дар маҷмӯаи нахустинаш фармуда буд:

*Навсафар ҳастам агар дар роҳи шеър,
Шеър сар кардам, Ватан, бо номи ту.
Беҳабар аз мушиклоти роҳи шеър,
Ман сафар кардам, Ватан, бо номи ту...*

*Меҳри модар кӯдаки гаҳвораро
Тоб бахшад, ҳамраҳи мардум кунад.
Зикри номат, эй Ватан, рӯзе маро,
Дар ҷаҳони шоирӣ маълум кунад.*

Аз Қонибеки шоир номи нек, маҷмӯаҳои «Қарз», «Арзи дил», «Ифтихор», «Розҳо», китобҳои қиссаву тарҷума монда. Ҳоло кӯдакону бачагон дар мактаби Қонибек таҳсил доранд ва то даме ки мактаби Қонибек барҷост, бӯйи умеди Қонибекҳои дигар ҳаст:

*Баъди мурдан нишони мо сухан аст,
Оташи қорвони мо сухан аст.*

САРОБИ ИЛМ

Расо 32 сол муқаддам, дар аввалҳои моҳи май аз Тошканд ба хонаамон академики АИ Ўзбекистон, дорандаи ҷоизаи давлатии ба номи Ленини собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ, доктори илми геология, профессор Иброҳим Ҳамробоев бо рӯзноманигор ва нависандаи маъруф Саъдулло Кароматов ташриф оварданд, ки олими соҳаи геология 15-16 сол пеш – замоне, ки ман ду-сесола будаам, бо мақсади гузарондани ҷустуҷӯи геологӣ ба деҳаи мо омада, чанд муддат дар ҳавлии мо истиқомат ва бо падарам риштаи дӯстӣ пайдо карда буданд. Мақсади сафарашон ҷамъоварии мавод ба китоби нави нависанда Саъдулло Кароматов буд, ки ба ҳаёту фаъолияти ин олими маъруф бахшида мешуд.

Меҳмонон суҳбати гарме доштанд аз диду боздидҳои онҳо ва қаҳрамони китоби оянда аз ҷустуҷӯҳои худ дар ин мавзеи кӯҳистонии дурдаст ва назарногир бо шавқ нақл мекард, ки вазифаи ман хидмат ба онҳо буд. Дар омади гап пурсид, ки мактабро кай тамом мекунам. Ба ҷойи ман падарам посух доданд, ки ҳамин сол.

– О, мо дар вақташ омадаем-ку! – нидо кард И. Ҳамробоев. – Ҳамин ки имтиҳонҳо тамом шуд, ба Тошканд назди ман фиристонед, аз ҳамин деҳа ҳам як геолог барояд. Ҳамроҳи бачаҳо дар хонаи мо меистад, забонро дурусттар меомӯзад ва ба ҳамкорамон Қўшмурод вобаста мекунам, таҳти назораташ мегирад, ки оянда ба кори илмӣ машғул шавад. Ҳамин мавзевеҳое, ки мо дар кӯҳистони шумо кофтуков гузарондем, кори тайёр аст, – илова кард олими номдор.

– Бо як ҳамсинфаш нияти ба Душанбе рафтан дорад. Ба Донишгоҳи Тоҷикистон ба номи Ленин дохил шуданист. Ман меҳоям, ҳуқуқшинос шавад, ӯ орзуи журналистӣ дорад.

– Хуб аст, ҳамкасби мо мешудааст, – ба сухан ҳамроҳи шуда маро ҷонибдорӣ кард Кароматов.

– Меҳостам як фарзандатонро ҳамкасби худ кунам, ки рафтуомадамон зиёд шавад. Бо баҳонаи фарзандатон ба хонаи мо ҳам меомадед. Чанд сол боз ҳамдигарро надидем, то ман наоям, Шумо намеравед, – гилагузори кард олими маъруф.

– Тарзе гап мезанед, ки гӯё аҳли оилаатон шуморо серӣ медеда бошад, – шӯҳӣ кард нависанда. – Шояд набераҳои онҳо ҳам дуруст нашинанд ин касро. Чанд сол боз аз қафояшон гашта, базӯр ба даст даровардему боз ин кас аз дигарҳо гилагузори мекунад.

Ҳама бо завқ хандиданд.

Ман он вақт дуруст сарфаҳм намерафтам, ки барои чӣ аҳли оилашон серӣ надида, набераҳои онҳо ҳам дуруст наменинохтаанд?!

Баъди гузашти солҳо ва ошноӣ бо қору бори геологҳо, мутолиаи асарҳои гуногун оид ба ҳаёту фаъолияти соҳибони ин пешаи наҷиб дарёфтам, ки қисми зиёди умри ин тоифаи мардум дар кӯҳу дара, дашту даман гузашта, дар маҳалу манотик, кишвару мамлакатҳои гуногун паси сар мешуда...

Бо ҳукми тақдир дар миёнаи моҳи майи соли 1973 бобои Азиз – падари бузургвори дӯсту ҳамсинфам Ҳомид моро бо мақсади шиносӣ ба Душанбе – ба хонаи Муҳаммадӣ Юнусов оварданд. Шаҳро тамошо карда, бо донишгоҳҳо ошно шуда, ба хулосаи қатъии таҳсил дар донишгоҳҳои Душанбе – ман дар ДДТ ва Ҳомид дар донишгоҳи омӯзгорӣ омадем. Ба деҳа баргашта аз сафари нахустинамон бо поезд ва диду боздидҳоямон бо шӯру шарар, завқу шавқ ба ҳамсинфҳоямон нақл мекардем, ки шарикдарсонамон гӯшу хуши нақли мо буданд. Аҷаб лаззате дорад тамошои макони нав ва таассуроти рангини бачагӣ...

Қисса кӯтоҳ, баъди хатми мактаб боз роҳи Душанберо пеш гирифтём, ки ин дафъа роҳбаладҳои мо падарам ва тағоям Шодибой буданд. Дили падарам кашол ба факултаи ҳуқуқшиносӣ буд ва мехостанд, ки ман чун ҳуқуқшинос бар зидди ҳаннотон, мардумфиребон, беинсофҳову қаллобон мубориза бурда, барои адлу инсоф, ҳақиқату адолат талош кунам. Ба дигар кормандони ҳифзи ҳуқуқ намунаи ибрат бошам, ки ин ҳама аз бор кардани тухмат ба падари бегуноҳам ва эълон кардани ҳукми бист соли зиндон маншаъ мегирифт. Дар натиҷаи муборизаи беисти дусола, навиштани аризаву шикоятӣ пайиҳам ба номи роҳбарони мақомоти болоии ҳуқуқ ва роҳбарони ҳизби коммунисту ҳукумати шӯроӣ, ки ҳеч намехостанд ҳақро ба ҳақдор расонанд, оқибат соли 1953 аз маҳбас озод мешаванд, ки он воқеа дар дилашон нақши якумра дошт. Мехостанд, ки дигарон ба чунин ҳол наафтанд. Пиндору ҳадафшон хайрхоҳона ва олиҷаноб буд. Вале шояд амиқ дарк намекарданд, ки як нафар аз уҳдаи барҳам задани тамоми беадолативу ноҳаққӣ баромада наметавонад ва бояд теша ба реша зад. Ин қиссаи талхи зиндагии падари бузургворам мавзӯи ҷудогона аст, ки бо даст додани имконият ба риштаи таҳқиқу баррасӣ кашида хоҳад шуд...

Тасодуфан ҳамнишинӣ бо мӯсафеде дар чойхона ва як сухани ӯ – падар писарро бо умеди шунидани раҳмат тарбият мекунад, шумо лаънат мехостаед, падарамро аз раъёшон баргардонд. Ҳарчанд кормандони ҳифзи ҳуқуқ аз рӯи қонуни адолат ба гунаҳкорон ҷазо муайян мекунанд, боз дар ҳаққашон носазо мегӯянд, ки ишораи мӯсафеде ба ҳамон буд.

Баъди бомуваффақият супурдани имтиҳонҳо, вале нарасидани ним ҳол дар комиссия ва бо давутози зиёде сазовори номи донишҷӯ шудан ба деҳа баргаштам, ки шиносномаву ҳуҷҷати ҳарбиरो аз қайд бароварда ба Душанбе биёям. Чанд рӯз дар деҳа мондам ва ҳангоми гусел амакам – ақои Мӯсобой хоҳиш карданд, ки ба Баҳром Шермуҳаммадов, Рӯзӣ Аҳмадов, Фарруха Зехнӣ ва Маҳвашхон Ҳодизода – кормандони Институти забон ва адабиёти АИ Тоҷикистон, ки 15-16 сол пеш барои ҷамъоварии эҷодиёти шифоҳии мардум ба деҳаҳои кӯҳистони Фориш сафар карда, чанд рӯз дар хавлии онҳо монда, бо мошини боркаши он кас деҳа ба деҳа гашта, намунаи эҷодиёти шифоҳии мардуми ин маконро гирд оварда буданд, ҳатман салому паём расонам.

Баъди чанд рӯзи оғози дарсҳо ба Институти забон ва адабиёт рафтам, ки онҳоро бинам. Гуфтанд, ки ҳуҷҷаи кории онҳо дар қафои бинои Раёсати

Академия аст. Соат тахминан аз се гузашта буд, ки дари хучраи дуҷумро бечуръатона кушода салом додам ва бо овози паст муаллим Шермуҳаммадов дар кучо бошанд, гуфтам. Марде, ки рӯ ба сӯи тиреза саргарми мутолиа буд, сарашро аз рӯи коғазҳо бардошта ба сӯи дар нигоҳ дӯхта, ман Шермуҳаммадов гуфт. Аз дар даромада, бо азоб худро шинос кардам:

– Ман аз Фориш, ба шумо акои Мӯсобоӣ салом гуфтанд.

– Эҳ, эҳ, шумо кай омадед, – айнакашро аз чашм гирифта аз ҷой баланд шуд ҳамсуҳбати ман ва ба сӯям даст дароз кард.

– Ман ҳамин ҷо мехонам, дар университет, – бо овози паст гуфтам.

Ба нишастан даъват карда:

– Аз Ёҳм мешавам, гӯед. Бобо ҷӣ туранд, бобо. Бобои Ризвон?

Тахмин кардам, ки амакам бобои Рӯзмонро дар назар доранд, ки дар «Таронаҳои Самарқанд» сурату чанд шеърӯ рубоиро аз забони он кас ба нашр расонда буданд.

– Хубанд, салом гуфтанд.

Баъди пурсуҷӯи зиёде ва шинос кардан бо чанде аз ҳамкоронашон каламу коғаз ва айнакашонро ба портфели чигаранг андохта, аз ҷой хестанд ва хона меравем, гуфтанд.

– Ягон рӯзи дигар, ман ҳоло кор дорам, – хичолатомез баҳона пеш овардам.

– Хонаи мо он қадар дур нест, роҳи хонаро нишон диҳам, ки гоҳ-гоҳ моро хабар гиред.

Аз дар берун шуда, аз тарафи чапи бинои Академия ба кӯҷаи калон баромадем ва аз паҳлуи бинои филармония то ба назди мағозае расидем. «Ҳозир, як дақиқа»-гуфта, ба магазин даромаданд ва дар дасташон коғазпече берун шуданд. Ба тарафи рост гаштем ва дар назди даромадгоҳ: «хонаи мо ана ҳамин ҷо» – гуфтанд. Аз зинапоя ба ошӯнаи сеюм баромадем, ки дар дари тарафи рост рақами 11 сабт шуда буд. Тутмаро зер карданд, ки садои занг баланд ва дарро зани миёнақадди хандонрӯе кушод.

– Мехринисо, як хеши форишиамро ёфта овардам, – бо табассум ба ҳамсарашон шинос карданд. Ду духтарча – яке зардинаи чашмкабуд, дигаре мӯсиёҳ ба пешвози мо давиданд.

– Инҳо Рухшонаву Фарзона, – онҳоро ба навбат бӯсида шинос карданд Шермуҳаммадов. – Ин амакатон аз Фориши Самарқанд, дар университет мехонанд, – маро ба он духтаракони хурд шинос карданд. Ман аз ин муносибати самимонаи муаллим ба кӯдаконашон, ки бо онҳо чун ба калонсолон муносибат мекарданд, бо ҳайрат наззора менамудам. Чунин муносибатро бори аввал дар хонаи Муҳаммадӣ Юнусов бо духтарчаҳои дӯструякашон Фирӯзаву Нодира дида будам.

Ба хучраи тарафи чап даромадем. Янгамулло дар як дам дастурхон густурда ҷой оварданд. Шириниву мева гузоштанд. Баъди каме тановул Баҳром Шермуҳаммадов аз қиссаҳои сафари аввалу дуҷумашон ба деҳаҳои тоҷикнишини Порашт, Ёҳм, Мочарм, Синтоб, Эҷ нақлҳои шавқоваре карда,

китобҳои «Афсонаҳои Самарқанд»-у «Таронаҳои Самарқанд», сурату дафтарҳои хотирашонро нишон доданд, ки ҳар кадоме ёди неке аз он айём буд.

Шиносии нахустини банда бо фолклоршиноси маъруф, инсони шариф ва хоксору хайрхоҳ Баҳром Шермуҳаммадов ҳамин тавр сурат гирифта, баъдан ба муносибати бародарона табдил ёфт, ки худашон чун бародар ва ҳамсарашон чун хоҳари калонӣ ҳамеша маслиҳатгару роҳбаладам буданд. Бе ҳеч истиҳолаву андеша ба хонашон мерафтам ва дар ҳалли ҳар мушкилот ёриву мадад меपुरсидам. Маҳз бо мададу роҳбаладии он кас дар радиои тоҷик ба кор шуруъ кардам. Дар лаҳзаҳои вазнинтарини ҳаётим нагузоштанд, ки танҳоиву дурии падару модар, хешу таборамро эҳсос кунам. Онҳо дар қатори дигар дӯстону бародарон ва хоҳарони душанбегиам дар паҳлуям буданд, ғами маро ба ҳам диданд. Бо маслиҳату насиҳатҳои диламро ба зиндагӣ гарм карда, нагузоштанд, ки ба вартаи яъсу ноумедӣ афтам. Дар ҳамон лаҳзаҳои тақдирсоз нагузоштанд, ки аз раҷам – сафари Маскав ва таҳсил дар аспирантура баргардам. Ҳар чӣ ояд бар сари фарзанди одам бигзарад, мегуфтанд.

Шукри Худо, ки тақдир маро дар зиндагӣ бо чунин одамони одиву сода, ростқавлу меҳрубон, якрӯву якзабон ва дурандешу некухислат рӯ ба рӯ, ҳамнишину ҳамсуҳбат кард. Маҳз аз баракати онҳо дар зиндагӣ роҳи худро ёфтам, одаму оламо шинохтам ва аз рӯи тавон накукориву пос доштани нону намакро омӯхтам...

Муаллим Баҳром Шермуҳаммадов хислати ачибе доштанд: бо ҳар кас тез унс мегирифтанд ва ба зудӣ забон меёфтанд. Бо кӯдак ба забони кӯдакона, бо мӯсафедон бо лабони пурҳанда ва мулоимии ба худ хос суҳбат меоростанд. Дар чанд соли рафтуомад ба хонашон ва ҳамнишинӣ боре ҳам овози баландашонро нашунидаам. Дар иншои мақола, таҳияи матни фолклорӣ, рисолаву асари тадқиқотӣ саросема намешуданд ва бафурча гаштаву баргашта ҳар як нигошташонро аз назар мегузаронданд. Ҳамин дақиқсанчиву мулоҳизаи амиқ намегузошт, ки рисолаи доктории кайҳо омодашонро ба ҳимоя пешниҳод кунанд. Борҳо янгамуллову дӯстонашон муаллимиро барои зудтар ба ҳимоя пешниҳод кардани рисолашон талқин мекарданд, вале ҳамеша як ҷавобро мешунданд:

– Ками дигар монда, рӯзҳои наздик ислоҳ мекунам.

Ҳар гоҳе ба хонашон меомадам, янгамулло бо оҳанги хоси худ ба ман мегуфтанд:

– Кори муаллиматон намак хӯрд, гӯед, ба муҳокима пешниҳод кунанд.

Ин лаҳзаҳо суханони аз забони муаллим чанд сол пеш, ҳангоми ҳамсафариам дар деҳаи Ёхми Фориш шундаам, ба хотирам мерасид...

Он рӯз дар ҷустуҷӯи момои Бозоргул, ба ибораи Баҳром Шермуҳаммадов, кони афсона, аз дараи серобу хушбоду ҳавои кӯҳистон роҳ ба сӯи биёбон – юртаҳои ҷӯпонӣ пеш гирифтем, ки дар масофаи 10-12 километри поёни деҳа ҷойгир буданд. Кампири Бозоргул барои хабаргирии

набераҳояшон ба он чо рафта буд ва муаллим баъди 20 соли вохӯрии аввалину охиринашон мехостанд, ки бори дигар кони афсонаву таронаро бубинанд ва овозашро дар фитаи магнитофон сабт кунанд.

Мошини боркаш дар дашти бепоён ба пеш медавид. Ҳавои тафсони тобистонро реги биёбон боз ҳам метафсонд. Шамоли мошин сару рӯи мо се нафар мусофирро таъби дили хеш мелесид. Аз дур ҳар чо-ҳар чойи биёбон давраҳои гулобӣ ба назар мерасид, ки ба гумони ғолиб кӯли пур аз обро мемонд.

– Саробро дидаед, – бо овози баланд пурсиданд ҳамсафарам.

– Аз забони калонсолон бисёр шундаам ва аз асарҳои адибон борҳо хондаам, вале надидаам, – иқрор шудам бо овози баланд, ки ба гӯши ҳамсафарам расад гуфтаҳоям ва садои мошинро пахш кунад.

– Ана ҳамон давраҳо саробанд, ки дар гузашта чандин корвонро фиреб дода, ба ҳалокат расонида, – тавзеҳ доданд ҳамсафарам. – Шумо, ки унвонҷӯ ҳастед, аз сароби илм эҳтиёт кунед. Дар хулосаву натиҷа саросема нашавед, ки он ҳам одамро мисли ҳамин саробҳо ба роҳи нодуруст ва ғалат мебарад, фиреб медиҳад.

Он замон ба моҳияти гуфтаҳои ҳамсафарам, ки чун фолклоршинос ва муҳаққиқи ин соҳа соҳибном буд, чандон сарфаҳм нарафтам. Ин муқоисаашонро дуруст дарк накардам. Вале баъдтар, вақте ки аз рӯи зарурат ба кофтукови адабиёт ба рисолаи номзадиам машғул шудам, мақсаду ҳадафи ҳамсафарамро хуб фаҳмидам.

Ва ҳар боре ки олими нуктасанҷ ва муҳаққиқи нозукбинро бо кашолкорӣ мазаммат мекарданд, он суҳбат ба хотирам мерасид ва амиқ дарк мекардам, ки муаллим Баҳром Шермуҳаммадов аз сароби илм худро нигоҳ доштан мехостанд. Ҳар сатру саҳифаи рисолаашонро аз нав бо диққат мехонданд, тасҳеҳу илова мекарданд, такмил медоданд. Ҳарчанд дар илм шахси баркамол ва маъруф буданд, боз бо устодону ҳамкорон маслиҳату машварат мекарданд. Шиори зиндагиашон «ҷомаи бомаслиҳат кӯтоҳ намеояд» буд, ки дарвоқеъ, рисолаи пухтаву мукаммалеро ба баррасии олимони маъруф пешниҳод карданд. Муҳокимаву баррасии он тӯлонӣ буд. Ҳам муқарризони расмӣ: Арбоби илми ҷумҳурии Ўзбекистон, доктори илмҳои филология, профессор Б. Валихӯҷаев, профессор Р. Мусулмонқулов ва доктори улуми филология А. Афсаҳзод ва ҳам муқарризони ғайрирасмӣ профессорон В. Асрорӣ, В. Капранов, Б. Тилавов, У. Каримов, муассисаи пешбар кафедраи адабиёти тоҷики Донишгоҳи давлатии Хучанд ба рисолаи доктории Баҳром Шермуҳаммадов баҳои баланд доданд. Дар тақриз ба фишурдаи рисола олимони маъруф Иржи Бечка, академики АИ Афғонистон Аҳмад Човид, корманди Маркази забону адабиёти АИ Афғонистон Асадуллои Шуур, профессорон Д. Комиссаров, А. Гвехари, М. Муродов, Т. Мирзоев, Б. Саримсоқов, О. Собиров ва бисёр олимони маъруфу чехраҳои шинохтаи тоҷику халқҳои дигар ба заҳмату меҳнати чандинсолаи олими баркамол баҳои баланд доданд, ки бор овардани самараи ҷустуҷӯҳои чандсолаашон ба ҳисоб

мерафт. Ва дарвоқеъ, рисолаи доктории Бахроми Шермуҳаммадиён як соҳаи муҳими илми филологияи тоҷикро пурра мекард ва тадқиқоти мукаммали илмӣ ба шумор мерафт. Муаллиф бо меҳнату заҳмати пурмашаққат солиёни зиёд илми худро аз сароб ҳифз намуда буд ва хушбахтона, касеро ҳам ба сароби илм хидоят накард. Ба заҳмати ҳамкорону шогирдон низ аз рӯи имону вичдон баҳо меод ва ҳеч гоҳ саҳлангориву тадқиқи рӯякиро қабул надошт.

Бахроми Шермуҳаммадиён дар сабту забт, таҳияву омода намудани эҷодиёти шифоҳии мардум низ хеле дақиқкор буд. Дар муддати кӯтоҳ «Таронаҳои Самарқанд»-у «Афсонаҳои Самарқанд» ва афсонаҳои зиёди халқӣ барои кӯдакону наврасон ва ривояту ҳикоятҳои халқӣ дар бораи бузургони илму адаб ва фарҳанги тоҷикон дар байни мардум маҳбубият пайдо кард. Силсилагуфторҳои дар радиои ҷумҳурӣ дар бораи Гӯрӯғлӣ ва силсиланамоишҳои дар телевизиони Тоҷикистон «Чашма» оид ба анъанаву суннатҳои мардумӣ вирди забонҳо гардида буд.

Воқеае ҳеч аз хотирам намеравад, ки мӯсафеди анорфурӯш бепул анорхоро ба борхалтаи олим партофта: «Ҳамаи ин ба хотири талқини анъанаву суннатҳои гузаштагонанон. Бигир, бачам, дар ҳамин солу замон ин корро Шумо барин ҷавонмардон ба сомон нарасонед, дигар ҳеч кас намекунад ва он ҳама санъати мардум аз байн меравад, фано мешавад. Бигир, аз боғи худам, ҳамин корро идома бидеҳ. Барака ёбӣ, бачам» – мегуфт дар бозори Шохмансур.

Аз ин ҷоизаи баланду меҳрубонии зиёде мешавад магар? Мардум заршинос аст ва сараро аз носара хуб фарқ мекунад. Хуб медонад, ки заҳмату меҳнати олим чӣ қимате дорад ва илми ҳақиқӣ кадом асту саробаш кадом?!

Вале гоҳо чунин гумони ботил ҳукмронӣ мекунад, ки гӯё мардум сараро аз сақат ва илми ҳақиқиро аз сароби илм фарқ намекунад. Асару мақола ва тадқиқоти хому хаталаро ба таъб расонида, ба воситаи ҳамдиёрон рафшон, дӯстону хешон ба тарғибу ташвиқаш машғул мешавем. Зӯри беҳуда мезанем, ки аз ҳеч чиз ҳар чӣ созем. Фаромӯш мекунем, ки хубобро ҳамеша мавҷ фурӯ мебарад. Таърих беҳтарин довар аст ва зиндагӣ муаллими саҳтгир. Дер ё зуд ҳамаро дар ҷойи худ мегузорад, ки бо гузашти солҳо ба таъкиду талқини олими нуктасанҷ ва заҳматкаш Бахроми Шермуҳаммадиён бовар ҳосил кардам: сароби илм бақое надорад ва умри тӯлонӣ намебинад. На ба соҳибаш обрӯе меоварад ва на барои пешрафти соҳае хидмат мекунад...

Кош, ин ҳақиқати бебаҳсро илмҷӯёну номхоҳон ҳамеша дар хотир медоштанд ва умри хешро беҳуда намегузаронданд...

ШЕВАИ ОМУЗИШ

Дарс ба баҳси гарм мубаддал шуда, муаллим назоратчи бетафафи мунозирачӣ гардида буд ва хомӯшона ба суханони шогирдон гӯш медод. Дар назари аввал чунин менамуд, ки гӯё муаллим аз ин баҳсу мунозира дар канор аст, зеро ин баҳсу мунозира аз бозе, ки машғулиятҳои семинарӣ сар шудаанд, давом дошт ва аз дарс ба дарс боз ҳам гармтару тафсонтар мешуд. Шиори муаллим чунин аст: «Бигузур ҳар кас фикрашро гӯяд ва агар тавонад, бо бурҳонҳои қотей исбот намояд, вале одоби баҳсу мунозираро ниғаҳ дорад». Ин шартро ӯ дар дарси нахустин ба миён гузошта буд ва ҳоло наместонд, ки он вайрон шавад...

Аслан, сабабгори баҳсу мунозираи доманадор ҳуди муаллим буд. Чун анъана вориди синф мешаваду аз шеваҳои гуногун, ки намояндагонаш дар ин курс таҳсилдоранд, чанд калима, ибора ва ҷумлае мегӯяд ва бо дигар шева муқоиса мекунад. Дар омади гап аз адабиёти бою ғании классикиамон чанд мисол меоварад, ки дар онҳо ин калимаю ибораҳо воҷеҳдоранд. Баъзе калимаҳое, ки муаллиф аз ин ё он шева чун мисол мегӯяд, ба назари намояндагони дигар шеваҳо то андозае хандаовар менамояд.

Рӯзҳои аввал донишҷӯён гуфтаҳои муаллимиро бо диққат гӯш мекарданд ва муҳри хомӯшӣ ба лаб зада буданд. Вале оҳиста-оҳиста аз шеваҳои шон мисолҳои ҷолиби диққат пайдо намуданд, ки онҳо дар адабиёти классикиамон дучор меоянду ҳоло дар истеъмол нестанд. Ва ҳамин тавр баҳсу мунозираҳо сар шуданд.

Аввалҳо музокирачӣ се-чор нафар буданд, тадриҷан шумораи онҳо ба даҳ нафар расид ва ҳоло бошад, аҳли аудитория – ҳама иштирокчиёни ин баҳсу мунозираанд. Аз ин баҳсу мунозираи кӯтоҳмуддат муаллим фаҳмид, ки дар шеваҳои гуногун калимаву ибораҳои на танҳо классикӣ, балки суғдӣ низ хеле фаровон истифода мешаванд. Ӯ аз шогирде калимаи меғро, ки дар «Шоҳнома»-и безаволи Фирдавсӣ ба ҷойи туман истифода шудааст, шунида дар ҳайрат монд. Шубҳа ҳам кард, зеро дар рисолаи номзадие, ки доир ба ин шева иншо шуда буд, ҳеч суханеву ишорае ба ҷашм намерасид.

Ҳар як баҳс барои ӯ материали фаровоне медод ва дар айни замон дили шогирдонро ба ин соҳаи забоншиносӣ гармтар мекард. Ана ҳамин баҳсҳо сабаб шуданд, ки шогирдонаш адабиёти зиёди илмӣ, асарҳои гаронбаҳои шоирони классикиамонро мутолиа намуда, аз шеваҳои калимаву ибораҳои марғуберо, ки дар мероси адабии классикони адабиётмон дучор мешаванд, пайдо карда тавонистанд. Дар натиҷаи ҳамин баҳсу мунозираҳо ӯ фаҳмид: ба кадом масъалаҳои диалектологияи тоҷик бештар диққат додан лозим аст, кадом қорҳо бояд анҷом гиранд, ба тадқиқу таҳлили маводи кадом шеваҳо донишҷӯёро ҷалб намояд. Вай харитае сохт, ки дар он маҳалҳо барои гирд овардани маводи зарурӣ ишора шудаанд. Ҳоло ҳар сол донишҷӯёни факултаи филологияи ДДТ таҳти роҳбарии муаллим ба шеваомӯзӣ мераванд.

Шогирдони имрӯзааш низ чун шогирдони пешинааш бо чӯшу хурӯш баҳс доранд. Шояд аз байни онҳо дар оянда муҳаққиқоне ба камол расанд, ки ба омӯзиши диалектология чиддан машғул шаванд.

Бигузур, онҳо ба маҳалҳояшон раванд ва аз фанни дӯстдошташон – забону адабиёти тоҷик ба талабагони мактаб дарс гӯянд, вале дар дили онҳо нисбат ба ин фан рағбат ангезанд. Бигузур, шогирдони онҳо ба омӯхтани шеваи худ завқ пайдо кунанд.

Муаллим аз ин хусус андеша меронду беихтиёр солҳои ҷавонияшро ба хотир меовард. Вақте ки ӯ ба муаллимӣ сар карда буд, аз ин шогирдонаш ҷавонтар буд. Он солҳо ба таърихи мамлакатамон чун солҳои инқилоби маданӣ дохил шудааст. Бинобар ин, ӯро баробари хатми мактаби ҷавонони колхоз ба кори муаллимӣ ҷалб карданд. Муаллими ҷавон ҳам дар мактаби ҳафтсола ва ҳам дар мактаби маҳви бесаводӣ дарс мегуфт.

Ӯ субҳи содиқ ба мактаб мерафту шомгоҳ бармегашт. Шогирдонаш касбу кор ва синну соли гуногун доштанд. Дили муаллими ҷавонро бо ҳавсалаи том ва шавқу завқи беандоза ба саводомӯзӣ машғул шудани шогирдони гуногунсоларо ба пешааш гармтар мекард. Вай аз онҳо дил канда наметавонист. Аз ҳамин ҷост, ки ҳангоми кор омӯзишгоҳи тоҷикии педагогии шаҳри Самарқандро ғоибона хатм намуд ва дар муддати 20 соли фаъолияти муаллимиаш ҳамагӣ ду ҷойи кор дошт. Он ҳам мактаб буд. Яке – мактабе, ки худи ӯ хатм кардаасту чанд сол дар он ҷо дарс гуфтааст ва дигаре – бо тавсияи роҳбарияти шуъбаи маорифи ноҳия чанд сол директори мактаbero дар маркази ноҳия ба уҳда дошт. Муаллими ҷӯянда тавонист дар ин муддат институти педагогии шаҳри Душанbero хатм кунад. Ҳамаи шогирдонаш низ мактабҳои олии Тоҷикистону Ўзбекистонро хатм намуда, дар ҷабҳаҳои гуногуни ҳоҷагии халқ сарбаландона ифои вазифа мекунанд. Бархе аз онҳо номзаду докторҳои илманд: С. Амиркулов – профессори кафедраи адабиёти классики ДДМТ, Т. Пӯлодов – дотсенти Институти кишоварзии шаҳри Самарқанд...

Бояд гуфт, ки шавқи омӯзиши хусусиятҳои забони тоҷикӣ, алалхусус, қисмати кам омӯхтаи он – диалектология ӯро ҳеч ором намегузошт. Аз ин рӯ, ӯ ба Душанбе омад ва корро дар Университети давлатии Тоҷикистон давом дод. Инак, 30 сол мешавад, ки Миср Эшнӣёзов дар ин даргоҳи илму маърифат муаллим аст. Дар бадали ин солҳо ӯ тавонист дар мавзӯи «Шеваи Ҳардурӣ» рисолаи номзадӣ ҳимоя кунад, монографияшро бо ҳамин ном соли 1967 ҷоп намояд, зиёда аз 20 мақолаи илмӣ, васоити таълимии «Машғулиятҳои амалӣ аз шевашиносии тоҷик» (1969), «Программаи шевашиносии тоҷик» (1970), қисми якуму дуюми дастури таълимии «Диалектологияи тоҷик» (1979)-ро ба таъб расонад.

Монографияи «Шеваи Ҳардурӣ»-и Миср Эшнӣёзов аз тарафи олимони маъруф, аз ҷумла, академик Бобоҷон Ғафуров баҳои баланд гирифт. Муаллиф шеваи тоҷикони ҳардуриро аз ҷиҳати фонетикӣ, лексикӣ, морфологӣ ва

синтаксисӣ ҳамаҷониба омӯхта, онро бо шеваҳои дигар муқоиса кард ва ба ҳамин васила кори ниҳоят пурарзишро анҷом дод.

Дастури таълимии «Диалектологияи тоҷик» (қисми якуму дуум), ки дар зери таҳрири доктори илмҳои филология, профессор Д. Тоҷиев ба таъбиқ расидааст, чун дастури муҳимми таълимӣ барои толибилмони донишқадаҳои филологии мактабҳои олии ҷумҳурии эътироф гардидааст. Ҳоло қисми сеюми он, ки ба синтаксиси шеваҳои тоҷикӣ бахшида шудааст, барои ҷоп тайёр аст.

Дар ин муддат таҳти роҳбарии дотсенти кафедраи забони тоҷикии ДДТ Миср Эшнӣёзов донишҷӯёни зиёде корҳои курсӣ ва рисолаҳои дипломӣ навиштанд, таълими диалектологияи тоҷик дар факултетиҳои филология ва забонҳои Шарқ ба системаи муайян даромад.

– Омӯзиши хусусиятҳои шеваҳои тоҷикӣ вазифаи масъулиятнок аст, – мегӯяд ӯ, – истифодаи калимаю ибора, тарзи талаффузи онҳо дар ҳар қадам шева хусусияти худро дорад. Мо бисёр вақт гумон мекунем, ки ин ё он калима танҳо дар адабиёти классикимон мавҷуд аст ба ва ҳоло дар истеъмол нест. Вақте ки ба омӯзиши шеваи ҷудоғона машғул мешавем, мебинем: дар он ҳамон калима бо маънои қадимияш истифода мешавад. Дар ин бобат тадқиқоти зиёдеро анҷом додан лозим аст...

Муаллими пуртаҷриба ва олими нуктасанҷ Миср Эшнӣёзов тадқиқи ариалию регионалии лексикаи шеваҳои тоҷикиро чун кори илмӣ мавриди омӯзиш қарор дода, аввалин бозёфтҳои худро дар дарсҳои лексионӣ амалӣ барои толибилмон баён месозад. Аз рӯи гуфтаҳои муаллим боз шоғирдон ба баҳсу мунозира машғул мешаванд ва устод аз он баҳсҳо рӯи тоза мегираду бо кувваи дучанд ба тадқиқ мепардозад. Ин аст дарси муаллим, ин аст шеваи омӯзиши як нафар олими нуктасанҷ...

ҚИРОНШОҲ ШАРИФЗОДА

(1958)

Қироншоҳ Шарифзода 10-уми январи соли 1958 дар деҳаи Порашти ноҳияи Фориш, ки марбут ба вилояти Қиззахи Ҷумҳурии Ўзбекистон аст, таваллуд меёбад. Соли 1974 мактаби миёнаи рақами 13, ба номи Рӯдакии зодгоҳашро хатм мекунад. Соли 1975 ба Душанбе меояд ва ба факултаи филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон дохил мешавад. Донишгоҳро соли 1980 бо ихтисоси филолог-журналист хатм мекунад. Дартар, то соли 2008 ба шакли ғоибона дар риштаи ҳуқуқшиносии Донишкадаи иқтисодии Тоҷикистон низ таҳсил мегирад.

Қироншоҳ Шарифзода баъд аз хатми донишгоҳ фаъолияти кори худро дар идораи рӯзномаи «Комсомоли Тоҷикистон» (ҳоло «Ҷавонони Тоҷикистон») оғоз менамояд. Дар ин ҷо то соли 1990 ба унвони хабарнигор ва мудири шӯба кор мекунад.

Соли 1982 дар ҳайати мушовирони КМ ВЛКСМ (Иттифоқи ҷавонони Иттиҳоди Шӯравии собиқ) ба Афғонистон меравад ва ҳамчун мутарҷим ифои вазифа менамояд.

Соли 1990 дар нашрияи парлумонии «Садои мардум» корашро бо муҳарририи шӯбаи иҷтимоӣ сар карда, баъдан мудири шӯба мешавад. Ва аз соли 1996 то соли 2008 ҳамчун шореҳи нашрия фаъолият мекунад.

Аз соли 1995 дар факултаи журналистӣ ва тарҷумонии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба шакли соатбайъ ба кори муаллими пардохта, аз соли 1996 инҷониб муаллими калони кафедраи матбуоти факултаи журналистикаи ДМТ мебошад.

Қироншоҳ Шарифзода соли 2012 раёсати Шӯрои расонаҳои гурӯҳии (васоити ахбори оммавӣ – ВАО) Тоҷикистонро ба уҳда мегирад. Дар замони роҳбарии ӯ расонаҳои гурӯҳӣ дар Тоҷикистон хеле фаъол мешаванд. Нахустин бор бо ҳаракату ибтикори рӯзноманигори варзида нашрияҳо аз лиҳози садоқат ва мизонҳои ахлоқӣ ба гурӯҳҳои солим, носолим ва калаванда тақсимбандӣ мешаванд. Ин гуна меъёри арзёбӣ, албатта, на ба ҳама масъулини рӯзномаю маҷаллаҳо хуш омада буд. Ба вижа, расонаҳои заифу сусткор саъй мекарданд ба ӯ ва ҳамкоронаш пешпо зананд. Агарчи дар поёни соли 2014 муҳлати роҳбарияш дар Шӯрои ВАО ба итмом мерасад, ӯ ҳамонро аз хушномтарин коршиносони расонаии тоҷик аст ва пайваста аз рӯзноманигорони мустақил пуштибонӣ мекунад.

Қироншоҳ Шарифзода соҳиби чанд китоб, муаллифи дастурҳои илмию методӣ, бештар аз 700 очерк, мақола, гузориш ва мусоҳибаҳои матбуотӣ мебошад. Номгӯии китобҳои ӯ ба шарҳи зер аст: «Асосҳои ҳамкориҳои иҷтимоӣ»

(Душанбе: «Шарқи озод», 2002), «Аввалин рӯзномаи тоҷикӣ» (Душанбе: «Ирфон», 2006), «Мушкилоти озодии сухан» (Душанбе: «Деваштич», 2009), «Экспертизаи лингвистӣ» (бо ҳаммуаллифии Бринев К., Душанбе: «Интишор», 2011), «Озодӣ ва масъулияти сухан» (Душанбе: «Ирфон», 2014), ««Бухорои шариф»: Назаре пас аз 100 сол» (Душанбе: «Ирфон», 2012), «Дар ҷустуҷӯи шахсият» (Душанбе: «Ирфон», 2017), «Чаҳор мақола: аз таъриху осори нахустрӯзномаи тоҷикии «Бухорои шариф»» мебошанд.

Қироншоҳ Шарифзода донандаи хуби забонҳои русӣ, узбекӣ ва олмонӣ аст. Ӯ аълоҷии матбуоти Ҷумҳурии Тоҷикистон, барандаи Ҷоизаи Иттифоқи журналистони Тоҷикистон ба номи Лоҳутӣ мебошад. Ҳамроҳ бо ҳамсари азизу меҳрубонаш панҷ нафар фарзандро поку ороста ва дар ниҳояти одобу хислатҳои ҳамида ба камол расондаанд. Ӯ инсони начиб, муҳбири содиқ, ватандӯсти ҳақиқӣ ва яке аз маъруфтарин чехраҳо дар муҳити расонаии Тоҷикистон мебошад. Дар се самт: ҳуқуқи журналист, одоби журналист ва таърихи журналистика пурсамар фаъолият мекунад. Баррасӣ ва таҳқиқи таърихи нахустнашрияи тоҷикии «Бухорои Шариф» аз ҷумлаи шуғлҳои асосии ӯст.

Қироншоҳ Шарифзода Аълоҷии матбуоти Ҷумҳурии Тоҷикистон (2000), барандаи Ҷоизаи Иттифоқи журналистони Тоҷикистон ба номи Абулқосим Лоҳутӣ (2008) мебошад.

МАҚОЛАҲО

ПАЙВАНДИ ДИЛУ ДИДА

Чанд сухани ошноӣ аз зиндагиномаву корномаи ҳамкасбу ҳамнишини солорманди ҷавонрафта Пайванди Гулмуродзода

Аҳли назар дар бораи хӯю хислат ва сифатҳои олимияи одамии Пайванди Гулмуродзода бисёр гуфтаанду навиштаанд. Дар тақвияти он катибаҳо, бо нияти пореа чанд аз паҳлуҳои камтар зикршудаи зиндагиномаи Пайванди шодравон қалам ситурданием.

Пайванд дар оғӯши деҳаи дурдаст ва хушманзари Ӯҳм, яке аз рустоҳои тоҷикнишини доманаи қаторкӯҳҳои Нурато ба дунё омада, айёми тифливу наврасиро чун дигар ҳамсолон, ҷузвдони дафтари китоб дар даст, досу табару арғамчин дар китф, сипарӣ намуд. Рӯзгори бачагии деҳистон аслан чунин ду ранги ҷилдор дорад: яке бо олами беташвиши пуртахайюли мактабхонаву дигарӣ бо дунёи ташвишу гирумони хонаводагӣ оганда¹. Вале вазъи оилавӣ овони бачагии Пайвандро аз дигар ҳамсолон тафовут мебахшид. Падар, амаки Гулмурод хаткашони минтақа, аз саҳари солеҳон то шом аспсавору харсавор

¹ Оганда – пур, мамлу

ба ҳар бунаи Ёхму дигар 5-6 деҳи ҳамсоя рӯзномаву маҷалла, номаву пули нафақа мерасонд, гоҳо нимаҷаб ё дами субҳ ба хона бармегашт. Дар ин гуна ҳолат Пайванд – писари калонӣ, аълоҳони мактабу сардори синфро мебоист қисме аз бори рӯзгор – нигоҳубини чорпо, долу дарахти боғ, шикастурехти дару девори ҳавлиро ба дӯш бигирад, мактабравию дарсхонии ду додору чор хоҳари хурдашро низ назорат карда бошад.

Обутоби рӯзгори бачагӣ Пайванди мактабхонро «барвақт ба воя расонд». Дар маърақаҳои мардумии Ёхму деҳаҳои атроф Пайвандро, ки бинобар аксар расидагӣ карда натавонистани падар ширкат медошт, дар қатори калонсолон мепазируфтанд, балки дар ғайбаш тавсиф ҳам мекарданд: «Писари Гулмурод ҷавони бамаънӣ аст», «Улашбойи амаки Гулмурод бачаи одамшаванда аст». Дар воқеъ, номи айёми тифлию навҷавонии Пайванд Улашбой буд, ки қиссаашро поёнтар хоҳем гуфт.

«Ҷавони бамаънӣ» будани Пайванд боре дар қувваозмоии варзишии байни мактабҳо, ки дар доираи Спартакиадаи мактаббачагони ноҳияи Фориш баргузор мешуд, мо – варзишгарони мактаби деҳаи ҳамсояро аз сангборону калтакборони бачаҳои соҳибони майдон раҳонид. Мо танҳо бозии волейболро бохта, дар дигар намудҳо (варзиши сабук) ғолиб омадем, пас аз истироҳати нимрӯзӣ бозии асосӣ – футбол дар пеш буд.

Бозигарони дастаи футболи мактаби мо дар се бозӣ бар дигар мактабҳои минтақа ғолиб омада, дар воҳӯрии охирин низ пирӯзиро аз даст додани набуданд. Чун интизор мерафт, мизбонро бо ҳисоби калон мағлуб сохтем ва бо рӯҳи болида роҳи деҳаро пеш гирифтем. Пас аз каме роҳ паймудан дарёфтем, ки дар ҳамгашти паси теппа мухлисони «ранчида»-и соҳибони майдон бо ҷӯбдаставу сангмайдаҳо дар бағал роҳи моро мепоидаанд, то «алами бохтро бароранд». На танҳо мухлисони соҳибмайдон, ки аз мову мухлисони мо бамаротиб зиёд буданд, ҳамчунин чанд тан аз футболбозоне, ки соате пештар бозиро бой дода, бо мо хайрухуш карда буданд, онҳоро шӯр меандохтанд. Табиати мухлисон чунин аст, ки ба якдигар сар ҳам кардан намехоҳанд, дар баҳсу мочарои онҳо шумораву мусаллаҳӣ бо «асбоби ҷанг» камтар нақшу аҳамият дорад. Яъне, бархурди мухлисон ногузир менамуд. Дар ҳамин лаҳзаи барои мо ногувор аз кучое Пайванд ва ду ҳамсинфаш, бачаҳои тануманд, пайдо шуданду аввал ҷӯбдастаҳои мухлисонро барчида, «одоби баъзеашонро дода», ба қафо гардониданд ва он чанд тан футболбозбачаи нисбатан калонсолро хеле гӯшмол ҳам доданд.

– Бозиро бой дода, зӯрии рақибро тан гирифтанд ҳам хунару ҷавонмардӣ аст! – ба ҷойи хулоса гуфт Пайванд ва бо табассум сӯйи мо рӯй овард: – Мо бозиро бой додем, лекин одамгариро не-ку. Гардед, ҳамакаса дар хонаи мо меҳмон мешавад, парво накунед, ҳавлиамон калон аст.

Ҳарчанд медонистем, ки ӯ на аз рӯйи сипоҳигарӣ, балки самимона даъват дорад ва ҳавлии калони амаки Гулмурод дар сарғаҳи деҳаи Ёхм ҷойгир асту дару дарвозааш барои раҳгузарон ҳамеша боз, вале бо пеш овардани сабаби

«беғохирӯзӣ шудаву торикӣ нафуромада, ба манзил расем», даъвати меҳмонино напазируфтем.

Дар воқеъ, пас аз ду ҳафта, дар кувваозмоиҳои қисмати финалии футбол, ки дар маркази ноҳия баргузор шуд, мактаббачаҳои Ўҳм бо сардории Пайванд дастаи то бозии нимниҳой расидаи моро мухлисӣ карданд.

– Шумо, пораштиҳо, аз панҷ мактаби тоҷикии ноҳия намояндагӣ доред, бурди шумо обрӯӣ мо ҳам ҳаст, – мегуфт Пайванд ва ин гуфтаи ӯ дар рафти мусобиқа ба шиори мактаббачагони деҳоти ҳамсоя табдил ёфта буд.

Дар талоши илму маърифат

Барои хатмкунандагони солҳои ҳафтод интиҳоби касби оянда ва мактаби оӣ ба мисли имрӯза кори мушкӣ ва «дарди сар» набуд, ҳангоми хатми мактаб ҳар нафар барои худ равшан медонист, ки аз пайи кадом касбу пеша, кучо хонданӣ меравад ва ё хизмати аскарӣ. Аз ҳамсинфон чанд нафар озими донишгоҳу донишқадаҳои Самарқанд шуда, Пайвандро низ ташвиқ ба ҳамроҳӣ доштанд, лекин ӯ аз раъҷаш гаштанӣ набуд, мегуфт журналист шуданӣ асту Душанбе меравад. Падари хаткашон аз азми писар кайҳо огоҳ буд, дар дил таҳсинаш меҳонд, ки писар дар қавлаш устувор аст. ӯ аз номафиристонҳои писар унвони нашрияҳои «Ҳақиқати Ўзбекистон», «Пионери Тоҷикистон»-у «Машғал» огоҳ буду хабару мақолаҳои чопшудаи ӯро пештар аз дигарон меҳонд. Ба ҳар ҳол, рӯзе пас аз шомхӯрӣ дар ҳалқаи фарзандон, барои озмуд буд магар, сӯйи Пайванд гуфт:

– Беҳтар намешавад, ки ҳамроҳи ҳамсинфон Самарқанд хонданӣ равӣ, мактабҳои олии он чо ҳам факултети забон ва адабиёти тоҷик доранд, роҳаш ҳам наздиктар аст. Самарқанд маркази фарҳангӣ аст, навис-нависро дар он чо ҳам ёд мегириӣ, баъди донишгоҳ метавонӣ ба Тошканд равӣ, ба «Ҳақиқати Ўзбекистон», назди Ҷонибек. Ҷонибек дар ҳар дидор такрор мекунад, ки «аз Улашбой умеди зиёд дорем, қаламкаши хуб мешавад».

– Дуруст мегӯед, додо, лекин ҳоло Душанбе пойтахти илму маърифати тоҷик аст, дар он чо таҳсили касбу илм кардан беҳтар нест магар? – ба саволи падар саволомез гуфт Пайванд. – Дигар, ваъдаи ба ҷӯраҳои душанбегӣ додагонро фаромӯш кардед магар?

Амаки Гулмурод лабҳанде карду сар чунбонд:

– Ҳа, ҳа, албатта.

Модар ва додару хоҳарон ба маънои ин муколама дуруст сарфаҳм нарафтанд, вале падарро ваъдаи 13-14 сол пештар ба «ҷӯраҳои душанбегӣ» додаш ба ёд омад.

Охириҳои солҳои 50-ум муҳаққиқони фолклоршинос Баҳром Шермуҳаммад, Рӯзӣ Аҳмад, Фарруха Зеҳниева, Маҳвашхон Ҳодизода аз Душанбе ба деҳоти тоҷикнишини Форишу Нурато омада, тӯли чанд моҳ аз мӯйсафедон намунаҳои эҷодиёти даҳонии мардумро ҷамъоварӣ карданд. Азбаски Ўҳм дар миёнароҳи рустоҳои тоҷикнишин мавқеъ гирифтааст, амаки Гулмурод ба хотири осонии рафтуомад ва бароҳати будубош меҳмонхона ва

як хонаи ҳавлии дарунро ба ихтиёри ҳайати фолклоршиносон вогузошт ва додару чиянҳояшро, ки дар ҳамсоғӣ мезистанд, муваззаф сохт, то ба навбат аз ҳолу аҳволи меҳмонон хабар гиранд, зарур ояд, улов барояшон пайдо кунанду онҳоро ҳамроҳӣ намоянд.

Амаки Гулмурод фурсат ёфта, аксаран шомгоҳон, аз таассуроти меҳмонон мепурсид, ба пурсишҳои пайдошудаи муҳаққиқон посух медод, худ донандаи хуби таъриху фарҳанги диёр ки буд, қиссаву ривоят, байту ҳикматҳои ҷолиб мегуфту нақл мекард. Пайванди хурдсол рӯи зонуи падар, гӯш ба суҳбати омехта бо байту суруди калонсолон медод, мазмуни суҳбатро бо фаҳми кӯдаконаи худ қабул мекард ва он замон як пора гуфтумони меҳмонон дар ёдаш нақш баста буд.

– Аҳо, худатон ин қадар тоҷикпарасту номи писарро ғайритоҷикӣ мондаед-дия, – ба номи Улашбой ишора намуда, хушгӯӣ кард Баҳроми Шермуҳаммад.

– Ҳа, аввалписар ки буд, бибию холаҳояш бо нияти боз писар таваллуд ёфтанд гузоштанд номи ӯро, вале баҳс накардам, Худо хоҳад, калон шавад, ҳудаш ислоҳ мекунад-дия, – ором ҷавоб дод падар.

– Илоҳо, ҳамин тавр шавад, лекин мактабро тамом кунад, писарро ба Душанбе хонданӣ мебаред, бо ҳамин баҳона аз намаки мо ҳам мечашед.

– Саломат бошед, мактабро нағз хонад, бачаи хуб шавад, албатта, мебарем, бо шумоён робитаро канданӣ нестем.

Амаки Гулмурод марди соҳиблафз буд, дар ҳақиқат, то дами вопасини умр аз «ҷӯраҳои душанбегиаш» алоқаро накард, дар арафаи ҳар иду айём тавассути мактубу телефон ҳолу аҳвол мепурсиду табрику таҳният арз медошт. Дар воқеъ, Баҳроми Шермуҳаммад низ дар рафти сафару дидорбинихо ба Самарқанду атрофи он, сари роҳ ба дидори амаки Гулмурод мешитофт.

Амаки Гулмурод ниҳоят, тобистони соли 1973 номаи камол ва дигар ҳуҷҷатҳои Улашбойро ҷузвбандӣ карда, ҳамроҳи писар ба Душанбе омад. Ҳафтае, ба гуфти худаш, «пойтахтро тамошо карда, армон шикаста», аз дидори «ҷӯраҳои душанбегиаш» баҳраманд гардида, ба писари довталаби донишҷӯяш дар кӯчаи Чехов иҷорахонае ёфтаву дуои кушоиши кор дода, ба деҳа баргашт.

Дар азви худҷӯйиву худшиносӣ Пайванд чор имтиҳони дохилшавиро бо баҳои «4» супорида, ба сафи донишҷӯёни факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон (ҳоло ДМТ) пайваст. Ин гӯё як сатри хушк аз ҳолномаи ӯст, вале дар асл, моломоли ташвишу ҳаяҷон, умедвориву дудилагиҳоест, ки даҳ соли пурорзуи мактабиро бо марҳилаи бачагию наврасӣ гӯё ҷамъбаст карда, ба марҳилаи нави умри одамӣ – навҷавониву ҷавонӣ навбат медиҳад.

«Писари амаки Гулмурод ба Университети давлатии Тоҷикистон дохил шудааст». Ин гап он шабонарӯз гӯё сархатти хабару навигарихи деҳоти атрофи Ӯҳм буд, ки дар ҷамъомаду маъракаи хурду калон садо медод. Ману ҳамсинфам Тӯймурод Ибодов (равонаш шод бод!) низ дар қатори чанд тан аз

муаллимони мактабамон, ба табрики Пайванд, ки як синф пеш аз мо мехонд ва «аввалин донишҷӯи Душанбе аз ҳамсоҷадеҳа» гардид, рафта будем. Лек он эҳсоси воқеии фараҳмандиву ифтихори Пайвандро пас аз ду соли дигар, бо дохилшавӣ ба факултети филологияи тоҷики УДТ дар ҷисму ҷони худ санҷидам. Ҳамакнун мо ду тан аз хатмкардагони мактабҳои тоҷикии ду деҳаи дурдасти кӯҳистони Фориш ҳамфакултет шудему дар баробари часпу талоши илму маърифатомӯзӣ, масъулияти дигареро низ ба унвони «роҳкушоёни макотиби олии Душанбе», ихтиёран ба дӯш гирифтем. Дар омади гап, бояд гуфт, ки то ба ҳамин 15-16 соли охир аз хатмкардагони мактабҳои деҳаҳои зодгоҳамон ҳудуди 12-15 нафарӣ таълиму тарбияи муассисоти таҳсилоти олии шаҳри Душанберо гирифта, ҳоло дар соҳаҳои мухталифи хоҷагии халқи ноҳияву вилоят қору фаъолият доранд.

Дар соли аввали таҳсил мо як гурӯҳ наводонишҷӯён Пайванд ва чанд тан аз ёрони ӯро ба сифати донишҷӯёни серҳаракати ташаббускор, собитқадаму толибилм шинохтаву ба онҳо пайравӣ мекардем. Гӯё инро пай бурда бошанд, яке аз рӯзҳои охири сентябр Пайванд ва ҳамдарсонаш Олимҷон Салимзода, Отамуроди Бекмурод, Бобочон Иқромов ва Обидҷон Шукурзода, ки ангуштнамои факултет буданд, ману шарикдарсони ҳамнишинам Назар Одинаев, Латиф Ҳадаев, Абдуманнон Маллаев ва Умариддин Холовро дар ҷойхонаи бозори «Шоҳмансур» меҳмондорӣ карда, ба қавлашон, дарси кушоди «рафтору гуфтор, муоширату муносибати донишҷӯӣ» гузаштанд. Хулосаи суҳбати кушодашон ин буд, ки мо айёми донишҷӯӣро бо ҳадафу мақсади муайян гузаронем ва худро аз тадобиру ҷорабиниҳои сиёсӣ фарҳангии факултету донишгоҳ қанор нақашем.

Мо то донишгоҳро хатм кардани онҳо то қучо пайравашон шудем, қазоват аз дигарҳост, вале охири моҳи апрели соли 1980, Пайванди аспирант ва мани донишҷӯи соли охир, ҳамчун ғолибони конфронси илмии апрелии донишгоҳ, ба конфронси умумииттифоқии илмии аспирантон ва донишҷӯён ба шаҳри Киев роҳхат гирифтем ва бо роҳбарии устоди равоншод Воҳид Асрорӣ сафари хидмати панҷрӯза насибамон гардид. Баъди бозгашт аз сафар Пайванд дар ҳузури Олимҷону Отамурод, ки дар редакцияҳои «Тоҷикистони Советӣ» ва «Комсомоли Тоҷикистон» кор мекарданд, аз таассуроти сафар нақл кардаву бо ишора ба банда, бо оҳанги виқору қаноатмандӣ гуфт: «Дар панҷумкурсаш Киевро тасхир кард, насихатҳои мо барҳадар нарафта будааст».

Ростӣ, ҳамон вақт напурсидам, ки «мо-қу дар донишҷӯӣ кӯшидем пайрави шумо бошем, оё шумо низ ба қасоне пайравӣ доштед?». Шояд ҳоҷат ба пурсидан ҳам набуд, чун афқору андешаи ӯву ёронаш солҳои донишҷӯӣ дар рафтору амалашон тавассути саҳифаҳои нашрияҳои даврӣ, радиову телевизион худ аз пайравӣ ба устодони пиру ҷавон Шарифҷон Ҳусейнзода, Воҳид Асрорӣ, Соҳиб Табаров, Додочон Тоҷиев, Муқаррама Қосимова, Султон Воҳидов, Абдусаттор Нуралиев, Иброҳим Усмонов бозгӯӣ мекард.

Худи Пайванд тамоми умр аз сабақҳои илмию таълимӣ, накукорию накурафторию ин устодон ҳамеша мегуфтунда менавишт.

Солҳои баъд бо зумрае аз шарикдарсони Пайванд ба шарофати ҳамкору ҳамкасбӣ, ҳамнишину ҳамсафар шудаву риштаҳои рафоқат бастае, вале ҳамонро хубгӯйиву самимигӯйиҳои Пайванд дар ҳақи шарикдарсонаш, ба мисли «Сафари Абдулло аз ҳама сермутолиа буди ҳаст», «Олимҷон қаламкаши чиддинавис аст», «Отамурад марди хушилҳому хушкорест», «Бобочон табиатан барои телевизион офарида шуда», «Обидҷон орифи замонавист», «Қиёмиддини Саттор қошифи шахсиятҳои таърихист»..., баҳри шинохти ёрони айёми донишҷӯӣ калиди муаррифист.

Аз шинохти имрӯзаи Пайванди Гулмуродзода метавон хулосаи дигаре ҳосил намуд, ки донишгоҳ ба ӯ на танҳо маълумоти олий, роҳхат ба фаъолияти касбӣ дод, балки эҳсоси фардии худҷӯйиву худшиносии донишҷӯӣ ташнакомро то ба Шахсияти худшиносу Худошиносу миллатшинос тарбия намуд. Ин тарбия дар марҳилаҳои навбатии илмомӯзию пажӯҳандагии ӯ бо гомҳову ибтикороти ибратангезаш аз худ дарак дод. Ӯ бо мададу дастгирии устодон аввал дар Душанбе, сипас дар Маскав таҳсили аспирантӣ дошт ва дар раванди пажӯҳиши илмӣ, ки соли 1989 бо дифои рисолаи номзадии «Ташаккули публитсистикаи шӯравии тоҷик» анҷомид, самти кӯшишу пажӯҳиши илмию тадқиқотиро ба сарчашмаи падидаи миллатсозӣ – ҷараёни маорифпарварӣ мушаххас намуд.

Дар солҳои таҳсили аспирантура Пайванд бо истифода аз имконоти фароҳамовардаи даврони бозсозии гӯрбачёвӣ, ки демократисозии давлату ҷомеаро ҳадаф дошт, талоши чандинсолааш дар мавриди тағйири ному насаб ба равиши миллиро амалӣ намуд.

Ниҳоят, тобистони соли 1989, дар таътили тобистонаи пеш аз ҷимояи рисола, дар шуъбаи сабти санадҳои шахрвандии зодгоҳаш шаҳодатномаи табдили ному насаби Улашбой Гулмуродовро ба Гулмуродзода Пайванди Гулмурод ба даст овард.

Дар ҳалқаи устодон

Меҳру эҳтиром ва қадршиносиву гиромидошти ёди устодон Воҳид Асрорӣ, Расул Ҳодизода, Муҳаммадҷони Шакурӣ, Баҳроми Шермуҳаммад ва Баҳром Фирӯз аз ҷониби Пайванди Гулмуродзода метавонад як намунаи олии муносибати устодиву шогирдӣ, робитаву қадршиносии самимонаи тарафайн ба мисли падари маънавию фарзанд буда бошад.

Аз ин хислати ибратбахши Пайванд низ на кам гуфтаанд, бинобар ин, дар мисоли муносибати шогирдӣ ӯ ба устод Асрорӣ бо чанд ишора иктифо намуданием.

Аслан, пас аз ду соли хатми донишгоҳ аз журналистикаи амалӣ ба таҳқиқоти касбӣ баргаштани Пайванди Гулмуродзодаро маслиҳату дархости боисрори профессор Воҳид Асрорӣ сабаб гардида буд ва маҳсули пажӯҳиши илмии аспирант Гулмуродзода доир ба масъалаҳои таърих ва ташаккули

матбуоти шӯравии тоҷик, дифои рисолаи номзадӣ дар ҳузури донишмандони Донишгоҳи давлатии Маскав ба номи Ломоносов гардид.

Роҳнамоии устод Асрорӣ Гулмуродзодаи муҳаққиқро ба дунёи пажӯҳишу тадриси журналистика ворид сохт ва устоду шогирд аввал дар шӯба ва минбаъд дар факултети таъсисёфтаи журналистикаи ДМТ паҳлуи ҳам буданд. Пас аз сари устод Асрорӣ Гулмуродзода буд, ки дар баробари мунтазам ба ҷо овардани суннатҳои миллию динии ёди устод Асрорӣ, дар факултет «Ганҷинаи профессор Асрорӣ»-ро таъсис дода, бо ризоияти завҷаву фарзандон китобхонаи шахсии устодро ба ихтиёри китобхонаи факултет вогузошт. Бо кӯшишу талошҳои Гулмуродзода ва ҳамкорони ҳамакидааш дар ҳамкорӣ бо Иттифоқи журналистони Тоҷикистон Ҷоизаи ба номи профессор Асрорӣ барои донишҷӯёни факултет ва шӯбаҳои журналистикаи муассисаҳои таҳсилоти олии ҷумҳурӣ таъсис ёфта, ҳамасола ба ғолибони озмуни ҳамном тақдим мегардад. Талошу заҳматҳои Гулмуродзода буд, ки дастнависҳои устод Асрорӣ дар бораи моҳият ва нақши журналистика дар ҷомеа, роҳу усулҳои таълиму тарбияи кадрҳои журналист дар донишгоҳ, аввал бо номи «Роҳнамо» ҳамчун дастури методӣ (соли 1997) ва пас аз чанд соли дигар бо иловаи хотироти ҳамкорону ҳамкасбон аз устои равоншод, дар шакли маҷмӯае бо номи «Гуфтугӯ бо худ» (соли 2007) ба таъб расид. Баргузориҳои конфронси ҷумҳуриявии илмию амалии ихтисосӣ ба ифтихори зодрӯзи устод Асрорӣ дар ҳар панҷ сол, ки дар факултети журналистикаи ДМТ ҳукми анъанаро гирифтааст, маҳсули ташаббус ва талошу кадршиносии Пайванди Гулмуродзода буд.

Барҳақ гуфта шоир:

*Бузургонро бузургон зинда медоранд,
Бузургонро бузургони дигар поянда медоранд...*

«АЙНӢ ПЕШВОИ МАЪНАВИИ ТОҶИҚОН АСТ»

*Дар суҳбати донишсолор Муҳаммадҷон Шақурии Бухорӣ,
ки зодаи хокдону парвардаи мактаби устод Айнӣ аст¹*

– Шумо, ки устод Айнӣро беҳтар мешиносед, суҳбатро аз баҳси сари соли таваллуди устод Айнӣ шурӯъ намуданием. Оё соли 1875 эълон намудани соли таваллуди эшон зарурат дорад?

– Бояд бигӯям, ки худи устод Айнӣ медонистанд, ки таваллудашон 1875 аст, вале дар ин бора чизе нанавиштаанд, балки бо сабти соли таваллуди 1878 ҳуҷҷатҳо хонапурӣ кардаанду шиноснома гирифтаанд. Пас, барои тағйир додан ё баҳс намудани соли таваллуди устод Айнӣ ҳоҷате нест. Ҷӣ хеле ки

¹ Бо ҳаммуаллифии шодравон Пайванд Гулмуродзода. (Наврӯзи с. 2008)

мегӯянд, дар ин бобат «ихтиёр дар дасти бахтиёр аст». Синни банда ҳам, масалан, аз хуччатҳои расмӣ 3 сол зиёд аст.

– Вақтҳои охир дар бораи Инқилоби октябрро бо чӣ рӯҳия пешвоз гирифтани устод Айни ақидаҳои мухталиф пайдо шудааст. Аз асарҳои худ устод ва ҳамзамононаш хондаем, ки Айни ҳамчун маорифпарвар, ҳатто зидди намоишҳои оммавии ислохотхоҳон будааст. Пас, чӣ шуд, ки устод Айни ба Самарқанд омаданду ба маслаки сиёсӣ рӯ оварданд, инқилобро бисёр ситоиш карданд?

– Домулло Айни солҳои аввали фаъолияти маорифпарвариашон ба масоили сиёсӣ чандон таваччуҳ надоштанд, фикру андешаи эшон ба чӣ роҳе ба саводомӯзию мактабҳои ҷалб намудани мардум, ба хусус ҷавонон, яъне ба таҳаввулоти афкор бештар банд будааст. Вале раванди ислохотҳои рӯшанфикрони Бухоро ва муносибати безътиноёнаи аморат ба талабу дархости аҳли ҷомеа, ниҳоят, дар ин роҳ кушта шудани бародарашон Сирочиддин ва гурӯҳе аз ҳаммаслаконашон, ба фикрам, дар андешаҳои Домулло Айни тағйирот ба амал овард. Дар ҳамин ҳол низ, Домулло Айни ба инқилобхоҳони Бухоро, масалан, бо сарварони Ҳизби ҷавонбухориён Ф. Хоҷаев, Ҳамдӣ, Мунзим, ки шиносоии хуб доштанд, наздикӣ наҷустанд, шояд бо сабаби ҳамакида набудан дар мавриди шеваҳои мубориза. Аз навиштаҳоиашон, Домулло Айни инқилоби февралу инқилоби октябрро нағз пешвоз гирифтанд, ҳол он ки на ҳамаи равшанфикрони Бухорову Самарқанд чунин ақида доштанд. Масалан, Бехбудӣ инқилоби октябрро напазируфтааст.

Домулло Айни баъд аз инқилоб дигар ба Бухоро барнагаштанд, дар Самарқанд бо корҳои мактабдорӣю маорифпарварӣ машғул шуданд, ягон мансаби расмӣ низ қабул накарданд, ғайр аз Абдулқодир Муҳиддинов дигар бо ягон нафаре аз сарварони ҳам инқилоби Бухоро ва ҳам ҳукумати нав, муносибати дӯстонаи наздик надоштанд.

– Устод Айни бо падари Абдулқодир Муҳиддинов – Мирзо Муҳиддин Мансурзода чӣ гуна муносибат доштанд?

– Дар нисбати Мансурзода эҳтироми зиёд доштанд, Мансурзода низ Домуллоро ҳурмат мекард.

– Пас чаро вақте Мирзомуҳиддин Мансурзода рӯзномаи «Бухорои шариф»-ро таъсис дод, устод Айни бо «Бухорои шариф» ҳамкорӣ накарданд?

– Мансурзода ба Домулло Айни ва ҳаммаслаконаш дар таъсиси макотиби нав ва баровардани ҳарачоти мактабҳо бевосита ёрдам мекард. Лекин дар мавриди ҳамкориашон бо Мансурзода дар «Бухорои шариф» Домулло Айни ишораи хаттӣ надоранд. Тахмин кардан мумкин аст, ки ин ду сабаб дошта бошад. Аввал, шояд муассисону муҳаррирони «Бухорои шариф» барои кумак ё ҳамкорӣ мурочиат накарда бошанд. Дигар, Домулло Айни шахси бисёр эҳтиёткор буданд, ҳарчанд мактаби нав кушодану муаллимӣ кардан дар он шароит худ часорат тақозо менамуд. Замона бисёр танг буд.

Агар таваччуҳ дошта бошед, дар шеърҳои пеш аз инқилобии Айнии шоир танқиди иҷтимоӣ, ҳамон гунае, ки ҷанбаи танқидии эҷодиёти Аҳмади

Дониш ё ин ки дигаронро ташкил менамояд, дида намешавад. Танқиди иҷтимоӣ дар ашъори Айнӣ асосан баъди ҳодисаҳои саҳти ба сарашон омада, аз ҷумла, баъди кушта шудани бародар ва маҳбусии худашон рӯй задааст.

– Дар ин байн устод Айнӣ аз Бухоро ба Самарқанд кӯчида, аз дӯстонашон Мунзим, Ҳамдӣ, Меҳрӣ... дур афтада, ҳамроҳи кӣ буданд?

– Домулло Айнӣ дар Самарқанд бо дӯстони самарқандӣ ҳамкорӣ доштанд. Масалан, бо Шакурии Самарқандӣ, ки аз асосгузори мактаби нав буд, муаллимӣ карданд, дар рӯзномаю маҷаллаҳои давр – «Ҳуррият», «Шуълаи инқилоб» ва матбуоти ўзбекӣ иштирок доштанд. Аз дӯстони ҳамнабарди пешазинқилоб, ки дар Бухоро буданд, на бо ҳамашон муомилаю муносибати ҳасана доштанд.

Ба Домулло Айнӣ муносибати пурихтилофи сарварони маҳаллии ҳизби болшевикону ҳизби чавонбухориён маъқул набуд. Ҳатто, баъде, ки комиссияи махсус бо роҳбарии Куйбишев дар Тошканд болшевикону чавонбухориёнро ошғӣ дод, Домулло Айнӣ ба самимияти «ҳамдигарфаҳмии» ҳизбиён чандон бовар накарда, «онҳо гургошгӣ шуданд», навиштанд.

– То ҷое, ки огаҳӣ дорем, устод Айнӣ ба ягон ҷараёни сиёсӣ ҳамроҳ набуданд?

– Домулло Айнӣ дар «Таърихи инқилоби Бухоро» менависанд, ки моҳи июни соли 20-ум, бо даъвати коммунистони Бухоро ба Тошканд рафтаанд ва муддати як моҳ шиору даъватнома, баёнияву дигар навиштаҷоти онҳоро таҳия намудаанд. Аз ин мебарояд, ки Домулло Айнӣ хоҳишу илтимоси дӯстону шиносҳои қаринро рад намекарданд, ҳарчанд ба ягон ҳизб ё ҳаракати сиёсӣ ҳамроҳ набуданд.

– Устод Айнӣ то шумораи 23-юми ҳафтаномаи «Шуълаи инқилоб», ки бо маслиҳату машварати аҳли зиёи Самарқанд таъсис шуда буд, иштироки фаъол надоштанд, яъне ба ғайр аз шеъри «Самарқанду Бухоро» чизи дигар нанавиштаанд. Сабаби ин дар чӣ бошад?

– Ба фикрам, дар ин ягон сабаби маслақие, ки гуфтаниед, набудагист. Боз ҳам шояд кумаки Домулло Айнӣ лозим нашудааст, пас, Домулло аз пеши худ ба ҳамкорӣ наширофтанд. Дар шурӯи фаъолияти «Шуълаи инқилоб» кумаки Домулло Айнӣ зарур набудааст, вале дар «Ҳуррият», «Оина», «Самарқанд» шеърҳои зиёд ба таъъ расонидаанд. Дуруст дарёфтед, ки фаъолияти рӯзноманигории Домулло Айнӣ аз шумораи 23-юми «Шуълаи инқилоб» оғоз меёбад ва новобаста аз напайвастан ба ҳаракати сиёсӣ, мақолаҳову нигоришоти сиёсии ҷиддӣ навиштанд. Барҳақ, бедорӣи сиёсии Домулло Айнӣ дар ҳамон «Шуълаи инқилоб» сар зад.

– Баъд аз инқилоб устод Айнӣ дар Самарқанд мезистанд. Оё бо Бухоро робитаю рафтуомади мунтазам доштанд?

– Албатта, рафту омади доимӣ набошад ҳам, робита доштанд. Бино ба маълумоти Тӯрақул Зеҳнӣ, барои навиштани «Намунаи адабиёти тоҷик» Домулло Айнӣ аз китобхонаи Садри Зиё 6 китоб гирифтаанд. Бори дигар барои навиштани мақола дар бораи Китобхонаи Садри Зиё ва аккосии он барои

мачаллае Домулло Айнӣ ва Тӯракул Зехнӣ ҳамроҳи фотографе ба Бухоро омадаанд. Зимистон будааст (ба сурати нодире, ки охирҳои соли 1925 дар хонаи Садри Зиё аксбардорӣ шуда, дар девори хонааш овезон аст, ишора намуда), дар мобайн сандалӣ чойгир аст, гирдогирд рафҳои китоб. Мақола ба таърифи расида бошад ё не, намедонам, лек ҳамин сурати ягона бо Қиблагоҳ ба ёдгори мондааст. Дар воқеъ, асли сурат дар дасти Камол Айнӣ аст, ки нусхабардорӣ кардам. Худораҳматӣ Муҳиддин Олимпур аз рӯи он чанд нусха негатив сохта, ба ҳамин шакл чоп кард.

– Шумо дар ин сурат чандсола ҳастед?

– Ҳанӯз яксола ҳам набудам. Чун ман моҳи феврале соли 1925 таваллуд шудаам, ин ҳолат моҳи декабри соли 1925 аксбардорӣ шудааст.

– Баъди ба воя расидан, воҳӯрии нахустинатонро бо устод Айнӣ ёд доред?

– Албатта. Дар як мақолача ҳам навишта будам, он воҳӯрии фаромӯшношудани аст. Дар Донишкадаи педагогии Душанбе таҳсил мекардем. Як рӯзи баҳор буд. Саидмурод ном додари Мирзо Турсунзода, ки бо мо мехонд (аз тақдирӣ минбаъдааш огоҳ нестам), гуфт, ки Домулло Айнӣ омадаанд, дар дачаи ҳукумати чойгир шудаанд, биёед, ба зиёраташ равам.

Дачаи ҳукумати ҳамин бӯстонсарои имрӯзаи ҳукумати буд, он вақт фақат ду бинои рӯбарӯи яқошона ва миёни боғ фаввора дошт. Он солҳо меҳмонони олиқадр, ба мисли Брагинский, Павловский ҳангоми сафар ба Сталинобод дар ҳамин бӯстонсаро мезистанд.

Пас аз чанде баҳсу мунозира, ки оё ба назди Айнӣ барин шахси бузург рафтани мо, донишҷӯён, густоҳӣ намешавад, ману Саидмурод, се-чор шарикдарсон ва муаллими ҷавон Набиҷон Сатторӣ ба зиёрати Домулло рафтем.

– Донишҷӯёни курсҳои гуногун будед?

– Бале, аз курсҳои сеюму чорум. Моро ба як толори начандон калон дароварданд, ки курсҳои гузошта шудааст. Ман дар курсии аз ҳама охир нишастам. Домулло Айнӣ дар курсии рӯ ба рӯи мо нишастанд. Чун фаҳмиданд, ки мо шогирдони Донишкадаи педагогием, як-як аз қадом шахру ноҳия ба таҳсил омаданамонро пурсиданд. Навбати шиносӣ ба ман расид, гуфтам аз Бухоро ҳастам. Гуфтанд: «Э, аз кучои Бухоро?». Ҷавоб додам, ки аз гузари Чорхалоқсой. Пурсиданд: «Фарзанди кӣ ҳастӣ?». Гуфтам: «Фарзанди Садри Зиё». Ҳамон лаҳза чашмонашон гӯё барқ заду бисёр хурсанд шуданд. Пурсиданд: «Номат чӣ?». «Муҳаммадҷон». Суол карданд: «Муҳаммадҷон, падаратон чӣ хел вафот карданд?». «Гӯё ки намедониста бошанд, албатта медонанд, хабарашон будагист», – аз дил гузаронидам, вале инро вонамуд накарда, ҷавоб додам, ки соли 32 ҳабс шуданд, барои тилло, маъракаи аз халқ тилло ҷамъ кардани ҳукумат. Модарам баъд озод шуданд, лекин падарам дар ҳамон ҷо вафот карданд.

Домулло Айнӣ бодикқат гӯш карданду баъд гуфтанд, ки «Муҳаммадҷон, фаромӯш накунед, ки падаратон бо айби сиёсӣ нарафтаанд, ана ҳаминро фаромӯш накунед».

Он вақт албатта, сарфаҳм нарафтам, ки ин гап чӣ маънӣ дорад. Лекин баъдтар маълум шуд, ки падарам гуноҳи сиёсӣ надоштаанд, зидди давлати Шӯравӣ ягон қор накардаанд, фақат барои мусодираи тиллоторӣ, яъне, сармоҷашон, ба ҳабс маҳкум гардидаанд. Инро баъд фаҳмидам, ман дар ягон ҳолат, ҳангоми дохилшавӣ ба комсомол, дигар маҳфили маҷлисҳо, пинҳон накардаам, ки падарам дар зиндони Шӯравӣ вафот кардааст. Лекин ҳама вақт ҳамин гапи Домулло Айнӣ дар гӯшам садо меод.

Баъди чараёни ҳамон муколамаи мо дигар ҳамроҳон гӯё фаромӯш шуданд, Домулло фақат бо ман ҳамсухбат шуданд. Аз ину он хешу табори мо мепурсиданд, чун ман наменинохтам, худ нақл мекарданд, ки ин хел одам буду он хел қор мекард, бо фалонӣ он ҷо рафта будему фалонӣ ба шеърӯ шоирӣ ин хел муносибат дошт...

Хуллас, ҳамин хел хеле пурсиданд. Охир диданд, ки аз ман ҳеч гап намерӯяд, ҳудашон ҳам монда шуданд. Афсӯс, ки он вақт магнитофон гуфтагӣ чиз набуд, аз саросемагӣ бо худ қаламу қоғаз ҳам нагирифта будаем, ки он суҳбати муфассали Домулло Айнӣ сабт намоем.

– Ба мулоқот ё суҳбати устод Айнӣ боз кай мушарраф гардидед?

– Агар мулоқоти якумамон соли 1945 бошад, дидори навбатӣ бо Домулло Айнӣ соли 1948 ба вуқӯъ пайваст. Ба аспирантура дохил шуда будам, доир ба осори Саидахмадҷоаи Аҷзӣ мавзӯи тадқиқоти илмӣ интихоб намуда, бо ҳидояти роҳбари илмиам Холиқ Мирзозода озими Самарқанд шудам. Мирзозода маслиҳат доданд, ки дар Самарқанд шахсоне ҳастанд Аҷзиро хуб мешинохтанд, баъзеашон зинда, баъзеашон зиндон шудаанд, вале устод Айнӣро ҳатман бояд бубинам.

Пештар аз ин, ман ба Домулло Айнӣ як нома навишта, дар бораи Аҷзӣ баъзе чизҳоро пурсида будам. Он кас ба мактуби ман ҷавоб доданд, ҳамон номаи Домулло Айнӣро баъдтар дар китоб ҳам ба таъъ расонидам. Ҳамту гирем, дар Самарқанд ба ҷуз Домулло Айнӣ касеро наменинохтам, бинобар ин, рост хонашон рафтам. Ҳамон ҳавлие, ки ҳоло Хона-музейи Айнӣ аст. Дар мобайни хонаи қалон, як мизи қалон буд, паси ҳамон миз нишастем. Камолиддин – писарашон дар паҳлуям шишту чой дароз кард. Ҳамон вақт дидам, ки ҳангоми чой дароз кардан дасти Камолиддин андак меларзид. Баъд Домулло Айнӣ берун баромаданд. Чашмам ба доруҳои қатору шишапеч афтод, ки рӯйи ҳар қадам бо хати форсӣ чизе навишта. Яктоашро синча карда, «доруи нафас», «доруи нафаскашӣ» хондам. Яъне, Домулло касалии диққинафас доштаанд.

Баъд суҳбатамон асосан дар бораи Аҷзӣ шуд. Илова ба ҳамон номашон, ҳеч чӣ иловагӣ гап назаданд, фақат гуфтанд, ки фалон чой, пеши фалон кас меравӣ. Як ҳамкорамон, ки худ зодаи Самарқанд буд, маро роҳбаладӣ мекард. Ў маро ба назди як нафар бурд, ки мувофиқи гуфтаи Домулло Айнӣ, дар бораи

Ачзӣ маълумоти зиёд дода метавонист. Вале саволҳои мо бечавоб монд. Гапи он шахс фақат «ман намедонам», «дар ин бора чизе гуфтан наметавонам» буд. Баъд фаҳмидем, ки ӯ аз ҳабс нав озод шуда будааст, бо таъсири руҳияи ҳамон солҳо ба шахси барояш ношинос бо шубҳа нигоҳ мекардааст.

– Устод Айнӣ ба мушкилоти мавзӯи кори илмии шумо мароқ зоҳир накарданд?

– Дар ҳамон мактуби ёдрасшуда навишта будам, ки барои таҳқиқ ҳамин хел мавзӯро интихоб намуданиям, оё дар «Ёддоштҳо» доир ба Ачзӣ чизе менависед? Умуман, дар бораи Ачзӣ чӣ фикр доред, ӯ аз адибони ҳамзамонаш бо кӣ, чӣ гуна муносибат дошт?

Домулло Айнӣ аз нақли каси дигар нақл карданд, ки Ачзӣ дар зиндагӣ шахси фаъолу шоири нағз буд, лекин бо Бехбудӣ муносибаташ чандон хуб набудааст. Он вақтҳо Бехбудӣ бо тамғаи «душмани халқ» бадном гардида буд, шояд барои сафед кардани Ачзӣ инро махсус таъкид карда бошанд. Вале ин гап ҳақиқат ҳам дорад. Зеро Ачзӣ шахси ҳам бо хешону дӯстон, ҳам бо ҳамкасбонаш, саҳтгап будааст. Шояд ба ҳамин сабаб, Бехбудӣ ҳам ки одами доно, кордону забондон буд, мағрурӣ низ доштааст, аз Ачзӣ паст омадан нахостааст.

Домулло Айнӣ аз мавзӯи кори илмиам пурсида буданд. Ман дар мавридаш боз пурсидам, ки оё Ачзӣ ба «Ёддоштҳо» дохил мешавад? Гуфтанд ханӯз намедонам, ба ҳамон давра, ки омадам, шояд ба ягон муносибат чизе қайд наоям, лекин махсус дар бораи вай ҳеч чӣ наменависам.

– Устод Айнӣ бо Ачзӣ шиносоии наздик доштанд?

– Аз рӯи оҳанги гапҳои шиносоии он қадар наздик надоштаанд.

– Дар мавриди тақдири минбаъдаи ҳучраи барои устод Айнӣ харидаи Садри Зиё – падаратон, ки гӯё дар даврони Шӯравӣ вайрон карданӣ шудаанду баъди мактуб навиштани шумо нигоҳ доштаанд, метавонед равшанӣ андозед?

– Домулло Айнӣ дар ошӯнаи дуҷуми мадрасаи Кӯкалтош як ҳучра доштаанд, вале ориятӣ. Баъде, ки аз он ҷо Домуллоро пеш мекунанд, чанд вақт беҳонаву бечо мемонанд. Он вақт падарам дар Қаршӣ қозӣ будаанд, ҳамон ҷо мефаҳманд, ки Айнӣ дар кӯча мондааст, аз ҳамон Кӯкалтош як ҳучра харида медиҳанд. Домулло Айнӣ аз ҳамон вақт – соли 1917, яъне, аз зиндонӣ шудану 75 дарраҷӯб хӯрдан, дар ҳамон ҳучра будубош доштаанд.

Ҳар дафъа Бухоро рафта мидедем, ки дари ҳамон ҳучра доим бо қуфл баста аст. Боре ҳангоми сафари Бухоро, хостам ҳучраи Домулло Айниро даромада бинем. Раҳимҷон (профессори Донишгоҳи давлатии Бухоро Р. Воҳидов), ки моро роҳбаладӣ мекард, ҳар бор иҷрои хоҳиши моро ба рӯзи дигар мегузошт. Рӯзи сеюм ноилоҷ моро сӯйи ҳучрае, ки директори музей менишастааст, роҳбаладӣ намуд. Баъди шиносонидани мо ба директори музей, гуфт, ки ин кас ҷойгиршавии ҳучраи Домулло Айниро аниқ медонанд. Ман гуфтам ҳамон, вай гуфт, ки не, ана хо, дар ошӯнаи дуҷум. Китоби «Ёддоштҳо»-ро, ки дасташ буд, кушода, саҳифаҳои ба тасвири ҳучраҳои мадрасаи Кӯкалтош бахшидаашро қироат намудем. Баъд гуфтем, ки «Мухтасари

тарҷумаи ҳоли худам» ва чилди якуми Куллиёти Домулло Айниро низ як назар кунем. «Лозим не, шарт не, ин кас фаҳмиданд», – безобита¹ шуд Раҳимҷон.

Баъд фаҳмам, хучраи аслии Домулло Айниро канда..., ташноб сохтаанд, бинобар ин, Раҳимҷон ин қадар кӯшиш доштааст, ки меҳмонони душанбегӣ нафаҳманд, ин аҳволро набинанд...

Ҳангоми дафъаи дигар ба Бухоро рафтанамон, дидем, ки ҳамаро тоза карда, баъзе чизҳои хучраи Домулло Айниро, ба мисли офтобаву коса, чойнику пиёла, ёфта мондаанд. Ҳамон хучраи Домулло Айнӣ чун музей, ба фикрам, ҳоло ҳам ҳаст. Дар паҳлуяш як хучраи дигар, хучраи Иқромӣ буд, баъди вафоти Иқромӣ чӣ ҳол дошта бошад, намедонам.

– Чӣ хел, хучраи Ҷалол Иқромӣ дар он чо?

– Баъд аз инқилоб мадрасаи Кӯкалтош як гуна мактаби хунаромӯзӣ шуда будааст, ба мисли омӯзишгоҳ. Ҷалол Иқромӣ чанд вақт дар Бухоро таҳсил ва дар яке аз ҳамон хучраҳо чун донишҷӯ зиндагӣ кардаанд.

– Оё он хучраҳо навиштаҷоти унвонӣ доранд?

– Ҳамааш не, дар хучраи Домулло Айнӣ ҳасту дар дигарҳояш не. Вале дар ҳамон музей суратҳову акси Садри Зиё ҳаст. Дар бораи Домулло Айнӣ, дар бораи таърихи мадраса навиштаҷоту аксҳо ҳастанд.

– Вале оё шарҳи чӣ тавр соҳиби хучра гардидани устод Айнӣ дар он навиштаҷот ҳаст?

– Не, ин гапҳо нест, танҳо навиштаанд, ки Садриддин Айнӣ аз фалон сол то фалон сол дар ин чо таҳсил дошт.

– Баъде, ки устод Айнӣ аз Самарқанд ба Душанбе омаданд, оё шуморо суроғ кардаанд?

– Ҳа, як бор худашон чеғ заданд маро.

– Ин мулоқотатон бо устод Айнӣ кадом сол буд?

– Соли 1946 рисолаи Домулло Айнӣ «Мирзо Абдулқодири Бедил» дар якҷанд шумораи маҷаллаи «Шарқи сурх» ба таъб расид. Вале аз байн қариб ду сол гузашту ҳеч не ки ба шакли китоб чоп шавад.

Тахминан тирамоҳи соли 1951 – 1952 буд. Дар Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ кор мекардем. Аз ҷониби маъмурият эълон карданд, ки китоби ба чоп омодаи Домулло Айнӣ «Мирзо Абдулқодири Бедил» муҳокима мешавад ва мо, кормандони Институт, мусаввадаи онро бояд хонем, то ки дар маҷлис фикру мулоҳизахоямонро баён дорем.

Мулоҷонови Шаҳристонӣ (падари Масъуд Муллоҷонов), ки аз идораи Главлит ба нафақа баромада, ба Институти забон ва адабиёт ба кор омада буд, ба дастнависи китоби мазкури Айнӣ тақризи манфӣ навишта будааст, бинобар ин, моро бисёр ташвиқ мекард, ки дар рӯзи муҳокимаи китоби Айнӣ камбудихоии онро бигӯем. Муллоҷонов ба мо мегуфт, ки шумо, ҷавонҳо марксизмро медонед, реализми сотсиалистиро мефаҳмед, ин муйсафедони мо гапҳои замони навро дуруст сарфаҳм намераванд, масалан, ҳамин китоби

¹ **Безобита** – баташвишафтода, бесаранҷом

Айнӣ дар фалон саҳифааш гапи нодуруст дорад, дар фалон саҳифааш ғалат рафтагӣ.

Баъди чунин суханони Шаҳристонӣ, ки дар як утоқи корӣ менишастем, мо ҷавонро таърифу мӯйсафедонро танқид кардани ӯ моро шердил сохт, ё кунҷковии ҷавонӣ боло гирифт, харойина, бо қасди камбудӣ ёфтагӣ, ба мутолиаи китоби «Мирзо Абдулқодири Бедил» пардохтем.

Дар муқаддимаи ин китоби Домулло Айнӣ дар бораи Ҳиндустон ҳамчун ватани афсонаҳои Шарқ, сарзамини парвардаи намояндагони бузурги адабу фарҳанги дунё сухан меравад. Ман «камбудӣ ёфтагӣ», дар рӯзи муҳокима гуфтам, ки Домулло Айнӣ Ҳиндустонро ватани афсонаҳо номидаанд, ҳол он ки Ҳиндустон кишвари озоду мустақил шуд, акнун Ҳиндустон фақат ватани афсонаҳо нест.

– Дар маҷлис китоби устод Айниро танқид кардед?

– Ҳа-дия. Домулло Айнӣ дар Сталинобод буданд, вале ба маҷлис наомаданд. Дар маҷлис Абдусалом Деҳотӣ, ки муҳаррири ҳамон китоб буданд, маъруза хонданд. Хуллас, он рӯз Деҳотӣ китоби «Мирзо Абдулқодири Бедил»-ро бисёр таъриф карданд. Дар қатори бисёриҳо, ки аксаран китобро ҳамчун як асари арзишманд баҳо доданд, банда ҳам чанд сухан гуфтам, ба маъное, ки замона дигар шудаасту устод Айнӣ ҳануз аз Ҳиндустон фақат афсона мекобанд.

– Ба ин эроди шумо Абдусалом Деҳотӣ чӣ воқуниш доштанд?

– Аз сухани ҷамъбасти Деҳотӣ фаҳмидам, ки ин гап ба Деҳотӣ маъқул нашудааст. Ҳангоми ҷамъбасти маҷлис, ки барои ҷопи китоби «Мирзо Абдулқодири Бедил» қарор шуд, ҳамчунин фаҳмидем, ки Шаҳристонӣ тақризи манфиё навишта, муқобили ҷопи китоб будааст.

– Баъд китоби «Мирзо Абдулқодири Бедил» ҷоп шуд?

– Албатта, эроду хурдагириҳои тақризро як-як дар ҳамон маҷлис рад карданд. Бо қарори ҳамон маҷлис китоби «Мирзо Абдулқодири Бедил»-и Домулло Айнӣ бо тиражи калон ба ҷоп расид. Лекин афсӯс, ки шояд бо сабаби эроди камина, сарсухани ин китоб партофта шудааст. Сарсухан бисёр муҳим буд, банда бисёр афсӯс мехӯрам, ки ба сабаби эроди ман ин сарсухан дар китоб ҷоп нашуд (аммо дар маҷаллаи «Шарқи сурх», соли 1946 ҷоп шуда буд).

– Пас аз танқидатон устод Айниро надидед?

– Э, танқиди чӣ? Он вақт мо бача будаем, одамҳоро намефаҳмидаем... Баъди чанд рӯзи ҳамон маҷлис Холида Айнӣ, ки дар Институт ҳамкор будем, ба ман гуфтанд, ки «Домулло мехоҳанд шуморо бинанд».

Бо худ гуфтам, бисёр хуб шуд, ки худи Домулло даъват мекунанд, зеро ба чанд савол мехостам аз Домулло Айнӣ ҷавоб пайдо намоям. Аз тарафи дигар, дилам хичил буд, ки ҳамон гапҳои маҷлис то Домулло расида бошад, чӣ мегӯянд?

Хуб, дар вақти таъйин намудаашон, қаламу дафтарафро гирифта, ба хузури Домулло Айнӣ рафтам. Домулло дар паси мизи барқади миёни хона, рӯйи диван дароз кашида буданд. Нимҳез шуда гуфтанд, ки «нотоб ҳастам,

мебахшед, аз чой намехезам» ва баъди аҳволпурсӣ ба курсии рӯ ба рӯ ишора намуданд. Дар курсӣ нишаста, дафтарабро кушодаму суолхоямро додан гирифта, Домулло ба суолҳо бисёр батафсил ҷавоб доданд. Гарчанд дафтар дар пешам буд, аз тарси он ки сухбати Домулло халал наёбад, ба навиштан ҷуръат накардам, гӯшу хуш шуда нишастам.

Баъд пурсиданд, ки ҷавоби ин суолҳо ба Шумо чӣ даркор? Ман гуфтам, ки барои кори илмие, ки аз пасаш ҳастам. «Дар чӣ мавзӯё кор карда истодаед?» – боз пурсиданд. Номи мавзӯёро гуфтам. Гуфтанд, ки ҳа, ҳа, нағз, вале мавзӯи хурд аст ин, худро бо мавзӯёҳои хурд овора накунед, мавзӯёҳои калони ҷиддӣ гирифта даркор, ҷиддӣ шишта кор кардан даркор, масъалаҳои калонро ҳал кардан даркор.

– Устод Айнӣ аз танқиди шумо гила накарданд?

– Рӯйирост гила накарданд. Аз ину он пурсиданду дар поёни сухбат гуфтанд, ки «фақат¹, бо асобағал гаштанро ёд нагиред». Он лаҳза, албатта, сарфаҳм нарафта, ки ин гап чӣ маъно дорад. Баъдтар фаҳмидам, ки ҳикмати ин сухан ба гапи ҳар кас даромада, фаҳмидаю нофаҳмида, ба ҳар кор даст назаданро доштааст.

– Дар мавриди як масъалаи дигар низ андешаи шуморо фаҳмиданӣ будем. Чаро устод Айнӣ дар нисбати забони модаринамон ду истилоҳ – «забони форсӣ» ва «забони тоҷикӣ»-ро истифода бурдаанд?

– Албатта, то оғози солҳои 20-ум истилоҳи «адаби форсӣ», «забони форсӣ» маъмул буд. Бинобар ин, Домулло Айнӣ ҳам дар навиштаҳояшон ин истилоҳҳоро истифода мебуданд. Баъде ки Ҳукумати Шӯро барқарор шуд, барои халқҳои Осиёи Миёна масъалаи тақсими ҳудуди миллӣ пеш омад ва пантуркистон соҳиби ҳудуди худ ва давлати худ гардидани тоҷиконро намехостанд. Даъвои онҳо ин буд, ки аз Рӯдакӣ то имрӯз, пештар дар ин ҷо забони форсӣ буд, ин моли эронӣ аст, тоҷикон ба ин ҳақ надоранд, тоҷикон ҳамон ўзбеконанд, ки бо таъсири эронӣ ва мадраса забони худро гум кардаанд.

Домулло Айнӣ вақте ба таълифи «Намунаи адабиёти тоҷик» пардохтанд, бинобар зарурати сиёсии масъала, дидаву доништа, истилоҳи «забони тоҷикӣ»-ро истифода бурданд, ҳарчанд чун донандаи закии забону адаб медонистанд ва то ҳамин солҳо «забони форсӣ» мегуфтанду менавиштанд. Ҳамчунин, ба тазкира танҳо адибони Мовароуннаҳрро дохил намуданд. Домулло Айнӣ бо ин таъкид намуданӣ буданд, ки тоҷикон мардуми бумии ин сарзамин ва соҳиби забону адабиёти худ ҳастанд.

Яъне, дар нисбати забони модарӣ истилоҳи «забони тоҷикӣ»-ро таъкидан истифода бурдани Домулло Айнӣ сирф² ғарази сиёсӣ дошт.

– Дар рӯзҳои вопасини умри устод Айнӣ, ки бемор буданд, дидор надоштед?

¹ **Фақат** – танҳо, дар ҳар сурат

² **Сирф** – холис, соф

– Рӯзҳои охири ҳаёти Домулло Айнӣ, ки дар ҳақиқат, бемори вазнин буданд, ростӣ, ба аёдаташон нарафтаам, намехостем, ки эшонро ташвиш диҳем.

– Оё устод Айнӣ васият накардаанд, ки эшонро дар зодгоҳашон ба ҳок супоранд?

– Дар бораи васияташон аз Камолиддин (Камол Айнӣ, писари устод Айнӣ – П.Г., Қ.Ш.) пурсидан даркор. Соли 1949 Домулло Айнӣ сафари Бухоро пеш гирифта буданд. Дар ин сафар Ҷалол Иқромӣ, Сотим Улуғзода, Борис Кимёгаров ва чанд нафари дигар ҳамроҳи Домулло Айнӣ буданд. Сотим Улуғзода дар очерки сафарномаи худ ҳикоя мекунад, ки устод Айнӣ чун ба Ғиждувон, ба деҳаи худ деҳаи Соқтаре омаданд, манзараҳои зебои он ҷоро аз назар гузаронида, бо нимовоз гуфтанд, ки «кас ҳок шавад, дар ин гуна ҷойҳо ҳок шавад». Ин сухани устод, албатта, васият набуд, лекин ба ҳар ҳол, хоҳиши ҳок шудан дар зодгоҳи худро дар дил доштаанд. Вале дар Боғи марказии пойтахти Тоҷикистон, ки он солҳо Сталинобод мегуфтанд, ба ҳок мондан ва минбаъд ба мақбараи алоҳидае дар Боғи имрӯзаи Айнӣ интиқол додани ҷасади Домулло Айнӣ ташаббуси Бобочон Ғафуров буд. Аслан Домулло Айнӣро аз Самарқанд ба Душанбе, ба сифати президенти Академияи илмҳои Тоҷикистон овардан ҳам кори Бобочон Ғафуров буд. Домулло Айнӣ ва Бобочон Ғафуров ба ҳамдигар чунон ҳурмату эҳтиром доштаанд, ки яке гапи дигарро намегардонидаанд.

– Қабри устод Айнӣро чӣ хел интиқол доданд?

– Домулло Айнӣ 16-уми июли соли 1954, дар як гӯшаи Боғи марказии пойтахт, ки «Қабристонӣ қаҳрамонӣ» мегуфтанд, дафн шуданд. Ҷойи ин қабристон ҳоло ба маҷмааи Боғи Рӯдакӣ дохил шудааст.

Тибқи қарори ҳукумати ҷумҳурӣ, маросими ба Боғи ҳозираи Айнӣ интиқол додани ҷасади Айнӣ 3-юми октябри соли 1960 баргузор гардид. Фарзандону хешу табори Домулло Айнӣро даъват карданд, ёдам ҳаст, ки Камолиддин ҳузур надошт, дар сафари хидматӣ буд, ду духтари Домулло Айнӣ буданд. Намояндагони расмӣ, котибони обкому райком, раиси шаҳр, роҳбарони Академияи илмҳо омаданд. Маросим шабона, баъди соатҳои 12, бо камодам шудани кӯчаҳову рафтуомади мошинҳо шурӯъ гардид.

Маро вазиғдор карданд, ки протоколро нависам. Боғ ҷароғон буд. Қабрро кушода, тобутро бароварданд. Ҷасади Домулло Айнӣ то сари сина аз шишаи тобут метофт. Дар сар тоқӣ, дар тан кител, гӯё ки Домулло Айнӣ зинда бошанд. Доктор Мансуров, ҳамин Ҳомид Мансуров, барои якчанд сол балзам кардагӣ будаанд. Ҳамон ҷо фаҳмидем, ки Мансуров майнаи Домулло Айнӣро низ баркашида будааст, гуфтанд, ки аз майнаи Ленин вазнинтар аст. Лекин баъд бо расидани ҳаво, шишаи тобут арақ карду дида натавонистем. Акт тартиб дода, ба даруни як лӯлаи филизӣ гузоштанд. Баъд Вадуд Маҳмудӣ омаданду гуфтанд, ки як шеър навистам, таърихи вафоту таърихи ана ҳамин воқеаро. Он шеърро ҳам ба даруни лӯлаи филизӣ монданд.

Сипас тобути Домулло Айниро ба Боғи имрӯзаи Айнӣ бурда, зери мақбара, ки ҷойи калон будааст, гузоштанд. Лӯлаи филизиро низ дар паҳлуи тобут ҷой доданд. То қарибҳои сахар дар ҳамон ҷо будем.

Камолиддин ки набуданд, хошиш намуданд, интиқоли қабри Домулло Айниро батафсил нависам. Ман ҳамон вақт, ки ҳануз таассурот тоза буд, тафсилоти воқеаро навишта, баъд ба Камолиддин дода будам.

– Дар маросими интиқоли қабри устод Айнӣ аз роҳбарони ҷумҳури кӣҳо буданд?

– Котиби Сека (ЦК – центральный комитет) албатта, будагист, калоншавандаҳои бисёр буданд, ман он вақт калонҳоро намешинохтам.

– Дар кадом ҷашнатон Камолиддин Айнӣ ба шумо ҷома пӯшонданд ва шӯхиомез гуфтанд, ки ҷомаи қарзро бармегардонам. Ин ишора ба ҳамон ҷомае буд, ки дар вақташ падаратон ба устод Айнӣ дода буданд?

– Ҳамун-дия. Лекин Домулло Айнӣ ҷомаи тухфакардаи Садри Зиёро азиз медонистанд. Ҳар баҳор он ҷомаро аз сандуқ бароварда, офтоб медодаанду боз ба таги сандуқ мегузоштаанд. Камолиддин Айнӣ ба ман гуфта буданд, ки дар солҳои душворӣ устод Айнӣ маҷбур шуда буданд баъзе чизҳоро аз хона бароварда фурушанд, аммо ҳар бор таъкид мекардаанд, ки он ҷома тасодуфан ба бозор наравад. Домулло Айнӣ он ҷомаро хеле азиз медонистанд. Ҳангоми кушода шудани музейи Домулло Айнӣ он ҷома чун нигораи таърихӣ овезон буд, ҳоло намедонам, дар ҷӣ ҳол бошад...

– Ба фикратон, аз устод Айнӣ ягон чизи ҷоп нашуда монда аст ё ҳама дастхатҳои устод ҷоп шуд?

– Фикр мекунам, ки то имрӯз на ҳамаи дастхатҳои Домулло Айнӣ ҷоп шудава ба хонандагон дастрас гардидааст. Барои мисол. Шунда будам, ки Домулло Айнӣ дар бораи Садри Зиё ба таври маълумотнома чанд саҳифа чизе навишта доранд. Аз музейи Айнӣ, пинҳонӣ аз Камолиддин, онро ба ман оварданд. Навишта ба забони ўзбекӣ буд ва маълум мешавад, ки Домулло Айнӣ ҷавобан ба саволҳои идораи ягон нашрия, дар бораи Садри Зиёву падарашу ҳудашу китобхонашон, якта-якта сарлавҳача монда ҷавоб гуфтагӣ.

Онро тарҷума карда, дар ҳамон китоби «Садри Бухоро» ҷоп кардам. Лекин матни ўзбекиаш, ба фикрам, ҷоп нашудааст. Чунин дастхатҳои Домулло Айнӣ ҳоло боз будагист.

Мисоли дигар. Домулло Айнӣ солҳои ҷанги Олмон мақолаи калоне ба мисли «Маъноии калимаи тоҷик», барои Бобочон Ғафуров навиштаанд. Дар ин мақола фикру андешаҳои Домулло Айнӣ дар бораи таърихи халқи тоҷик ва муҳимтарин рӯйдодҳои он баён шуда буд. Ин мақолаи Домулло Айнӣ ҳанӯз ҷоп нашудааст. Чун Бобочон Ғафуров соли 1947 «Мухтасари таърихи халқи тоҷик» ном китобе ҷоп кард, Домулло Айнӣ тақриз навиштанд. Тахмин меравад, ки Домулло Айнӣ консепсияи таърихи иҷтимоии халқи тоҷикро дар он баён карда бошанд.

Банда навиштаам, ки консепсияи таърихи фарҳанги тоҷикро Айнӣ ба вучуд оварда бошад, назарияи таърихи иҷтимоиро Бобочон Ғафуров ба вучуд

овард. Лекин дар он навиштаи Домулло Айнӣ гӯё ки асосҳои концепсияи таърихи иҷтимоӣ низ ҳаст. Ҳамон чизро ман аз Камолиддин пурсида будам, гуфт, ки ҳа, ҳаст. Ман гуфтам, ки агар бошад, чаро хоб кардааст, онро тайёр намуда, чоп кардан даркор. Лекин ҳанӯз натиҷа нест.

– Омӯзиш ва интишори дастхатҳои устод Айнӣ танҳо ба писарашон – Камолиддин Айнӣ вобаста аст?

– Бойгонии шахсии Домулло Айнӣ дар дасти Камолиддин аст. Эшон, мутаассифона, ба дигарон роҳ надод, ки ба он бойгонӣ дохил шаванд. Ман метарсам, ки бисёр дастхатҳои Домулло Айнӣ бо мурури замон ноҳано нашуда бошад. Масалан, Домулло Айнӣ одате доштанд, ки рӯзномаю маҷаллаҳои даврро дароз кашида мехонданд ва бо қалам дар ҳошия шеър ё мақоларо ислоҳ мекарданд ё мулоҳизаашонро бо хати форсиашон, ба қавли худашон, хати безеби форсиашон, менавиштанд. Бар замми он, ки хати Домулло Айнӣро на ҳар кас дуруст хонда метавонад, он бо қалам навишта шудаасту имкон дорад, рангаш дар ин чанд даҳсола парида бошад.

– Магар ҳоло барои ба чоп омода намудани осори ба таърих нарасидаи устод Айнӣ зарурат нест?

– Албатта, зарурат ҳаст. Институти забон ва адабиёт вазифадор шуда буд ба муносибати 130-солагии Домулло Айнӣ китоби дучилдаи мақолаҳои забоншиносӣ ва адабиётшиносии Айнӣро омода ва чоп кунад.

– Ба фикри шумо, мо устод Айнӣро пурра шинохтаем ва ба таври зарурӣ қадршиносӣ намудаем?

– Аз кучо? Агар гӯем, одамони бо Домулло Айнӣ ҳамроҳ кор кардаю ўро аз наздик мешинохта кам мондаанд, дар нисбат ба дигар бузургони миллат низ муносибат самимӣ нест. Масалан, дар бораи Бобочон Ғафуров, ки имсол дарвоқеъ, 100-сола мешаванд. Кори арзанда шуд, ки бо унвони Қаҳрамони Тоҷикистон қадр кардем. Бисёранд онҳое, ки бо Бобочон Ғафуров ҳамроҳ кор кардаанд, вале чаро аз хизматҳои бисофиқои ин шахсияти фарзона намегӯянд наменависанд? Ҳол он ки Бобочон Ғафуров бар замми навиштани шоҳкитоби «Тоҷикон», халқи моро дар ҳамон замони нозуки шӯравӣ аз парокандагӣ хавфи нестӣ наҷот доданд.

Як воқеаи шунидаамро, ки бофта нест, шояд дар архивҳои ҳизбӣ бошад, нақл кунам. Баъди Ҷанги Бузурги Ватанӣ, соли 1948 буд ба ҳаёлам, қарори Кумитаи марказии Ҳизби коммунисти Шӯравӣ дар бораи сохтмонҳои бузурги коммунизм баромад. Дар он қарор баробари бунёди Канали калони Волгаю Дон, якҷанд ГЭС, сохтмони иншооти азими Канали калони Туркманистон низ дар назар дошта шуда буд. Мақсад, бо роҳи қадимии рӯди Ому то резишгоҳаш ба баҳри Каспий канали калон ва тавассути оби канал обёрӣ намудани заминҳои дашт ва ба заминҳои пахтакорӣ табдил додани он будааст. Рӯзе вазири умури дохилаи Тоҷикистон, як марди рус, назди Бобочон Ғафуров – котиби якуми КМ Ҳизби коммунист, яъне роҳбари Тоҷикистон, даромада, супориши Берия дар бораи ба даштҳои Туркманистон сафарбар намудани қисми аҳолии Тоҷикистонро мерасонад. Гап сари кӯчонидани хешу табор ва

авлодони онҳое, ки солҳои бистуму сиюм дар ҳаракати босмачигарӣ иштирок доштанд, мерафтааст. Мазмун, Қарори КМ ҲК Тоҷикистонро бароварда, аз пайи супориши Маскав бояд шуд.

Бобочон Ғафуров ба вазири корҳои дохила мегӯянд, ки мо ин корро намекунем. Вазир низ ин гапро ба Берия мерасонад. Рӯзи дигараш вазир ба қабули Берия даъват мешаваду аз Маскав барнамегардад. Пас аз 3-4 рӯзи ин воқеа Бобочон Ғафуровро Сталин чеғ мезанад. Бобочон Ғафуров ба пойтахти Шӯравӣ рафта, дар меҳмонхонаи «Москва» мунтазири даъвати Сталин мешаванд. Рӯзи сеюм чавоне омада, Бобочон Ғафуровро пиёда аз Майдони Сурх гузаронида, ба кабинети Сталин мебарад. Бобочон Ғафуров ба кабинети Сталин ворид мешаванду салом медиҳанд. Сталин, ки сари миз нишаста, чизе менавиштааст, сӯйи Ғафуров нигоҳ ҳам намекунад. Пас аз чанд дақиқа сарашро бардошта, як дашноми русӣ мекунаду мегӯяд:

– Это с каких пор, ты не стал выполнять решение Политбюро?

– Товарищ Сталин, разрешите объяснить.

– Валяй!

Бобочон Ғафуров ба Сталин мефаҳмонад, ки дар бораи авфи босмачиҳои собиқ қарор баромада буд. Онҳое, ки дар Тоҷикистон ба ҳаракати босмачигарӣ алоқаманд буданд, ҳама ба ҳаёти осоиштаи созандагӣ пайвастанд, аз миёни онҳо бисёриҳо дар фронтҳои Чанги Бузурги Ватанӣ диловарӣ нишон дода, соҳиби ордену медалҳо гардиданд, бисёриҳо дар роҳи озодии Ватанамон қаҳрамонона ҳалок гардиданд. Акнун мо чӣ хел ҳамон иштирокчиёни чанг ва хешу табори онҳоро бо тамғаи босмачӣ аз макону манзилашон кӯчонем? Дигар ин, ки ҳар касе ки босмачӣ шуда буд, чанд бародару хоҳар, амаку тағо ва чанд хешованди дигар дошт ва ҳар яке аз ин хешовандон чандин фарзанду набераву абера доштанд. Агар ҳамаи онҳоро аз Тоҷикистон бадарға кунем, дар Тоҷикистон кам одам мемонад ва ман нақшаи пахтаро бо кӣ иҷро мекунам?

Сталин гӯш кардасту гӯшаки телефона бардошта, ба Берия фармудааст:

– Лаврентий Павлович, кажется, Гафуров прав, надо отменить данный пункт решения Политбюро.

– Бобочон Ғафуров ҳамон корҳои устод Айниро, ки дар солҳои 20-ум анҷом доданд, дар солҳои 40-ум идома додаанд...

– Домулло Айни пешвои маънавӣ буданд, Абдулқодир Муҳиддинов, Абдурахим Ҳочибоев, Нусратулло Махсум пешвои сиёсии халқи мо гардиданд, афсӯс, ки умрашон вафо накард, бо тухмат ҳабс шуда, нобуд шуданд, аммо Бобочон Ғафуров даҳ сол котиби Сека буданд, боз беш аз 20 сол дар Маскав, барои Тоҷикистону халқи тоҷик хизмат карданд.

– Агар тамоми дигар хизматҳои устод Айниро як сӯ ҳам гузорем, дар шароити солҳои 20-ум навишта шудани «Намунаи адабиёти тоҷик» магар кофӣ нест устод Айни дар сархати фарзонафарзандони миллат қарор дошта бошанд?

– Бе шакку шубҳа. Ҳамин хизмати Домулло Айнӣ ва Абдулқодир Муҳиддинов, ки таълифи «Намунаи адабиёти тоҷик»-ро маҳз ба Домулло Айнӣ фармуда буд.

Имрӯз, дар ин шароити мусоиди худшиносӣ, воқеаву ҳодисаҳои гузаштаре баррасӣ намудан, ба онҳо баҳо додан, гоҳо ноҳақ танқид кардан, осон шудааст. Лекин солҳои бистум, ки замони хеле ҳассос, айёми тақдирсози халқу миллатамон буд, барои Домулло Айнӣ, Абдулқодир Муҳиддинов, Абдурахим Ҳочибоев, Нусратулло Махсум, Шириншоҳ Шотемур, Чинор Имомов осон набуд, ки ҷонашонро ба каф гирифта, ба қорҳои таърихгардонӣ ва миллатсозӣ даст зананд.

БОЗГҶҶҶИИ СУҲАНҶОИ БИКР

(Аз муҳтавои суҳбату муколамаҳои мунташира дар китоби «Дар ҷустуҷӯи шахсият»: Душанбе, «Ирфон», 2017)

Воҳид Асрорӣ:

« – Исто, ҳар дуи ту! Шумоён-ку журналист шуданӣ, пас чаро ин қадар бечураатед?! Бо ман, ки муаллими худатон ҳастам, ин хел хоида-хоида гап мезанед, пагоҳ журналист шуда аз котиби райқому вазир чӣ тавр интервью мегиред? » («Муттақои шогирдон»).

Маҳмадшо Илолов:

« – Қонун таҳия намудан ҳам илм аст. Агар математика барои тамоми илмҳо забони таҳқиқ бошад, пас, ба Илолов осон аст, вале аз ҷиҳати дигар, чун илм охир надорад, ба қонуни таҳиянамуда нуқта гузоштан мушкил аст... » («Зиёҷӯву маърифатбахш»).

Иброҳим Усмонов:

«... Вақте ки мо дар бораи ваҳдату эҳёи миллӣ суҳан мегӯем, бояд сарнавишти ояндаи тоҷикони Осиёи Миёнаро дар назар бигирем » («Чун қалам ба фармони дил аст»).

Намоз Бердиев:

« – Фаъолияти ҷамъиятӣ – бемузд аз ҳисоби сарфай вақт, ба кори асосӣ ҳалал нарасонида, иҷро намудани амале аст, ки ба манфиати дигарон бошад. Яъне, ин фаъолияти муайянқунандаи муносибати шахс бо атрофиён аст » («Нони ҳалол ва номи баланд»).

Неъматуллоҳи Солеҳ:

« – Аслан, дар қадом нашрия қор қардани журналист аҳамият надорад. Суҳани журналист зери паспорти чӣ гуна нашрияе, ки ба таъбирасад, қудрату

тавони баланд дорад, ба хонанда таъсир мерасонад, фақат росту воқеъ ва беғараз гуфтани он сухан муҳим аст» («Ҷияни худӣ»).

Мурод Муродӣ:

« – Падар, охир худатон талқин мекардед, ки ҷавонмард бояд сари калобаи кору амалашро худаш дарёбад, пас, ҳоло ки имкону неру дорам, чаро шумо кумак мекардаед? Ёрдам лозим шавад, муроҷиат хоҳам кард» («Профессор Муродӣ»).

Фаридуни Ҷунайдӣ:

« – Баъд, гавҳари дурахшон, ҳамворатобон, тоҷи ифтихори адабиёти мо «Шоҳнома» дар ихтиёри мост. «Шоҳнома»-ро бояд хонем, бо дили ибратбин бояд омӯзем, ба таъбири аврупоиён гӯш фаро надихем, ки ин асотиру афсона аст. Беҳтарин таърихи ҷаҳон «Шоҳнома» аст. Аҷабо аз мардуми мо, ки дурӯғҳои Ҳеродотро дар бораи таърих мехонанд, вале бо «Шоҳнома» бепарво ҳастанд. Масалан, Ҳеродот гуфта, ки дар Ҳиндустон мӯрчае ҳаст ба андозаи гов. Хандовар аст, вале хондаем» («Эрон маркази ҷаҳон аст, Тоҷикистон қалби Эрон»).

Ўлмас Ҷамол:

« – ... Мо дар байни ду чашмаи соф зиндагӣ дорем, пас чӣ хел мешудааст, ки аз оби яке нӯшиву аз дигар бебаҳра монӣ. Орзу дорам, ки на танҳо аҳли адаб, балки тамоми мардумонамон аз оби мусаффои ин чашмаҳо доим баҳрабардор бошанд» («Дар сари ду чашма»).

Лоик Шералӣ:

« – ... Тӯли бештар аз се ҳазор сол аз гирудорҳои шадиди таърих гузашта, ҳамин забони модарӣ моро то ватандорӣ расонд ва месазад эҳтиромашро чун шири поки модар пос дорем. Мо набояд ҳамасола як ё ду рӯз ҷашни забон дошта бошем, балки ҳама рӯзамон бо эҳтироми худ, бо дилсӯзиву ғамхорӣ худ нисбат ба лафзи модарӣ, нисбат ба тақсири тақдири он, иди забон бошад!» («Бе хайрия кори хайр натавон кард»).

Мусо Диноршоев:

« – Ман қимати умри инсонҳоро пеш аз ҳама дар хидмати онҳо ба мардум, баҷооварии ниёзмандҳои аҳли ҷомеа медонам ва мавқеи инсонро низ аз ҳамин меъёр арзёбӣ мекунам. Як тан аз шоирони охири қарни нуздаҳ (Асирӣ – Ю.И.) ба ин маъно хуб фармудааст:

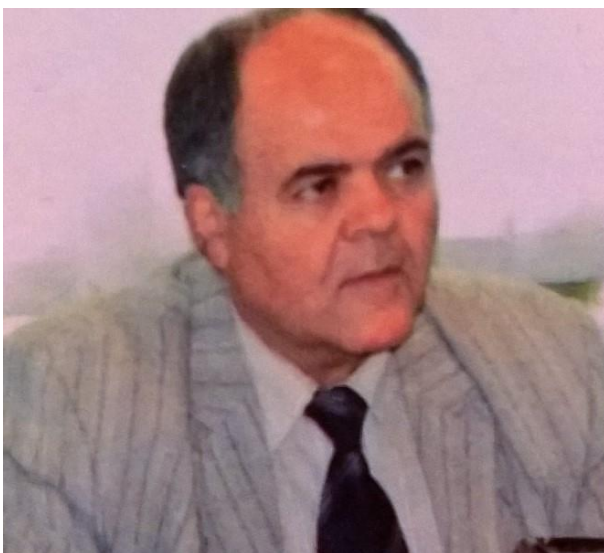
*Одамият чист? Худро дур аз шар доштан,
Хайрҳои халқ будан, нафъи безар доштан» («Илм чароғи роҳ аст»).*

Аскар Ҳаким:

« – Дар шеър ғаму шодии замон ҷудо аз шоир асар надорад. Мо ғаму шодии шоирро ғаму шодии замон мешиносем, зеро мо ба шоир рӯй меоварем, ки замонро аз аҳволи дили ӯ дарёбем, на ба рӯзноманигор ва ё ба таърихнавис, ки танҳо бо ахбор аз авзoi замон қаноат бикунем. Мо гӯши дил мекушоему садои дил шунидан мехоҳем» («Дарди замон аз дили шоир бигзарад»).

Қироншоҳ Шарифзода:

«Бепарвотар бош, ки каме фарбеҳ шавӣ, – маслиҳат медиҳанд баъзе ҳамкасбони «дилсӯз». – Чӣ бигӯям охир, бепарвой роҳ сӯйи бетарафист, аз бетарафӣ то бешарафӣ – чанд қадами башумори дигар» («Аз гуфтаву навиштаҳо»).

ПАЙҒОМ (1958)

Пайғом номи мустаори омӯзгор, рӯзноманигор ва адиби зуллисонайни ўзбекистонӣ – Тўхтамиши Боқӣ аст. Ҷ соли 1958 дар деҳаи Ҳисори ноҳияи Сайхунободи вилояти Сирдарё ба дунё омадааст. Фориғуттаҳсили факултаи филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Самарқанд мебошад (1976 – 1981).

Пайғом пас аз хатми донишгоҳ чанде дар мактаби 19-уми зодгоҳаш омӯзгорӣ мекунад. Дар идома фаъолияти худро ҳамчун хабарнигори шуъбаи тоҷикии радиои вилояти Сирдарё, сармуҳаррири рӯзномаи «Сихат саломатлик», хабарнигори махсуси «Овози тоҷик» дар вилояти Сирдарё, чонишини сармуҳаррир ва мудири шуъба дар рӯзномаҳои «Шифо-инфо» ва «Адолат кӯзгуси» (Оинаи адолат), омӯзгори фанни забону адабиёти тоҷик дар мактаби миёнаи рақами 25-уми ноҳияи Сайхунобод давом медиҳад. Алҳол танҳо бо кори эҷодӣ машғул аст.

Пайғом соли 2018 беҳтарин намунаҳои ашъор, ҳикояю эссеҳо, таронаҳо ва очерку мақолаҳои дар айёми мухталиф иншокардаи хешро гирдиҳам оварда, китоби «Шеваи пойиз»-ро ба таъб мерасонад. Сарсухани китоби мазкур ба қалами доктори илмҳои филологӣ, профессор Ҷумъакул Ҳамро мансуб аст, муҳаррири масъули он шоир Паймон мебошад. Ҳамон сол китоби ашъори ба забони ўзбекӣ таълифкардаи Пайғом таҳти унвони «Олтин кузим» (Тирамоҳи заррини ман) низ ба таъб мерасад.

Пайғом аз соли 2020 узви Иттиҳоди нависандагони Ўзбекистон аст.

ШЕЪРҲО

АЁ, ЭЙ МАРД! (*Барои Паймон*)

Аё, эй мард!

Аё шоир!

Ғаматро чуз қалам як кас намедонад,

Дилатро чуз қарибони қарибат кас намехонад.

Дилатро дар раҳи шеърӯ шарафмандӣ қалам кардӣ,

Аламҳои ниҳонатро ниҳон дар шеър алам кардӣ.

Аё, эй мард!
Аё шоир!
Заданд арчи ба чони чони ту сӯҳон,
Сабури будӣ ба ҳар дарду ба ҳар бухтон.
Ҷафои даҳро танҳо ту бо лаҳни қалам гуфтӣ,
Ҷама доғи дили абгори худро бо сухан шустӣ.

Аё, эй мард!
Аё шоир!
На ҳар шоир шавад хуш андар ин назм,
На ҳар шеъре барад ҷо андар ин базм.
Агар дар сина дарде нест пурсӯз,
Қуҷо ояд зи шоир байти пирӯз?

Аё, эй мард!
Аё шоир!
Ғаҳе будӣ ба гармӣ, гоҳ ба сардӣ,
Мақоме то барӣ дар кӯйи мардӣ,
Ба қилқат бас гуҳарро суфта кардӣ,
Басо ногуфтаҳоро гуфта кардӣ.

Аё, эй мард!
Аё шоир!
Ту ҳам шоир, ту ҳам мардӣ!

Саломат бош! Зихӣ бо шеъри волову ҷавонмардӣ!

ТИРАМОҲ

Тирамоҳ барбаста рахташ аз замин,
Ҷойи худро бар зимистон медиҳад.
Хуб медонад, ки фасли дай чунин
Тахти худро бар гулистон медиҳад.

Зиндагӣ бо навбату чархи фалак –
Ҳеч аз гардиш намонад, кошкӣ.
Зинда будан худ аҷаб як неъмат аст,
Қулли ношукр ин бидонад, кошкӣ.

Шукр гуфтан бар баду неки замон,
Аз азал, охир, фазилат будааст.
Дастӣ хайр афрӯзу некӣ кун, ки он
Ҷавҳари ҳар панду ҳикмат будааст.

Зиндагӣ навбат, туро ҳам навбатест,
Даргузар он ҳамчу пойиз аз чаҳон.
Некномӣ, кош, мероси ту бод,
То бимонӣ решапайванди замон.

ВАСИЯТИ ОШИҚ

«Чанд рӯзе бо хумори ошиқӣ»¹,
Бо чаҳони рози ман ҳамроз шав.
Васли мо гарчи хаёле беш нест,
Фурсате бо ошиқат дамсоз шав.

«Дар фазои абрҳои нуқрафом»,
Пар кушо аз орзу парвоз кун.
Нозбардоре наёбӣ дар фазо,
Бар мазори ишқи мо овоз кун.

«Шомгоҳон дар ғуруби абрсӯз»,
Хандаи талхе ба хуршед ҳада кун.
Нақдҳои хеш бас гум кардаем,
Орзуи ишқу бахти нася кун.

«Ҳарчи оташ дорӣ афрӯзаш баланд»,
Аз дили бирён кабобе мондааст.
Сӯхтему сохтем аз мо кунун –
Сад дароғо! Чун хитобе мондааст.

«Баъд... баъди рӯзгори ишқу шеър»,
Мушти хоке бар сари сарвода рез.
Гар мазори ман зиёрат мекунӣ,
Ояти ишқе ба чоми бода рез.

МЕҲМОН ОЯД ҲАМЕ

Шоират чун меҳмон ояд ҳама,
Муниси пиру ҷавон ояд ҳама.
Қад-қади рӯди Зарафшон ашқбор,
Шодипири ғамҷавон ояд ҳама.
Аз Бухоро кӯлвори ғам ба дӯш,
Гӯиё соҳибқирон ояд ҳама.
Зодгоҳи ҷадди ман – Синтоби ман,
Сӯят, инак, корвон ояд ҳама.

¹ Мисраъҳои аввали ҳар банд моли устод Лоик аст.

Корвони шеъру дастону ғазал,
Бо дарои рӯҳу ҷон ояд ҳаме.
Пеш-пеши қофила Паймони¹ ту,
Ин сафар чун сорбон ояд ҳаме.
То ба Сайхун як қадам Пайғом, лек
Сӯйи Акко² ташнаҷон ояд ҳаме.

ОЛИЦАНОБ АФТОДААСТ

Беҳудихоям, дарег, дур аз савоб афтодааст,
Ҳар гуноҳам ҳамчу доғе бар шубоб афтодааст.

Дар ситеза бо фалак дасту гиребон гаштаам,
Ҳар саволи хом ин ҷо бечавоб афтодааст.

Нармгуфторӣ ба мо буд ҳамчу ёрӣ бевафо,
Хотире озурда бошам, аз итоб афтодааст.

Манзиле ҷустам мувофиқ ин дили шӯридаро,
Ҳар сафар раҳгумзаниҳо аз шитоб афтодааст.

Сар ба девори надомат мезанам имрӯз агар,
Ин ҷазо худ баҳри мо олиҷаноб афтодааст.

Ҷустуҷӯ кардам агар умре чизе пайдо нашуд,
Дарки асрори худиям аз китоб афтодааст.

Мавлавию Носиру Иқбол ёри дилкашам,
Ишқи ман дар зери бори ин хитоб афтодааст.

Номаи Пайғом ҷӣ хуш гар боиси хушнудихост,
В-арна гавҳаррезии мо чун хубоб афтодааст.

НАЗИРА (бар газали Камол)

Чун бод сари зулфат бо шӯҳӣ парешон кард,
Ин шӯҳии шахрошӯб ақли ҳама ҳайрон кард.

Гуфтам, ки кунам чора бар ҳоли дили хаста,
Дил гуфт: «Ҷӣ мехоҳӣ?», аз гуфта пушаймон кард.

¹ Паймон – шоири синтабӣ, узви Иттиҳоди нависандагони Ўзбекистон ва Тоҷикистон

² Акко – номи чашма дар зодгоҳи аҷдодии шоир (Синтоб)

Аз новаки мижгонаш пайкон пайи пайкон зад,
Дил част бурун, тарки он синаи бирён кард.

Бо қофилаи ушшоқ дил рафт чу сӯйи ёр,
Чон ҳам зи пайи ӯ шуд, чашми ҳама гирён кард.

Селоби сиришки ман чун аз пайи дил омад,
Ҳар хона, ки дар раҳ буд афкандаву вайрон кард.

Чун чашми ҳилоли маҳ ногаҳ ба рухат афтод,
Дар чаҳ чу маҳи Нахшаб рӯ аз ҳама пинҳон кард.

Ғам тавбаи мо бишкаст, во кун дари майхона,
Пайғом чу соқӣ дид, аз тавба пушаймон кард.

ДУБАЙТИҲО

Бубахшо, ҳазрати Лоиқ, гуноҳам,
Ки набвад иштибоҳ ин иштибоҳам.
На сармо ишқро гирад, на гармо,
Мани дилбанди ту бар ин гувоҳам.

Ду-се рӯзе қаринам буд пойиз,
Нигори нозанинам буд пойиз.
Ба мисли панҷ ҳисси зотии ман,
Аниси беҳтаринам буд пойиз.

Адолатро гаҳе кар офариданд,
Гаҳе кӯру муҳаққар офариданд.
Гаҳе бар рағму майли зӯрдастон,
Яли зӯру музаффар офариданд.

Чу Лоиқ синаи афгор дорам,
Ба дардаш аз сухан тӯмор дорам.
Чу Паймон содиқам бар миллати хеш,
Ки Пайғомам, паёми ёр дорам.

Замин рози ба мо ногуфта дорад,
Ҳам ӯ дарди зи мо нашнуфта дорад.
Чу Хайёмаш қадам оҳиста бигзор,
Басо захми зи мо бинхуфта дорад.

Агар мо худшиносу дилшиносем,
Агар ҳам Ҳофизу Бедилшиносем.
Самарқандо, туй устои аввал,
Ки мо аз ту худ обу гил шиносем.

Ало дарё, чаро ту бемадорӣ,
Чу ман оё ғами бисёр дорӣ?
Биё, ҳасрат кунем имрӯз, азбас
Дигар дарёдиле чун ман надорӣ.

Баҳор омад, ҳама хубу гуворост,
Ҳазорон ин чаманро базморост.
Ало, эй килк, собир бош, собир,
Ки донӣ, баҳри мо пойиз авлост.

Вафодорам, азизам, дилбари ман,
Парастори ману бому дари ман.
Агар дарё будам ҳамчу ду соҳил,
Ҳамеша будай ту дар бари ман.

Дилам гарчи савобандеш бошад,
Гуноҳам аз савобам беш бошад.
Барам шарм аз савобе, ки накардам,
Зи чурми кардаам дил реш бошад.

Ҳанӯз аз гиру мон н-осудаам ман,
Худиро бар тамаъ н-олудаам ман.
Барои халқ то нӯше бибошам,
Дили худро ҳаме полудаам ман.

ҲИКОЯҲО

БОЗ МЕОЯМ...

*...Шикваҳо мекардам аз ғам, ҳамдаме медоштам...
(Садриддин Айнӣ)*

Хоб кардай, усто? Хоб кун, хотирчамъ бошу хавотир машав. Дунё тинҷ. Бачагону наберагонат ҳам сиҳату саломат, аз пайи зиндагӣ дору гир карда гаштаанд. Мана, ман боз омадам наздат. Ин дафъа дер омадӣ, мегӯйӣ? Рост мегӯйӣ. Як моҳи расо наздат наомадам. Хурдиамро медонӣ, дар Фарғона кор мекунад. Кори дунё тамом мешуд, усто Носир тамом мекард, гуфтаму кампирро гирифта Фарғона рафтам. Он тарафҳо обод, усто. Ҳама ҷо гулу гулзор. Боғҳояш чашми касро мебаранд, мардумаш ҳам босаховату меҳмондӯст. Дар воқеъ, ту он тарафҳоро аз ман беҳтар медонӣ. Дару дарвозаи кандакорӣ, пештоқу равоқсозиро ёд мегирам гуфта Фарғонаю Қўқандравихоятро дар хотир дорам. Ғарази ман аз таърифи Фарғона дигар буд. Боғҳои он чоро дида оби даҳонам рафт. Ростии гап, ман аз ҷавонҳоямон андак гиламанд, усто. Ба дарахт меҳр надоранд гӯям, дигар корҳояшон ҳам он қадар таърифӣ не. Ҳамашон не, албатта, аммо дар боғ як дарахти бесамар бошад ҳам, кайфи боғбон мепарад. Беҳавсалаҳо ҳастанд дар байнашон, ба зиндагӣ каммеҳранд. Ин гапҳоро фақат ба ту мегӯям. Зеро ҳоло худам ҳам намедонам, ки айб дар ош аст, ё дар мош. Яъне намедонам, ки ин чурми фарзандон аст, ё гуноҳи насли ману ту – падарони онҳо.

Ҳамин тобистон беваи Шохмурод гузашт. Хонаи писари калонаш Шохназарро медонӣ, дар маҳаллаи нав. То намози ҷаноза мардум як ҷойи нишаст наёфт-е. Офтоб мағзи сари ҳамаро ҷўшонд. Ҳавливу дараш ҳам як аҳвол. Пас аз чанд вақт як фурсати қулай ёфтаму пурсидам:

– Шохназар, ба маҳаллаи нав кўчиданатро чанд сол шуд?

– Чордаҳ сол, – ҷавоб дод ӯ.

– Чордаҳ сол-а! О, халачўби ҳамсоият Раҳими даллолро гирифта ба лаби ҷўй мехалондӣ, дар чордаҳ сол як беда азим мешуд. Медонӣ, халачўби ӯ доим аз навдаи тари бед аст.

Гапам нафорид ба Шохназар, ғулдурӯсзанон аз наздам дур шуд, бадбахт. Дар чиллаи зимистон чор ниҳоли тути балхӣ, чор гелоси самарқандӣ ва чил сафедор бурда додам. Дилам пур нашуда, то чиллаи тобистон хабар гирифта истодам. Ақлаш даромадагӣ барин, нигоҳубин мекунад, бадбахт. Писари Салими беғамро медонӣ, усто. Ҳа, аз маҳаллаи боло. Ба хавлиаш дарвозаи дутабақаи кандакорӣ сохта будӣ. Ҳамон бадбахт хавлиашро фурухта, ба пулаш аз шаҳр хона ва як мошин харид. Ҳафтаи гузашта дар бозори шаҳр дидам, ба бачагонаш тут мехарид. Хонаи вая Раҳмати носфурӯш харида буд. Тирамоҳи гузашта ҳафтад дарахти мевадори боғи Салими беғам бунёдкардари бурида, ба самбўсапазҳои шаҳр фуруخت. Ҳоло ба ҷойи дарахт тамоку мекорад, бадбахт. Намедонам Салими беғам дар гӯраш ҷӣ тавр осуда хобидааст. Ба ҷойи ӯ ман

мебудам кафанамро кашола карда мебаромадам аз гӯр ва гиребони носфурӯши даюсро мегирифтам-е. Асрори пулмаст аз тарафи офтоббарои ҳавлиаш як иморати нав сохт. Не, писари ту насохтааст, аз шаҳр усто овард. Иморати кӯхнаашро ҳам таъмир кард. Дару тирезаҳои ту сохтаро канда, ба чояш дару тирезаҳои сунъии замонавӣ шинонд. Ойнаҳои тирезааш каб-кабуд, тавба кардам. Дару тирезаҳои ман сохтагӣ чӣ шуд, мегӯӣ? Парво накун, ман онҳоро аз пулмаст харидам. Ба фикри мани мӯйсафед аз чӯб беҳтар маҳсулоте нест барои дару дарвозасозӣ. Набераам аз фазои маҷозии нав, ки интернет ном дорад, дида гуфт, ки кас агар тани дарахтҳоро бо ихлос оғӯш кунад, ба чанд дардаш даво меёфтааст. Э, бар падари ҳамон навиштагӣ раҳмат, гуфтам. Кошкӣ дар деҳа як устои табақу чумчатарош ҳам мешуд...

Иморати нави Асрори пулмаст ҳанӯз буд нашуда, модараш даргузашт. Ҳа, усто, ҳамон Орифаи ҳамсинну соли ману ту, ҳамон муштипари аз шавҳару аз писар наосуда даргузашт. Пеш аз намози ҷаноза писари пулмасташ ба мардум ҳазорсумӣ хайрот дод. Ман гумон карда будам, ки мулло Ҳикматуллои соҳиби мурдаю зиндаи деҳа ӯро аз ин раъяш мегардонад. Аммо ин тавр нашуд. Сухани мулло ҳам ба замин монд. Суннати бобой вайрон шуд, усто.

Аз ҷавонҳоямон андак озурдахотир будани ман бесабаб нест, усто. Ҳафтаи гузашта писари калони Ғайбуллои агроном келин гирифт. Ба тӯяш падараш Ғайбулло нарафт. Аз рӯи гапи ҳолдонҳо дар вақти маслиҳати тӯй писар падарро ранҷондааст. Намедонам Ғайбуллои агроном чӣ гуфта бошад, ки писараш набурда наоварда «додо, шумо хап шинед» гуфтааст. Рӯзи тӯй пири маҳалла бо ду-се мӯйсафед тӯйдорро маломат карданд, ки «хез, назди падарат равем, аз вай узр пурс». Не гуфт, нарафт писари бадбахт. Хуллас, тӯйи писар бе падар гузашт. Боз як суннати бобой поймол шуд, усто. Ашрафи бемалолро дар хотир дорӣ? Ҳа, як солҳо подабони деҳа буд. Ҳамун наберадор шуд. Муборак шавад, мегӯӣ? Садқаи муборак шавад-е. Вай, охир, духтарашро ҳоло ба шавҳар надода буд, бадбахт.

Аз ғайбату шикоятҳои ман ба танг омадӣ, усто? Чӣ кор кунам, ошно, дардамро ба кӣ гӯям? Дарунам, ки пур мешавад, дуд карда пеши ту меоям. Гуноҳи худат, маро танҳо партофта омадӣ. Танҳо нестӣ, мегӯӣ? Шукри Парвардигор, ки танҳо нестам. Кампирам, фарзандонам, наберагонам, аҳли деҳа ..., аммо ҷойи ту дигар буд, ҳолӣ монд ҷоят, усто!

Акнун ба ман рухсат. Ҳа ана Низоми лаққӣ, як хар алаф гирифта мегузараду ду чашмаш ба ман. Дар деҳа боз як ҳангомаи тоза паҳн мешавад. Эҳтимол гӯянд, ки ақли Оқили боғбон кебидааст. Ҳар рӯз дар қабристон бо мурдаҳо суҳбат мекунад. Ҳар чӣ гӯянд, ихтиёрашон. Аммо ақлу ҳуши ман ҳоло дар чояш. Фақат туро пазмон мешавам, ошно. Ҳа, сабил монад пиригарӣ, қариб фаромӯш карда будам. Дар тарафи офтобшинами мактаби нави деҳа як гектар барин замини бекор буд. Ҳа, майдони подаҷойи пештара. Хуллас, дар ҳамон замин як боғ ташкил кардам. Ҳоло ба нигоҳубини он мактаббачагон ёрдам медиҳанд. Ба ивази корашон ман ба онҳо пайвандкунӣ ва дигар асрори

боғбониро меомӯзнам. Ҳозир ба ҳамон чо меравам. Бо бачагон ба боғ об монданӣ будам. Ту хотирчамъ хоб кун, усто. Ман боз меоям...

БОЗ ОМАДАМ

*Чаро мо ин қадар дардоишномем?
Кучо дард аст дарди худ бидонем.
Ғами дунё ҷама андар дили мо,
Чаҳон дар мост ё мо дар чаҳонем?
(Лоиқ)*

– Хоб кардаӣ, усто? Илоҳо, хобат бароҳат шавад. Мана, ман боз омадам. Хуш омадӣ, мегӯӣ? Сабр кун, ошно, андакак сабр кун. Боз Парвардигор медонад, аммо дур нест он рӯз, ки ту моро «хуш омадӣ» гӯӣ. Ин омаданҳоям ҳисоб не, усто. Зиндагӣ, албатта, ширин аст, чашми кас сер намешавад. Бо ҷама неку бадаш, бо хушқомию ноқомиҳояш дилкаш аст ин саройи дудара. Ин гапи нав не, усто, ту ҳам медонӣ. Аммо зиндагиро ҳар кас ҳар хел, яъне ба таври худ дарк карда, паси сар менамудааст. Дар он дунё чӣ хел намедонаму аммо дар зиндагӣ танҳой бадтар аз марг аст. Ту сабр кун, охир. Маро медонӣ-ку, беҳуда дилхун намешавам. Медонӣ, ҳар рӯз баъд аз намози бомдод мо – мӯйсафедон дар подаҷои деҳа чамъ мешавем. Ҳамин пагоҳӣ низ дар он чо аз ин тарафу он тарафи дунё суҳбат мекардем. Ман навбати гап мепоидам, мехостам масъалаи ба маҳаллаи нав ҷӯӣ об бароварданро ба миён гузорам. Ба ман навбат нарасида, Низоми лаққӣ аз бом тароша афтидагӣ барин пӯкид: «Боғбон, шуморо тез-тез дар қабристон мебинам, усто Носир чиҳо мегӯяд?». «Усто Носир мегӯяд, ки лаққӣҳо дар он дунё ҳам ҳурмату обрӯ надоранд».

Ба ош паша афтид. Суҳбат хунук шуд. Кошки ин ҳангома бо ҳамин анҷом меёфт. Не, ин тавр нашуд. Ба хона оям додари хурдиам омадааст. Мани сода гумон кардам, ки додарам маро пазмон шудааст, аммо баъди ба дастархон фотиҳа кардан ӯ кафид:

– Ака, шумо калон, ба ҷойи падарамон моро сару сарваред. Ҳамин... чӣ гӯям, баъзе корҳоятонро кас намефаҳмад. Охир, дар қабристон чӣ кор мекунед?

– Худамро мечӯям, – гуфтам ба ӯ ва гапро кӯтоҳ кардам. Ман, албатта, фаҳмидам, ки додарамро писарам даъват кардааст, то маро «насихат» кунад. Ба онҳо ман чӣ гӯям, усто? Ҷигаронам бошанд ҳам, ба назарам тору пудашон аз дигар калоба... мани мӯйсафед гӯё дар байни мардумаму боз танҳоям.

Ба наздикӣ аз боғи навбунёди пушти мактаб меомадам. Чашмам ба ҳавлии Талъатмуаллим афтод. Рӯӣи ҳавлиаш пури китоб буд. Китобҳоро дар сахни ҳавли паҳлуи ҳамдигар қатор-қатор пай чидааст. Ростӣ гап, ҳайрон шудам ба ин кори муаллими мӯйсафед ва аз дарвозааш ба ҳавли даромадам. Муаллим дар айвон рӯӣи як қабат кӯрпача қачпахлу зада буд. Маро дида аз ҷояш ҳам нахест.

– Биё, Оқил, узр, ба истиқболат аз ҷой хеста наметавонам. Пойҳо ба гапам намедароянд. Хайр, аз пойҳо чӣ ҷойи гила, ба ман хаштоду панҷ сол хизмат карданд. Ҳоло ба гапи ман гӯш мекардагӣ инсон ҳам кам монд. Зимистони гузашта ҳама хонаҳоро гарм карда натавонистем, – ба ман як пиёла ҷой дода боз ба гап даромад Талъатмуаллим, – китобҳо нам кашидаанд. Ҳоло ҳеҷ кас китоб нахонад ҳам, нобуд нашаванд гуфта як офтоб додам-дия.

Дилам хун шуд, усто. Китобҳои ту ба хотирам омад. Охир, ту ҳам чанд сандуқ китоб доштӣ. Боз хиҷолат шудам, ки шину хези Талъатмуаллим душвор шудаасту мани бадбахт беҳабар. Аз ҳолаш хабар нагирифтаам. Бо муаллим хайру хуш карда, рост ба ҳавлиат омадаму фаҳмидам, ки писарат пас аз як соли ту китобхоятро ба китобхонаи мактаб супорида будааст. Ҳоло дар китобхонаи мактаб гӯшаи «Мероси усто Носир» вучуд доштааст. Э, раҳмат бар падарат, гуфтам ба писарат.

Пеш аз чилаи тобистон ҳаво як вайрон мешавад, медонӣ. Ду-се рӯз даму дили ҳаво мекафид. Ниҳоят, дина баъд аз хуфтан як борони сара борид. Чоштгоҳ аз боғ биёям, дар ҳавлии ҳамсоям Наими биргад¹ қиёмат-қоим. Гӯш ба карӣ заданро эб надидаму ба ҳавлиаш даромадам. Наими биргад дар даст пишанги гуппӣ занашро пеш карда мезад. Занак фарёду фиғон дошт. Маро дида аз шасташ фаромад Наим. Таги гапро фаҳмам, биргад як халта шакар оварда ба ҳавлӣ партофта будааст. Борон кори шакарро кардааст.

– Наим, – гуфтам ба ӯ, ту як умр бо замин сару кор дорӣ. Чӣ мешавад, ки дар ҳавлиат ду бех ток, ду-се ниҳоли тут, се-чор дарахти зардолу кабуд кунӣ.

– Як халта шакар ҳайф шуд, Оқилбобо, туту зардолу доштану надоштани ман ба шакар чӣ дахл дорад?

Аз беандеша гап заданаш қаҳрам омад.

– Ту, бадбахт, намедонӣ, ки як замонҳо ба тутпазӣ расидан як шартӣ зинда мондан, мавизу ғулинг бошад, хӯроки шоҳона буд. Охир, тутмавизу шиннӣ, кишмишу ғулинг бошанд, шакар чӣ лозим?

Нафаҳмид маро, бадбахт. Ҳамчунон ки ман ҳам ӯро ва бисёр ҳамдеҳагонаро намефаҳмам, танҳой мекашам. Ба ростӣ, ошно, намефаҳмам. Зеҳнат кунд шудааст, мегӯӣ? Не, усто, зеҳнам ҳоло дар ҷояш. Ман фақат «каҷ дору марез»-ҳоро намефаҳмам. Масалан, аз нисф зиёди деҳа аз беобӣ азият мекашад, аммо ҳеҷ кас намехоҳад, ки ҷӯй тоза кунад. Кишти дубора қариб ки аз байн рафт. Пас аз гандумдарав барои як ароба коҳ шӯру ғавғое, ки мехезад. Дилам мешавад, ки пас аз дарав ду-се таноб замин гираму мош корам, лӯпаку ҷуворӣ, харбуза корам... Не, намешавад, шасти пештараам нест, усто. Ҷавонон ҳама ба шаҳр метозанд, ба шаҳрҳои дуру наздик.

Ҷумъаи гузашта ба шаҳр рафта будам. Баъди намоз як сари қадам ба бозор даромадам. Ҳозир бозори шахрамон се-чор ҳисса калону обод шудагӣ. Аммо боз ҷой намерасад. Зану марди деҳотӣ картошкаву сабзиашонро дар раҳравҳо шишта мефурӯшанд. Ба растаи қандалотфурӯшӣ наздик рафта

¹ Биргад – бригадир, саркоргар

намешавад, занбӯри асал зер кардааст. Э, қоил гуфтам-е. Ҳамин занбӯри асал барин ҷонвари заҳматкаш ҳам роҳи осони зиндагиро, ҷойи ширадорро ёфтааст. Ба набераҳо бозича хариданӣ будам, ба яке аз дӯконҳои қатор даромадаму ҳавсалаам пир шуд. Дӯкон пури милтиқу таппонча, автомату танк. Ин дӯкандор ошиқи аслиҳа будааст гуфтаму ба дигараш сар халондам. Тавба кардам, дар ин дӯкон ҳам аҳвол ҳамон. Қисми зиёди бозичаҳои бачагона шамшеру туфангу боз, номхояшонро намедонам, чӣ бало силоҳҳои оташфишонӣ. Боз нархи якхела аз як халта орд ҳам қимат-а. Охир, мо ба набераҳоямон чиро меомӯзонем?!

Хуллас, кайфам парид, усто. Ман-ку саводи казoi надорам, ғайр аз боғу боғбонӣ ба дигар корҳои дунё ақлам намерасад, аммо дар шаҳр аз дусар олимони калон-калон ҳастанд. Бисёр чизро дарк мекунам. Онҳо бояд гӯянд, ки «ҳой бадбахт, бардор ин ашғол-дашғолата, фикри бачаҳоро вайрон накун...»

Хуб лаққида туро ҳам дилтанг кардам, усто. Не, дилгир нашав. Охир, фақат ту мефаҳмӣ, ки мақсади ман чист. Бисёрҳо гумон доранд, ки Оқил банди ношукр асту аз ҳама норозӣ. Ту медонӣ, ки ман ношукр нестам. Ман шабу рӯз шукри зиндагии имрӯзаро мекунам, ки замона тинҷу дастурхони ҳама пури нон аст. Ман боз ҳам обод шудани деҳаамон, боз ҳам меҳнатдӯсттар шудани ҷавононамон, ба инсоф омадани баъзе танпарварони худхӯрро меҳоҳам. Кошки мегӯям дар ҳавлии ҳама чор-панҷ бех дарахт бошад. меҳоҳам, ки ҳама «ман» неву «мо» гӯянд ва бо ҳамин мақсад дасту оринҷ барзада кор кунанд. Боз меҳоҳам, ки ҳама ту барин якқавлу якрӯ бошанд...

Хайр, ошно, суҳбат боқӣ, бароҳат хоб кун. Кори мекардагиам бисёру ғайрати пештара нест. Ба наздикӣ наздат меоям...

Оқил-боғбон дигар ба қабристон, ба аёдати дӯсташ омада натавонист. Пас аз як моҳи бори охир ба қабристон омаданаш бемор шуд. Аҳли деҳа боғбони мӯйсафедро як ҳафта бемордорӣ кард.

Пеш аз намози ҷаноза ду васияти боғбонро эълон карданд. Васияти аввалаш ин буд, ки маблағи пасандози ӯро барои ба маҳаллаи нави деҳа ҷӯйи об овардан харҷ кунанд. Васияти охиринаш ба ӯ дар қабристон аз паҳлуи дӯсташ – усто Носир ҷой диҳанд.

Оқил-боғбони пурдидаву гӯшкашида гумон дошт, ки бо маслиҳату насиҳатҳои ба дили ҳама задааст, ҳамдеҳагон ӯро дӯст намедоранд. Вале гумони ӯ хато буд. Хурду калони деҳа боғбонро дӯст медоштанд.

ТОРИКӢ

Ҳар дида, ки ибрате нагирад кӯр аст...
(Бедил)

Пирамард ба тарафи офтобнишин як нигоҳ карду носи дар кафаш бударо ба таҳи забон партофт. Офтоби тирамоҳи саховатманд рӯ ба ғуруб ниҳода буд. «Пас аз як соат офтоб мешинад, – аз дил гузаронд пирамард, – бигзор шинад. Аздусар қалби маро равшан карда наметавонад. Торикӣ афзал аст аз рӯзи равшан, модоме ки оқибати кор гӯри торик аст. Бигзор шинад офтоб».

Деҳа чандон дур не, пиёда равад яксоата роҳ. Аммо шитоб надошт пирамард. Аз борхалтааш ҷомаи нимдоштеро бароварда рӯйи хараки бетонии истоҳ паҳн карду болои он нишаст. Борхалтаро, ки дар он як шиша шаробу самбӯсаи хунук монда буд, бо эҳтиёт ба замин гузошт. Ба шиша чашмаш афтиду боз димоғи пирамард сӯхт. Тиратар гашт рӯйи гандумгунаш. «Ноинсоф», – зери лаб пичиррос зад. Беҳуда ранҷонд духтарашро. Сари ҷаҳл аз хонаи духтараш қаҳр карданаш ҳам беҳуда...

Офаридгор тору пуди пирамардро аз бадкирдориву дилозорӣ сиришта буд магар, беҳудакориҳои зиёде кард дар давоми умр. Балки тамоми умраш бо беҳудакорӣ гузашт. Ҳабс шуд, тавба накард, радди маърака гашт, ибрате нагирифт. Нишемангоҳи шайтон буд ҳар ду китфи ӯ, роҳи раҳмонӣ начуст. Ва бо ҷаҳли мураккаб мегузашт зиндагиаш. Ҳамсараш ҳам, он зани фурӯтану ботамкин (оҳ, чӣ тамкине дошт ӯ!) қурбони ҷоҳилии ӯ гашт. Модараш низ агарчи як умр аз Худои бокарам ба писари ягонааш инсоф талабид, аз ноинсофиҳои писар ғуссамарг шуд оқибат. Фарзандон чӣ? Беоқибат баромаданд фарзандон ба пиндори ӯ. Ба ҳар ҳол, омада мерафтанд то марги модарашон. Аммо пас аз модар... танҳо ҳамин духтари хурдиаш ҳар сол ду-се бор меояд ба аёдати пирамард. Аз роҳи дур меояд. Гоҳ ду-се рӯз, гоҳе як ҳафта истода, либосу бистари падарро мешӯяд, хонаҳоро аз гарду ғубор тоза мекунад. Дафъаи охир ҳамроҳаш бурд падарро. Гуфт, ки зимистонро бо мо мегузаронед. Наберагонатон ҳам шодӣ мекунанд. Домод хуш пазируфт ӯро. Меҳрубонии наберагон, шодиву хурсандии онҳо ҳадду канор надошт. Дар курта намеғунҷид он рӯзҳо пирамард. Фаромӯш карда буд гӯё хӯйи бади худро, дафтари аъмоли нанговару умри бар абас рафтаре...

Чор моҳ – як моҳи тирамоҳу се моҳи зимистон зистанӣ буд дар хонаи духтараш. Ният дошт, ки бо фаро расидани баҳор меравад ба хона. Ҳамон боғи рӯ ба харобӣ ниҳодаи мактаби деҳаро нигоҳубин мекунад. Пул лозим не, барои савоб хоҳад кард ин корро. Мерасад нафақааш, агар нанӯшад. Қатори ҳамсолон ба масҷид меравад. Шояд бубахшад Худо гуноҳҳояшро, шояд ба саломат бимонад имонаш, аммо...

Аммо сароб буданд ин орзуҳо. Рӯзи чорум феълаш вайрон шуд. Пас аз ба кор рафтани домод духтарашро мачбур кард, ки пул диҳад бар ӯ.

– Дадаҷон, охир...

– Охири моҳ рафта нафақаамро меорам, мегирӣ пулатро.

– Гап дар сари пул не, дадаҷон, охир боз нӯшед ҳаққу ҳамсоҷо, домодатон...

– Ту маро насиҳат мекунӣ? – дод зад ба духтараш. – Туф кардам ба насиҳатат, туф кардам ба хонаву дарат... – ва дигар зориву таваллои духтарашро гӯш накард ӯ. Ҷомаашро ба борхалта андохту ба роҳ баромад.

Дар истгоҳ набераи калонӣ расид аз қафояш, дар даст як қабза пул.

– Бобочон, ман пул овардам, гардед, – зорӣ мекард ӯ бо чашмони ашкбор.

Пулро гирифт пирамард, аммо қафо нагашт. Ашки чашмони духтару наберагон асар накард ба ӯ. Чун ашки модару ҳамсараш, чун ашки дигар фарзандон беасар монд...

Офтоб кайҳо аз хонаи мағрибии худ ҷой гирифта буд. Вақти говгум ҳам гузашту торикии ҳақиқӣ фаро расид.

«Ноинсоф, – ин дафъа баландтар баромад овози пирамард, – чӣ мешуд ба раъям менигашт, то баҳор меистодам...».

Ӯ аз ҷо хеста ҷомаро пӯшиду борхалтаро ба даст гирифт ва ба роҳ баромад. Акнун шитоб дошт ӯ. Мешитобид сӯйи деҳа, сӯйи хонаи торики бекас. Сӯйи торики...

ЮНУСИ ИМОМНАЗАР

(1964)

Юнуси Имомназар (Нурназаров) якуми декабри соли 1964 дар деҳаи Эчи шаҳристони Нурато, ки он вақт мутааллиқ ба вилояти Самарқанд буд (дар айни ҳол Навоӣ), дар оилаи зиёӣ зода шудааст. Ӯ таҳсили ибтидоӣ ва миёнаро аз соли 1972 то соли 1982 дар мактаби миёнаи рақами 43-и зодгоҳ фаро мегирад. Пас аз хатми мактаб ба шӯбаи форсии бахши Забонҳои шарқи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон дохил мешавад. Дар соли дуҷуми донишҷӯӣ ба сафи Нерӯҳои мусаллаҳи Иттифоқи Шӯравии собиқ даъват ва хидмати сарбозиро то соли 1986 дар Олмони шарқӣ, дар воҳиди низомии ҳавонавардӣ адо мекунад. Сипас таҳсили донишгоҳиро идома медиҳад ва соли 1989 бо ихтисоси филолог – муаллими забону адабиёти тоҷик ва забони форсӣ соҳиби диплом мешавад.

Фаъолияти кории Юнуси Имомназар аз соли 1989 оғоз меёбад. Ӯ як сол дар мактаби миёнаи деҳаи Қандақ, ки марбут ба шӯбаи маорифи шаҳри Роғун (Тоҷикистон) аст, аз фанҳои забону адабиёти тоҷик ва забони форсӣ дарс медиҳад. Ҳамин фаъолият аз соли 1990 то соли 1996 дар мактаби миёнаи зодгоҳаш идома меёбад.

Моҳи апрели соли 1996 бо даъвати раёсати шӯбаи тоҷикии Кумитаи давлатии радио ва телевизиони Ўзбекистон ба Тошкандшаҳр меояд ва то соли 2000 дар шӯбаи тоҷикӣ ҳамчун муҳаррири калон ва ҳамзамон дар бахши форсии барномаҳои берунмарзии муассисаи ёдшуда ба унвони муҳаррир ва мутарҷим ифои вазифа мекунад.

Вақте ки ширкати байналмилалӣ «Шимбор»-и Ҷумҳурии Ислонд Эрон фаъолияти густурдаи худро дар бахши эҳдосу навсозии шабакаҳои обрасонии Ўзбекистон оғоз менамояд, Юнуси Имомназар моҳи апрели соли 2000 ба унвони мутарҷим ва коргузори идорӣ ба он ҷалб мегардад. Ӯ то ба ҳол дар ин ширкат, ки аллакай чандин воҳиди истгоҳи обкашӣ, маҳзани манбаҳои заминӣ ва ҳавоии об, хлорзанӣ, таҳнишиниҳо ва созаҳои обгир, тасфияхонаҳои обу фозилоб, хатҳои лӯла ва дигар қору шабакаҳои системи обрасониро дар шаҳристони ҷумҳурии Қароқалпоқистон ва вилоятҳои Хоразм, Сурхондарё, Қизилқӯрғон, Бухоро анҷом додааст, фаъолият дорад.

Юнуси Имомназар ҳанӯз дар овони кӯдакӣ ба шеър гуфтани мақола ва ҳикоянависӣ шавқу майл дошт. Ин анғезаи фикрии ӯ дар солҳои омӯзгорӣ, ба хусус, ҳангоми фаъолияти рӯзноманигорӣ дар Тошканд ба авҷ мерасад. Навиштаҳои худро аксаран дар рӯзномаҳои ҷумҳурии «Овози тоҷик», «Фарҳанги Осӣи Марказӣ», рӯзномаҳои «Овози Самарқанд», «Омӯзгор»,

«Чавонони Тоҷикистон» ва саҳифаи тоҷикии «Рангинкамон»-и рӯзномаи ноҳиявии «Илғор чорводор» (ҳоло «Нурнома») ба дасти чоп мерасонад ва ин ҳамкорӣ бо рӯзномаҳои фавқуззикр ва ҳамчунин ба таври васеъ бо ҳафтаномаи «Ховар» то кунун идома дорад.

Юнуси Имомназар бори аввал соли 2008 ёддоштҳои худро аз сафари анҷомдодааш ба шаҳрҳои Шерозу Исфаҳон ва Техрони Эрон ба шакли китоб бо номи «Аз гулгашти Мусалло то Нақши Чаҳон» аз тариқи нашриёти давлатии «Ўзбекистон» дастраси хонандагон гардонид. Соли 2010 китоби дувуми ӯ бо номи «Аз санг сахт, аз гул нозук» тавассути нашриёти «Ўзбекистон» дар матбааи «Extremum press» чоп шуд. Ин нахустин китоби адиб аст, ки ба таври интихобӣ осори дар солҳои мухталиф эҷодкардаи ӯро, ки иборат аз дostonҳои кӯтоҳ, қиссаҳо, мақолаҳои публицистӣ, таҳлилий ва фарҳангӣ аст, фаро мегирад. Китоби навбатии мавсуф соли 2014 бо номи «Ҷоми саргардон» аз сӯйи нашриёти «Tamaddun» дар матбааи «Тӯрон» ба чоп мерасад, ки аз қиссаҳои «Гурез аз худ», «Равзанаи умед» ва дуvozдаҳ дostonи кӯтоҳ (ҳикоя) иборат мебошад. Сипас, соли 2016 китоби навбатии адиб бо номи «Деҳаи зарҳез» аз тариқи нашриёти «Муҳаррир» дар муассисаи таъбу нашри «Turon zamin ziyo» чоп мешавад, ки нигоштаҳои пажӯҳиши муаллифро роҷеъ ба таърих, ғӯйиши мардумӣ, эҷодиёти шифоҳии халқ ва аҳли суҳану адаби деҳаи бostonии Эҷ (ноҳияи Нуратои вилояти Навоӣ) фаро мегирад.

Ҷойи зикр аст, ки чанд намуна аз ҳикояҳои Юнуси Имомназар дар китобҳои дастҷамъӣ низ гирд омадаанд. Чунончи, дар китобҳои «Се барги сабз» (Тошканд: «Noshirlik yog'dusi», 2019) ва «Суғдиёна» (Нидерланд: «Ақли Сурх», 2020), ки шомили дostonҳои кӯтоҳу баланди нависандагони форсизабони Ўзбекистон мебошанд.

Юнуси Имомназар ҳамчунин ба таври густурда ба тарҷумаи осори нависандагони маъруфи ўзбек камари ҳиммат бастааст. Нахустин китоби ӯ бо номи «Хирмани суҳан» (Тошканд: «Noshirlik yog'dusi», 2019) аллақай ба чоп расидааст, ки аз шарҳи ҳоли мухтасар ва намунаҳои осори понздаҳ нафар нависандаи шинохтаи ўзбек иборат аст.

Қобили зикр аст, ки дар моҳҳои аввали соли равон (2021) нахустин романи адиб Юнуси Имомназар бо номи «Сабзу сурх» аз тариқи нашриёти «Tamaddun» ба чоп расид. Ин асар муҳтавои фароҳ дошта, мавзӯи он асосан воқеаҳои замони гузариш аз сохти аморатдориро ба давраи нави шӯроӣҳо фаро мегирад ва молмоли рӯйдоду тасвирҳои иҷтимоӣ, миллӣ ва фарҳангӣ аст. Муҳаррири китоби мазкур доктори фалсафа доир ба илмҳои филология Олим Давлатов мебошад.

Таҳаллуסי адабии адиб – Юнуси Имомназар. Дар хусуси китобҳои ӯ аз тариқи рӯзномаҳои «Овози тоҷик» ва «Ховар» мақолаҳои таҳлилию интиқодӣ, чунончи, аз тарафи профессор Ҷумъа Ҳамроҳ, шоирон Абдулло Субҳон ва Паймон, доктори илмҳои филологӣ, профессор Абдучамол Ҳасанзода, устоди Донишгоҳи давлатии Хучанд Зоҳид Қӯрғонов, нависанда ва шоир Муҳаммад

Шодӣ, омӯзгор Нурулло Солех, нависанда Шариф Халил ба таваччуҳи хонандагон ироа шудаанд. Юнуси Имомназар узви Иттиҳоди нависандагони Ўзбекистон аст (2020).

Адиб бо ҳамсараш Истадхон Ҳакимзода чор фарзанд – ду писар ва ду духтарро тарбият дода ба камол расондаанд. Роёномаи Юнуси Имомназар дар интернет: «Yunus-Imomnazar@mail.ru» ва торнамои интернетии ӯ: «Yunus.okis.ru» аст. Дар сомонаи «Фейсбук» саҳифаи хос дорад ва ба гурӯҳи фарҳангию маърифатии «Эҷи зарҳез» мудирият мекунад.¹

ҲИКОЯҲО

РАФИҚИ МУНОФИҚ

– Духтарам, кай аз шаҳр омадӣ?

– Дина.

– Барои чӣ рӯята бо рӯмол бастай?

Ҳусния, гӯё ки сухани падарро нашунид, дам назада аз даҳлези ошхона гушти пушаки² модарашро бароварда дар канори айвон гузошт. Худро саҳт машғули кор вонамуд карда, барои овардани тағораи ҷурғот ба пас гашт. Ҳангоми дар гушти рехтани ҷурғот пай бурд, ки падар воиши токро якка мекунаду ҳанӯз аз зери чашм мунтазирӣ ҷавоби ӯст. Бо овози кам гуфт:

– Аз дарди дандон азият мекашам, бехаш бод кардааст.

Некрӯз дурӯғ бастанӣ духтарашро донист. Чун дид, Ҳусния бо сохтани ҷурғот худро андармон карда аз гап мегурезад, ӯро хичолат додан нахост. Машғули кори худ шуд, ҳар шодаки наваҳои токро, ки ба назараш барзиёд менамуд, қайчӣ зада, дар канори дарвозаи хавлӣ ғарам кардан гирифт. Хомтоққунон перомуни духтар ба андеша рафт, як сухани ҳамсараш Нозияро ба ёд овард: «Додош, мо Ҳуснияро ба ҳоли худ партофтаем, – андухомез мегуфт вай, – аз рӯйи шундам, мудом зери мушту лагад будааст». Ба дилаш ғулғула уфтод. Корро то поён нарасонида даст шуст ва ба хона даромад. Ба рӯйи кӯрпача нишаста, чойи дамкардаи Нозияро чойгардон кард. Ҳамсарро хомӯш дид, пай бурд, ки зери коса нимкосае ҳаст.

– Чӣ гап, малул менамӯй?

Зан озурдахотир ба сухан пардохт:

– Ин домодатон ҳеч одам нашуд! Шумо ҳар қадр ба ӯ расед, вай бештар чоҳил мешавад.

Некрӯз ошуфт. Ошӯбомез гуфт:

– Рӯмол бастанӣ Ҳуснияро дидаму фаҳмидам. Баҳонааш чӣ будааст ин дафъа?

¹ Барои ошноии бештар ба шарҳи ҳоли адиб мурочиат шавад ба торнамои <https://yunusi-imomnazar.com/>

² Пушак – гуштичӯб

– Пиёдаравӣ ба чонаш задааст, аз дурии роҳи корашон, – бо зарда ба суханаш идома дод Нозия. – Аз духтарамон хоста, ки мо қарз диҳему вай мошин харад. Медонед, Ҳусния аслан намехоҳад ба шавҳараш ёрӣ расонем. Вале, «агар пул овардан нахоҳӣ, ту ҳам дафъ шав» гӯён, задаю кӯфта шабошаб аз хона берун рондааст.

– Эҳ номард, зани дучона-я?!

– Оре, бар замми ин ду бачаша ҳам буроварда хай кардааст. Вақте ки одам мазахӯрак шуд, аз вай боз чира интизор мешавед?

Беихтиёр дастҳои Некрӯз мушт шуданд, дандон ба ҳам фушурд. Нозия ёзида чойникро гирифтун дар пиёла чой рехт ва ба шавҳар дароз карда афзуд:

– Ба асабонӣ шудан намеарзад, додош, чой хӯред.

– Рост мегӯӣ, ин одам намешавад, ба назарам.

Зан гуфт:

– Пагоҳ Ҳусния ва писаронаша бо худам мебарам, бо домоди зӯр гап мезанам. Бубинем, нияташ чӣ аст...

Он шаб Некрӯз мижа таҳ накард. То субҳ аз як паҳлу ба паҳлуи дигар гашта, фақат перомуни духтар андеша ронд. «Охир, мард шуда навод ба рӯи зан мушт фурури? Зиндагиата кунад, ба гарму хунукат расад, фарзандонат бошанд... боз чӣ мехоҳӣ? Яъне, то ин ҳад чоҳилу бефаҳмӣ, ки дарк намекуни маъюбу маслуқ шудани занат ба зиёни худи туст?» Ба маҳзи даромадани субҳ хаёлотӣ мубҳамро як сӯ ғундошта, бо охири фикре, ки ба сараш зада буд, аз ҷо хест. Ба берун баромада таҳорат гирифт. Дасту рӯ поккунон ба Нозия, ки аз сахархезии ӯ ноором шуда ба ҳавлӣ мебаромад, гуфт:

– Гӯ, Ҳусния бӯғчааша бандад, набераҳо ҳам омода шаванд. Ту не, ман мебарам!

– Яку якбора ба ин қарор омадед, чӣ хабар?

– Меравам, бо чаноби шаҳ мардвор суҳбат мекунам. Боз як шанси дигар медиҳам, агар ба қадромон расид чӣ хуб, агар не, гила аз худаш. Бастаи пулата ҳам барор.

– Пул? Чиҳо мегӯед, арӯсии Маҳрия чӣ мешавад? Баҳои сад гӯсфанд-а?!

– Худо пошшост, то соли дигар боз чамъ мекунем.

– Хубтар фикр кунед, додош, меҳнати сесолара ба бод надихед.

Некрӯз ба назди ҳамсараш омад. Даст ба рӯи шонаҳои ӯ гузошта бо меҳр пахш кард ва бо садои нарм гуфт:

– Мо ки барои ҳамин фарзандон зиндаем, дилтанг нашав. Аввал зиндагии якеаш роҳ афтад, баъд меравем аз пайи дигараш. Ин охири химматам бошад, Худо хоҳад, ислоҳ мешавад...

Вақте ки Некрӯз бо духтару набераҳо ба шаҳ расид, офтоб рост дар болои сар қарор дошт. Ҳаво гарм, сарборӣ, дуду ғуборолуд буд. Дарҳол хис мешуд, ки касрати мошину корхонаҳо назофату покии табиатро костааст. Ба хусус, одамони аз шаҳраку деҳаҳои хушбоду ҳаво баромада ин чавви дудаолудро тез пай мебуданд. Некрӯз худрави таксиро дар назди бозори мошинҳо ниғаҳ дошта ба Ҳусния рӯ овард:

– Духтарам, ту бо бачаҳо ба хонаат рав. Ман ба домод телефон карда мегӯям, ки ба бозор биёяд.

– Додочон, аз ин раъятон гардед, чӣ лозим?

– Корат набошад, ҳамааш хуб мешавад.

– Кошки ин нағзиҳора мефаҳмид...

– Дар боло Худо ҳам ҳаст. Агар коре кунам барои фарзанду набераҳоям мекунам, – Некрӯз аз мошин пиёда шуда бо таъкид афзуд: – Вақта талаф надихем, ту раву аз пайи зиндагиат шав. Худо хоҳад, торикӣ надаромада коромона ба сомон мерасонем.

Бо ин ки рӯзи якшанбе буд, даробарои одамон дар мошинбозор тунук ба назар мерасид. «Гавчуми бозор то нисфирӯз аст, – аз дил гузаронд Некрӯз дар роҳравҳои миёни растаҳо қадамзанон, – шояд талабгорон хости дилашона ёфта аз пайи хаттучак ба қабули нотариус рафта бошанд. Ҳеч гап не, ханӯз вақт ҳаст, то бегоҳ пайдо мекунам». Ӯ синчакорона мошинҳои ба фурӯш гузоштаро аз хатти нигоҳ гузаронида, ниҳоят ба назди як дастгоҳ «Спарк»-и ширранг омада истод. Худрав ба назараш хеле гарм тофт, гӯё қаблан онро дар ҷое дида буд. Капотҳои мошин боз меистод, гардонаи¹ онро бо тамоми аҷзояш чунон тоза шустанд, ки чило меод. Ба рӯйи як барг коғази ба даҳонаи бози капот наворчаспшуда соли сохта шудани худрави саворӣ ва шумораи телефоне ба чашм мехӯрд. Некрӯз гӯшии ҳамроҳашро аз киса бароварда рақами рӯйи коғазро чид. Садои фосиладори гӯшӣ қатъ нашуда, аз паси сараш овозе омад:

– Бародар, шумо занг мезанед?

Некрӯз тоб хӯрда ба қафо рӯ гардонд. Ба пас гашту бо дидани чехраи ошно беихтиёр хурсанд шуд. Дар муқобилаш марди болобаланди сиёҳгуна, ки аз сокинони деҳаи ҳамсояшон буд, лабҳанд зада меистод. Ба сар қулоҳи сабуки баҳорӣ дошт, домани перохани сапеди остинкӯтаҳаш аз болои шими тирафом қариб то зону мефуромад. Некрӯз бо ҳаяҷон гуфт:

– Парвиз, ин худатӣ?!

Ҳар ду бо ҳам бағал кушода вохӯрӣ карданд. Пас аз дуруду ҳолпурсии кӯтоҳ Некрӯз ба сари мақсад гузашт.

– Ба бачаҳо як саворӣ хариданӣ будам, – гуфт ӯ, – растаҳора ду бор давр задам, лекин ҳеч мошине ба дилам нанишаст. Ин ҷо расидаму «Спарк»-и ту ба назарам гарм тофт.

Парвиз бо завқ изҳор намуд:

– Бифармо, ин мошини худат аст! Медонӣ, ду сол пеш харида будам, инак маҷбур шудам ба бозор барорам, – ӯ каме тааммул кард, вале нигоҳҳои суоломези Некрӯзро, ки зудтар идомаи суханашро шунидан мехост, пай бурда афзуд: – Пардохтани пули донишгоҳи писарам мушқил шуд, дигар ҷойи даромад надорам. Ду соли аввал аз молҳоям фурӯхтаам, акнун мошина пул накунам намешавад.

– Қарордодӣ мехонад?

– Оре.

¹ Гардона – муҳаррик, мотор

- Дар кадом ришта?
- Пешаи интихобкардааш нағз, Худо хоҳад, ҳуқуқдон мешавад.
- Гап нест! Фардо кор кунад бармегардонад. Бачаҳои имрӯз диплом гиранд шуд, тез роҳ меёбанд, зарангу доноянд ҳамаашон.
- Ман ҳам бо ҳамин умед ҳар чӣ дорам харч мекунам, дунё ба умед!
- Телефони ҳамроҳи Некрӯз занг хӯрд. Вақте ки гӯширо бардошт, аз он сӯйи хат садои домодашро шунид:
- Амакҷон, ин хабари хуша аз духтаратон шунидаму сарам ба осмон расид, раҳмат! – мегуфт ӯ бо ҳаяҷон. – Худам рафта наметавонам, бо ҳамкоронам шинак дорам, лекин додарам Хумсара фиристодам. Бемалол ба номи вай харидан гиред, бе он ҳам ҳамеша бо ман аст, бароям ваколоти рондан медихад.
- Телефон қатъ шуд. Некрӯз гӯшии ҳамроҳашро, ки кӯтоҳ-кӯтоҳ садо медод, дар даст дошта, бо нигоҳи ҳайратзада ба Парвиз чашм дӯхта монд. Ҳамин дам дар сари роҳрави растае, ки онҳо меистоданд, танутӯши лоғари Хумсар намудор шуд.
- Чаро ранги рӯят канд, дӯстам, бо кӣ суҳбат кардӣ? – пурсид Парвиз малул мондани ӯро пай бурда.
- Домод додараша фиристодааст, ана меояд, – ба самти даромадгоҳ ишора карда гуфт Некрӯз, – ту чӣ мегӯӣ, мошина ба номи ӯ гузаронам?
- Парвиз дарҳол ба асли қазия воқиф шуд. Ба пушт сар гардонда, омада истодани чавони ношиносро зери чашм хонда, андешаманд баён кард:
- Агар ба домодат бовар дорӣ, дудила нашав. Боз худат медонӣ. Намешавад ба исми духтарат номнавис кунем?
- Вайро ҳам ташвиш надихам гуфтам... Э, ҳар чӣ бодо бод, биё, беҳтар ин ки ба корамон бирасем!

Охирин айёми офтобии тамуз¹ аз замини замон доман чамъ карда, ба ҳавою бодҳои сарди поизӣ бағал мекушоданд. Аз он рӯзе, ки падари Ҳусния ба шавҳараш худрави саворӣ харида, ду-се насихат гуфта рафт, се моҳ мегузашт. Тайи ин муддат худро каме осуда ҳис кард, шавҳари дам дар дарун, ки аз чехраи гирифтаи ӯ ботинашро хондан амри муҳол буд, чизе намегуфт. Ҳатто як бор ба хоҳири калтак заданҳояш изҳори пушаймонӣ накард-е, шаҳбоз!

Дар ин миён фарзанди сеюм ба дунё омад. Ҳусния хеле умед дошт бо дидани тифли навзод шавҳар шир мефурорад. Аммо кучо?! Ҳамон се-чаҳор рӯзи дар бемористон будан донист, ки об дар ҳован кӯфтааст. Шавҳари худбин ҳадди ақал як бор ба остонаи зоишгоҳ қадам нагузошт, шодӣёна доданро ба худ муносиб надид. Хумсари даҳонбоз, ки аз фарти мошинсаворӣ

¹ Тамуз – фасли гармо, тобистон

наметавонист башараи инчаширо чамъ кунад, ўро бо духтараш ба хона овард. Дарвоқеъ, худрави саворӣ пурра дар ихтиёри додаршӯ буд, ба гӯшаи хаёл намеовард, ки бояд ба бародар ваколоти ронандагӣ диҳад...

Азбаски шавҳараш аз субҳ то шом бо баҳонаи кор дар берунҳо мегашт, Хумсар ҳамеша дар гирду бари ӯ тор метанид. Гӯё ба шаҳр аз пайи кор омада буд, вале шаш моҳ мегузашту аз кор дараке не. Мошин харидани падар ба ӯ айни муддао гардид, барои кайфу сафоҳои беохир дастёри беминнат дар ихтиёр дошт. Он чиз ба Хусния алам мекард, ки ҳатто ба бензини худрав пулро аз чайби бародар мегирифт.

Ғайри интизор, шавҳар одати ночӯре пайдо кард. Ду-се рӯз дар миён шабҳо ба хона наомада, дар кучоҳое то субҳ мемонд. Аҳёнан сару думаш дар манзил намудор мешуд, он ҳам бо қавокҳои уфтода ва то ҳадде пакар¹. На фақат дасту рӯ, балки химаҳои² чашмашро низ нашуста ба ҷойи хоб медаромад ва худро ба кӯрпа печонда то нисфу нимаҳои рӯз кусури камхобиро мешикаст. Чӣ вақте бедор мешуду дубора ғайб мезад, ки ҳатто Хусния пай намебурд. На бо зан коре дошт, на бо бачаҳо.

Ин рафтори бародар ба Хумсар расани озодиро дарозтар дод. Ҳар гоҳ дилаш мехост аз зану бачаҳои бародар кор мекашид, баъзан ба сарашон дод мезад, тааддӣ³ мекард. Хусния намедонист бо ӯ чӣ гуна канор ояд, аз тарси ғазабу муштзӯрии шавҳар дар изои бадгӯйиву зӯриҳояш лом-мим намегуфт. Хумсар бошад, бо вучуди ин тааддихо чунон хурсанд мегашт, ки фикр мекунӣ, банги девона хӯрдааст. Аҳёнан бо даҳону симои паҳн ворида хона шуда, аз дасту руху тани бачаҳо пучида-пучида онҳоро ба рақс меандоخت ва гоҳе худааш низ бо оҳангҳои дурушти зерилабӣ даст меафшонд. Ҳар замон «шӯхӣ»-ҳояш аз доира мегузашту даст ба китфу бозувони зани бародар мебурд, худро хеле шӯху ҳазлқаш вонамуд карда, ўро низ ба бозӣ дароварданӣ мешуд.

... Саҳрои бекарон сип-сиёҳ торик аст. Хусния пеш-пеши худ танҳо пайроҳаеро мебинад, ки аз кучое равшан мешаваду охираш нопадост. Бо тамоми ҷон ба поҳояш фишор овард, саъй кард аз ҷаҳаннами торикӣ раҳой ёбад, тез-тез қадам зад. Дар ҳоле ки аз ҳавлу саросемагӣ нафасаш мегирифт, пай бурд, ки деве аз қафои ӯ меояд. Аз тарс ба пушт нигоҳ накард, бо шитоби бештар роҳ гашт. Тори равшаниро зери чашм хонда то хеле ҷо рафт, вале дар вучудааш қувват намонд, поҳояш суст шуданд. Ҳамин дам панҷаи кулуфти дев аз паси гиребонаш дошт. «Оҷаҷон!!!» – аз таҳи дил дод зад Хусния...

Зан парида аз ҷо хест. Ҳанӯз ба худ наомада ва хоби дидаашро аз мағз нашуста буд, ки дар фазои ниматорики хона суроби хираи чизе ғўлмонанд ба назараш намуд. Тарсиду дубора аз по даррафт. Марди «ғўл» дар паҳлуаш нишаст. Наздиктар лағжида аз банди дасти ӯ гирифт ва бо овози кам гуфт:

¹ **Пакар** – беҳол, суст, бемадор

² **Хима** – тарашшуҳот (моеъи таровида)-и зардранг дар гӯшаҳои чашм

³ **Тааддӣ** – маҷ. зулм, дароздастӣ

– Натарс, янга, манам, – Хумсар дасти росташро аз зери гардани зан гузаронд ва бардошта ўро ба бағал кашид, – ҳеч ҷойи воҳима нест, худатро ба даст гир.

Мисли ин ки ба хоби амиқ рафта, зан ба ҳеч чиз аксуламал нишон надод. Хумсар аз ҳол рафтани янгаро пай бурд, дар зери гўшпонааш «Ҳусния!» гўён садо баланд кард ва ҷуссаи ўро дар бағал чанд бор такон дод. Як лаҳза ором гирифт, бо андешае гўшашро ба сари дили зан гузошт. Дук-дук зарбони¹ қалби ўро ҳис кард. Ҳамзамон чунон роиҳаи хуш ба машомаш зад, ки беихтиёр нафаси амиқ кашада, гунаи худро ба рўи синаи зан часпонида истод. Дасту тани Ҳусния чунбид. Ногоҳ ларзиду сулфа кард. Хумсар ўро сахттар дар бағал кашид, чун аз накҳату тафти занона маст шуда буд, лабу лунчи бадбўии худро ба лабони беҳиси янга наздик бурд. Ҳамин лаҳза ришҳои расидаи ҷавони фосиқ муштипари беҳолро ба худ овард. Зан чашм кушоду дар фазои гургумеши хона, ки аз ҳавои маҳтобии берун ҳосил мешуд, худро фишурда дар зери дастони чун чўби қоқ хушк ва часпида ба фуки бадбўии хукона дид. Хотираҳо дар ҳушу зеҳнаш зинда шуданд, аз сиёҳчоли тасаввурӣ раҳой ёфт ва бо ҷаҳд дасту по зада ҷуссаи хабиси таҷовузкорро аз болои худ ба канор тела дод.

– Мурдор, чиҳо мекуни?! – бо хашм садо баланд кард Ҳусния. – Ба кӣ даст меёзонӣ, номард?!

Ҷавон ба худ омад. Баробари хестани янга сари по баланд шуда бо садои кам, вале гиро гуфт:

– Дод назан, бачаҳо бедор мешаванд...

– Бериёи касиф, буро аз хона!

Хумсар кам наомад:

– Хафа шав, аз ин кулба ту меравӣ, на ман. Бародарам кайҳост ки ба пушти ту лагад задааст. Нафасата кашу ба гапам даро.

Ҳусния ба шигифт омад. Намедонист ба ин лаини пуррӯ чӣ гўяд. Сарбандашро аз болои болиш гирифта ба сар баст. Нимчаи ба рўи курсӣ кашада мондашро аз рўи курта пўшид. Ҳамин ки хост ба сўи дар қадам ниҳад, Хумсар муҳкам аз бозуяш дошт ва ба сабӣи раҳой ҷустани ў тавачҷуҳ накарда гуфт:

– Аз баҳри бародарам баро, бо ман бош. Ў зани дигар дорад.

Чашмони Ҳусния мисли пиёла боз шуданд. Хост аз таҳи дил дод зада дашном диҳад, вале ба рўи бистари хоб сари ҷо чунбидани бачаҳояшро диду худро ниғаҳ дошт. Фарёд назад, аммо бо тамоми неру аз синаи додаршӯ ба пушт тела дода, ҳавломез аз дар ба даҳлез баромад. Чун ҳис кард Хумсар аз қафо меояд, ба рост печида ба ошхона гузашт. Ҳанўз даст ба кашуи чанголу кордҷаҳо набурда, дубора дар чанголи ҷавони мадхуш монд. Хумсар як қабза мўяшро ғичим карда ба пас кашид, ҷуссаи сабукашро давр занонда пуштнокӣ ба девор танба кард. Ба маҳзи рӯ ба рӯ қарор гирифтанд, марди сархуш ўро ба

¹ Зарабон – тапиш(-и дил)

оғуш гирифт ва бо чашмони нимапӯш хирросзанон чонаи бадбӯйи худро ба ғабғабу буногӯшаш молида, мисли хари маст ба нашъа кашидан даромад. Ҳусния ҳарчанд дасту по мезад, сарашро тез-тез ба ду самт гардонида аз комҷӯйии ночинс раҳой ёфтани мешуд, бефоида буд. Ҳамин дам як гӯшаи нигоҳ ба рӯйи мизи зарфҳо уфтод ва дасташ ба як чойники чойхӯрӣ. Барқосо хаёле аз зеҳн гузаронд ва чойникро бардошта саҳт ба гичгоҳи ҷонвари ҳашарӣ фурувард. Чойник шикасту реза-реза шуда ба каф рехт. Дастаки он дар дасти Ҳусния монд. Зан бо нӯки тези дастак дубора ба зери гӯшпонаи мулух¹ зад...

Ҳар талае ҳалқаи нозук ва ҳар сиёҳчоле сӯроҳии наҷот дорад. Дар бунбаст ноумед шудан нашоёд, зеро то ҷон дар рамақ аст, умед ба рӯзи сапед мемонад. Ҳусния дар доми гирифтӣ охирин илоҷашро ба кор бурд. Ҳамин ки аз зарби ӯ каллаи хуншори Хумсар калавида, ҷуссааш аз по даррафт, охи сабук кашид, сарутани худро афшонда ба хонаи бачаҳо гузашт. Ҳар се беҳабар аз корҳои олам орому беғам хоб мерафтанд. «Ҳоло бихобед, азизонам, рӯз шавад... », аз дил гузаронд ӯ ва ба пас гашт. Бо ин ки равшании субҳи содиқ ба дохили хона мезад, боз ҷароғи даҳлезро равшан кард. Дар кунчи роҳрав даричаи мадонро кушода, ашё ва лавозими дохили онро тагурӯ намуд. Он ҷӣ мехост дарёфт, ресмони абрешимини аз ангушти калон дуруштарро, ки замоне худаш таҳ карда гузошта буд, аз зери чизучора кашид ба рӯ гирифт. Ба ошхона гузашт. Додаршӯйи палид аз хуш рафта, беовоз дароз мекашид. Гичу беҳуш шудани ӯ як сари мӯ Ҳусниро нороҳат намекард, аммо аз хунравии бисёр нигарон шуд. Ҳарчанд аз ғояти нафрат ба рӯйи касифаш туф андохта, онро бештар мачола кардан² мехост, боз ҳам ҳисси тараҳҳум пирӯз омад. Ресмонро ба замин монда, нахуст бо як порча докаи нам чойи кафидаро пок кард. Дар зери дасташ Хумсар такон хӯрд, абрӯ боло-поин кашид, аз димоғ «инг-инг» садое ба мисли овози сағбача баровард. Ӯ бо як порча докаи хушки дигар аз рӯйи захм баста, бо зарда гуфт:

– Мур, аз ин рӯзат бадтар шав!

Сипас ресмонро боз карда, як сарашро бо зӯр аз таҳи бағали Хумсар гузаронд. Онро ҳалқавор гиреҳ зад ва аз идомаи банд дошта ба самти айвон кашид. Агарчи саҳт буд, аз уҳдаи кор баромад, ҷуссаи лоғар, вале вазнинро каш-кашон то назди лӯлаҳои филизии гармкунӣ деворӣ оварда нишонд. Ресмонро як бор дар атрофи шонаҳои гармкун печонида, дубора ҳар як дасти Хумсарро зич карда ба лӯлаҳои идомаи гармкун баст. Ҷавон дигар наметавонист такон хӯрад. Сари мӯйчингилаи ӯ ба поён овезон меистод, аз чакакаш шиёрҳои хун то гардан шорида, нақше рангин ба ҷо мегузоштанд.

Ҳусния оғушта дар гирдоби қаҳр, бо ҳоле, ки гӯё теги ғаму ноумедӣ чигарашро мешикофт, ба назди бачаҳо гузашт ва чун халтаи коҳ ҷуссаи бедармонашро ба рӯйи бистар ҳаво дод.

¹ Мулух – хӯса

² Мачола кардан – дастмолаю мачақ кардан

Пинак бурд ё не, Хусния бо садоҳои берабти гумс-гумс бедор шуд. Рӯз фаро расида буд. Нозанинаш сари хурдаки худро дар миёни синаҳои ӯ часпонида бо ноз, гӯё лабони нозуки барги пиёзиаш ба табассум моил буданд, хоб мерафт. Надонист, ки чӣ вақте духтарро ба бағал гирифта макондааст. Оҳиста кӯдакро ба рӯйи болину кӯрпачаи худаш хобонид.

Ба маҳзи дари хонаро кушода ба даҳлез баромадан, овози хирросии Хумсар аз самти айвон омад:

– Чаро дасту поямро бастӣ, нокас! Биё, боз кун, биё!!

Хусния боз ҳам дар дил «мур, аз ин бадтар шав!» гӯён бепарво ба ҳаммом даромад. Дасту рӯ шуста, мӯйҳояшро ба тартиб даровард, гӯшаҳои сарбандашро дар зери гулу гиреҳ зад, як лаҳза ба оина нигоҳ карда истод. Қарнияти чашмонаш бо хат-хатиҳои қирмизранг, пӯсти пешониаш бо каме ожанг ба поин кашида, ранги рухсораш паридаю бенур менамуданд. «Худоро шукр, ба нияташ нарасид, – ба акси худ нигоҳ карда аз хаёл гузаронд ӯ, – хост тани покамро олуда кунад, номард...»

Ҳамин дам садои тақ-тақи дар баланд шуд. Хусния, ки бо умедвориҳои шадид мунтазири шавҳар меистод ва дар тули умри ҳамсарӣ боре ҳам ин гуна иштиёкро ҳис накарда буд, бо шитоб ба даҳлез баромаду беист занчири дарро боз кард. Дилаш мехост баробари дидани марди хона худро ба оғӯши ӯ партояд, дар бағалаш ҷо шуда ҳама тарсу ваҳму ларзаҳои танашро фаромӯш кунад. Дигар сабр аз даст рафта буд, бадтинатӣ ва қилиқҳои ноҷӯри додаршӯ ӯро билкул ба танг оварда, охири чора – аз хона рондани Хумсарро аз лавҳи хотир мегузаронд. Аммо...

Хусния дари даромадро боз карду ҳавсалааш пир шуд. Бо дидани симои махмуру гирифта, лабу даҳони кафолуду чашмони аз ғояти карахтию мастӣ базӯр боз ва сарутани овезони дар хоку гил андуда хунаш ба сар давид. Ҷойи ин ки дарди дил гӯяд, бо ошuftагӣ исён бардошт:

– Садқаи одам шавӣ! Масту аласт аз кадом гӯр меойӣ?! Ту ҳам хонаи киро месӯзӣ, нобакор?!

Аз лабҳои качукулаи мард базӯр шунида шуд:

– Нафа... са... та каш-ш...

– Ту дар берун, додари касифат дар хона, ба ғайр аз рафтори качу чиркин кори дигарро намедонед! Ба шумоён фақат муфтхӯрӣ бошад, нӯшу ишрат бошад... – Дар ҳоле ки ҳама умедаш ба бод рафта буд, Хусния бо хашм дарро баста, ба қафо гаштанӣ шуд, ки домани куртааш дар миёни чанголи шавҳар дармонд. Мард мисли сағи ба чанг омода дандонҳои нимазарди саҳт газидаи худро аз байни лабҳои ба ду самт кашида нишон дода, чашмонашро калон кушода, бо ғуррос садо баровард:

– Қан-чиқи но-шуд..., ба кӣ дод ме-за-нӣ!..

Ҳамин дам овози Хуснияро, ки мехост ғазабашро бештар ба сари шавҳар резад, ғиреви додаршӯ аз самти айвон, ки омадани бародарашро шунида «ака, ака» гӯён садо дармедод ва гирияти хирросии кӯдаки ширмакаш Нозанин дар

гулу хафа кард. Зан доманаширо бо зарб кашида аз панҷаи шавҳар канд ва бе истиҳола ба самти тифли гирён давид. Марди сархуш бо шунидани садои имдодҷӯёнаи Хумсар калав-калавон, дасту панча ба девор таҷя дода, ба айвон гузашт. Ҳанӯз ӯ чизе нагуфта, дар сурате ки ёрои ҳарф задан ҳам надошт, Хумсар бо иддао ба дарду ҳасрат даромад:

– Ака, дар кучоҳо гаштай? Бубин занат ба чӣ ҳол овард мана, лаънатӣ девона шудааст. Хоб дида аной мегуфт, хостам ҳолпурсӣ кунам... – бародар бо як азоб банди дастҳояширо аз лӯлаи гармкун кушод, Хумсар худро сабук ҳис карда аз ҷо хест ва бо нӯки ангуштон пешониашро молида ба дурӯғаш афзуд: – Ногоҳ доду бедод кард, худаша ба ҷиннигӣ заду ба тарафи ошхона давид. Ҳайрон шудам, тарсида аз пасаш омадам. Мана диду гурги ваҳшӣ барин ба сарутанам дарафтод. Ин кам буд магар, чойники чойро гирифт ба сарам зад. Гаранг шудам, пеши чашмама сиёҳӣ гирифт, дигар намедонам чӣ шуд... Ба хуш омада бинам, аз ҳама ҷоям ба батарию турба баста мондас...

Бародар бо сари хам, дар ҳоле ки калавида сари по меистод, ангушти ишора ба осмон тик карду нимғурма, канда-канда гуфт:

– Ҳо-ло ист..., и.. қан-чи-қа чаз-з-оша ме-те-ям...

Ҳусния дар назди тиреза нишаста Нозаниро мемаконд. Ҳарчанд пешонии духтаракро масҳкунон, аз ширмакии ӯ роҳат мебурд, як гӯшаи хаёлаш мушавваш буд. Эҳтимол дошт ҳар сония доду фарёди шавҳар ё додаршӯ баланд шавад. Аммо намедонист чӣ иттифоқе рух медиҳад. Ниҳоят, шишаи интизорӣ дар қоби хаёл шикаст. Дари хонааш тақаррос зада кушода шуд. Шавҳар чун сарбозҳои ба набард омода бо ниҳеб ба дохил қадам ниҳод. Аз чашмони алояш, ки каме пештар базӯр боз мешуданд, гӯё дуди оташ мебаромад. Дар ниҳояти ғазаб рағу пайи дастҳову рухсораш ба рӯ зада буданд. Ба маҳзи аз остона гузаштан канда-канда ба сари зан дод зад:

– Падар-сағ, ту-ра... се тало-оқ кар-дам! – мард ин дафъа хеле хушёр менамуд, ҳоли абгори додар мисли ин ки ӯро ба худ оварда буд. – Гум шав, буро-о! Дафъа шав аз назарам!

Ҳусния дар анг монд, гӯё аз сараш як сатл оби ях рехта бошанд, тамоми вучудаш сард шуд. Беихтиёр Нозаниро ба сари дил пахш карда ба по хест. Мехост сухане гӯяд, аммо аз симои ваҳшатзада ва хашмогини шавҳар нафас дар дарун монд, сари ҷо шах шуда истод. Марди хунгирифта аз ин ҳолати ӯ бештар ба ғазаб омад, худро дошта натавониста наздик шуду ба китфи зан чангол зад ва бо зарб ба самти дар тела дод. Чун дид Ҳусния аз баромадан худдорӣ мекунад, кашидаю кушода як мушти обдор ба буни гарданааш фурувард. Зан бо зарби мушт ба девор бархӯрд, аммо чун кӯдак дар бағалаш буд, бо тамоми қувват худро сари по ниғаҳ дошт. Ин дафъа овози шавҳар баландтар дар фазои хона печид:

– Буро, соята гум кун! Дигар ба ман ҳалол нестӣ... ту палашт¹!

¹ Палашт – нопок, олуда

Аз пайи такон хӯрдану садои гӯшхарош як он кӯдак дар бағали модар дасту по зада баланд гиря кард. Аз тарсидани ӯ Хусния бештар ба ваҳм омад, беҳаёл худро аз дар ба берун зад...

*Фалак дар қасди озорам чароӣ?
Гулам гар нестӣ, хорам чароӣ?
Ту ки боре зи дӯшам барнадорӣ,
Миёни бор сарборам чароӣ? –*

Хусния маҳзун канори гаҳвора нишаста бо садои кам шеър мегуфт. Бо якзайл чунбидан гаҳвора низ беист «ғиж-ғиж» овози якмаром бароварда ба сурудхонии соҳибаш ҷамоҳанг мешуд.

Ҷамин дам Нозия омад, ду гӯшаи рӯмолашро аз зери гулу боз карда ба пеш сар дод ва дар паҳлуи духтар нишаст. Бо меҳр кафи даст ба рӯи шонаи ӯ гузошта гуфт:

– Азизам, бисёр зиқ нашав. Бубин, ба писаронат нигарон будӣ, ҳар ду ро овардем. Шукр, ману додоят ҳастем, ҷама корат дуруст мешавад.

Хӯрии Хусния омад, дидаҳои пури ашк ба модар дӯхта гунаҳкорона изҳор намуд:

– Маро бубахшед, очачон, одами ношуд буромадам, ҷуз зарару дарди сар чизе ба шумоён надодам.

– Нагӯ ин хел, ту фарзанди мой, ҷону чигарӣ мой...

Ногаҳон аз дами остона сару сурати Некрӯз намудор шуд. Ҷар ду баробар ба по хестанд. Некрӯз «шинед, шинед» гӯён бо даст ишора карду худаш низ дар канори хонтахта ҷо хуш кард. Ӯ чехраи афсурда ва чашмони сурхи Хуснияро дида гуфт:

– Боз гиря кардӣ, духтарам? Охир, чаро ба гап гӯш намекунӣ?

Хусния бо кафи даст рӯяшро пӯшонида сар хам кард. Як лаҳза хомӯшӣ ба миён омад. Нозия барои аз хичолат раҳондани ӯ мавзуи суҳбатро тоб дод:

– Маҳалла чӣ гуфт?

– Ҷамааш афсӯс меҳӯранд. Ҳучҷатора ба додгоҳ фиристоданд, то як моҳ ба муҳокима даъват мекардаанд.

– Одами паст баромад, кӯрнамак!

– Ҷони духтарамон дар амон бошад, – афзуд Некрӯз, – ҳоло ист, ҷор анҷомаша фароҳам меоварам, бо бачаҳояш хушбахт зиндагӣ мекунад.

Нозия сухане нагуфта Хусния ба суҳбат ҳамроҳ шуд. Ба падар рӯ оварда бо ҳисси ноумедӣ гуфт:

– Додочон, ба саратон ташвиш бор кардам, сад бор афсӯс меҳӯрам, ки он ҷама заҳматҳоятон бар абас рафт. Вақте ки дар донишгоҳ меҳонд, пули шартномаша супурдед, кор наёфта бо мардикорӣ овора мегашт, барояш ҷойи

кор ёфта додед, қадр накард он ноодам! Акнун хонаю мошин чӣ мешавад? Якера ба номи очааш, дуюмира ба номи додари палидаш гузаронда буд...

– Духтарам, маро хафа мекунӣ! – бо оҳанги норизо омирона гуфт падар. – Тани сихату осоиши ҳар яки шумо орзуи ман аст, молу чиза аслан фикр накун! Дар оилае, ки саробон нест, ин гуна пешомадҳо амри табиист. «Падармурдаро соя бар сар фикан...», гуфтаанд, ман ҳам ба хотири ин ки ӯ ятим аст, ҳамаро мебахшам. Акнун ки ҷудо мешавед, агар ба инсоф ояду аз пеши худ чизе диҳад, чи хуб, агар не, садқай сар! Барои ман тую бачаҳоят бебаҳотарин сармояву неъмат ҳастед, духтарам, ин ҳеч гоҳ аз ёдат наравад.

– Моли муфт насиб намекунад, дар боло Худо ҳаст, – ба сухан ҳамроҳ шуд Нозия ва аз шавҳар пурсид: – Баъд чиҳо кардед, бо домулло ҳам вохӯрдед?

Некрӯз каме шумханд зада гуфт:

– Оре, аз маҳалла баромада ба пеши Ризомахсум рафтам. Ҳама гапу кора муфассал нақл кардам. Дамашон гарм, домулло мақсади мана фаҳмиданд ва бо таъкид гуфтанд: «Вақте ки доманат олуда шуд, бурида парто! Аз ин тоифа мардҳои сифла, ки рафиқи мунофиқ ҳастанд, бояд даст шуст. Касе, ки зани худро аз дастдарозии дигарон ҳимоят намекунад, кӯдакони маъсумро ба амри сарнавишт вогузошта ба кайфу сафо дода мешавад, даюс аст. Мучозоти ин разилон аз сӯйи Худованд муқаррар мебошад, ғам махӯр»...

Дар ҳавои суханони падар Ҳусния бо ноз ба модар наздиктар шуда, худро ҷафстар дар бағали ӯ ҷо кард.

Ҳарчанд дар берун ҳавои сарди зимистонӣ ҳуштак мекашид, дохили хона гарм буд. Бухории ҷӯяӣ мисли анор сурх шуда, вар-вар садо дармедод. Дар болои сӯрохи кӯчаки он як чойҷӯш ва бар рӯйи сӯрохии бузургаш дегчайи чаҳоргӯша қул-қул ҷӯшида меистод. Бӯйи лазизи обгӯшт¹ хонаро пур мекард, қадбону ҳар замон қашидадӯзиашро канор гузошта аз ҷо мекест ва дегчайи обгӯштро кофта мемонд. Ҳама машғули кори худ: писари калонӣ, ки аллакай мӯйи лаб бароварда китфу бозувонашро сар дода буд, дар гӯшаи ҳамешагии худ, пушти мизи қироат ба рӯйи курсӣ нишаста, китоберо бодикқат мутолиа мекард; дар канори ӯ додараш аз роёна² сар намебардошт, ҳар замон ангушт ба рӯйи сафҳакалид зада аз пайи матлаби дигар чиқ-чиқ ҳарф мечид; дар рӯ ба рӯйи ӯ хоҳараки хурдсоли чилкокула бо ноз машғули расмкашӣ буд. Лавозими кори ӯ аз ҳама бештар ба назар менамуд, ба рӯйи мизи дарсхонӣ қаламҳои ранга, чанд дона мӯқалам, қуттичаҳои ранги акварел мехобиданд. Дар пешонии онҳо оинаи нилгуни деворӣ «гап» дода меистод. Қадбону як гӯшвор ба телевизор, тарҳи духтараки рақсонро дар миёни гулҳои баҳорӣ фурувард, охири торҳои мишкирангро аз охирсари гесуҳои печон қашида аз ҷо хест.

¹ Обгӯшт – шӯрбо

² Роёна – компютер

Порчай бо риштаҳои ҳарранг кашидадӯзишударо чамъ карда ба болои рахти чойгаҳ гузошт ва ба ҳама шунаво гуфт:

– Хуб, бачаҳоям, по шавед, дасту панҷа шуста дасторхон паҳн кунед!

Обгӯштамон ҳам ҳилим-ҳилим пухт, шом мехӯрем!

Ҳамоно писари хурдӣ аз роёна сар бардошт, дастҳояшро саҳт ёзонида ба пешу пас ду-се тоб дод ва бо завқ изҳор намуд:

– *Ман ошиқи обгӯштам,*

Ман мубталои гуштам...

Писари калонӣ ҳам аз шеъраки додар ба завқ омада, китоби дасташро канор гузошту аз ҷо хест ва ба хоҳарак, ки мӯйқаламеро миёни ангуштони нозук дошта, мисли рассомҳои ҳирфай абрпораҳоеро дар фарози доманакӯҳҳо мефуровард, наздик шуд. Ё як мӯйқалами дигарро гирифт ва пеш аз он ки ба рӯйи қоғаз расми хоҳар сураат кашад, суол кард:

– Медонӣ, кӯҳон чист? Кӯҳони шутурро дидаӣ?

Вақте ки исми шутурро ба забон овард, хоҳар бо табассум ҷавоб дод:

– Оре, дидаам! Дӯнгиҳои пушташ-дия.

Ҳар се хандиданд. Бародар афзуд:

– Ана ҳамонро ба хотир оварда калону хурд бикашӣ, мешавад абр, – худааш дар идомаи тасвирҳои хоҳар намои абрҳои кӯҳоншаклро фаровард ва бо меҳрабонӣ аз ду китфи ӯ дошта гуфт: – Акнун хез, бо ҳам шом мехӯрем, баъдан давом медиҳӣ.

Пас аз дасту рӯ шустан ҳар се – ду бародару як хоҳар ба ёрии модар шитофтанд. Ба иттифоқи ҳам дасторхон густурда, чой дам карда, обгӯштро дар косаҳо кашиданд ва гирди ҳам нишаста ба тановул пардохтанд. Дар ҳамин асно ровии оинаи нилгун ҳушу хаёли модарро рабуд, ӯ дар идомаи «Ахбор» мегуфт: «Бисёр ҳамдиёрони мо бо орзуи сарвату пул тарки ватан мекунанд, вале намедонанд, ки ин кори таваккул на ҳамеша бобарор аст, – аз пайи сухани ровӣ манзараи зимистон, як шаҳраки бегонаи барфпӯшро намоиш меоданд. – Бубинед, дар ин шаҳри ношно ду марди овора бо ҳоли табоҳ бехонаю дар шудаанд, аҳволи онҳо аз сағҳои дайду ҳам бадтар аст, – намоиши телевизион бештар диққати қадбонуро ҷалб намуд. Он ду нафари одамсурат дар зери норвоне ба ҳам часпида, дарақ-дарақ ларзида менишастанд: ҳар ду камзӯлҳои пора-пораи дарбехдору риштакашол ба бар доштанд, мӯйи сарҳо расида ба пушт фуномада буд, чеҳраҳояшон аз ниҳояти риши ғулуи расида базӯр ба назар метофт. Ровӣ мегуфт: – Ин ду нафар аз диёри мо ба мардикорӣ рафтаанд, вале нодонию ноухдабарой онҳоро ба ин ҳоли паст афкандааст. Чандин сол аст, ки онҳо аз саркути одамҳои раҳгузар имрори маош мекунанд, касифу олуида мегарданд, зиндагиашон, агар онҳоро «зинда» пиндорем, аз ҳаёти хуқҳои ваҳшӣ бадтар аст. Онҳоро дар он диёр «бомж» мегуфтаанд...»

Писари калонӣ оҳиста аз банди дасти модар дошт, бо меҳрабонӣ гуфт:

– Очаҷон, онҳоро дидию нороҳат шудӣ? Шавҳарат ба ёд омад?

Дили зан таҳ хӯрд. Аз як сӯ бадбахтии шавҳари булҳавас, аз чониби дигар фарзандони бе падар бузургшуда, ки исму меҳри додоро намешиносанд, ўро ба алам овард. Сухане нагуфта, писар афзуд:

– Ба ин ҳол гирифта шуданаш хости Худо аст. Ў ба ту ғамхорӣ накард, фарзандони худро пешпо зад, на хонаю дар, на мол, на мошину чизучораеро, ки моли ҳалолти ту ҳам буд, барои мо раво надид. Дар ҳини муҳокимаи додгоҳ бо додари лаину модари шаддодаш ҳар тухматеро, ки медонистанд, ба сари ту рехтанд. Мо ҳамаи он воқеаҳоро шунидаем, равшан медонем.

Модар бо чашмони ғарқи оби меҳрогин ба писар дида дӯхт, бо ҳасрат сухан зери лаб чид:

– Ман ночор будам, намехостам ҳама ба хотири ман азият кашанд, вале рух дод... Падару модарам, шумоёнро бисёр овора кардам...

Писар хушҳол дасти модарро муҳкамтар фушурда гуфт:

– Ту беҳтарин бону, азизтарин духтар, меҳрубонтарин модар ҳастӣ, очачон! Ба сухани бобоям гӯш додӣ, таҳсили олий гирифтӣю омӯзгор шудӣ, моро бекамукост бузург кардӣ. Бубин, хона сохтем, боғамон ҳаст, ҳатто бузу гӯсфанду гов дорем! Дар ин замона ба чизе муҳтоҷ набудан бахти бузург аст, очачон!

Модар низ кафи гарми худро рӯйи дасти писар гузошт, аз чашмонаш ҳисси ризояту шодмонӣ чило меод. Бо садои ровии оинаи нилгун дубора ба ҳоли табоҳи «бомжҳо» дида андӯхтанд. Писари калонӣ илова кард:

– Ман боре аз муаллим Мансур қору кирдори шавҳаратро пурсида будам. Ў мегуфт, ки он номард ҳанӯз аз ту ҷудо нашуда занбозӣ мекардааст. Ин одати разилонаро баъдан идома медиҳад, вале барояш гарон тамом мешавад. Зане, ки пас аз ту ба хонааш овардааст, ўро хонасалот мекунад. Сипас аз қораш ронда мешавад, ду даст дар бинӣ мемонад. Модари «меҳрубон», ки ҳамеша туро наҳ мезаду дар ҳаққат чандин тухматро бофтааст, ўро бо додари ҳаромаш ба мардикорӣ мефиристад. Як сол нагузашта хабару аксҳои беҳонаю дар ва гадои гузаро шудани онҳо паҳн мешавад. Ман он замон панҷсола будаам, аз миён дувоздаҳ сол мегузарад, вале то ҳол онҳо беному нишонанд.

Модар сар ҳам кард. Ба рӯйи гунаҳояш оби дида фурмад. Дар ҳоле ки писару духтари хурдӣ бо ҳайрат ба ў менигаристанд, писари калонӣ суолomez гуфт:

– Очачон, аз суханҳои ман ранҷидӣ? Чаро гиря мекунӣ? Ҳар чӣ дорӣ бигӯ, дилатро холи кун.

– Ман беҳабар мондаам, ки ту аллакай калон шудай, писарҷон. Ҳар чӣ буд гузашт, гуфтаат, Худо қазояшро дод...

Модар боз чизе меҳост бигӯяд, аммо худдорӣ кард. Ин ҳолати ўро пай бурда, писар аз нав ба сухан омад:

– Дилатро фаҳмидам, оча. Меҳоҳӣ мо ўро бубахшем, биравему аз он ғарибиҳо ёфта гирем, дуруст?

Модар як он сар бардошт, чеҳрааш гӯё равшан шуд. Бо умедворӣ ба писар зеҳн монд.

– Ман шумоёнро маҷбур намекунам, – давомдор сухан гуфт ӯ, – лекин, ба қавли гузаштаҳоямон, «падарат хук бошад, хук бонӣ кун». Агар имкон даст диҳаду ёфта биёред, ин силаи раҳми мо мешавад.

– Очачони раҳмдилу некандеши ман! Ба хотири ту ман аз пайи ин кор мешавам, фақат як каме бояд сабр кунем. Ҳар гоҳ шиноснома гирифтаам, бо ягон кас ба чустуҷӯ мебароям.

Модар аз шодӣ шукуфт, як дам бо меҳр писарро ба оғӯш гирифт. Дар дили ин суҳбатҳо ногаҳон аз берун садои ошно шунида шуд:

– Хусния, духтарам, дар хонай?!

Ҳама баробар аз ҷо хестанд ва аз қафои модар ба пешвози падарбузург шитофтанд. Аз дами дарвоза Некрӯзу Нозия, ки дар ҷомаҳои гарм худро печонида буданд, ба дохил мебаромаданд. Онҳо ба меҳмонӣ меомаданд.

ЯКРАВ

Ба сабру бардошти ҳар дуяшон ман қоил!

Ҳамин ки чилланишинӣ эълон ва дари мактабу корхонаҳо баста гардид, шавҳару духтарам аз хурсандӣ кулоҳ ба осмон партофтанд. «Борақаллоҳ, ана ин кори олиҷаноб шуд! – мегуфт додояш бо руҳи болида. – Сари вақт ширкатро таътил карданд, Илоҳӣ, ҳама баду бало зудтар гузашта равад!» Духтарам низ шодмониашро дар худ намехӯрд: «Чӣ қадар зебо шуд, ба гуфтаи устодамон, хавфи олула шудан ба ин вируси балои ҷон паси сар монд. Аз ин пас дар хона нишаста дарс меомӯзем, муаллимон бо телеграмм вазифа медиҳанд. Аз каналҳои телевизион ҳам дарсҳои онлайн мегузаранд»...

Оре, ҳар ду хонашин шуданду дили ман дар хона нагунҷид. Намедонам чӣ чине маро зад, аз субҳ то шом ба ҳузури шавҳару духтарам дар манзил базӯр тоқат мекардам. «Мардаки беғам, рӯз то бегоҳ пушта ба курсӣ часпонда нишастанат нишастан, – ҳар гоҳе ба шавҳари «бекор» назарам меуфтод, гулуямро ингор панҷаи гург хафа мекард, – э, аз китобу газит хондан дили ту бечо ҳам намешавад-е!» Сарборӣ ба ин, духтарам низ дар паҳлуяш беғаму бепарво бо қаламу дафтари роёнааш ишқу ҳол мекард: менавишт, мехонд, тасвир мекашид, соатҳо ба мағзи роёнааш даромада мерафт. Намедонам чаро, ин шуғлу ҳамроҳиашон маро ба марзи дилтангӣ расонд, дар сурате ки қаблан ҳар рӯзи Худо танҳо менишастаму доиман мамнуну сари ҳол будам!

Гоҳе ҳис мекардам, ки ба инсоф меоям: охир, инҳо чигаргӯшаҳои мананд, чӣ бадӣ дорад агар шабу рӯз бо ҳам бошем? Ба гуфтаи додояш, то гузаштани балоҳои рӯз беҳтар нест ҳама дар хона бимонем? «Эҳ нодон, умр ғанимат, чун фурсат даст додааст, ту ҳам аз дидору аз меҳрашон сер шав, – ба мисли барқ фикрҳои дар саҳни хаёл чарақа мезад, – ба дилашон роҳ ёб, хушҳолӣ кун, аз хӯроку шириниҳои аҷоибат бипаз, ба қадри азизонат бирас!» Вале, ин ҳиссиёт ҳамон як оташаки лаҳзаина буду бас. Мани хонанишине, ки аслан ба берун рӯҷуъ намекардам, акнун зик шудам. Аз чиллаи нобахангом наздик буд дилам торс қафад, ба хотири начот суроғи дугонаҳоямро гирифтаам...

Дунё бо ҳамрозу ҳамдам сафо дорад! Дугонаҳои бовафо бо як ишора дарди бандаро фаҳмиданд. Шинаки навбатиро Гулсара ба уҳда гирифт. Пас аз даҳ-дувоздаҳ рӯзи дар хона мондану саршор шудани косаи сабр ба димоғам ҳавои тоза расид, барои рафтан ба меҳмонӣ омодагӣ дидам. Оҳ, чӣ басо лаҳзаҳои руҳбахше буд он дам! Хурсандиам дар дил ҷо намешуд, охир, он лаҳза аз зиндону маҳбусони дамдардаруни он раҳой меёфтам! Аммо...

– Ҳа, ба кучо даррав шудӣ? – ғайри чашмдошт овоз баланд кард додояш аз ҳамон ҷойи нишасти худ. – Ба меҳмонӣ меравӣ?

«Ҳама гуфтугузorro шунидааст, номард, – шуввӣ дилам рехт, – худро бо китобҳои вонамуд карда ба ҳама сухан гӯш меодааст!» Суоли ӯ чун сӯзани буд, ки пуфаки тоқатамро пора кард.

– Чӣ буд, дастамро ниғаҳ медорӣ, ба поям ишкел мезанӣ? – бо инод¹ гуфтам ман. – Ҳақ надорам ба меҳмонӣ равам?

Ба наздам омад. Сураташ ба андозае шигифтзада менамуд, ки гумон мекунӣ дар умраш бори аввал маро бо ин ҳолат мебинад. Чашмони аз мутолиаи зиёд сурхшудаи ӯ чун пиёла боз ва лабу даҳонаш ба ду ҷониби фак мисли кеш таранг шуда буд. Бо азобе ғазабашро ба дарун хӯрда гуфт:

– Дар берун карантин, ин ҳама сарусадои пулисҳоро намешунавӣ?

– Ба ман чӣ? – якравӣ кардам рост ба чашмонаш нигариста. – Аз куруно гурехта дар хона бимирам?

– Ё тавба, ин гап аз кучои ҷонат баромад? Магар касе зулм мекунад ба ту?

– Ман дар ин зиндонат девона мешавам! Пеши роҳамро нагир, маро гузор ба назди дугонаҳоям равам, то вақти шом бармегардам.

– Ба ҳеч ҷо намеравай! – садо баланд кард ӯ, дар ҳоле ки наметавонист ғазаби худро ниғаҳ дорад.

– Меравам!

Ёзиду аз банди дастам гирифт ва дод зад:

– Ба хона даро!

– Не! – бо зарб дастамро кашида худро аз дар ба берун задам ва ба пушт нигоҳ накарда, бо ҳавлу ҳарос аз зинаҳо ба поин давидам.

Вақте ки ба кӯча баромадам, додояш сар аз тиреза нишон дода бо таҳдид гуфт:

– Агар балое ба сарамон биёварӣ, зинда-зинда гӯрат мекунам, ин суханам аз ёдат наравад!

Ман даст афшонда ба роҳи худ идома додам. Бо орзуи дидани ҳамтабақони улфат ҳамонанди мурғи озода ба сӯйи мақсад бол мезадам...

Бе муҳобо, баҳори зиндагӣ суҳбати дӯстон аст! Аз ин дару аз он дар хонаи гап метафсаду дилат сард намешавад. Касе аз доми ҳангома берун намомонад – на арӯсу модаршӯ, на ҳамсояву ҳамхоба, на фалону на бисмадон.

¹ Инод – саркашӣ, гарданшаҳӣ; лаҷочат

Он рӯз гӯё як пуд ғам аз танам рехт, нисфи гапро ба шинаки дигар вогузошта, бо хушхолоӣ ва бўсу канор ҳамдигарро тарк кардем.

Вақте ки ба хона омадам, аллакай ҳама чоро торикӣ фаро гирифта буд. Дарро оҳиста тик-тик задам. Духтарам кушод. Ба дохил по гузошта чанд муддат сари ҷо мех шуда истодам. Фикр мекардам ҳамин дам шавҳари ошуфта ба пешвозам метозаду ё ҳарфи сарзаниш мезанад, ё муште ба сарам. Вале ходисае рух надод, фазои чиму ором ва зикзозӣ манзил дубора маро ба оғӯш гирифт.

Бори аввал дар хонаи хобам шабро танҳо то саҳар расонидам. Намедонам барои чӣ, ҳамон шаб хеле мехостам додояш ба наздам ояд, мисли айёми ҷавонӣ бо меҳр маро ба оғӯшаш гирад, тану чонамро бисояду оташи видоду хуллатро дар вучудам ҷо кунад. Мижа таҳ накарда то хеле вақт ин лаҳзаро мунтазир мондам, аммо мурод ҳосил нашуд. «Аз дасти ман нороҳат аст, чун ба гуфтааш гӯш надодам, мехоҳад қаҳрӣ гардад».

Субҳ аз хоб хеста ба корҳои зиндагӣ андармон шудам. Мисли ҳамеша сабуку сари ҳол набудам, тамоми чонам хаста менамуд, гӯё дасту поям дармон надошт. Пас аз сарфи субҳона дубора ба рӯбучини хона пардохтам. Кам-кам беҳолиам бештар мешуд, ҳатто чизе пеши гулуямро гирифта, ҳолати таҳаввуъро ҳис мекардам. Бо ин ҳол то зуҳр расидам. Ҳамроҳи духтарам наҳор дуруст кардем. Пас аз хӯроки пешин пай бурдам, ки дасту поям ҷон надорад. Ба хонаи хоб даромада дароз кашидам. Ногаҳон дар ҷойи хоб дарунам шуррӣ гузашт. Давида ба дастшӯйӣ баромадам. Оре, дарунравӣ доштам, мисли зардоб меомад, исҳоли саҳте гирифта будам.

Додояш эътиное надошт, духтарам низ дар олами дарсҳои худ фуру рафта, бепарво тамрин мекард. Дарди шикам маро ором нагузошт. Гӯё лӯлае аз дарунам ҳаво мекашид, атрофи шушам месӯхт, ҳалқам хорише дошт, мисли ин ки ба он сикхе халида меистод. Дилам саҳт бечо шуду париди сари по хестам, ба дастшӯйӣ гузаштам. Ҳарчанд қай кардан мехостам, аммо чизе аз гулу набаромад. Беҳаёл ангушт дар ҳалқ андохтам. Аз чашмонам ашки сӯзон баромаду андак зардоби кирмизранг аз даҳон, қариб нафастанг шудам. Базӯр ҳаво аз гулу бароварда, сар бардоштам, ҳалқам хорид, кам-кам сурфа кардам. Бо мурур нафасгириам мушқил гардид, мекӯшидам аз ин азоб бо сурфаи хушки канда-канда раҳой ёбам...

Он рӯз ҳам ба поён расиду пардаи тираи шом ба ҷойи равшанӣ нишаст. Сари вазнину тани беҳоламо базӯр бардошта ба ошхона гузаштам. Духтарам ба ёрӣ омад. Ҳанӯз ба омода кардани ғизо напардохта дубора сурфаам хуруч кард. Духтарам ҳайратзада пурсид:

– Чӣ гап, оча, дар чиллаи баҳор сармо хӯрдӣ?

– Намедонам, тамоми чонам дард дорад, – дар ҳоле ки аз нав дар худ таҳаввуъу дилбечойиро ҳис мекардам гуфтам ман, – аз димоғам гирифта то шушу чигарам месӯзаду мехорад, назорати баданам аз даст рафтааст.

– Як лаҳза, ман илочашро меёбам, – чашмони духтарам барқ заданд, давида ба балкон гузашту як бандча ҳазориспандро ба рӯ гирифт, – дуд мекунем, ҳама микроб мемирад!

Бо ин ҳол кашол-кашол хӯроки шомро пухта ба дасторхон кашидам. Хеле гурусна будам, мехостам як олам ғизо бихӯрам, лекин пушти суфра нишастаму ҳеч коре аз дастам наомад. Танҳо як чумча аз таом хӯрдам, бемаза буд – на бӯе дошту на маза. Ҳарчанд шикам танбӯр менавохт, иштиҳо ғайб зад. Базӯр ду-се тикка нон фурӯ бурда, як пиёла чой нӯшидам ва хастаю беҳол ба чойи хоб гузаштам.

Дунё чӣ имтихонҳоеро ба сари одам намеоварад! Гӯё кӯҳи оташи Халилуллоҳ буд, ки маро дар коми худ фурӯ мебурд. Аз ғояти сӯзу гудози беохир параида аз ҷо хестам. Мисли ин ки тамоми баданам месӯхт, пешониам рӯяи танӯрро мемонд. Аз шиддати табу ҳарорати баланд тамоми вучудам меларзид, хир-хир базӯр нафас мекашидам, дар гӯшҳоям виз-визи мутгасил хона мекард. Дар торикии нисфи шаб ба девору дар такякунон, по ёзонида то чойи хоби додоаш омадам. Ҳамин ки малофаи болояшро кашида даст ба китфаш бурдам, ҷаста хесту сари ҷо нишаст. Ман дигар ҳоли гапзанӣ надоштам, аз ғояти ларзиш лаб ба лабам намерасид, худамро гум кардам...

Илоҳӣ, хушк шавад решаи якравӣ, дар рӯзи равшан корашро кард! Нофармонӣ бароям гарон тамом шуд. Набуда монад он нишасту гапи дугонаҳо, бо пойи худ рафтаму ба оташи бало гирифтोर шудам. Аблаҳию кавданиам маро бистарӣ карду беҳуш! Намедонам чӣ қадр дар дунёи таҳалхулию¹ рангоранг сабуку беруҳ мегаштам, яке ба ҳуш омадам, чашмҳоямро кушода худро дар хонаи бузурге дидам. Рӯ ба рӯям аз сақфи хона чандин чароғак милгас мезаданд. Ба суратам дастгоҳи танаффус ва ба ангуштонун сари дилам низ чанд калидаку оҳанак зада буданд. Дар назди тахтхобам ва дуртар аз он одамҳое саросар сафедпӯш бо дасткашу дамобандҳо давуғеч доштанд. Яке аз онҳо дида боз кардани маро дид магар, ба пешам омад ва пурсид:

– Ба худ омадӣ? Садои маро мешунавӣ?

Ман «оре» гуфтани будам, аммо ҳис накардам, ки забону даҳонам мечунбад ё не. Парастор ба суханаш афзуд:

– Аз марг баргаштӣ, хоҳар, акнун зиндагӣ мекунӣ. Баданат ба эътидол омад.

Ман ҳарфҳои ӯро мешунидам, аммо худам ёрои ҳарф задан надоштам. Хеле мехостам аз ӯ суол кунам, ки ба ман чӣ шуд, чанд муддат беҳуш хобидаам, бемориам чӣ аст, барои чӣ асири ин ҳама дастгоҳу резинҳо ҳастам. Хушбахтона, парастор фикрҳоямро аз дидаҳои нигаронам хонд магар, сӯзану шишай доруи қатраии болои сарамро ба мизон оварда, бо нармӣ ба ман шарҳи ҳол кард:

– Туро дар ҳолати бӯҳронӣ ба дармонгоҳ расониданд. Дамои баданат чилро зер мекард, хишшоки қафаси синаат возеҳ шунида мешуд, аз нафасгирӣ

¹ Таҳалхул – чудо шудани чузъҳо ва зарроти ҷисмӣ аз ҳам, пӯкӣ

уфтода будӣ. Озмоишҳо нишон доданд, ки вируси куруно қисматҳои болоию поёнии роҳҳои нафас ва ҳатто кисаҳои ҳаворо олуида кардааст, роҳҳои ҳавогузар варам дошт. Бо ин ҳол, ба ту сари вақт расидем, хушбахтона, ба худ омадӣ, вале бади қор дар ин, ки беморӣ ба наздиконат ҳам сироят кардааст...

Ин ҷо сухани парастор чун теге диламро сӯроҳ кард. Бо талвоса дар ҷойи хоб такон хӯрдам. Парастор китфҳоямро зер карда, бо изтироб гуфт:

– Ором бош, хоҳар, сӯзандоруҳо дармераванд. Пас аз як ҳафта базӯр ба худ омадӣ, ҳама саъю талошамонро ба бод надех. Бубин, духтару шавҳарат низ дар зери дастгоҳанд, ба онҳо низ пайваста дору тазриқ мекунем, ҷойи нигаронӣ нест.

Гӯиё хун ба майнаам зад, сарам гич шуду чашмонам сиёҳӣ рафт...

«Ҷиз-з» сӯхтани пӯсти дастамро ҳис кардам. Парастор ба вариди¹ борик доруи мусаккин мефиристонд. Дар ҳубобҳои тирафои хаёл чошу пареш воқеаҳои пешин зинда шуданд. Ба дидаҳои ошuftаи шавҳарам тоб наоварда, бо ҳисси изову пушаймонӣ чашмонамро пӯшидам. Нидое аз мағзи ҷонам ҷӯш зад: «Худоё, савганд ба иззатат, барои гуноҳонам ҷуз ту омурзгор² намеёбам, бо хори тамом ба даргоҳат рӯй меоварам, тавба кардам, бо бузургиат азизонамро аз ин бало наҷот деҳу маро аз насими руҳафзои бахшиш ва омуришат маҳрум нагардон!»

Ёддошт:

Моҳи декабри соли 2019 дар кишвари Чин бемории куруновирус (COVID-19) паҳн шуд. Дар муддати кӯтоҳ, то моҳи март соли 2020, ин бемории марговар ба тамоми ҷаҳон сироят кард. Аз ҷониби муассисаҳои тандурустӣ ва наҷӯҳишгоҳҳои мухталифи тиббӣ барои ҳунсо кардани куруновирус чораҳои зарурӣ андешида ва корҳои зиёд анҷом дода шуд. Бар зидди ин беморӣ вакцинаҳои гуногун ихтироъ ва ба мардум тазриқ шуд. Дар натиҷа, то охири соли 2022 бемории куруновирус ба мизони 90 дарсад аз байн бардошта шуд. Аз он пас амалиёти қарантина низ дар моҳи майи соли 2023 аз ҷониби Созмони тандурустии ҷаҳонӣ билкул бекор карда шуд. Маишхуртарин шор дар замони паҳншавии куруновирус ин буд: «Дар хона бимонед! Аз куруно қарона ҷӯед!» Ҳикояи зерин низ ҳокӣ аз он замон ва бемории фарогири куруновирус аст.

МОДАРАМО ДИГАР НАЁФТАМ

Агар гӯям, ки нисфи умрам дар сафар гузашт шояд хато бошад, зеро ин нисфи умрро дар мусофириҳо гузарондам. Бешак, ҳама дар ин дунё мусофирем, вале бо тақозои сарнавишт ба кӯйи мусофирӣ афтидан чизи дигар. Ман берун аз манзили падар, дур аз ватани бобой маскан гузидам ва ноилоҷ шабу рӯз ранҷи ҳичрону фироқ мекашам. Ин ранҷ дарди пазмонӣ аст: муштоқӣ ба дидори модар, ки шабу рӯз дар интизори чигарбанди худ роҳ мепояд; орзуи дидани ёру дӯстони ҷавонӣ, ки барои ҳамрозу ҳаммаслаки худ суфраи суҳбатҳои ширин меороянд; умеди расидан ба табиати биҳиштосо, ки сари ҳар

¹ **Варид** – сиёҳраг, вена

² **Омурзгор** – бахшоянда, афвкунанда

кадам бо чехраи ноз истиғно мекунад ва бо роиҳаи дилангези худ фараҳу халоват мебахшад.

Ба ҳар навъе, ки хоҳам, зиндагӣ мегузарад ва ҳар манзили гузидаам барои ман ватан аст, аммо зодгоҳ талъату нақҳати дигар дорад. Намедонам, шояд оҳанрабоест, ки тамоми торҳои мағзу вучуди маро ба худ ҷазб кардааст, шояд баҳри беохири руҳониест, ки ҳушу ҳавоси маро дар худ фурӯ бурдааст. Ман зуд-зуд ихтиёр аз даст медиҳам ва беихтиёр роҳи зодгоҳ, роҳи деҳаро пеш мегирам ва ба хотири рафъи хумору кадом як ташнагие дар талош меуфтам...

Ин дафъа ҳолам гирифта аст. Ман қадамҳои вазнин дар ҷодаҳои саҳти деҳа мебардорам. Ёрои ҳарф задан, ҳатто сар боло кардан надорам. Ҳар қадар ба хонаи падарӣ наздик мешавам, дилам бештар ба ҳавл меояд, нобаҳангом бугзе гулуямро мегирад, мадори дасту поям мекоҳад. Ба сӯйи арзак – суфачаи сангине, ки болотар аз хонаамон аст, хира мешавам, аммо касеро намебинам. Дигар он пайкари руҳбахше, ки ҳамеша маро он ҷо истиқбол мекард, ба назар намерасад. Ҳалқаи дарвозаро боз мекунам, ҳавлии ҳолӣ ва оромӣ соқит қалбамро мефишорад. Беихтиёр садо мебарорам: «Оча!» Мехостам акси садо шунавам: «Ҷони оча!» Ҳайҳот, на овозе, на акси садое. Худамро бо беҳудӣ аз дар ба дохил мезанам. Дар пойгаҳ ҳамон пӯстаки зерипойӣ, дар фарши хона ҳамон қоили дастбофти равонакӣ, ба рӯйи девор ҳамон сӯзани пурнақшунигори дастдӯз овезон... Ҳама нишона ҳаст, аммо худаш нест. Ёро дигар намеёбам, ҷояш ҳолист.

Рағу пайи поҳоям суфт шуда, дузону нишаста мондам ва сар дар гиребон фурӯ рафтам. Модарам бо чехраи гарм ва ба ҳар ҳолат дар пеши назар ҷилвагар шуд: миёнашро бо рӯмоле баста буд ва як даста ҳезуми хушк ба сар гузошта меомад; дар чуқурчае, ки қолиби танӯр буд, истода, аз гили бо бузмӯй пухташуда танӯр месохт; бо шонаву моқую дастак калобаҳои рангбарангро дар тору пуд кашада гилем мебофт; руҳсораш лолагун буд аз танӯри тафсида нонҳои хушбӯйи башир меканд; доиразанон бо мақомҳои дилнишину гуворо суруд мехонд... Дарвоқеъ, ӯ аз ҷумлаи беҳтарин гӯяндагони халқӣ буд ва таронаҳои равшану возеҳ дар пушти гӯш садо медиҳанд:

*Кас кеча бурод сарҳатакаи дуру дароз,
Ҳар се хуҳарон шинем ба мейҳои дароз.
Ҳар се хуҳарон бозӣ куним меарзад,
Кокул ба миёни борикам меларзад.*

*Додарам аз Каттақергон ханд-хандон омадас,
Уштуронаш дар қатору саллавайрон омадас.
Уштуронаш дар қатору саллавайрон, додарам,
Дар даруни ҷераҳои як даста райҳон, додарам.*

*Эй оча, назан, накеб, ман беморам,
Ман кабки рамида дар таги деворам...*

*Бом ба бом ча(р)х мезанам нарвон кати, нарвон кати,
Аз дари гер¹ медаром армон кати, армон кати.*

*Мурдани ман маълуму кай мурданама маълум нест,
Як кафанро бурдану нобурданама маълум нест.*

*Дар гарибӣ нола кардам, ҳеч кас ёдам накард,
Дар қафас ҷон додаму як мард озодама накард.*

Танҳой ҳузновар аст, гӯё бори гароне ба дӯшам гузошта бошанд, бо миёни дуқат ёрои сар бардоштан надорам. Ғарқи андӯху ҳоли гирифта ҳис кардам ба рӯйи шонаҳоям дасти мулоиме нишаст ва чакраи оби доғ пушти гарданамо сӯзонд. Сар гардондаму дар канори худ хоҳарҷонама – ягона хоҳарамро, ки нишона аз очаам аст, дидам. Ё ба ғуссаи ман шарик шуда оби дида мерехт. Хоҳарамро ба ҷойи модар дарёфта дар канор гирифтама. Пай бурдам, ки ҳар ду ҷон дар як қолабему месазад боз ҳам бо дили гарм ба зиндагӣ умед баст...

Ҳанӯз пардаи шом наафтаида, он рӯз ба пушта, ба сари хоки модарам рафтама. Ё дар хонаи охиру абадии худ оромӣ хомӯш мехобид. Қабрашро тавоф кардам, аз сураҳои Калом хондам. Санги мазор аз ҷинси мрамор буду мураббаи баланд ва дар рӯяш пас аз дуруд ба Худою исми модар бо ҳуруфи зебо ин байти Шайх Саъдӣ низ ҳақ шуда буд, ки фикр мекунам, беҳтарин ва муҷазтарин байти шеърӣ дар васфи зан-модар аст:

*Зани хубу фармонбари порсо,
Кунад марди дарवेशро подшо!*

Валлоҳу аълам бис-саваб.

¹ Дар лаҳҷаи зодгоҳи муаллиф овози «ӯ» (вови мачҳул) аксаран ба овози «е» табдил меёбад, тавре ки дар абёти боло дар калимаҳои кеча(кӯча), мей(мӯй), керғон(кӯрғон), чера(чӯра), гер(гӯр) мушоҳида мешавад

ОРЗУҶОИ НИМАРОҶ

Руху равони марди олиҳиммат, дӯстдори миллату миҳан, зодаи шарафманди деҳаи Эҷи бостонӣ Ҷамоли Орзумурод шод бод

– Додарат наомад, Ҷамолҷон?

– ...

– Чаро ин қадар дер кард? Охир, гуфта будӣ, вақти хазонрезӣ меояд. Бубин, дар шохи дарахтон барг намондааст, рӯйи ҳавлиат ҳам заб-зард... Аз Комилҷонам бошад, ҳанӯз дараке нест...

Ҷамол гӯшу ҳуш ба модар, коғазҳои ҳисобдориро ҷамъ карда дар пӯшаи тугмадор андохт ва дар ҳоле, ки намедонист ин дафъа пазмони модарро аз чӣ роҳе пасанда кунад, боди ғусса ба дарун кашид. Бо нӯки ангуштон пешониашро молида, аз ҷойи нишаст, ки поҳояшро ҷамъ карда дар пойгаҳи хона чорзону мезад, ба модар рӯ гардонд. Аз шишаи мучаллои тиреза як даста нури хуршед оташгуна ба дарун меборид. Ин мавҷи нур дар роҳи нуфузи худ ба як қабза мӯйи парешони модар, ки сап-сафед менамуду аз чакаки рӯ ба поин мешорид, бархӯрда, ранги нуқрай мегирифт ва чеҳраи пур аз ожанги аз боду борони зиёд хӯрдашудаи сиёҳтобро ҷилои симин мебахшид. Чашмони нимапӯши модар ба берун нигариста, аз торикии хаёл ба сӯйи нишемангоҳи пайки тоза роҳ мечуст. Ҷисми наҳифи худро ба лабаи тиреза часпонида менишаст, аз пайи бедармонии пою дастони кашола ёрои ҳаракат надошт.

Ҷамол аз ҷо хест. Ба назди модар омада часпида дар канораш нишаст, бо муҳаббат панҷа бар китфи ӯ гузошта ба бағал зер кард ва базӯр лаб ба сухан кушод:

– Меояд, оча... – гӯё хоре дар гулуяш халид, чеҳраи башшоши додари ҷавонмарг дар сафҳаи хаёл падида омад, бо пушти даст оби дидаи ба гунаҳояш таровидаро пок кард.

– Ту ҳам меравӣ, ҳеч кадомат ба ман коре надоред, – модар ба берун дида дӯхта менишаст, намехост аз баргу хазони заррин чашм бардорад, – аз дасти шумоён умрам хазон шуд.

– Ин хел нагӯ, оча, ман ҳамеша дар канорат ҳастам, ба ҳеч кучо намеравам! – ҳарчанд модар як сари мӯ аксуламале ба ҳарфҳояш нишон намедод, Ҷамол гапзанон аз дӯшу сару гардани ӯ бо хумор бӯ кашида, лоилоҷ сари по хест ва барои расидан ба корҳояш хонаро тарк кард...

Ҷамол бо духтари хурдиаш ба маркази ноҳия – шаҳри Нурато рафтани буд, мебоист пули донишгоҳи ӯро ҳавола кунад, вале ёди деҳа, тавофи хокҷойи бародари ҷавонмарг ба ҳушу зехнаш чира шуд. Чун фаҳмид духтари омӯзгораш ҳанӯз аз мактаб наомадааст, дасти фармонро аз шаҳраки Авлиё ба ҷониби зодгоҳ тофт.

Худрав бо суръат ба пеш медавид. Дар моварои гӯш «гув-в-в» садои якмароми он менишаст. Ҷамол озод аз ҷамбараки фармон дошта, дасти хаёл перомуни духтараки асалаш гузошт. Рухсори гарму табассумҳои меҳрогини ӯ ба дилаш фараҳ бахшид, аз дил гузаронд: «Эҳ, Худочон, чӣ кадр меҳрубону

карим ҳастӣ! Асалакам аз пайи бародари худ рафт, бо бакалавр қонёъ нашуда омӯзиши олиро низ пай гирифт. Магар осон аст донишҷӯӣи донишгоҳи Сингапур шудан?!» Оре, бародараш низ Донишгоҳи иқтисоди ҷаҳонӣ ва дипломатияро хатм карда, омӯзиши олиро дар Малайзия фаро гирифта буд. Акнун дар Иморот машғули кор аст. Ҳамин дишаб аз тариқи интернет ҳамсухбат шуданд. «Ҷалолҷон, биё писарам, ҳамин қадар таҷриба чамъ кардӣ бас. Имсол бозништа мешавам, ҳама соҳибкориро ба ту месупорам, ин тарафашро худат бин», гуфта буд ӯ. Вале посухи писар аз он ки «меравам» гӯяду хурсанд кунад, бештар дилхушқунанда буд: «Додочон, метавонед табрик гӯед, бароятон хабари хуш дорам! Имрӯз маро ба унвони мудирӣ намояндагии ширкатамон дар Ал-Айн таъйин карданд. Мудириятро ҳам нағзакак ёд гирам, Худо хоҳад, ба наздатон бармегардам». Ҷамол нафаси роҳат кашид. Бо ҳисси ин, ки боғи муҳаббаташ меваҳои ширину ширадор ба бор овардааст, дар худ болид. Шишаи чапро поинтар фурувард. Вазиши ҳавои сарди мулоим ба ҳаловати вучуди ӯ афзуд.

Худрав аз як сӯ дашти бепоёни хушқу холи ва аз ҷониби дигар доманаҳои кӯҳии сарсарӣ пур аз сангро дар пушт гузошта бо суръат ба пеш медавид. Ана, аз самти рост деҳаи нозанини Сойхурд намудор шуд. Ба назар мерасид, нозу намои дилфиреби он дар оғози поиз костааст, аз дасти фасли хазонрез боғу дарахтони сарсабзаш хушқу сиёҳгунаву урён шудаанд. Танҳо он ҷӣ ҳусни деҳаро медарорад, чошу пареш хонаҳои деҳотиён аст, ки бо вучуди дурдастӣ аз шаҳрҳои обод дару дарвозаю бомҳои худро бо диди хос ва намоҳои ҳарранг оро додаанд. Ҷамол нигоҳе тӯлонӣ ба ин деҳаи дӯстдоштааш андохту беихтиёр аз надоштани нишоти баҳоронаи он дилтанг шуд. Дубора дида ба роҳ дӯхт, хаёлаш ба хотирот панҷа зад. Дар пеши назар симои андуҳгини духтари бузургаш паид омад. «Дилбанди озордидам, – зери лаб пичиррос зад ӯ, – аслан ғам махӯр, ман туро аз дасти ҳар гуна дарду ранҷ начот медиҳам! Ҳама хушиҳои зиндагиат ҳанӯз дар пеш аст...» Аз як сӯ, номуросоҳои оилавии духтари калониаш ва аз ҷониби дигар, бетобии вай Ҷамолро ба гирдоби хаёл афканд...

Худрав суръати худро камқунон то ҳамгашти калон омаду ба самти рост, ба сӯи Эҷ печид. Садои гардонааш баландтар шуд, чун ба баландӣ мебаромад, бо «ухҳок»-и бештар зӯр мезад ба тезии худ биафзояд. Дар пешорӯи Ҷамол ҳусни коҳидаи зодгоҳаш бо намои афсурдаи тирамоҳӣ намудор гардид. Бо ҳама коҳидагӣ ин зодбуми кӯҳнапӯш барояш бениҳоят азиз аст, ҳар як пайроҳааш, роҳҳои хокбодию мумфаршнашудааш, чашмаҳои камобу доманакӯҳҳои урёнаш, ҳар як инсони содаи дидадарояш бо узри тихидастию дасткушодӣ муқаррам аст. Дар ҳоле, ки дидори додарро ёд кардани модар ҳар як тору пайи пайкарашро ба раъша оварда буд ва аз субҳ инҷониб дар дили худ пӯкиеро ҳис мекард, хост ҳарчи зуд худро ба қабристони деҳа расонад. Аз гузари Пиритурк гузашт, теппаи Тепилелокро¹ низ паси сар кард ва ҳамзамон бо дида шудани пештоқи нақшینی гӯристон суръати мошинро коҳиш доду аз

¹ Тепилелок – Теппаи Лӯла; номи гузар

роҳи дастрасӣ бағал-бағали ҳифози симин ба самти хокҷойи авлод сарболо шуд.

Гузари хомӯшон... Гӯиё паша пар намезанад, вале насими форае аз дараи бағалдасти пушта сару рӯро пармосида мегузашт. Хӯша-хӯша алафҳои ёбой ва аҳёнан баргу шоҳаҳои ниҳолони бодомии сабзондаи Аҳмадбобо бо ноз алвонҷ мехӯранд. «Ассалому алайкум, ё аҳлал-қубури», дар дил хонд Ҷамол ва наистода то назди хокҷойи авлод омад. Як дам сари ҷо рост истода, бо нигоҳи сатҳӣ қабрҳои пасти сангин ва лавҳасангҳои сари онҳоро аз хатти назар гузаронд. Ба маҳзи дидани девору санги навтарин ба он ҷониб шитофт, катибаи лавҳи ёдгорӣ ба дидааш тофт, ки гӯё хуни дилу ашки азизон ба рӯи санги хоро рехта, ба унвони рози ниҳон ҳақ шуда буд. Дилаш таҳ хӯрд, таҳи миҷгонҳояш лиқ-лиқи оби дида шуд, овозашро ба дарун хӯрда, рӯ-рӯи девораки қабрро бо кафи даст навозиш дода монд. Чанд дона сангчаю хасу хори ба назар изофӣ намударо ҷамъ карда аз рӯи гӯр ба замин андохт ва пушт ба қибла дар канори лавҳи ёдгорӣ нишаст. Бо садои каме ларзон, овоз бароварда сураи «Фотиҳа», чанд ояти сураи «Мулк»-ро хонд, савоби оятҳои раббониро ба арвоҳи ҷамиъи гузаштагон ҳавола кард ва бо имон ба Офаридгор даст аз рӯи гунаҳояш кашид. Худро каме осуда дида, дубора ба лавҳи ёдгории додар рӯ овард, дар хаёл бо ӯ ба гуфтугӯ даромад: «Додарҷонакам, руҳат шод бод, даргузашти туро ба модарам гуфтаам, вале ҳанӯз ки ҳанӯз намехоҳад ба ин хостаи Парвардигор тан диҳад. Имрӯз ҳам туро ёд кард, ба роҳат нигарон аст, ман бошам лолу бечора мондаам, чӣ гӯям ба ӯ? Додарҷони мусофирам, аз пайи ризку рӯзӣ ба як гӯшаи дури олам рафтӣ, ҳамон, оча танҳо аз хона баромаданатро медонаду бас, ҳанӯз ҳам ҷашм ба роҳи рафтаат аст. Бо ёди дидори ту дилаш хунобу дидагонаш хира шудаанд, ҳеч дармоне на дар дасту пояш дораду на дар камари ноустуворааш. Додараки ҷавонмаргам, Худо мағфират кунад, имрӯз ҳам азмам бар ин аст, ки реҳлати туро ба очаҷон бозгӯӣ кунам, дигар таҳаммули интизориҳои ӯро надорам, саҳт метарсам, ки руҳаш коставу равонаш холӣ гардад. Маро бубахш, ором бихоб, азизам...»

Бо тавофи хокҷойи рафтагон Ҷамол сабук шуд гӯё, аммо ҳамин ки аз дарвозаи хурдаки қабристон пой ба берун мениҳод, дар вучуди хеш дилвопасиеро ҳис кард. «Эҳ Худочон, худат дар паноҳат ниғаҳ дор», беихтиёр аз таҳи дил овоз баровард ӯ. Бо як ҷаҳиш ба мошин нишаст ва аз роҳи омадааш ба поин сарозер шуд. Ба роҳ афтиду яке хушдори додарарӯс ба хотираш зад, ки чанд рӯз пеш гуфта буд: «Анору беҳиҳоям тамом мешавад, тезтар омада баред, додӣ¹. Нашавад, ки фардо намонаду «ман бенасиб мондам» гӯён маро айбдор кунед?!» Ҷилави мошинро дар роҳи пур аз дастандоз ба самти болооб гардонд. Мошин бо суръати кам ба самти фароз меҳазид, хаёли Ҷамол побанди майдони бозии бачаҳо гардид, ки шавқуну ҳаёхуйи бозикунон ҳатто аз он бари сой ба гӯш мерасид. «То Наврӯзи нав бароятон варзишгоҳи нав месозам, – аз қирраи ҷашм футболбозонро тамошокунон дар дил ба сухан омад ӯ, – бошад ки, аз соҳибқориам ин подоше барои ҳамдеҳагонам гардад! Майдони бозиро

¹ Додӣ – бародари калонӣ

тахту ҳамвор карда, ба сатҳаш регу шағал мекашам ва рӯяшро бо рӯкаши сабзи футболӣ мепӯшонам. Дар самти рост барои тамошобинҳо рад-рад нишастгоҳҳо шинонда соябон ҳам дуруст мекунам. Албатта, гирдогирд, чор атрофашро бо тавораи баланди тӯрӣ мебандам...» Ҳангоми гузаштан аз канори чашмаи Дарифечак чанд кас ба сӯяш даст бардоштанд, ӯ низ ба маънии алейк бо лабханд сар ҳам кард. Як зани солманд ба тори сар як сатл ва дар канори ӯ арӯсаш буд, зохиран, ду сатл дар даст об бардошта мерафтанд. Ҳар ду вайро дида дар лаби роҳ воистоданд, бо изҳори сипос ба онҳо низ лабханд зада гузашта рафт.

Аҷаб падарарӯси олиҷанобе дошт Ҷамол! Бар замми он, ки муҳандиси аршади кулхуз буду вайро дар тамоми ноҳияву вилоят ҳамчун коршиноси хирфай мешинохтанд, ӯ бо ҳазлу мутоибаҳои дилнишин доди суханро медод. Нишасту маъракаҳо аз лутфи шакарнамҳояш бонишоту тарабангез мегузашт. Гузашта аз ин, деҳқонӣ ҷону дилаш буд! Дар миёни боғбонҳои асили чашмикордони кӯхпоя ӯро низ бо ангушт мешумурданд. Инак Ҷамол дар боғчаи ба мерос гузоштаи падарарӯс, ки дастикам ҳар фасли сол аз неъматҳои кишоварзӣ ҳолӣ намегашт, қадамзанон руҳи тоза гирифт. Додарарӯси ширинкор аз ӯ қафо намонда, бо меҳр шоҳаҳои мевадорро сила мекард, аз таърифи анору беҳӣҳои боғ даҳонаш доғ мешуд. Ҷамол дидаравон ба васфу ситоиши ӯ афзуда гуфт:

– Аз пухтан пӯсти ин анорҳои бечора чок шудааст!

– Чок шудан фақат пухтан нест, додӣ, – ҳамоно риштаи суханро ба даст гирифт додарарӯс ва ёзида як дона анорро канду аз маҳалли чокии пӯст ду кок кард, – шумо аввал ин донаҳои марворидиро бихӯред, баъд мефаҳмед дар зери пӯстҳои чок боз чӣ лаззате пинҳон будааст, бифармоед!

Рӯ ба рӯи Ҷамол сиёҳдонаҳои мучалло лаҳчасон рӯ боз карданд, беихтиёр аз даҳонаш об омад. Ин оби мазаро ба ҳалқ фуру бурда, андешаманд ба сухан пардохт:

– Додоят мегуфтанд, анор ёқути биҳишт аст. Таъми майхушу маласӣ¹ ва обдории он таку беҳамтост, дар устураҳои пешин онро мазҳари фаровонӣ ва борварӣ ва ҳатто муқаддас мехондаанд!

Додарарӯс ҳарфҳои ӯро тасдиққунон як халтачаро бо анор пур кард ва ба самти дарахтҳои пурбори беҳӣ роҳ пеш гирифт. Ӯ дар назди нахустин дарахт таваққуф намуда, як шоҳаи пурбори онро, ки шояд ҳашт-даҳ адад мева дошт, ба поён ҳам кард ва гуфт:

– Гумон накунед ин меваҳо рангпаридаву хокианд! Бонурии беҳии бечора аз дасти ин пурзу патҳое аст, ки вайро пӯшондааст, – додарарӯс ду дона беҳиро оҳиста аз мугча ҷудо кард ва якеро ба дасти Ҷамол дода, дигареро худаш бо лабаи доман пок кард. Ҳамоно дар қафи дасташ гӯё як хафчаи² зар чило дод.

¹ Маласӣ (малас) – таъм: туршу ширин

² Хафча – шӯша, тикка

– Бах, баҳ! – дубора оби даҳон фурӯ бурда ба завқ омад Чамол ва рӯмолчаашро аз киса берун кашида беҳии дасташро пок кард. – Ин боғи шумоҳо як гӯшаи биҳиштист, додар, ҳар кӣ ин меваҳоро тамагтуъ кунад, бегумон, ба фирдавси барин меравад!

– Бихӯред, додӣ, натарсед шах намекунад, беҳии обдор аст, таъми асал дорад, – бо ин муҳобо додарарӯс ба пур кардани халтачаи дигар пардохт...

Чамол аз зиёрати боғу дари падарарӯс ҳаз бурд, дар ниҳояти хушҳолӣ бо додарарӯс, ки бо меҳр кӯлборҳои анору беҳӣ ва чанд дона кадуро дар сандуки ақиб андохта монд, хайрухуш карда ба паси фармон нишаст. Садои худрав дигар кам буд, чун аз гузари Болойбохо ба самти поёни деҳа сарозер мерафт, азияти гардонай надошт. Ҷодаи пур аз печу хамаи мошингард аз самти чап ба доманаҳои кӯҳии сангпӯш ва аз ҷониби рост саросар ба нишеби тезе, ки дар поён ба хонаю кулбаҳои шиферпӯшу пуштибони гилӣ ва боғу ҳавлиҳои сокинони деҳа мерасид, часпида, роҳравии худравро мушкил месохт. Ба вижа, дар баъзе ҳамгаштҳои махуф ронанда маҷбур мешуд каме худравро ниғаҳ дораду ба пеш таваччуҳ кунад ва гӯш диҳад, ки рӯ ба рӯ мошин ё қолаи дигар меояд ё не. Бо ин ҳол, ҷодаи шинос Чамолро нигарон намесохт, балки дар ин лаҳза санглохию дастандозҳои зиёдаш ўро нороҳат кард. Бо ин эҳсос рафтаравон оғуштаи хаёл шуд: «Аз пайи варзишгоҳ ба навсозии ҳамин ҷодаи деҳаам хоҳам пардохт. То ин ҷо, ки расидаам, аз Худо мехоҳам, сармоияи ғун кардаам барои аҳли зодгоҳам харҷ гардад. Аз даҳана то Болойбохо як фарсах бештар нест, душвор ҳам бошад, софу суф мекунонам, асфалт мерезам. Эҳ Чамол, ҳар гоҳ ба ҳамин ниятҳоят расидӣ, ту хушбахтӣ, беармон аз ин дунё рахт мебандӣ! Парвардигоро, аҳли азизи зодгоҳамро дар амонат ниғаҳ дор!» Худрав гӯё илтиҷоҳои соҳибашро мешунид, беовоз, ба дуруштию ноҳамвориҳои роҳ гардан ҳам карда, гоҳе сусту гоҳе тезтар якмаром чарх медавонд...

Вақте ки дасти фармони худрав дар даҳанаи деҳа аз сари шоҳроҳ ба самти Авлиё печид, роҳи мумфарши софу паҳн дар назари Чамол чун тасмаи беохир намудор шуд. Аз даричаи бағал ҳавои матбуи поизиро то мағзи ҷон нафасгирон худро хеле сабук ҳис кард, мисли ин ки чун мурғи озодболе андар самои беғубор пар мезад. Ў бо як чашмандозӣ дашту сахрои бепоёнро бар рӯи шабакияи дидагонаш мутаҷассим дид ва беихтиёр аз он, ки дар соҳибияти ин қитъазамини бекарон ширкати бузурги чорводориашон сахмгузор асту ў ба ҳисобу китоби ин ширкат раёсат мекунад, аз таҳи дилаш ҳисси ифтихор туғён зад. Ба хотир овард, боре раиси ширкат Ҳазратҷон бо эътимод ба ў гуфта буд: «Дуруст, ки раҳбар манам, Чамолака, аммо фаромӯш накунед, ҳама мудирият ба уҳдаи шумост ва кори банда низ фақат пуштибонӣ аз шумо». «Аммо...» «Ҷойи аммо нест, – сухан аз даҳонаш гирифта буд раис, – шумо шогирди ҳисобдори маъруф Мустафои Раҳим, аз дастпарварони қаҳрамони кор Зайниддини Амонидин ҳастед ва бо он ҳама донишу таҷрубае, ки андӯхтаед, ҳама корро роҳат тартибу сомон мебахшед. Ман дар ин ширкат танҳо ба шумо бовар дораму тақия мекунам!» Ин эътимоди сарвар буд, ки чандин сол боз

худааш дар нишасту чаласаҳои ноҳияву вилоят ва анҷуманҳои ҷумҳурии ширкат варзида, ба унвони намояндаи мардумӣ борҳо аз пайи ҳалли мушкилоту муаммоҳо дил сӯхтаву пой давондааст. Беихтиёр суҳбати ахираш бо Ҳазратҷон дар хусуси бузҳои Оренбург ба хотираш зад. «Буз ба кӣ вафо кардааст, ки ба мо кунад, – пешниҳоди ӯро шунида бо каме ханда гуфта буд сарвар, – харчи овардан ҳаст, ниғаҳбонӣ, баъд, оё ба шароити мо мутобиқат мекунад он чинси шайтон?» «Шумо ба ин фақири худ бовар кунеду иҷоза диҳед кофист, раис, – дар посух изҳор дошт ӯ, – он шайтоне, ки мегӯед, пеш аз ҳама бо тибити худ доди шуҳрат додааст! Касе нест, ки рӯмолҳои пухи русиро надонад, сарбанде, ки ханӯз аз охири асри нуздаҳ дастраси мардум гаштааст. Тибити бузҳои насли Оренбург бениҳоят нарму нозук ва кӯтоҳ аст, истиқомату¹ таниши² воло дорад, бо якрангиаш фарқ мекунад. Маҳсули бениҳоят гаронқимат аст, агар бовар кунед, арзиши тиллоро дорад!» Раис шир фуруварда пурсида буд: «Ҳар як буз чӣ қадар тибит медиҳад, ки шефтааш шудаед, медонед, барои суд гирифтаи чанд сар бояд биёрем?». Дар воқеъ, ӯ бо огоҳие, ки аз ин чинси чорпо дошт ва бо тамоми вучуд мехост ба нияташ бирасад, дар идомаи суханаш афзуда буд: «Ҳар як буз то сесаду ҳаштод грамм тибит медиҳад ва то се-чаҳорсолагӣ маҳсулдиҳиаш торафт меафзояд. Ғайр аз ин, бузҳои оренбургӣ пашму шири зиёд доранд, гӯшташон бомаза аст. Дар канори ин ҳама рамаҳои гӯсфанд барои парвои онҳо низ бошишгоҳ дуруст мекунем. Дар оғози кор ҳадди ақал ҳазор сар биёрем, корамон хуб роҳ меафтад...» Эҳ, Ҳазратҷон! Ман чокари шумоам! Аз пайи эътимоду дастёриҳоятон инак ҳазору чаҳорсаду ҳаҷдаҳ сар дар роҳ аст. Худо хоҳад, дар канори пӯсту пашмиҳои қарокӯлӣ бо тибити бузҳои мон низ ном мебароред, ман ба ин қавл медиҳам!..

Ногаҳон аз пешорӯи Ҷамол калхоте башаст pariда гузашт. Хаёлаш парешон шуд. Аз пайи калхот нигоҳе дурудароз ба осмони обيرانг афканд. Ҷо-ҷо тӯдаҳои абр ранги обии фалакро сапедгун сохта, бо суръат ба муқобили ҳаракати худрав роҳ мепаймуданд. Офтоби заррин аз пешонӣ мезад, харчи ба Авлиё наздик мешуд, чехраи нурпоши хуршед бештар пеши чашмо мегирифт. Бо ин чило роҳи васеи мумфарш ялтирос мезад, гӯё рӯди обе буду худрави ба ҳарос омада рӯ-рӯи он лаппида шино мекард. Ҷамол ин ҳолати табиатро чандин бор мушоҳида карда буд. Бо гузаштани вақти аср офтоб дуруст дар уфуқи паси Авлиё камин мегирифт ва лашкари беҳисоби анвори худро то дами шом бераҳмона рӯ ба рӯи роҳиёни бечора ба ҳамла меандохт. Ин бор туъмаи ин ҳамла Ҷамолу худрави безабони ӯ гашта буданд. Соябони чилавро поин кард, бефоида. Шуои чашмгир гӯё аз сатҳи ҷода ба дида мезад. Ҳамин ки пай бурд роҳу бераҳма ба назараш яке метобад, суръати худравро коҳиш дод. Дар ин лаҳза мошини бории бадҳайбате бо ғуввоси гӯшгир аз канораш гузашта рафт. Аз шамоли он худрав алвонҷ хӯрд. Вале... Ҷамол ханӯз ҳавосапро чамъ накарда буд, ки ғайричашмдошт, дар пешорӯяш сиёҳии

¹ **Истиқомат** – муҳкамӣ ва муқовимат дар баробари фишор

² **Таниш** – муқовимат дар баробари кашиш

девмонанде, ки гӯё уқобвор ба самти туъмааш шерчах¹ мезад, пайдо шуд. «Эҳ, Худочон, ин чӣ бало буд?!», як он зери лаб ғурунгид Ҷамол ва худро бе чораву роҳи халосӣ дида, бо шаст фармони худравро ба самти чап тоб дод... Вой дод!! Мисли ин ки кӯҳе таракиду дар зери гӯшпонааш садои гумбурросии баланд танин андохт, гӯё ки ўро дар ғирболи оҳание баҳам мезаданд, тамоми сару танаш сахту пурозор ба ҳар сӯ зада-зада такон хӯрда рафт. Ҳамзамон болиштаки имании пурбод чаҳида ба сари синааш часпид, вале... Нохудогоҳ, зарбае аз қафои курсӣ ба пушташ нишаст, ки бениҳоят дардовару ҷонгир буд. Баробари баланд шудани садоҳои номураттаби гарс-гурс, тақ-туқҳои бепеён ҳаёлаш гурехт, дар ҳоле ки заминро осмон беист дар атрофи сараш давр мезад, пеши чашмонаш зим-зиё торик шуда рафт...

Як қадам ба Авлиё нарасида, дар миёни дашти синабирёни қоқ, дар зери пардаи хунолуди офтоб қитъае аз роҳи васеи мумфарш ҳоли дилозоре дорад. Худраве дар васати ҷода рӯ ба ақиб гашта, на, чӣ рӯе – фуки мачолашудае аз мушти сахти ситамгар ба саду ҳаштод дараҷа давр зада, фис-фис дуд мебарорад. Самти мусофирнишин низ ба дарун фуру рафта, тамоми шишаҳои чилаву канор реза-реза шуда ба замин рехтаанд. Дар гирду бари худрави ба сар хӯрда тикапораҳои он, капсули гази ҳаштодлитра ва гардонаи беовози ятиммонда зору ҳайрон парешон мондаанд. Дар атроф чандин адад анори синачоку беҳии ҳайрон ва кадуҳои порашуда ҳам тити питу дамдардарун мехобанд. Ҷойи нишастии ронанда аз зарбаи капсул ба дарун тоб хӯрда шакли миёни букриро гирифтааст, фармони саршикаста аз мушти фармондорааш қач шуда ба зери пешхони² таракида паноҳ бурдааст ва дар миёни курсиву фармони номехрабон ҷуссаи леҳшудаи марди беҳабар аз хостаҳои бечойи Худояш..., э вой (!), тани мачруҳу фатилашудаи Ҷамоли нокому беҳуш дар банд аст... Ду-се қадам онсӯтар аз ин манзараи хунобзӣ худрави дар ҳам фурурафтаи пачақшудаи дигаре низ бо ҳолу намои ҳузновар чаппагардон мехобад – ҳамон худрави нофармоне, ки ронандаи муътодаш дасти чилавдориро гум карда, бо ҳайбати девгуна рӯ ба рӯи Ҷамоли оғушта дар ҳазору як орзуву ҳаёлҳои ширин баромада буд...

Ин манзараи хунук чанд тан раҳгузари савобҷӯиро аз роҳ ниғаҳ дошт. Чун дарёфтанд имкони боз кардани дарҳои мачақшудаи мошин нест, даричаи сақфи онро шикастанд ва тани беҳолу бедармони Ҷамолро берун кашиданд. Ў ҳанӯз талвосаи ҷон мекард! То дармонгоҳи Авлиё оварданд, вале аз дасти фақирӣю ночорӣи ин «бемористон» дубора тасодумдидаи лозабонро, ки намебоист тани озурдаву захмиашро ҷо ба ҷо кунанд, ба мошини дигар гирифтанд ва чаҳорҷарх ба сӯи шаҳри Нурато шитофтанд. Ҳамроҳи ӯ ҳамсари синабирёну писари дилреш, ки зарбаи нобаҳангоми тақдир онҳоро ангуманг сохта буд, низ буданд. Ҷамоли гоҳе хушёру гоҳе беҳуд ҷонбозикунон то шифохонаи Нурато омад... Ба бахти бад, ҷавонмарди сахтҷону обутобёфтаи

¹ **Шерчаҳ** – ин ҷо: парвози бениҳоят баланд ба сони хез ё чаҳиши шер

² **Пешхон** – панели пеши худрав дар рӯ ба рӯи ронанда, ки дар он васоили амалкарди худрав (суръатсанҷ, таҷҳизоти савтӣ, фармон, хушдордиҳанда...) насб мешавад

деҳотӣ бо ҳар қадар нерую тавони корой дар баробари дарди ноҳинчору
ҷонгудози муфочо тоб наовард, илтиҷоҳои азизонаш – тазарруъ ва хоҳишҳое,
ки шояд ҳафтумин қабати фалакро сӯроҳ мекарданд, то гӯши фариштаи начот
нарасид. Ҳамин ки ҷуссаи саропо мачруҳу хунолудаширо ба тахти муолиҷа
хобониданд, беҳолона танҳо ду-се бор «оча...оча...» гуфта тавонисту бас. Дар
талашу пайкори чандлаҳзай Маликулмавт пирӯз омад, вай ба одати маъмул,
пас аз як «пуф-ф»-и кӯтоҳи асираш қабзи руҳ карду қолаби бечону беҳаракати
Ҷамоли сарсахро ба ҳоли худ гузошт...

*Ё Раб, ба фазли хеш бубахшой бандаро,
Он дам, ки озими сафари он ҷаҳон шавад.
Номе зи мо бимонаду аҷзoi мо тамоm
Дар зери хок бо ғаму ҳасрат ниҳон шавад...*

Инна лиллоҳи ва инно илайҳи рочиъун¹.

¹ Ба тоҷикӣ: Мо аз Худоем ва ба сӯйи Ӯ бозмегардем

ҲИҚМАТ СУЛТОНЗОДА

(1973)

Ҳикмат Султонзода (Ҳикматов) 30-юми июли соли 1973 дар деҳкадаи Сойхурди деҳаи Эчи ноҳияи Нурато ба дунё меояд. Ӯ мактаби миёнаро то синфи чорум дар зодгоҳи худ ва сипас дар мактаби рақами 43-и деҳаи Эҷ фаро мегирад. Пас аз мактаб таҳсили худро дар бахши суҳаншиносии Донишгоҳи давлатии омӯзгории шаҳри Душанбе давом дода, мактаби

олиро соли 1996 хатм мекунад.

Ҳикмат Султонзода фаъолияти кории худро дар мактаби миёнаи деҳкадаи Сойхурд бо тадриси фанҳои забону адабиёт оғоз менамояд. Соли 1998 ба Тошканд меояд ва дар шӯъбаи тоҷикии нашриёти давлатии «Ўзбекистон» ҳамчун муҳаррир ифои вазифа мекунад. Ӯ дар ин даргоҳ то соли 2003 фаъолият намуда, аз наздик бо аҳли илму ҳунар, адабиёт, рӯзноманигорон ошно мешавад ва ҳамзамон бо кори тасҳеҳу таҳрири китобҳо ба эҷоди бадеӣ низ машғул мешавад. Бештар шеър менависад.

Агарчи бо тақозои зиндагӣ дубора ба деҳа бармегардад, лекин аз эҷодкорӣ даст намекашад. Ҳатто муяссар мешавад ду маҷмӯаи шеърӣ худро бо номҳои «Бозгашти Ҳикмат» (Тошканд: «Муҳаррир», 2011) ва «Сехри суҳан» (Тошканд: «Муҳаррир», 2013) ба дасти хонандагон расонад.

Ҳикмат Султонзода соли 2019 бо оилааш ба шаҳраки Чинози вилояти Тошканд нақли макон мекунад. Дар ин ҷо дар мактаби миёнаи рақами 47 фаъолияти омӯзгории худро аз фанҳои забон ва адабиёти тоҷик идома медиҳад. Дар ин давраи кор маҷмӯаи нави шеърҳои ӯ бо номи «Авҷи Ҳикмат» (Тошканд: «Ноширлик ёғдуси», 2019) ба таъби мерасад.

Қобили зикр аст, ки Ҳикмат Султонзода дар олами фарҳангию маърифатии тоҷикони Ўзбекистон мақоми хосса дорад. Гузашта аз узви фаъоли ҳавзаи адабиёти Вароруд будан, мақолаҳои илмию пажӯҳишӣ ва тарбиявӣ ахлоқии ӯ пайваста дар матбуоти тоҷикии кишвар интишор меёбанд. Ӯ ба унвони як нафар омӯзгор дар ироаи барномаҳои таълимӣ ва тарҷумаю таҳрири китобҳои дарсии тоҷикӣ саҳм мегузорад.

ШЕЪРҲО

НАСИҲАТ

Агар худ мазраи худро накорӣ,
Бувад беҳтар, ки тухмеро наёрӣ.
Чу заҳмат мекашӣ аз дил, сазовор,
Ниҳоли меваат меоварад бор.
Ба кори хештан аз сидқ биштоб,
Ба чашми мардумон чун ахтаре тоб.
Бикӯш, то бар касе хорӣ наёрӣ,
Ниҳоли доғу озоре накорӣ.
Битобӣ ҳар замон чун моҳу анчум,
Бишав некуқадам дар байни мардум.
Мудом андар пайи кори касон бош,
Валекин дур ту аз нокасон бош.
Хирадро бар сари корат ниғаҳ дор,
Ки бошад дар қиёмат он ниғаҳдор.
Зи ҳар як кори неку бохабар бош,
Зи бадкорӣ, валекин, дар ҳазар бош.
Шуҷоатро шиори хеш пиндор,
Сар аз домони тарсуй бурун ор.
Қаноатро мизони кори худ кун,
Саропо умри худро бори чуд кун.
Далерӣ кун ба ҳар коре, ки кардӣ,
Далерӣ бар ту орад номи мардӣ.
Ба марду зан баробар ҳамнавой,
Бикун бар пиру барно ошноӣ.
Табиби бовафои мардумон бош,
Ба бахти халқи олам дар амон бош.
Хирадро бар сарат чун тоҷ бигзор,
Ту онро мояи пирӯзӣ пиндор.
Зи ҳикматҳои пешин баҳравар шав,
Тавонӣ дар ду олам номвар шав!

АЧДОДИ НОМДОРАМ

Меросатон давоям, оинаи сафоям,
Ҳам ҷуду ҳам сахоям, аҷдоди номдорам.
Панди шумо паноҳам, ифшоғари салоҳам,
Дармони дарду оҳам, аҷдоди номдорам.
Дирӯз аз шумо аст, имрӯз аз шумо аст,
Фардо ҳам аз шумо аст, аҷдоди номдорам.
Панди шумо бақоям, ороишу сафоям,

Васфи шумо сароям, ачдоди номдорам.
Аҳли саодати мо, пири саховати мо,
Дунёи ҳастии мо, ачдоди номдорам.

АДОЛАТ

Ҳар он кас, ки адолат мекунад хор,
Ҳамегардад ба холи бад гирифтадор.
Адолат ҳасту олам пойдор аст,
Зи беадлӣ ҳама кас хору зор аст.
Адолат ин силоҳи ҷовидон аст,
Адолат дар ниҳоди мо ниҳон аст.
Адолат ҳурмати аҳли диёр аст,
Адолат эҳтироми аҳли ёр аст.
Фурӯғи чумла олам аз адолат,
Саробӯстони одам аз адолат.

ҚАЛАМ

Мӯниси шабҳои тори мо қалам,
Бехтарин ғамхору ёри мо қалам,
То наафтад ҳарфу ҳичҷоғе ғалат,
Меҳрубон устои кори мо қалам.
Дӯсту душманро ҳаме ояд ба кор,
Ғамқарини корубори мо қалам.
Дар суроғи лутфи беҳамтои Ҳақ,
Ғамшарику ғамгусори мо қалам.
То намонем бенишон дар зиндагӣ,
Ҳам ниҳону ошкори мо қалам.
Дар ҷаҳони хираю номускуш,
Муттақои нангу ори мо қалам.
Бингар андар гирудори зиндагӣ,
Раҳкушои ҳар барори мо қалам.
То намонад номи моро бенишон,
Бехтарин устои кори мо қалам.

ОДАМ БУДААСТ...

Ҳамдаму ҳамбори ёрон кист? Одам будааст.
Мӯнису ғамхори ёрон кист? Одам будааст.
Аз сахар то шомгоҳон аз пайи ганҷи умед,
Раҳбару раҳдори ёрон кист? Одам будааст.
Лаҳзае ноосуда аз ташвишу ранҷи замон,
Ранҷбар, дамёри ёрон кист? Одам будааст.

Нест васфашро канора аз бисоти сарнавишт,
Дафтари ашъори ёрон кист? Одам будааст.
Гардани нафсу тамаъ бибрида бо теги қалам,
Номусу нангори ёрон кист? Одам будааст.
Дар навори зиндагӣ бошад симояш чилвагар,
Сарвару сардори ёрон кист? Одам будааст.

ТОЧИКАМ

Тоҷикам, дар марзу буми Ўзбекистон зиндаам,
Тоҷикам, андар навори насли инсон зиндаам.
Карда рахна синаи кӯху шахистони баланд,
Тоҷикам, андар канори номдорон зиндаам.
Давлати дунё агар серӣ набахшад бар касе,
Тоҷикам, бо давлати як бурдаи нон зиндаам.
Нестам аз давлати дидори чонон бенасиб,
Тоҷикам, бо созу дарди васлу ҳичрон зиндаам.
Нест моро аз касе, бингар, камию кӯтахӣ,
Тоҷикам, андар миёни бурдборон зиндаам.
Бар алайҳи ҷумла гургону палангони замон,
Тоҷикам, бо лафзи худ чун шери майдон зиндаам.
Чашмтангӣ, дасттангӣ, синатангӣ қор нест,
Тоҷикам, бо инқилоби хайру эҳсон зиндаам.
Лаҳзае осудагӣ моро набуда аз азал,
Тоҷикам, бо парчами шабзиндадорон зиндаам,
Аз ҷудой оламу одам занад фарёдҳо,
Тоҷикам, бо ваҳдати хешу таборон зиндаам.

АЁ ИНСОН!

Цавонӣ ё ки пир астӣ,
Камонӣ ё ки тир астӣ,
Ту гушна ё ки сер астӣ,
Ба ҳолат сахт месӯзам,
Аё инсон, аё инсон!

Ту мардӣ ё ки номардӣ,
Маризӣ ё ки бедардӣ,
Ту гармӣ ё ки худ сардӣ,
Ба ҳолат сахт месӯзам,
Аё инсон, аё инсон!

Ту шоҳӣ ё ки дарвешӣ,
Ту хешӣ ё ки нохешӣ,

Баимон ё ки бекешӣ,
Ба ҳолат сахт месӯзам,
Аё инсон, аё инсон!

Ту рӯҳӣ ё ки тан ҳастӣ,
Ту мардӣ ё ки зан ҳастӣ,
Ту хорӣ ё суман ҳастӣ,
Ба ҳолат сахт месӯзам,
Аё инсон, аё инсон!

Ту бедин ё ки диндорӣ,
Гадоӣ ё ки пулдорӣ,
Ба корӣ ё ки бекорӣ,
Ба ҳолат сахт месӯзам,
Аё инсон, аё инсон!

Харобӣ ё ки ободӣ,
Асирӣ ё ки озодӣ,
Ту ғамгин ё ки худ шодӣ,
Ба ҳолат сахт месӯзам,
Аё инсон, аё инсон!

ОДАМИЯТ

Одамият дину имони ман аст,
Одамият чавҳари ҷони ман аст.
Аз дилу вичдон сухан гӯйӣ, бизӣ,
Одамият қалбу вичдони ман аст.
Қуз саховат давлати арзанда нест,
Одамият хайру эҳсони ман аст.
Ҳар қадам аз рушд мегӯяд сухан,
Одамият илму ирфони ман аст.
Тору пуди мо зи файзи дӯстист,
Одамият расму оини ман аст.
Ганҷи беҳамтои инсон одамист,
Одамият маҳзани кони ман аст.

ДҶУСТ

Ту беҳтар аз дилу ҷонӣ,
Ягона дурру марҷонӣ,
Ту шоҳи шоҳи хубонӣ,
Аё, эй дӯст, амон бошӣ,
Азизу меҳрубон бошӣ.

Ширин оҳанги овозат,
Манам қурбони ҳар нозат,
Шавам ифшоғари розат,
Аё, эй дӯст, амон бошӣ,
Азизу меҳрубон бошӣ.

Ҳамеша шоду хандон бош,
Чу оташ шуълаафшон бош,
Чу хуршеди фурӯзон бош,
Аё, эй дӯст, амон бошӣ,
Азизу меҳрубон бошӣ.

ҒАЗАЛИЁТ

Мо ҳама авлоди худро посбонӣ мекунем,
Ҷони худ қурбони он ёрони ҷонӣ мекунем.

Нокасӣ гар мекунад ноаҳл бар аҳли сафо,
Бар алайҳаш аз дилу ҷон паҳлавонӣ мекунем.

Он ки аз номади иқболи мо дорад сурур,
Бингар ўро пеши чашмаш зиндагонӣ мекунем.

В-он ки аз баҳти баланди мо суруре мекунад,
Мо варо андар қатори ёри ҷонӣ мекунем.

Он ки ҷонашро бидод аз баҳри фарзандони мо,
Номи ўро, бемуҳобо, ҷовидонӣ мекунем.

Ҳикмат, дигар манол аз бешу камҳои ҷаҳон,
Мерасад рӯзе, ки мо ҳам шодмонӣ мекунем.

Хотирам аз дарду ғам гоҳе парешон мешавад,
Гоҳ чун мурғи раҳида, гаҳ ба зиндон мешавад.

Сахту сангин аст дилам гоҳе чу санги бесадо,
Гоҳ чун мурғи ғазалхони хушилхон¹ мешавад.

¹ Хушилхон (хушалхон) – хушовоз, хушоҳанг, хушхон

Теги номардӣ кашид аз чаҳл нодони чаҳон,
Бегумон марди ҳунар мачрӯҳи нодон мешавад.

То ба кай бар дӯши ту ин дарду ғам бошад савор,
К-аз ҷамоли сабри ту ҳар дида ҳайрон мешавад.

Афсӯс, туро бар мани мискин назаре нест,
Арзандатар аз ту ба ду олам гуҳаре нест.

Муштоқи ту то кай бувад ин чони рамида,
Ё худ шаби муштоқии моро саҳаре нест.

Қуз васфи ту ҳаргиз накунам кори дигар ман,
Манро ба қуз аз васфи ту ҳаргиз ҳунаре нест.

Ман дар ғами ишқи ту шуда хаставу бемор,
Ҳайҳот туро бо мани мискин назаре нест.

Ҳарчанд зи кӯйи ту манам дур фитода,
Бар кӯйи дили мо зи ту охир сафар нест.

То кай бинишинам ба умеди лаби лаълат,
Пазмони моро магар охир саҳаре нест?

Бе чашми сиёҳу лаби майгуни ту мастам,
Боз ой, самои дили моро қамаре нест.

То ҳастӣ туву ҳаст ҳама оламу одам,
Аз ҳеч касе дар ду чаҳонам хатаре нест.

Боз ой, ки чашми дили Ҳикмат ба раҳат чор,
Ширинтар аз он шаҳди лабонат шакаре нест.

Обрӯ гар ёфтӣ дунё бароят гулшан аст,
Обрӯят гар равад дон, ки валӣ ҳам душман аст.

Умри одамро чунин ҳиммат бидоданд аз азал,
К-ӯ гаҳе шод асту гаҳ афтадаи макру фан аст.

Айш чун гардида пирӯзи тани ёрони вақт,
Одамӣ, з-ин рӯ нигар, ғарқоби дарду шеван аст.

Зиндагиरो зарбаҳо, хоҳӣ-нахоҳӣ, мерасад,
Зиндагӣ бингар талоши роҳати рӯху тан аст.

Кори имрӯза намон ҳаргиз ту бар рӯзи дигар,
Шояд он рӯзи нават дар сояҳои душман аст.

Ҳикмат, оромӣ дар дунё ту доим пеша кун,
Ин хазони зиндагӣ шояд ки фардо гулшан аст.

СУХАНРЕЗА

Шаби дарозро фикри кӯтоҳ кофист, агар боқист.

Байт:

*Шаб то саҳар нахуфтан, ранҷи тану равон аст,
Шабзиндадорӣ аммо, роҳат ба ҷисму ҷон аст.*

Кори хайро дар қиёси дигарон макун, балки афсӯс бихӯр, ки онон маҳруманд.

Байт:

*Корро андар қиёси дигарон кардан хатост,
Маҳрумӣ худ баҳри онон беқиёс ҷабру ҷафост.*

Шӯҳии бемаврид боиси шармзадагист.

Байт:

*Ба шӯҳӣ пораи хасро ниҳон кард,
Худованд ҳамчу зардуздаш аён кард.*

Аз баҳри худ гузар, то дигареро баҳра дихӣ, чун дигаре баҳра ёфт, з-он даргузарад, ки туро расад.

Байт:

*Ба ҳаққи ёри худ доду фиғон кун,
Ки ёри ёр бар ҳаққи ту ояд.*

Адуру бо тиро камони дигарон маяндозу дӯстро ба дилу забони ғайр манавоз.

Шеър:

*Маяндоз бо камону тиро ғайре,
Агар душман ҳақиру муттаҳам аст,*

*Санояширо мағӯ бо лафзи гайре,
Агар ёрат азизу муҳтарам аст.*

Дафтару қаламат кухна бошад ғам махӯр, фикрат тоза бошад бас.

Шеър:

*Ба килки кухнаву авроқи кухна,
Шарафмандист фикри тоза гуфтан.
Ба чархи кухнаву корсоз бингар,
Хунармандист ханҷар тез суфтан.*

Ҳамин ки дидӣ ҳама ба нағмабозӣ банданд, тариқи нағмае бипазир, ки нағмасозу нағмабозон дар ҳарос афтанд.

Шеър:

*Ин даҳр сарои нағмабозист,
Кӯшиши куну нағмае биёмӯз.
Ёрон ҳама нағмабози даҳранд,
Бо ёр ба нағмае биёмез.*

Сайру саёҳат ба олами маънавият ва маърифат сайёрро номи абадият бубахшад.

Байт:

*Сайру саёҳати даҳр номи наку набахшад,
Номи накуӣ дарёфт сайёри олами дил.*

Номардии дунёст, ки миёни ду нафар низоъ меангезаду сари сеvuмиро меҳӯрад.

Байт:

*Андешаи ину он намебояд кард,
Андешаи ҷисму ҷон мебояд кард.*

Коре, ки дар як шаб мекунӣ, шояд ба сад рӯз карда натавонӣ.

Байт:

*Ба як шаб кори ёр кардан савоб аст,
Ба сад рӯз кори агёр носавоб аст.*

Кӯлвори бино дар шаби торик бор меандӯзад, кӯлвори кӯр бошад дар рӯзи равшан холӣ мегардад.

Байт:
*Агар биной, дон, манзур бошӣ,
Ва гар кӯрӣ, бирав, маъзур бошӣ.*

Шумо ба мо чӣ додед ё чӣ надодед, шумор макунед, моро он чӣ Худованд
додаст, кофист.

Шеър:
*Зи хони кас махӯр нонреза, ай дӯст,
Ки шояд миннате дар он ниҳон аст.
Бихӯр нони шамад¹ аз хони Яздон,
Ки он ҷо миннате набвад аён аст.*

Ба бонги хурӯси бомдод бедор машав, балки ба бедориат онро дар хурӯш
овар, то сиҳатманд бошӣ.

Байт:
*Ҳар кӣ гар хезад саҳар аз хоби ноз,
Дон, ки бошад ҷисму ҷонаш сарфароз,*

Он чи ки ман харидор нестам, ту мефурӯшӣ, ва он чи ки ту харидорӣ ман
намефурӯшам, пас савдои ману ту чӣ ҳоҷат?

Байт:
*Рав шод бизӣ агар харидорат нест,
Навмед машав агар мададгорат нест.*

Ба дарди касон марҳам ки намешавӣ, насиҳаташон мақун.

Байт:
*Ба дарди кас агар марҳам надорӣ,
Насиҳатро ба гӯши кас чӣ коре.*

Агар дидӣ, ки роҳатро аз ҳар сӯ бастаанд, ҳар чи бодо-бод, як қадам ба
сӯйи пеш гузор.

Шеър:
*Ҳар он иқдом, ки бар пеш мегузорӣ,
Дари хайре ба рӯят мекушояд.
Агар афтодӣ андар банди тазод,
Раҳи фатҳе ба сӯят мекушояд.*

¹ **Шамад** – як навъ нони сафеди калон

Чавонеро панд доданд, ки мулки уқбо хоҳ, ки хуррамтар аст аз мулки фонӣ. Гуфт, ки аз мулки фонӣ чӣ дидем то аз мулки уқбо.

Зи бурди мулки фонӣ баҳра бардор.

Тавонӣ мулки уқборо ниғаҳ дор.

Ба дил-ар шодмонӣ ёр гардад.

Ду дунё мешавад охир туро ёр.

Сухани ростро боваркунанда кам, дурӯғро бисёр аст.

Байт:

Дурӯғро бовар осон аст,

Харидораи ҳазорон аст.

Агар инсонро карами олий арзон мебуд, сари ҳар се моҳ харгӯшвор даҳ-понздаҳ насл меофарид.

Бехтарин накуй дар ҳаққи аҳли башар навохтани рӯҳи онон аст.

Покии зоҳирӣ ҳуччати фардист, покии ботин санади мардумӣ.

Тафаккур уммони беинтиҳоест, ки доно аз қаъри он дур мечинад, нодон бошад, дар қаъри он раҳгум мезанад.

Шамшери хирад бош, то беақлонро кор оӣ, на ғилофи шамшер, ки ба соҳибақлон бор гардӣ.

Ботинан боҳунар бош, хунари зоҳир худ аз худ намоён аст.

Одамизод дар олами як дарсад мезияд, фазои наваду нӯхашро умед накунад ҳам мешавад.

Эҳтиёт бош, дунё сарғахи дуздон аст; агар то ҳол молу манолро рабуданд, минбаъд аз пайи мояи хирад хоҳанд гашт.

Қавме, ки аз назари Худо афтидааст, хукми хуршедвор тобиданро надорад. Аммо, метавонад чун моҳу ситора чило намояд.

Дувоздаҳ соат кор макун, як соат ақлатро кор фармой бас.

Амри Худо фарз, амри подшаҳ вочиб, дигарон ба амрашон хуччат надоранд.

Гуфтӣ, ичро кун, вагарна нагӯй!

Шиори саховатманд: «Ман ҳеч чиз надорам ва он чӣ дорам, азони ман нест».

Ҳар ки навишт ободӣ надид ва ҳар ки хомӯш буд, харобӣ.

Бахшиш ҳадди дурӯғин аст, вагарна доди инсон ба фалак намерасид.

Эй инсон, шукри бахти буда кун, агар зиёда мебуд, ба ману ту насиб намекард.

Саховат меъёр дорад – аз ҳад зиёди он кори тарсу, аз ҳад камаш амали зиқнагон аст.

Покӣ душмани вабо бошад, амал қотили он.

Танбеҳи саривақт – модари давоҳо.

Дарки дили шайдои худ аз кашф кардани ду дунё афзалтар аст.

На аз пайи бахтат бош, бигзор то он дунболи ту гардад.

Ба ду по тамоми дунёро натавон ёфт, аммо ба як сухан ду дунёро ёфтан мумкин аст.

Олитарин силоҳи ҳучум бар душман дар доми андӯхҳо ниғаҳ доштани ӯст.

Рабудани кайфияти субҳидам бадтарин хиёнат аст.

Аз нони изофӣ рӯзадорӣ беҳ.

Ба устои ҳақиқӣ як бўр ва поралатта кифоя, чунки вай то ин ҷо ҳазорон пайраҳаро тай кардааст.

Ҳар қадар китоб раҳнамост, ҳамон андоза раҳгумзананда ҳам ҳаст.

Аз мурда умеди кафан макун!

Шиками гуруснаро ба қаноат сер макун!

Аввал нон дех, баъд амр.

Инсони тавоно дараҷаи худро медонад, одами натавон бошад, лофи тавоноӣ мезанад.

Эй он ки аз шодии одамиён завқ мебарӣ, бидон, ки андӯҳи онон низ азони ту аст.

Инсон он сон, ки бо гирияи ошкор ба дунё меояд, ҳамон сон бо нолаи пинҳон аз олам меравад.

Ҳикмат ҳукми замбӯруғро дорад: ҳамин ки раъду барқ чӯшида, борони баҳорӣ маҳин борад, он аз замин якбора дамида мебарояд, мисли ҳамин, вақте ки шодию ғам бо ҳам бархӯрда муросо мекунад, ҳикмат тавлид меёбад.

Як оҳи марг беҳ аз ҳазорон воҳи беҳуда аст.

Афкори тоза аз чони озода рӯяд.

Аз камақли садрӣ дӯстӣ наояд, аз соҳибақли камингаҳӣ душманӣ.

Аз дӯсту душман парҳез куну ҳамдами худ бош!

Ба мағрур мағрурӣ кун, агарчӣ ду дунё лашкар дорад.

Чун одами оқил медонад амал зодаи нафс ва сарқути дигарест, ҳаргиз ба он майл намекунад.

ШАКАР САЙФӢ

(1979)

Шакар Сайфӣ (Сайфуллоев) 2-юми июли соли 1979 дар деҳаи Эҷи ноҳияи Нурато дар оилаи коргар таваллуд меёбад. Падари ӯ Зайнуллоҳи Сайфуллоҳ ва модараш Точигул духти Нурмаҳмад, ба қавле, бо нохун замин тарошида, сахтию сустихои зиндагиро таҳаммул карда рӯз гузарондаанд ва фарзандони худро серу пӯшида ба камол расондаанд.

Шакар мактаби миёнаро дар зодгоҳи худ фаро гирифта, соли 1996 ба бахши филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Самарқанд дохил мешавад. Пас аз фориғ шудан аз таҳсили донишгоҳ, муқаддаман аз соли 2000, чанд муддат дар идораи рӯзномаи «Овози Самарқанд» ҳамчун хабарнигор фаъолият мекунад. Сипас, бо ҳидояти дӯстони равшанфикр кори рӯзноманигориро дар бахши тоҷикии радиои Хуросон дар шаҳри Машҳади Ҷумҳурии Ислонии Эрон идома медиҳад. Ӯ бо ҳамсараш муқими кишвари ҳамзабон шуда, аз наздик бо урфу одат ва тарзи зиндагии мардуми эронӣ ошно мешавад ва дар давоми ҳамин сафари худ ва ҳамкорӣ намудан бо аҳли зиёи форсизабон боз ҳам бештар ба дунёи рангин ва пурасрори адабиёти форсӣ-тоҷикӣ фуру меравад.

Шакар Сайфӣ пас аз даргузашти модараш ба таври иҷборӣ касби писандидаи худро раҳо карда, дубора ба деҳа, ба назди падар, ки дасттанҳо монда буд, бармегардад. Ӯ фаъолияти кории худро дар мактаби миёнаи рақами 43-и деҳаи Эҷ ба сифати омӯзгори забон ва адабиёти тоҷик идома медиҳад.

Шакар Сайфӣ ҳанӯз дар овони мактабхонӣ ба фанҳои забону адабиёт шавқу алоқаи беандоза дошт. Ӯ ду бор дар озмунҳои вилоятӣ ва ҷумҳурий ширкат варзида мақомҳои аввалу дувумро соҳиб шуда буд. Дар донишгоҳ бошад, майдони илмомӯзӣ боз ҳам васеътар ба рӯяш боз мегардад. Ӯ пайваста ба омӯхтани паҳлуҳои нозуку пурасрори забон ва ба хусус, шеърӯ шоирӣ машғул мешавад ва бо мададу дастгирии устодон то чое ба ин баҳри маонӣ ва сеҳрнок сар мезанад. Пайи ҳам шеърҳои ӯ дар матбуот, ба хусус, ба таври муттасил дар рӯзномаи «Овози Самарқанд» чоп мешаванд.

Натиҷаи саъю талошҳои хомаронӣ ва табъи равони Шакар буд, ки соли 2003 нахустин дафтари манзуми ӯ бо номи «Селоби ишқ» падида меояд. Ин маҷмӯаи шеърӣ шоири ҷавон аз тариқи нашриёти самарқандии «Зарафшон» бо таҳрири шоир Хоча (Чоризода) ва пешгуфтори шоир Асадуллоҳ Исмоилзода ба табъ мерасад.

Дигар манбаи боэътимод, ки аз ҳаёт ва фаъолияти эҷодии Шакар Сайфӣ бозгӯӣ мекунад, китоби адиб Юнуси Имомназар «Деҳаи зарҳез» (Тошканд:

«Тӯрон замин зиё», 2016) мебошад. Дар ин китоб бар замми шарҳи ҳол, намунаҳое аз шеърӯ ғазалҳо, дубайтию рубоиҳо ва ҷаҳорпораю абёти шоир оварда шудааст.

Имрӯз Шакар Сайфӣ дар байни қаламфарсоёни ҳавзаи адабии Варорӯд ҷо гирифтааст ва саъй дорад ҳам бо усули суннатӣ ва ҳам дар қолаби шеъри нав асарҳои мондагор офарад.

ШЕЪРҲО

ДЕҲИ МАН

Ба маънӣ «қалъа» бошад Эҷ, аммо
Ба лафзи мардумаш «Сойи калон» аст.
Канори қалъаи он рӯди шодоб,
Бароям беҳтарин ҷойи ҷаҳон аст!

Зи як сӯ Ёласинаш сар ба афлок,
Зи сӯе Теппаи Лелок қоим.
Ҳисори Фечакаш истода, гӯйӣ,
Алайҳи душманаш ҳушёр доим.

Баҳорон боғҳояш сабзу хуррам,
Зи ҳар сӯ ҷаҳ-ҷаҳи булбул ба гӯш аст.
Агар хоҳӣ ҷавон монӣ, ҷамеша
Биё, ин ҷо ҷавонӣ дар хурӯш аст!

Ҳавои Ағваю Пирвешу Қалъа,
Ба ҷисми марди бечон ҷон бубахшад.
Ҳам оби Фечаку Мурғобаки он
Ба дарди руҳу тан дармон бубахшад.

Чӣ мардум? Аҳли аҳлу иттифоқанд,
Ту гӯйӣ, ҷумла ёрастанду ёвар.
На дорову тиждасте дар ин ҷо,
Ҳама бо ҳам қаринанду бародар.

Ҷавононаш тавони кӯҳ доранд,
Сиёвушхислату рустамниҳоданд.
Сиришти покашон ҳасту дили нарм,
Ҳама заҳматписанду хушсаводанд.

Ба мадҳи духтари кӯҳӣ, чӣ гӯям?
Ки олам пеши ҳуснаш моту ҳайрон!

Рухаш чун лолаи куҳсор гулгун,
Нигоҳи оҳуяш масту гурезон.

Деҳи ман, ҳастиям з-обу гили туст,
Ту ҳастиву бувад шеъри тари ман.
Паноҳам ҳастӣ аз ранчу балоҳо,
Амон аз туст пайваста сари ман.

Деҳи ман, ёд кардам обу хокат,
Дили пазмони ман соат шуморад.
Чу ман оё ягон фарзандат ин сон,
Зи шодӣ сар ба хокат мегузорад?!

МАКТАБАМ

Мактабам, симои ту дар хоб мебинам кунун,
Чун дару девори ту карданд дар ҷо сарнагун.

Ноаён гаштӣ ту ҳам чун рӯзҳои кӯдакӣ,
Пораҳое монда бар ҷо мисли шеъри Рӯдакӣ.

Гарчи ҳоло қад кашида ҷойи ту тозабино,
Мактаби нав бо шукӯҳу пушти боми бебаҳо.

Бо гузашти умр инсонро физояд бохтаҳо,
Дар раҳи қисмат зи дилҳову зи даст андохтаҳо.

Рафт аз ман кӯдакияи, рафт аз ман модарам,
Дӯстони мактабиям, рафт аз ман мактабам.

Мондаам имрӯз танҳо бо аламҳои замон,
Медавам болову поин мисли марди ломакон.

ҚАЛЪАИ ФЕЧАК (манзума)

Қалъаи кӯҳии Фечак¹
ин замон вайрона гашта,
Қисматаш дар байни мардум
қиссаю афсона гашта...
Буда аммо рӯзгоре,
посдори аҳли нон буд,
Баҳри ҳифзи номуси халқ
садди роҳи хасми ҷон буд.
Мардуми заҳматкашида,
аз фалокатҳо рамида,
Тарк карда шаҳрҳоро
дар бағалкӯҳ орамида.
Лек хасми кинапарвар,
сахтрӯю бемурувват,
Гоҳу ногаҳ ҳамла мекард
бар сари аҳли ба ғурбат.
Эҷро ӯ кард ғорат,
одамонро сохт мазлум,
Молу нонашро рабудӣ
маъсумияш гашт маълум.
Лек як рӯзи зимистон
баъди забту ғорати дех,
Душманон дуздида бурданд
духтари хушқомати дех.
Ин нишони охирин буд
бар вучуди марди эҷӣ!
Номуси ӯ ҳастиаш буд,
салби номус – дарди эҷӣ!
Хонааш тороч карданд
ӯ сабурӣ пеша бинмуд,
молу нонашро рабуданд
боз ҳам андеша бинмуд.
Бо саховатпешагиаш
ӯ баробар бо замин буд,
Гар гунаҳ бошад сабурӣ,
айби ӯ танҳо ҳамин буд.

¹ **Фечак** (فیچک) – номи қалъа; яке аз бузургтарин ва қадимитарин қалъаҳои кӯҳистони Нурато аст, ки бар фарози деҳаи Эҷ (зодгоҳи шоир) сохта шудааст ва эҳтимол дорад нахустин маскани эҷиён ҳам бошад

Андар ин дунё барояш
 ғайри иффат гавҳаре не,
Ганчи ӯ номи баландаш,
 зинати бому даре не.
Лек, инак, хасми мурдор
 пой бар нангаш ниҳоданд,
Беҳабар гӯйӣ, зи занчир
 наррашереро кушоданд.
Дигар он гурди куҳистон
 шуд ба по монанди Рустам,
Бар алайҳи дузди беор,
 тавқи чангӣ кард муҳкам.
То баҳор андар сари кӯҳ
 қалъае бунёд гардид,
Баҳри ҳифзи нанги мардум
 Фечаке обод гардид.
Баъд аз он ғассоби маккор
 бо ҳазорон макри шайтон,
Ҳар сафар мағлуб мешуд
 дар набарди паҳлавонон...
Қалъаи кӯҳии Фечак
 ин замон вайрона гашта,
Он ҳисори нанг, ҳоло
 бодҳоро хона гашта...

ИСЁН

Зи ачзу ноумедӣ гашта дилгир,
Ба олам чашми дигар боз кардам.
Гузаштам аз сари дору мадораш,
Ба кайҳони дигар парвоз кардам.

Шумо санги маломат мезанедам,
Ки бошам боз асири он қафасҳо.
Ҳамеҳоҳед дар қолаб бимонам,
Вале ман меравам сӯйи ҳавасҳо.

Шикастан он қадар – бишкаст умрам,
Ки бимам аз шикасте ҳам намонда.
Ба ашки шӯри ғам ғарқида ҳастам,
Ки бок 3-амвоҷи масте ҳам намонда.

Бурун ҳастам чу пайки бенишоне,
Ки чуз бар хок рафтаи қисмате нест.

Вале то дар фазоям шодмонам,
Ки чуз талхии ҳасрат ҳасрате нест.

ГУЛИ САНГ

Ҳусни наргис ӯ надорад,
 бӯйи райҳонаш набошад,
Ў гули санг асту номаш –
 зинати ӯст.
Ў надорад даъвии нилуфарӣ,
Ў набахшад атру мушки анбарӣ,
Ў наҷӯяд бо гулистон ҳамсарӣ,
Ў гули санг асту номаш –
 давлати ӯст.
Нашкуфад ӯ бо навои мурғакон,
Ў зи ҳусни гулрухон боланда нест.
З-ӯ наёбад лаззате дилдодае,
Ў наорояд маҳалли ошиқон.
Ў гули санг асту номаш –
 қимати ӯст.
Ў гули санг аст –
 сангин қисматаш,
Гарчи гул аст ӯ, нигору ёри санг аст.

ИЛТИҶО

Маро бо ман бимонед, ай азизон,
Ки бо дарду хаёли худ нишинам.
Маро коре набошад бо шумоён,
Бадам ё нек бошам, ман ҳаминам.

Маро зоданд байни кӯҳсорон,
Камин як зарраи хоки диёрам.
Маро бо шаҳру ғавғояш чӣ коре?
Сукути қуллаҳо бошад хуморам.

Ба сар даъвии сардорӣ надорам,
На мансаб хоҳаму не молу давлат.
Фақат озод бигзоредам, акнун
Ки парру бол бикшоям ба роҳат.

Ҳама икрому маснад аз шумо бод,
Бувад ҳам аз шумо сад ганчи Қорун.

Ҳама курсию мансабҳо бигиред,
Ки ҳастам 3-ин ҳама андеша берун.

Маро бо оламам танҳо гузоред,
Ки дилгиру ғаминам аз шумо, оҳ!
Дарахту мурғакон ҳамроз бо ман,
Анису ҳамдами ман ахтару моҳ.

РОЗИ ДИЛ

Ай азизи дили ман гиря макун,
Зиндагӣ қиссаи пурпечу ҳам аст.
Бош дар фикри умеди сарае,
На ҳама рӯз гирифтори ғам аст.

Интихоби ту набуд омаданат,
Рафтнанат ҳам хорич аз раъи ту аст.
То ба он нуқтаи анҷом расӣ,
То ба охир бастаи саъи ту аст.

Ба муроди дили худ зиндагӣ кун,
Машав аз ҳарфи касифе нигарон.
Зиндагӣ нест чунон тулонӣ,
То шавад сарфи ризои дигарон.

Дили ту метападу соат нест,
Ки шавад мурвати онро тобӣ.
Фурсати умр абас бурдӣ агар,
Нашавад, боз зи сар дарёбӣ.

Пас зи ҳар лаҳзаи он чун Хайём,
Бахраю ком аз ин дайр бичӯй.
Дарди худро макушо бар нокас,
Рози дилро ту ба Аллоҳ бигӯй.

ОТАШИ ИШҚ

Яке тирашаби фасли зимистон,
Ки боди сард барфакбозӣ мекард.
Даруни сина андар хонаи худ,
Дили ман шикваю носозӣ мекард.

Ба ман мегуфт: – Аз ин дунё чӣ суде?
Фанои бегумон бошад чавобаш.

Чароҳатҳо гирифтам бешумор ман,
Зи лутфу марҳамат афзун итобаш.

– Ба ёдат ҳаст ишқи аввали ман?
Ки рангин карда буд дунёи беранг?
Вале, ҳайфо ҳамон шуд ишқи охир,
Зи оташ монда як хокистару санг.

– Ҳар он чӣ ёфтам аз ман набуда,
Ҳар он чӣ сохтам вайрон намуда.
Агар ноҳонда меҳмонем ин ҷо,
Биё, пас бигзарем аз молу дуда¹.

Нигаҳ кардам ба рӯи кӯдаки худ,
Ки буд ором андар олами хеш.
Ба худ гуфтам, агар ҳоло равам ман,
Ба қалбаш мезанам худ аввалин реш.

ПҶҶИШ

Бубахш, ай деҳаи ман – модари ҷон,
Гуноҳи зодағони дар канорат.
Ки баҳри нафсу ҳирси хеш карданд,
Вучуду синаву дӯши ту ғорат.

Бубахш, ай деҳаи ман – модари ҷон,
Наафзудем бар ганҷат каме мо.
Чу хасмат дам ба дам тороч кардем,
Парешон хоки покатро, ҳаме мо!

Бубахш, ай деҳаи ман – модари ҷон,
Аз он ки то ҳанӯзам бенавой.
Агарчи зумрае аз зодагонат,
Ба зар доранд даъвои расой.

Бубахш, ай деҳаи ман – модари ҷон,
Ки руҳ аз кӯҳсоронат рабудем.
Кучоянд он ҳама бодому шибдор,
Ҳама сӯзида хокистар намудем.

Бубахш, ай деҳаи ман – модари ҷон,

¹ Дуда – дудмон, хонавода

Ки моем аз Худо бегонагашта.
Намозу рӯзаро аз ёд бурдем,
Ва масҷид ҳол рӯбаҳхона гашта.

Бубахшо, гар тавонӣ зодагонат,
Ки ҳастанд ончунон кӯдак ба пирӣ.
Наёмӯхтанд дарси зиндагонӣ,
Ҳама бар нафси худ доранд амирӣ.

ШАҲРИ КОҒАЗИН

Бекарону дилрабову хушнамо,
Кӯчаҳои рост, ҳамвору васеъ.
Ҷумла бенуқсон зи рӯйи нақшаанд,
Хонаву коху имороти бадеъ.

Мардумони пуртараддуду кибор,
Ҳар тараф аз рӯйи коғаз медаванд.
Соати кору фароғат ҳам дақиқ,
Ҳар кучо бо амри коғаз мераванд.

Ҳам сипар, ҳам теғи чангӣ коғазӣ,
Баҳри коғаз хун бирезад беҳисоб.
Ишваи ёр аз вучуди коғаз аст.
Хушзабонӣ бастаи нақду ҳисоб.

Дар гузаргаҳҳои ин шаҳри ачиб,
Коғазӣ бошу ба тахти он нишин.
Бо забони коғазӣ гӯ рози хеш,
Мазҳаби коғазпарастиро гузин.

Оҳ коғаз! Вой шаҳри коғазӣ,
Сахт дилгирам, ғаминам аз шумо
Хоҳаму хоҳам гурезам, лек боз
Меҳурам бар садди коғаз пешпо.

ХАЙРБОД

Хайр, ай дил, орзуҳои куҳан,
Ман ба мулки хокиён дорам сафар.
Хайр, ай гул, ахтари зебои ман,
Байни мо абри сияҳ бошад дигар.

Лаҳзаҳои беҳтарини умри ман,
Бе муҳобо, дидани рӯи ту буд.
Чанд вақте рӯзгорам дилнишин,
Аз хаёлу ҳарфи дилчӯи ту буд.

Ман висолатро намеҷӯям кунун,
Гарчи меҳоҳад туро бунёди ман,
Ман шикастам ношикастанҳо дигар,
Баъд аз ин, ай гул, ту манмо ёди ман.

Бо ту ман бигзаштам масири ишқро,
Дарду дармон низ бигзашт аз сарам.
Сад ҳазорон нозҳоят дар дилам,
Хайрбод, ай гул, мабинӣ ҳеч алам.

Роҳи ман дигар ба сӯи бераҳист,
Дар дилам вайронаҳо бебасар.
Сӯи бадномӣ равонам сарнишеб,
Неку бад дар пеши ман якто дигар.

Хайр, ай чон, хайр, ай яктои ман,
Бахту толеи накӯ ёри ту бод.
Кун фаромӯшам чу хобеву хаёл,
Ёвари ту бахти бедори ту бод.

БИШКАСТ

Иблис расиду аҳду паймон бишкаст,
Дар синаи мо шишаи имон бишкаст.

Мо ронда шуда зи боғи чаннат, э воҳ,
Аз хомии мо қисмати «инсон» бишкаст.

Аз саҳву хато сабақ набардоштаем,
Дар бераҳиҳо қомати мардон бишкаст.

Дар лойи гунаҳ то ба гулу ғӯтидем,
Аз бори зино миёни пирон бишкаст..

ҒАЗАЛИЁТ

Ба замони ибтидоҳо, ки аз интиҳо бихезад,
Ту биё ба хокҷое, ки ба чархи дун ситезад.

Ва дар он макони охир ба ғуруби орзуят,
Ту бипош тухми дигар, ки шафақ аз он бирезад.

Ба нумуи хештан боз асар аз муҳаббат орад,
Ба хазони зудрас охир алам аз ситам бихезад.

Магар огаҳӣ, ки худ гул зи хазон бувад паёме,
Ки ҳанӯзу боз аз дил алам аз алам бирезад.

Чу ҳаёту марг тавъам сари нуқтаанд саргум.
Бигузур зиндагонӣ ба сарат нишот безад.

Бар кулбаи эҳзони ман, хуш омадӣ, ай чони ман,
Меҳмони дунёем мо, як дам бишав меҳмони ман.

То бар ту гӯям қиссае аз саргузашти яъси хеш,
Равшан шавад дар пеши ту ҳоли дили гирёни ман.

Оҳанги ғам ояд агар аз суҳбатам, ғамгин машав,
К-ин зарраест аз оташи дар қабзи дил пинҳони ман.

Беҳуда умре бурдаам, роҳе ғалат паймудаам,
Мачнун кучо гардад дар ин оворагӣ ҳамсони ман.

Гар ногаҳон бинӣ гуле дар байни хористони даҳр,
Пайке расон аз сӯйи мо, бар дилбари хандони ман.

Рӯйи ёри меҳрабонам орзуст,
Ранҷҳои ӯ ба чонам орзуст.

Гӯшае хомӯш будан мушкил аст,
Баҳри дил дарди замонам орзуст.

Дар чунин роҳе, ки бошад пурхатар,
Дастёрии ниҳонам орзуст.

Чун гирифта кӯҳи ғам роҳи маро,
Раҳкушо бар он чаҳонам орзуст.

Бурда аз дил Аҳриман гармии меҳр,
Тобу зӯре дар тавонам орзуст.

Нахли армони Шакар ояд ба бор,
Ай Худо, баҳти равонам орзуст!

Номи зебои туро бошам фидо,
Ишқи ту бинмуд аз ақлам чудо.

Лоларӯям то абад бишкуфта бош,
Умри ман бар ту бияфзояд Худо.

Фасли ишқи мо намояд бебадал,
Аз забон чуз ин намеояд дуо.

Рустай чун гул ба гулбоғи дилам,
Ин дили ошуфта меҳоҳад туро.

Мешавам аз диданат масти аласт,
Аз дилу ҷон мезанад сар ин садо:

«Нест бодо, рӯзи ҳичрон, нест бод,
Ишқ бошад, васл бошад, доимо!»

Оташи хомӯши дил оҳанги исён мекунад,
Ашк андар миҷжа ошӯбе ба тӯфон мекунад.

Банд-бандам гарчи з-обу хоку боду оташ аст,
Дил намесозад ба олам, майли кайҳон мекунад.

Мирад аз доғи чудой оқибат мурғи қафас,
То дами охир умед арчи зи васл он мекунад.

Ҳасрате дар дил набошад, қадри уммед аз кучо?
Орази маҳро шаби зулф офати ҷон мекунад.

Дар биёбон мурд агар аъробие кори Худост,
Мурдани моро ба саҳро, амр шайтон мекунад.

Ҳар ки гӯяд аҳриманкешон қазои одаманд,
Бо ливои ҳурмузӣ ӯ кори дунон мекунад.

Хуш аст он дам, ки дунёям ба дунёят даромезад,
Ба зонуям сарат бошад, ғамам аз дил бурун резад.

Набинад дидаҳоям чуз рухат андар мадори худ,
Чу бод ошуфта кокулҳот бар чонам даровезад.

Канорат чун нишинам, дил зи ғамҳо бар канор ояд,
Чу хезад атр аз зулфат ҳамон ғам аз танам хезад.

Биё бо ман, ки з-ин дунёи дунӣ мо раҳо бошем,
Мабод аз пастӣ он моро ба сар хоки фано безад.

Ба ҳам болему нозему ба ҳам аз сидқ дил бозем,
Ки то дунё зи ишқи мо ҷунуни тоза ангезад.

Бувад исёни охир, ошиқиям бо гули рӯят,
Ки хунам ё ба рӯйи хок, ё дар доманат резад?!

Чайби ишқам холӣ аз нақди висоли дилбар аст,
Шуд баҳору он кулоҳи ғам ҳанӯз андар сар аст.

Дил ба руё бастаам умрам чу ҳазён меравад,
Ҳар замон садпора дил аз кини теғи дигар аст.

Ташнаи васлам, вале аз ишқ бошам даргурез,
Донаи ашқам ба нӯки миҷжаи шаб ахтар аст.

Дӯст гуфтам, ҳамдилӣ чустам зи ҳар кас дар ҷаҳон,
Лек дидам нек дар ин нақш ӯ бозигар аст.

Руҳи озодам намегунҷад ба шаҳри осиён,
Мурғи навтавлиди дилро орзу болу пар аст.

Ҳар замон як хоҳиш аз марзи дилам сар мезанад,
Ин замин беҳосилу деҳқони он нобовар аст.

ДУБАЙТИҲО

Агар дорӣ ту ганче ҳамчу Қорун,
Бувад гар сарватат чун реги Ҳомун.
Кучо битвонӣ дигар кард аслат,
Агар маймунӣ, мемонӣ чу маймун!

Баҳор омад зи гул гулдаста бандед,
Ба гулҳо меҳри дил пайваста бандед.
Барои дилбарони боназокат,
Дилу гулдаста бо ҳам баста бандед.

Биё, чоно, ки фасли навбаҳор аст,
Маро бо ёди ту дил беқарор аст.
Ту рафтӣ дар шаби боронӣ аз ман,
Аз он дам дидаҳоям ашкбор аст.

Бубахш, ай гул, вафодорат нагаштам,
Шудам ошиқ, вале ёрат нагаштам.
Ту ширин будиву зебоумеде,
Зи бахти бад сазоворат нагаштам.

Дилам хоҳад, ки дар пешат нишинам,
Ба чашмони ту акси худ бубинам.
Зи лабҳоят бичинам луълуи тар,
Садо бидҳам, ки хушбахти заминам!

Зи умри бесамар бигзашта, афсӯс!
Зи шӯри бешарар бигзашта, афсӯс!
Нишастам интизори ӯ шабу рӯз,
Баҳорам беҳабар бигзашта, афсӯс!

Илоҳо, ҳусни ту поянда бошад,
Ду чашмат шуълаи тобанда бошад.
Ҳамеша зинда бошиву саломат,
Шакар бо сеҳри ишқат зинда бошад.

Муҳаббат, дарду дармонам ту бошӣ,
Муҳаббат, васлу ҳичронам ту бошӣ.
Ман аз олам равам рӯзе ғазалхон,
Муҳаббат, марги армонам ту бошӣ.

Надонистӣ ту қадри ишқи покам,
Ки нашидӣ фиғони сӯзнокам.
Пушаймон мешавӣ рӯзе ту, аммо
Намеёбӣ дигар аз рӯйи хокам.

Ту ҳам бо як ачал рӯзе бимириӣ,
Агарчанде, ки шоҳӣ ё фақирӣ.
Худоро сачда кун ҳоло, на касро
Ки то пас ҳамчу номарде намириӣ.

Туро гул хонда будам, будай хор!
Магар хорӣ? Хато шуд, будай мор!
Задӣ захрат ба чони ошиқи худ,
Дуо гӯям, «бимонӣ мисли ман зор!»

Хушомад гӯядат гаҳ нобакоре,
Ки то ёри расонӣ баҳри коре.
Гумон асло мабар ман ҳам чунинам,
Ки ганҷатро намегирам ба хоре.

Хаёле дар сари ман чо гирифта,
Умеде дар дилам маъво гирифта.
Аз он рӯзе, ки дидам ҳусни рӯят,
Вучудамро ҳамон савдо гирифта.

Баҳорон омаду гулҳо ба сар рехт,
Нигора шодӣ бар қалби Шакар рехт.
Азизон, шоҳидони ҳол шумоед,
Ки дар чоми шабам файзи сахар рехт.

Агар бо номи ту шеъре надорам,

На з-он бошад ба дил шӯре надорам.
Аз он тарсам, ки бар дунёи покат,
Халал орам зи байти сактадорам.

Алам дидам, шикасту шодӣ дидам,
Басе вайронаву озодӣ дидам.
Дар ин дурӯза роҳи зиндагонӣ,
Ғариқи ғам ба хоб озодӣ дидам.

РУБОИЁТ

Ҳар рӯзи навам сириштаи ғам бошад,
Чашмони сарам рӯзу шабон нам бошад.
Беҳуда бувад илоҷ чустан, зеро
Заҳми дили мо тихӣ зи марҳам бошад.

Ай дил, ба ту бахти безаволе хоҳам,
Шодиву нишоти бемисоле хоҳам.
То зинда бимонӣ андар ин даҳри куҳан,
Пайваста туро пайи висоле хоҳам.

Шайтон бирасиду аҳду паймон бишикаст,
Дар синаи мо шишаи имон бишикаст.
Мо ронда зи боғи хулд гаштем, э воҳ!
Аз илллати мо қимати инсон бишикаст.

ЧАҲОРПОРАҲО

Агар сад соли дигар зинда бошам,
Ҳамеша ошиқат мемонам, ай гул!
Наметарсам ман аз макри рақибон,
Туро аз зиндагӣ бистонам, ай гул!

Матарс аз гирудори зиндагонӣ,
Дар ин дарё шино кардан биёмӯз!
Чӣ менолӣ зи гарму сарди олам?
Чаҳони худ бино кардан биёмӯз!

Маро аввал ба шеърат кардӣ ошиқ,
Сипас бо ояти Қуръон мусалмон.
Кунун кафгир дар дастам сари дег,
«Ба як кас чил ҳунар кам», ай Худоҷон!

Насим аз боғ меорад навиди навбаҳоронро,
Ҳама гулзор мерақсад шамида бўйи боронро.
Қалам ҳайрон ситода дар миёни сафҳаи испед,
Намедонад нигорад бо чӣ ранге рӯзгоронро?

Толеи маро сиришта аз хоки сиёҳ,
Печида бишуд ҳастиям аз тори гуноҳ.
Не пойи равон, на боли парвозам буд,
Қуз марг аз ин бодия кай буд паноҳ?

Чаро аввал ба нозам парваридӣ,
Ниёзамро муҳайё карда ҳар дам?
Дар охир аз чӣ танҳоям ниҳодӣ,
Миёни ин ҳама ошӯби олам?

ФАРИДУНИ ФАРҲОДЗОД

(1989)

Фаридуни Фарҳодзод (Йўлдошев) 5 феввали соли 1989 дар деҳаи Эҷи ноҳияи Нурато дар оилаи зиёӣ таваллуд ёфтааст. Ӯ мактаби миёнаро дар зодгоҳи худ фаро гирифта, соли 2007 ба факултаи филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Самарқанд дохил мешавад. Соли 2011 давраи бакалаври донишгоҳро хатм намуда, як сол дар мактаби рақами 43 ноҳияи Нурато бо касби омӯзгорӣ машғул шуда, дубора барои фаро гирифтани давраи магистратура ба баҳши филологияи тоҷик бармегардад.

Соли 2014 давраи магистратура ба поён расонда, фаъолияти хешро дар шӯбаи тоҷикии радиои Самарқанд бо шӯғли хабарнигор оғоз менамояд. Ҳамзамон дар рӯзномаи бачагонаи «Булбулча-доно», ки ба забони тоҷикӣ нашр мешавад, чун котиби масъул ба кор мепардозад. Дар ин давра бо тамоми эҷодкорони Самарқанд, минҷумла, бо донишмандони соҳаи забону адабиётшиносӣ – Адаш Истад, Салим Кенча, Бахтиёри Ҷумъа, Тошқул Азимзода, Зоҳир Ҳасанзода, Асадуллоҳ Исмоилзода, Нормурод Каримзода, Баҳодури Убайдуллоҳ, Дилшоди Фарҳодзод аз наздик шинос мешавад ва дар канори матбуоти даврии Самарқанд бо рӯзномаи ҷумҳуриявии «Овози тоҷик» низ равобита маҳкамаи эҷодӣ ба роҳ меонад.

Фаридуни Фарҳодзод аз соли 2018 инҷониб котиби масъули рӯзномаи «Овози Самарқанд» аст. Ӯ дар шабакаи ҷаҳонии интернет, ба хусус, дар силсиласомонаҳои «Фейсбук» ва «Телеграм» хеле фаъол мебошад. Аз ин тариқа бо дахҳо адибу шоир ва рӯзноманигори тоҷики берунмарзӣ низ ошно шуда, барои тақмили маҳорати рӯзноманигорӣ ва нависандагии худ сабақ меомӯзад. Муассис ва мураттиби саҳифа-равзанаи бози «Сайқали сухан» аст, ки дар он бештар насрнависони ҷавон маҳсули хоманигории худро ба маърази арзёбӣ пешниҳод мекунанд. Дар «Телеграм» низ роҳандози саҳифаи маърифатӣ-фарҳангии «Садои тоҷик» мебошад.

То имрӯз маҳсули эҷодии Фаридуни Фарҳодзод дар китобҳои «Деҳаи зарҳез», «Се барги сабз», «Суханварони Зарафшон», «30 гуфтор аз 30 тор», «Суғдиёна» гирд омадаанд. Фаридун инчунин бо тарҷума саруқор дорад, ки якчанд тарҷумааш аз забони ўзбекӣ дар китобҳои «Саодати дўстӣ», «Томирис» чоп шудаанд.

Қаламихояш ба таври муттасил дар рӯзномаҳои «Овози тоҷик», «Ховар», «Овози Самарқанд», «Субҳи Гулобод» ва нашрияҳои Тоҷикистон ба чоп мерасанд. Фаридун роҳи худро дар паҳнои адабиёт интиҳоб кардааст ва барои расидан ба манзили мурод саъю талош дорад.

ҲИКОЯҲО

КАЙФАР¹

Тирамоҳ. Офтоб сар ба уфуқ мениҳод. Домани осмон лолагун буд. Табиат баргҳои дарахтонро чун қолинбофи моҳир рӯйи замин густурда, ки дар зери нурҳои заррини офтоб гилеми тиллорангро мемонд. Мардум, ки дар гармо зери сояи дарахтон паноҳ бурда, фароғат мебурданд, холо барги онҳоро бераҳмона зер мекарданд. Хазонбаргҳо аз беоқибатии одамон ва нобасомонии рӯзгор ҳар лаҳза садое бароварда, «оҳ» мекашиданд ва баробари вазидани шамолаке аз ҷӯйбору канори роҳравҳо ҷой мегирифтанд.

Баъди пешин дар зери шикамам сӯзи дардERO ҳис кардам. Азбаски то пешин гарди хонаҳоро тоза ва ҷомашӯйӣ карда будам, дардро оқибати меҳнати зиёд дониستم. Сӯзиш гоҳ-гоҳ пайдо мешуд. Вақте ки такроран сар мезад, аз пештара шадидтар мегардид. Пешии хушдоманам рафта.

– Моҳат даромад. Акнун шикамат дард мекунад, бача мечунбад. Ҷӣ бачазойӣ осон-мӣ? Худо ҷони моёна аз оҳан карда будааст-дия. Панҷ бачаро таваллуд карда, шифохона дар кучо намедонистем. Келинҳои ҳозирая як ҷояшон «чиз» кунад, пешии духтур медаванд, – бепарвоёна аз пайи кори худ шуд.

Ҷарфе назадам. Бегоҳирӯзӣ дард шадидтар шуд, ки тоқат кардан ғайриимкон буд. Хушдоманам нороҳатӣ ва рангии паридаи маро дида зуд ба писараш занг зад. Вақт мерафт, аммо аз шавҳар дарак не. Диламро ваҳм зер мекард. Метарсидам. Сахт метарсидам. Ба назарам ҷунон мерасид, ки гӯё аз хуш меравам ва фарзанд дар батнам нобуд мешавад. Соате гузашта шавҳарам омад.

– Ҷӣба инқа дер кардӣ? – пешорӯяш давид хушдоманам.

– Қорам баромад, – кӯтоҳакак ва бепарвоёна гуфт шавҳарам, ки хоси эшон буд. – Ҷӣ гап?

– Аҳволи келин вазнин. Духтур бурдан даркор.

Шавҳарам ҳамон беғамона «хай, буро» гуфт.

– Ба бийҷонам телефон кунед, – вақти ба сабукрав ништастан гуфтам.

– Ҷамаи духтуро як института хондагӣ. Дар ҳамин ҳам шиносбозӣ кардан шарт аст? Онҳоя дар ташвиш мондан ҷӣ даркор? – дари сабукравро сахт пӯшид.

Ҷунин ранг гирифтани корро хуб медонистам. Ва агар худам ҳам телефон мекардам, ба бало гирифтOR мешудам. Ҷунки дар ин хонадон ҳеч кас маро намефаҳмид. Ба гуфтаҳоям ҳатто эътибор намедод. Ман дар ҳавлии онҳо як буттаи манзаравиро мемондам. Маҳз барои зеби ҳавлии худ ниғаҳ медоштан.

Шавҳарам ба ман беэтибор буд. Беғаму бедард мегашт. Аз ягон чиз ва ходиса мутаассир намешуд. Фақат айшу нӯш ва роҳати ҷони худро медонист.

¹ **Кайфар** – чазо, сазо, подош; мукофоти некӣ ва бадӣ

Ҳоло ҳам азоб кашидани ман ўро заррае нороҳат намекард. Ҳатто аз соҳиби фарзанд шудан ва падар гардидани худ парво надошт.

Дар даруни мошин шиддати дард афзуд. Дарди ҷонкоҳ. Нафасгириям торафт душвор мегардид. Азоби таваллуд як сӯву ваҳми дил як тараф буд. Аз Худо илтиҷо мекардам, ки ба ягон шифокори дасташ сабуку таҷрибадор рӯ ба рӯ оям. Фарзанди аввалинаро сиҳату саломат ба даст гирам. Азбаски модарам саршифокори зоишгоҳ буд, ҳаёти онҳоро хуб медонистам. Аз асрори ин соҳа ва корҳое, ки миёни онҳо мешавад, каму беш огоҳ будам. Модарам аслан бо оила буданро дӯст намедошт. Дер ба хона меомад. Доим дар «мачлис» буд ё аз пайи «кори муҳим» мегашт. Ҳамин буд, ки бо падарам оиладорияшон дер давом накард. Падарам аз ҳаёти мо батамом рафт ва аз нав оиладор шуд. Модарам бо алоқа ба кори хеш, ҳамон тавре ки мехост, зиндагиро идома дод. Мурғи озод гардид: ба ҳар боме, ки писандаш меомад, менишаст. Ин буд, ки дар пеши оилаи шавҳарам забонкӯтоҳ будам. Ҳатто хушдоманам – дугонаи ба ҷон баробари модарам, ки ба хотири мустаҳкам сохтани ҳусни дугонагӣ қудо шуда буданд, ҳар замон маро таънаю маломат мекард.

Ман аз кӯдакӣ дар дасти бачабардор калон шудам. Гоҳо чанд рӯз модарамро намедидам. Вақте ки бо модарам якҷоя мешудем, аз воқеаҳое, ки дар шифохона рӯй мебуд, корҳои «бузург»-и худ бо шавқ нақл мекард. Доим мегуфт, ки ў дар давоми солҳо психологи моҳир шудааст. Ҳар корафтодаро аз дидори аввал медонад, ки чӣ касест, аслан аз кучо, чикора, шароити иқтисодияш чӣ хел... Ва бар асоси «ташҳис»-и худ бо онҳо муомилаи дилхоҳ мекард.

Дард саросари баданамро фаро гирифт. Дасту поям меларзид. Дигар дар мошин нишастан ҳам душвор мешуд...

Моро навбатдорони таваллудхона қабул намуда, чанд ҳуҷҷатро пур карданд. То ин ҷо дарду сӯзишҳои танам каме сабуктар шуда буд. Вақте ки ба хонаи таваллуд медароварданд, чашмам ба соати болои дар афтод, ки ақрабаки он рақами ҳаштро зер мекард. Ҳамширае барои ҷойгир шудани ман ёрӣ мерасонд. Лаҳзае баъд ҳамшираи дигар омад, ки ҳам дар синну сол ва ҳам дар ҳисса аз ҳамшираи якум калонтар менамуд.

Хона равшан буд. Маро дар кати баланди канори хона хобониданд. Дар пешгаҳ мизу курсие ба чашм мерасид. Дар паҳлуи он тарозуе буд. Ҳамшираҳо таҷҳизоти лозимаро тайёр мекарданд.

– Ассалом, акаҷон, – аз берун овози зане баланд шуд.

– Ваалайкум, – овози шавҳарам ба гӯш расид.

– Ман Соябон Соатова. Шифокори навбатдор, – гуфт зан.

Исми шифокор шинос намуд. Ин номро аз ин пеш дар кучое шунида будам. Фикр мекардам, аммо ба хотирам чизе наомад. Боз дард оҳиста-оҳиста хурӯҷ кард. Тапиши дилам тағйир ёфт.

– Мебахшед, дар кучо кор мекунам гуфтед? – чун лойи пошхӯрдаи кӯлмаки сари роҳ саволи ногаҳонӣ дод шифокор.

– Дар кучо кор мекунед? – такрор кард шифокор.

Хандааш нофорам буд. Такрор ба такрор аз Худованд мехостам, ки ба дасти духтури ботаҷрибаю баинсоф афтам. Аммо аз рӯйи гапзании зан аён буд, ки нафси наҳанг дорад. Вақте ки ворида таваллудхона шуд, чашмонашро дида, дубора бовар ҳосил кардам, ки хато накардаам: чашмонаш бозӣ мекарданд. Охир, чашм розгӯйӣ олами ботинии одам аст! Тарҳи рӯй, лабони лолагун, ранги рухсор ва тарзи гуфтор метавонанд одамро фиреб диҳанд, аммо чашм дурӯғ гуфта наметавонад. Гӯшу дастони шифокорро тилловориҳои қиматбаҳо зеб медоданд.

Дард шадидтар мешуд. Худро чунин ҳис мекардам, ки гӯё ду нафар аз дасту поям дошта, маро чун латтаи тар ба ду тараф тоб медиханд.

Ба ин ҳама бепарво будани ҳамшираҳо маро оташин мекард, ғазабам чӯш мезад. Аммо медонистам, ки тақдири худаму фарзандам дар дасти онҳост, тоқат кардам. Акнун тапиши дилам баръало ба гӯш мерасид. Нафасгардон мешудам. Мехостам чуқур-чуқур нафас бикашам, аммо бефоида буд.

– Чӣ муаммо? – бо панҷаи ишоратӣ даруни гӯшашро кофта, рӯй ба ҳамшира овард шифокорзан. Ҳамин вақт садои телефонаш баланд шуд, аз чайби дарун онро ба даст гирифт. Пас аз гуфтугузор дубора ба ҳамшира гуфт:

– Устодамон телефон карданд. Номери ношинос кӣ бошад гуфта, ҳайрон шудам. «Ин номери кӣ?» гӯям, «телефони поччот» мегӯяд кампир. Боз кадом пиракиро ба дом афтонда бошад, – хандид шифокор ва бо даст шикамамо ду-се зер кард, ки қариб буд чонам барояд.

– Ҳоли вақт ҳаст. Шумо боҳабар шавед. Ман рафта вай беморро хабар гирам. Акнун хизмати устодро накунем, аниқ дар бало мемонем. Боз аз «боло» омадагӣ, – саросема берун рафт.

– Хӯш, – гуфт ҳамшираи солхӯрда ва худ низ ба ҳамкасбаш чанд супориш дода, аз қафои шифокор баромад.

Дард андак пасанда ва нафаскашиям нағз шуд. Номи шифокор ошно менамуд. Соябон Соатова! Ин номро дар кучое шунида будам. Мехостам ба хотир оварам. Аммо хаёлам чун пари гули қоқу дар само парвоз мекард.

Дард қариб нест шуд. Аз ин дилам таҳ кашид. Тарсидам, ки бача нобуд нашуда бошад. Аз ҳамшира хоҳиш кардам, ки шавҳарамро ҷеғ занад.

– Мумкин не, – қатъӣ гуфт.

– Набошад, баромада гӯед, ба модарам занг занад.

Ҳамшира баъди андак фурсат баргашт.

– Ҳозир телефон мекардаанд, – гуфт ва илова кард: – Шумо хавотир накунед. Ҳозир духтур меоянд. Соябон Соатова духтури нағз. Яке аз шогирдони беҳтарини сардухтури таваллудхонаи рақами чорум Марзия Саломова, – гуфт ҳамшира.

Баробари шунидани исми модарам, ба хотирам омад, ки ин номро замоне шунида будам...

Рӯзе модарам нақл карда буд, ки дар шифохона воқеаи ғайриҷашмдошт рух дода, ӯ аз ҳамон вазъияти нобоб ҳам чун моҳии даст осонакак баромадааст. «Дар хонаи корӣ менишастам, – нақл мекард модарам, – дарамро касе саҳт

кӯфт. Дароед, гуфтам. Ҳамин вақт ҳамшираи шафқат Нозанин саросема даромад. Чашмонаш аз тарс олу барин, не-не, аз олу ҳам калонтар шуда буд. «Ҳа Нозанин, чӣ гап? Боз чӣ муаммо?», пурсидам. «Бемор омад, дард гирифтааст» – гуфт ӯ. Шуъбаи гинекология ки шуд, дардгирифтаҳоро меоранд-дия. Боз чӣ муаммо?, гуфтам ман. – Дар ҳар ду суханаш як «боз чӣ муаммо» мегуфт модарам. – «Шавҳари бемор аз «боло», гуфт ҳамшира. Инро шунида, часта хестам. «Чӣ? Одами «боло»? Чаро ҳаминро барвақттар намегӯӣ? Ман боз чӣ муаммо гуфта истодаам. Муаммо бо пойи худ омадаасту... Дар кучо кор мекардааст?», гуфтам ва ашӯи заруриро ба даст гирифтам. Дасташро пеши даҳонаш оварда, оҳиста «Дар садорати корҳои дохила», гуфт. «Бало зад» гуфтам ва ҳар ду ба хонаи таваллуд давидем. «Дар пеши бемор аз мо кӣ ҳаст?», пурсидам. «Шогирдатон Соябон», гуфт ӯ. «Аз ин бадтараш намешавад», аз дил гузарондам. Пеши таваллудхона рафтанама медонам, ки қиёмат. Марди низомие чун мурғи посӯхта мегашт. «Салом, рафиқ», хандида гуфтам, – ханда кард модарам, ки чашмони калонаш калонтар шуду дандонҳои тиллояш намудор гардид. – «Шумо саршифокор?», ба саломам алейк нагирифта пурсид мард, – нақли худро бо шавқ давом медод модарам. – «Ҳа», гуфтам нотарсона. «Дар кучо будед? Ним соат боз занам бо марг талош мекунад», ба ман дастак зад. «Шумо асабонӣ нашавед, ором бошед, рафиқ. Шифохона калон, беморон бисёр. Ман дар пеши муҳточи дигар будам. Ҳозир вай таваллуд карду ин тараф давидам. Шумо хавотир накунед. Ҳамааш хуб мешавад. Боз чӣ муаммо?», оҳиста гуфтам. Дидам, ки суханам чун нӯшдору дарди мардро даво шуд, шердилтар гардида, «Ба ҳамсаратон яке аз шогирдони пешқадам, беҳтарин, чолок, хулоса, дасти ростии худам хизмат расонда истодааст», ноилоҷ дурӯғ гуфтам. Аммо дилам тагурӯ мешуд. Охир, Соябон ҳамагӣ ду моҳ пеш омада буд. «Шогирдатон мегӯяд, ки кӯдак калон аст. Ҷарроҳӣ мекунем. Агар оператсия накунем, ҳаёти кӯдак ҳам ҳаёти занатон ҳам дар хавф аст», гуфт мард. «Мо тамоми таҷриба ва имкониятҳоро ба кор мебарем ва то имкон ҷарроҳӣ намекунем. Ваъда медиҳам. Шумо ғам нахӯред. Боз чӣ муаммо?», гуфтам. Оташи дили мардро тезтар хомӯш кардан лозим буд, набошад, аланга гирифта, домани чанд нафарро месӯзонд. Охир, бо як дона гӯгирд дунёро оташ задан мумкин аст. Худоро шукр, ки мард ором шуд. Ба Нозанин қаҳва оварданро фармудаму худам вориди таваллудхона шудам. Аз Соябон аҳволи беморро пурсидам. Аҳмак, медонӣ, чӣ мегӯяд? – рӯ ба ман овард модарам. Хуб медонистам, ки ӯ аз чунин ранг гирифтани кор ба воҳима меафтад. Аммо худро чун қахрамон тасвир мекард, барои бовар кунонидан ба гуфтааш маҳорати хуб дошт. Ман ба маънои намедонам, китф дар ҳам кашидам. – «Ҳамааш ҷояшба. Ҳамшираҳоро гуфтам. Хонаи ҷарроҳиро тайёр мекунанд», гуфт вай. «Ҳамааш дар ҷояш бошад, хонаи ҷарроҳиро чаро тайёр мекунанд?», бо ғазаб пурсидам. «Турфа шогирде, ки дар ҳайрат гузошт устодро. Мо ҳам шогирди шумо», хандида гуфт нодон. «Ландахур», гуфтам аз оринчаш маҳкам дошта, – аз дастам маҳкам дошт модарам, – кашолакунон як гӯша бурдам ва «Ту девона шудӣ? Ё умрата дар пушти панҷара гузарондан

мехохӣ?», гуфтам. Рангаш даруни тарбуз барин шуд. «Худатон аз шодиёнаи ночизе, ки ба ҳаққи таваллуд медиҳанд, пули дангали ҷарроҳӣ хуб, мегуфтед-ку», мегӯяд гаранг. «Даҳонатро пӯш, – гуфтам, – ту маро зинда дар гӯр мекуни? Наход ман ҳамаро бо ҷарроҳӣ таваллуд кунонам, аҳмақ?! Ба одамаш нигоҳ карда, кор мекунем. Гови калон мурад, бўяш то дур меравад», гуфтам ва бо ангушт ба сараш задам»...

– Чӣ хизмат? – овози борики ҷарангосии ҳамшираи солхӯрда баланд шуд.

– Рақами ин таваллудхонаро чӣ мекунад?

Боз дард сар кард. Дар худ мепечидам. Мехостам аз ҷой хезам, роҳ гардам. Аммо дастҳоямро баста буданд. Фикрамро ҷамъ карда, худро ором кардан мехостам. Аммо бефоида буд. Дар пеши дард ягон чизе ба ҷашмам наменамуд. Танҳо як фикр, тансиҳат ба даст гирифтани фарзандам дар сар буд. Акнун пеши ҷашмонам сиёҳӣ мезад. Тапиши дилам торафт сусти мегардид.

Ҳамшира фишорамро дид. Муоина карда:

– Ҳама роҳҳои таваллуд кушода шудааст. Ҷаро таваллуд намекунад? Соатова тезтар меомаданд, нағз буд. Соат ҳам қариб дувоздаҳ шуд, – гуфт вай парешон ба соати дасташ нигариста.

Торафт эҳсоси тарс сахттар мегардид. Саросари баданам дар обу арақ ғӯтида, мушакҳоям рағ мекашиданд. Нола мекардам. Дилам фишор меовард. Нафасам мегашт. Гиря гулуямро месӯзонд.

– Илтимос, ягон сӯзандору кунед, – аз ҳамшираҳо ёрӣ пурсидам. – Дигар тоқат карда наметавонам.

– Вақти зоидан укол мумкин не. Дарди таваллуд худ ҳамин хел мешавад. Ҳа нагуфта гузашта меравад. Сабр кун, – гуфт ҳамшираи солхӯрда ва бо докапорае арақи пешониямро тоза кард.

Ҳамшира дубора поёни поям гузашт.

– Эҳ, ба фикрам кӯдак калон аст. Худаш зоида наметонад, – гуфт.

Ин суханро шунида, дар танам мурғак дамид. Ваҳме вучудамро ба ларза овард. Лаҳзае дардро фаромӯш кардам. Тарсидам. Наход ки фарзандамро худам таваллуд карда натавонам?

– Тез рафта Соябон Соатоваро чеғ зан. Ҷарроҳӣ накунем намешавад.

Ҳамшираи дувум шитобон баромада рафт.

Дилам дар синаам тангӣ мекард. Мехостам модарам дар паҳлуям бошад. Ҳамдард шавад. Гӯяд, ки ин ҳама мегузарад. Ин дард дар сари ҳар як зан ҳаст. Худо насиб кунад, фарзандамро саломат ба даст мегирам.

Ҳамшира бошаст даромада, дар ҳоле ки нафасаш мегашт:

– Бача калон. Кос танг. Бояд окситотсин¹ тазриқ кунем, – гуфт ū ва шигифти ҳамкори худро пай бурда ёдрас намуд: – Соябон Соатова гуфтанд...

Чашм кушода худро дар хонаи реаниматсия дидам. Утоқи хурд. Кат дар мобайн меистод. Дар болои сарам таҷҳизоти зиёди тиббӣ: яке зарбаҳои диламро месанҷид, дигаре фишори хунро. Худро чунон вазнин ҳис мекардам, ки гӯё дар болоям бори гаронеро гузоштаанд. Синаҳоям сандон мешиканам мегуфтанд. Сарам дард мекард. Модарам дар паҳлуи кат, дасти маро маҳкам дошта менишаст. Чашм кушоданамро дида, оҳиста, бо овози ларзон:

– Духтарҷон, хайрият ба худ омадӣ, – гуфт.

– Набераатон... канӣ..? – лабонам аз ташнагӣ мечаспиданд.

– Маро бубахш, духтарам... – сарашро болои дастам монда гиря кард.

Пай бурдам, ки фарзандам нобуд шудааст. Диламро сардие фаро гирифт. Сардие буд, ки то ҳол чунин хунукиро ҳис накарда будам. Гӯё дар рағҳоям ба чойи хуни гарм оби сард давр мезад. Рӯй ҷониби дигар кардам. Мехостам фарёд занам. Шифохонаро ба сар бардорам. Ба модарам гӯям, ки ин ҳама сазои гуноҳҳояш аст. Ҷазо барои шабҳое, ки дар канори мардони бегона рӯз мекард. Оқибати дуои бади модароне, ки аз бахти модарӣ ба як умр бенасиб гардидаанд. Нафрини оилаҳои камбизоат, ки бо дурӯғ арӯсу духтаронашонро ҷарроҳӣ карда, даста-даста пулашонро мегирифт. Лек беҳол будам. Ҳа-ха, ҳатто ба оби чашм баровардан тавонам намерасид.

Аммо баъди шунидани ба як умр аз бахти модарӣ бенасиб гардиданам, фиғонам ба осмон печид. Дилам реш-реш шуд. Ин гиряи ман ашкрезии духтараке набуд, ки зочаашро гум кардааст ва имкони дубора дастрасии онро надорад. Нолаи як модар, не-не, фиғони як зани номуроду ноком буд, ки як умр фарзанддор шуда наметавонад. Аз шунидани каломии дилкаши «модар» то дами вопасин маҳрум гардидааст.

Гуфтанд, ки пас аз окситотсин кардан ҳолам бадтар шудааст. Аз батнам хун рафтааст. Ноилоҷ ҷарроҳӣ кардаанд. Бачадон кафида, кӯдакам дар батнам нобуд шуда будааст. Боз маро дилбардорӣ менамуданд, ки агар ҷарроҳӣ намекарданд, ман ҳам нобуд мешудаам...

Кош мемурам. Аз як умр дарахти бесамар будан ва зери таънаю маломат зистан, мурдан беҳтар нест? Охир онҳо ҳамроҳи фарзанд аз ман ҳама дороиямро, бахту умедамро, шодиҳоямро, ҳаётамро рабуда буданд. Ҷӣ лозим чунин зиндагонии берангу бӯ, ки дигар мазмун надорад...

То ҳамон рӯзе, ки ин хабарро нафаҳмида будам, дар палата хоб рафта, гузаштaro ба хотир меовардам. Ният мекардам, ки минбаъд эҳтиёткор шуда, дар оянда боз модар мешавам. Аммо баробари ҷуз хобу хаёл дигар чизе набудани ин орзуо ҳавасамро фаҳмидан, сабаби чанд рӯз боз ба аёдатам

¹ **Окситотсин** – доруест, ки ҷараёни таваллуди кӯдакро бо он метезонанд (Дар меъёр бояд 2 мг ин доруо дар давоми як соат ба таври қатраӣ ба дохили рағ гузаронанд. Агар ҳамин маҳлуло ба миқдори 5 ё 10 мг тез ворид кунанд, кӯдак нобуд гардиданаш ва ҳам раҳми зан таракиданаши мумкин аст. Ҳангоми танг будани коси зан гузарондани доруҳои тезонидани валодат низ боиси пайдошавии чунин ҳолат мешавад).

наомада, бенишон шудани шавҳарам ва пайвандонаш ҳам аён гардид. Ҳамаи орзуҳоям чун хазонбарге, ки зери пойи одаме реза-реза шуда, дар ихтиёри бод мондааст, ба чор тараф парешон шуданд, ки дигар имкони бозпас ёфтани онҳо нест...

ЧОЙПУЛӢ

Ҳаво сард буд ва ҳавои дили мардум сардтар аз он. Нурҳои бемадори офтоб аз хунукии ҳаво сӯзанвор ба тан неш мезаданд. Одамон сар даруни гиребон кашида, гардану гӯши худро аз шамоли сарсарӣ панаҳ мекарданд.

Сабукраве аз тарафи деҳаи Мотурид ба чорроҳаи Даҳбед наздик шуд. Роҳро аз пеши бонки «Роҳи абрешим» бо лента баста, барои ҳаракати мошинҳо иҷозат намедоданд. Сабукравҳое, ки ба тирбанд даромадаанд, аранг қафо бармегаштанд.

– Дар ин ҷо чӣ гап бошад? – ба пеш гардан ёзонд ронанда ва сар аз оина бароварда аз роҳгузаре пурсид: – Ука чӣ гап? Чӣ шудааст?

– Як зан мурдааст, – ҷавоб дод роҳгузар.

– Ба чорроҳа гузашта намешавад, – ба мусофирони мошин рӯй овард ронанда. – Ман аз ҳамин ҷо бармегардам.

Чавони қадбаланди хушлибос, ки дар паҳлуи ронанда менишаст, роҳкироро дода, шикоятomez пурсид:

– Ин қадар роҳро чӣ хел пиёда меравем?

– Роҳ маҳкам. Набошад мебурдам.

Чавони қадбаланд зери лаб ғурунгида ба тарафи чорроҳаи Даҳбед шитофт. Шамоли сард ба сару рӯй бераҳмона ҳамла мекард. Дар як лаҳза гӯшу бинии чавонмард лолагун гардид. Аз байни мошину издиҳом гузашта ба истгоҳ наздик шуд. Кормандони милитсия гирдогирди истгоҳро, ки мусофиркашҳои ноҳияи Пайариқ дар ҳамин ҷо меистоданд, ихота карда буданд. Мардум берун аз навор ҷамъ омада, аз ҳамшафатони худ дар бораи майит мепурсиданд. Яке «мошин задааст» гӯяд, дигаре «аз хунукӣ ях карда мурдааст» мегуфт, боз яке «кушта рафтаанд» гуфта тахмин мекард. Баъзеҳо бо телефон сурату филмбардорӣ мекарданд.

Чавонмард ба навор наздик шуда ҷасадро дид. Дар канортари он борхалтаи сафед мехобид. Майитро бо карбос пӯшонда буданд. Гоҳ-гоҳ шамол онро боло мебардошт ва рӯймоли сабзи якранги сари майит намоён мешуд. Чавони қадбаланд ба ҷасад ва атрофи он нигоҳ кард. Вақте ки чашмаш ба рӯймоли сабз афтид, дар баданаш мурғак дамид. Дубора ба борхалта нигоҳ кард. Дар худ ларзид ва зуд ба қафо баргашт. Рухсораш ранг бохтаву нигоҳҳояш парешон буд. «Наход ҳамон зан», аз дил гузаронд...

Чавонзани афсурдарӯе ба бинои сабти асноди ҳолати шаҳрвандӣ даромада, ба чор тараф кунҷковона нигоҳ кард. Зоҳиран, ба кучо рафтавро

намедонист. Дар даст борхалтаи сафед дошт. Рухсораш рангпаридаву либосҳояш рангпаридатар. Дареро кушода диду ба ҳамон тараф шитофт.

– Салом, – гуфт ба духтараке, ки хонаро ба тартиб меовард.

– Ассалому алайкум, – сар аз кор бардошт духтар.

– Барои дубликати гувоҳномаи таваллуд ба кучо...

– Қабати дуҷум, хонаи ҳаштум, – сухани ҷавонзанро бурид духтар.

– Чӣ?

– Ба ошёнаи дувум баромада, – бо даст ишора кард, – ба хонаи ҳаштум дароед.

– Раҳмат, – гуфт ҷавонзан ва ба ошёнаи дуҷум баромад.

Дар пушти дари утоқи ҳаштум се нафар меистоданд. Ҷавонзан навбат гирифта дар як канор истод. Либоси дарози фарсуда, пичамаи сиёҳи мардона, сарбандии сабзи якранг, калӯшҳои чангзеркардаи зан диққати ҳамаро ба худ мекашид. Вақт мегузашту навбатпоён бештар мешуданд. Яке мушкилашро зуд ҳал карда мебаромад, дигаре бештар мемонд. То навбати ҷавонзан ба ҷойи се нафар ҳафт нафар даромад. Ҳаштум нафар ҳоло дар пеши сарвар буд. Яке рост омада, ба навбатпоён нигоҳ накарда, рост дарояд, дигаре «як чизро мепурсаму зуд мебароям, вақти зиёдро намегирам» гуфта, баъди ним соат мебаромад. Баъзеҳоро котиба ном гирифта даъват мекард.

– Ту чӣ хел одам? – рӯй ба ҷавонзан оварда, шартакагӯӣ кард зани рафидарӯӣ газгӯшт. – Навбатат омаду ба ҷойи ту дигарон медароянд, як даҳон гап намезанӣ?!

– Чӣ гӯям? – дар рухсори заъфарони ҷавонзан хун давид.

– Чӣ гӯӣ? – баланд дод зад зани рафидарӯӣ. – Навбатам гуфта даро. Яке тағояшро, дигаре аммаю амакашро, боз яке ҳамсояшро ба миён дароварда, бенавбат дароянд, мо то бегоҳ мешинем-мӣ? Навбатат расид, даро-дия.

– Хай, – ҷавонзан пушти дар рафта, оҳиста кӯфту ба дарун сар халонд.

– Намебинед, дар пешам одам ҳаст?! – аз ҷойи нишаст дод зад ҷавони қадбаланд ва бо қаҳр ба котиба рӯй овард.

Котиба, ки дар паҳлуи дар менишаст, зуд аз ҷой хеста, ҷавонзанро ба берун тела дод:

– Ҳозир ин одам равад, шумо медароед, – димоғсӯхта гуфт.

– Навбати ман...

– Навбати шумо баъди ҳамин одам, – бо қаҳр дарро пӯшид.

Ҷавонзан малулу озурда дар паҳлуи дар истод. Пай мебурд, ки тири нигоҳи ҳама ба ӯ равона шудааст ва ботинан вайро сарзаниш мекунанд. Ба девор така карда сархам меистод, ки чашмаш ба калӯшҳояш афтод. Аз гарду хок сафед шуда, дар чанд ҷояш лой часпида буд. Бо гӯшаи чашм ба пойафзоли атрофиён нигоҳ кард. Пойпӯши онҳо лок задагӣ, ялтос мезад. Ҷавонзан калӯшҳояшро дарунтар кашид, то дар зери куртаи дарозаш номаълум шавад. Соате гузашт, аммо касе намебаромад. Навбатпоён нороҳат шуданд. Дар толори ошёнаи дувум торафт одам пур мешуд. Ҷавонзан чун гурбае, ки ба муш

камин мегирад, аз паҳлуи дар як қадам дур намерафт. Метарсид, ки ба ҷойи ӯ дигаре дарояд.

Чавони қоматбаланд ҳамроҳи марди чорпахлуе, ки бенавбат даромада буд, баромад. Якҷоя поён рафтанд ва чавон қариб баъд аз ним соат баргашт. Дар толор чунон роҳ мерафт, ки гӯё идораи тамоми корҳои ҷаҳонро дар ихтиёр дорад. Бовиқор қадам мемонд ва аз пеши одамон бепарвою безътибор гузашта ворида утоқ шуд. Гӯё дар ниҳод «сазои шумо ҳамин аст, даркор бошад соатҳо интизор мешавед» мегуфт.

Чанд дақиқа гузашта котиба баромад:

– Навбати кӣ? – пурсид.

– Ман, – қариб даст боло кунад чавонзан ва зуд аз пайи котиба даромад.

Чавони баландболо ӯро бедимоғ пешвоз гирифт. Аз он самимияте, ки хангоми гусели марди чорпахлу дар сураташ аён буд, асаре ба назар намерасид. Дар курсӣ мағрур менишаст, чун дар тахти шоҳӣ.

– Чӣ хизмат? – мутақаббирона пурсид.

– Барои нусхаи такрории гувоҳномаи таваллуд омадам, – дар пеши дар мехвор меистод чавонзан.

– Дубликаташ? – чавонмард аз табақча шоколадеро гирифта ба даҳон андохт.

– Ҳа, дубликат.

– Аз кучо шумо? – сар то пойи чавонзанро бо нигоҳ палмосид.

– Аз Пайариқ.

– Аз кучои Пайариқ? – аз чавонзан чашм намеканд. Азбаски худи сардор ҳам пайариқӣ буд, мароқ зоҳир кард.

– Челак.

– Ин хел бошад, шумо ба загсхонаи Пайариқ равед.

– Рафтам. Онҳо ба шаҳр фиристонданд.

– Чаро? – бо таачҷуб пурсид, гӯё бори аввал ба чунин ҳол рӯ ба рӯ меояд.

– Аз шаҳр мегиред гуфтанд. Чунки модарам...

Чавони қадбаланд фаҳмид, ки модараш зодаи шаҳр аст, сухани чавонзанро бурида, ба котиба фармуд:

– Ариза нависанд.

Котиба чаққон коғазу ручкаро болои миз гузошт. Чавонзан борхалтаашро дар паҳлуи дар гузошта, коғазу худнависро пештар кашид.

– Чӣ нависам? – ҳичолатмандона пурсид.

– Ариза! – тунд гап мезад котиба.

Чавони қадбаланд дар телефон саргарми суҳбат буд. Чавонзан чӣ навиштанро намедонист. Як ба коғаз ва як ба котиба нигоҳ мекард.

– Дар шумо намуна нест? Агар...

– Уф-ф, – норозиёна бастаеро кушод котиба ва аз даруни он аризаеро гирифта дар пеши чавонзан гузошт.

– Чӣ шуд? Ариза навиштанд? – гӯшаки телефонро гузошта пурсид чавонмард.

– То ҳол се бор хато карданд, – мужда дод котиба. – Чорумашро менависанд.

– Э-ҳе, ба ин аҳвол корхона касод мешавад-ку? Коғаз бепул не, – киноя зад ҷавон. – Тезтар нависед. Дар берун одамон бисёр. Ҳа нагуфта пешин мешавад.

Ҷавонзан «пешин мешавад» гуфтани ҷавонро шунида, гуруснагии худро хис кард. Охир пагоҳӣ ношто накарда ба роҳ баромада буд. Аз гушнагӣ буд ё ҳаяҷон дасташ меларзид. Ниҳоят аризаро навишта, ба ҷавони қадбаланд дод. Ҷавон ба ариза як чашм давонд.

– Мешавад. Ҳуччатҳоятонро диҳед, – гуфт.

Ҷавонзан аз борхалтаи сафед папкаи хуччатҳоро гирифта дароз кард.

– Ман ин папкаро чӣ мекунам? – дод зад ҷавонмард. – Шиносномаатонро...

– Шиносномаи худамро? – ба худааш ишора намуд.

– Гувоҳномаи шумо гум шуд? – абрӯ чин кард ҷавонмард.

– Не, гувоҳномаи модарам.

– Э, тавба. Чаро ҳаминро барвақттар намегӯед?

– Ман нав гуфтам, ки модарам дар шахр...

– Гувоҳномаи модаратон даркор бошад, худашон оянд, – дарғазаб аризаро пеши ҷавонзан партофт. – Қариб як соат вақтамро гирифтед Равед худашон биёянд.

– Худашон омада наметавонанд, – овози ҷавонзан ларзид.

– Чӣ?

– Беморанд. Аз ҷой чунбида наметавонанд.

– Не, намешавад, равед, – гуфт ва рӯй ба котиба овард:

– Дигарашро ҷеғ занед.

– Илтимос, акаҷон ёрдам кунед, – гиря гулӯгираш кард. – Се моҳ боз барои ҳамин хуччатҳо сарсону саргардонам. Як хуччатро тайёр кунам, дар дигараш камбудӣ мебарояд. Кайҳо ба пенсия баромаданашон даркор буд. Ҳамин хуччатҳоро гуфта, ба қафо меафтад. Илтимос, акаҷон, ёрдам кунед.

– Намешавад. Ба як кас нағзӣ мекунам гуфта, ба бало гирифтор шуданро намехоҳам. Равед! Вақтамро нагиред.

– Хоҳиш мекунам, акаҷон. Саломатии худам ҳам нағз не. Аз роҳи дур омада рафтани душвор.

– Саломатиатон нағз набошад ба шифокор равед. Ман чӣ кунам? – хандид ҷавон.

Котиба ҳайкалвор дар пеши дар меистод. Ин сабаб дошт. Котиба интизор буд, ки ҷавонзан «Илтимос, корамро ҳал кунед. Чӣ хизмат бошад мекунам. Мо ба хизматаш тайёр» гӯяд ва ӯ дарҳол хуччатҳои занро омода карда, «хизмат»-ро фармояд. Чойпулӣ кор кунад. Аммо ҷавонзан аз илтимосу илтиҷо ба он сӯ намегузашт. «Аҷаб калтафаҳм будааст. Мебинад, ки сардор не мегӯяд. Як даҳан, «аз мо чӣ хизмат» гӯй, олам гулистон. Худааш, баъзеҳо табиатан чунин содафаҳми гарангтобанд» дар ниҳод андешид котиба.

– Илтимос, пагоҳӣ боз нигоҳ карда шиштаам.

– Мо ҳам бекор, чойнӯшӣ карда нашистаем. Мушкили чанд касро ҳал кардем, – оташин шуд ҷавони қадбаланд.

– Медонам, ако. Илоҳо, аз умратон барака ёбед. Ҳузури фарзандонатонро бинед. Илтимос, ёрдам кунед, – гиря кард ҷавонзан.

– Хай, – ба кресло тақя кард ҷавонмард. – Дуямон «земляк» будаем. Рӯйи хотири ҳамин, ёрдам мекунам. Ҷаримаро ба касса супурда, қвитансияшро биёред.

Ҷавонзан шитобон баромада рафт.

– Аҷаб зани кундфаҳм будааст, – аз қафои ҷавонзан гуфт ҷавонмард.

– Ҳа, – тасдиқ кард котиба. – Аз афташ маълум-ку.

– Либосҳояш ҳам турфа. Рӯймоли сарашро намеғӯй. Аз замони Доқиёнус мондагӣ. Хато накунам, модаркалонамро модарашон чунин рӯймол доштанд, – қоҳ-қоҳ зада хандид.

– Борхалтааш ҳам хӯрчини ҷӯғихоро мемонад, – сухани роҳбари худро дастгирӣ кард котиба. – Аз ин хелҳо чойпулӣ он тараф истад, пӯсти пиёз ҳам намерӯяд.

Ҳар ду саргарми ғайбат буданд, ҷавонзан ҷаримаро пардохта баргашт. Мехост корро тезтар ҳал карда ба деҳа баргардад.

– Дар газета дар бораи гум шудани гувоҳнома эълон додед?

– Ҳа, ана, – рӯзномаро дароз кард.

– Нағз. Акнун нусхаи шиносномаро диҳед, – рӯзномаро гирифта гуфт ҷавон.

– Нусхааш...

– Ҳа.

– Нусхааш нест.

– Набошад, биёред, – амр кард ҷавон ва боз як шоколадро ба даҳон андохт. – То баргаштани шумо гувоҳномаро тайёр мекунем.

– Дар кучо копия кардан мумкин? – узрхоҳона пурсид.

– Кӯча бароед, дар ҳар қадам ксерокопия ҳаст, – бепарво гуфт ҷавон ва ба котиба ҷеғ задани каси дигарро фармуд.

Ҷавонзан кӯча баромад. Ба чанд дӯкони гирду атроф сар халонд. Дар онҳо дастгоҳи нусхабардорӣ набуд. Раҳораҳ пулашро ҳисоб мекард. Охир, вай барои гувоҳнома ҷарима супурданро наредонист. Аз ин рӯ, аз ҳамсоя камтар пул қарз гирифта буд.

«Агар барои копия 2000 сӯм гирад, сенздаҳ ҳазор мемонад. Нархи ҳабдоруи модарамро шонздаҳ ҳазор гуфт. Ба ёздаҳ ҳазор дору харам, 2 ҳазор ба роҳкиро мемонад» дар сар ҳисоб мекард. Ниҳоят дар дӯконе шиносномаро нусхабардорӣ кард.

– Ноинсоф! – аз дӯкон баромада зери лаб гуфт. – Барои як порча қоғаз 3000 сӯм гирифт. Инсоф ҳам чун ҳақиқат нест шуду рафт. Ҳама дурӯғгӯю ноинсоф шудаанд. Ҳамаи бист ҳазори қарз гирифтаамро меовардам, бемалол мерасид. Беҳуда се ҳазорашро дар хона мондаам.

Чавонзан ба загсхона шитофт, аммо аз ноомади кор дари хонаи ҳаштум куфл буд. «Ба абет рафтагистанд» аз дил гузаронд.

Худро беҳол ҳис кард. Аз як тараф кӯфтагии роҳ, аз тарафи дигар гуруснагӣ азоб меод. Пеши тирезаи толор рафт. Аз бемадорӣ буд ё беморӣ, чашмонаш фуру рафта буданд.

«Ҳоли модарам чӣ шуд? То пешин бармегардам гуфта будам. Абеташонро чӣ мекунанд? Ақаллан ба ҳамсоя мегуфтам, аз ҳолашон бохабар мешуд. Бежавотир корамро ҳал мекардам. Телефони ҳамсояро ҳам намедонам, ки аз ягон ҷой телефон кунам. Тезтар сардор меомад, гувоҳномаро гирифта бармегаштам».

Рӯз бегоҳ мешуд, аммо аз чавони қадбаланд дарак набуд. Чавонзан ҳафт маротиба аз котиба пурсид. Доим «Ҳозир меоянд. Дар чамъомад», мегуфт. Чанд нафар дилтанг шуда рафтанд.

Чавонзан чун анкабут дар байни дари ҳаштум ва тирезаи толор тор метанид.

«Бевақт шуд. Автобус то соати чанд мегардад, намедонам. Ақаллан ба охири автобус бошад ҳам расонам. Гувоҳномаро мегуфтам, модарҷонам ҳам хурсанд мешуданд. Худаш ҳал шудани нафақаашон ҳам рӯдаи буз барин дароз шуд. Имрӯз ҳам рафта ҳал нашуд гӯям, хафа мешаванд. Чӣ хел набошад ҳам, корро ҳал карда бармегардам. Бо ин тани носолим боз кай ба шаҳр меоям? Кош, бародар ё хоҳаре дошта будам. Дар чунин вақт ёрдам мекарданд. Афсӯс, ки маро танҳо модар ҳасту модарҷонамро ман»...

Дар толор чавони қадбаланд намоён шуд. Ба биниаш ҳода намерасид. Ҳама аз пушти ӯ ба дар наздик шуданд. Котиба баромада, сардор аввал онҳоро, ки аз пайи камбудии ҳуҷҷат рафтаанд, қабул мекунад, гуфта эълон кард. Чавонзан охи сабук кашид. Вақте ки нусхаи шиносномаро тақдим кард, чавони қадбаланд баҳона пеш овард, ки навиштаҳои нусхаи шиноснома ба чашм наменамояд.

– Арзиши ҳар як коғаз ба маълумоти он вобаста аст, – норозиёна гуфт чавонмард. – Коғазе, ки тоза аст, арзиш ҳам надорад. Монанди ин нусхаи шиноснома. Аз дигар нусхабардорӣ карда биёред.

Чавонзан чӣ кор карданро намедонист. Аз кӣ ёрӣ пурсад? Ба кадом девор сар занад. «Арзиши коғаз бо навиштаи он муайян гардад, арзиши одамро бо чӣ ҳисоб мекунанд? Ин сардор ҳеч дар ин бора фикр карда бошад? – дар ниҳод андешид ва аз котиба оҳиста пурсид:

– То омаданам, намеравед?

– Кор то соати шаш. Баъди шаш қабул намекунем, – бурро ҷавоб дод котиба.

– Ҳозир соат чанд?

Котиба соати телефонашро дида:

– Панҷу ним, – гуфт.

Чавонзан ранчидахотир берун баромад.

«Ним соат. Дар ним соат чӣ хел рафта меоям. Намешавад. Танҳо барои рафтан ним соат вақт даркор». Пойбанди хаёл аз зина мефаромад ва занеро, ки боло мебаромад, надиду бархӯрд.

– Мебахшед, – аз олами хаёлот берун омада, узр пурсид ва дар рӯ ба рӯи худ ҳамон зани рафидарӯйро дид, ки пагоҳӣ ба вай эътироз карда буд. – Ба хаёл дода шудаам.

– Ҳеч гап не, – хандид зани рафидарӯй. – Хаёлпарешонӣ дар хама мешавад. Коратон ҳал шуд?

– Не, – димоғсӯхта гуфт ҷавонзан.

– Чаро?

– Нусхаи шиноснома лозим будааст. Овардам, «хонда намешавад, аз дигар копия карда биёр» гуфтанд.

– Ҳамин ҳам гап шуд-у. Дар худашон дастгоҳи копия ҳаст-ку?

– Намедонам, – китф дар ҳам кашид ҷавонзан.

– Чойпулӣ додед?

– Чойпулӣ?!

– Ҳа, чойпулӣ. Ба котиба.

– Не.

– Як бист ҳазор диҳед, коратон бе ягон муаммо ҳал мешавад, – гуфт зани рафидарӯй. – Ҳозир хама гадорӯю гадочашманд. «Аробаи равған карданашуда ҳаракат намекунад», гуфтаанд. Ҳозир гулуи «ароба»-хоро ҳамарӯза чарб кунед ҳам, ба осонӣ гапи хуш намефаҳмед. Рафта нусхаи шиносномаро аз нав биёред ҳам, боз дигар баҳона пеш меоранд. То чойпулӣ нагиранд, коратонро ҳал намекунанд. Маро ҳам барои як маълумотнома фиристоданд. Чойпулӣ бештар медиҳам гӯям, бе маълумотнома намешавад гуфтанд. Ҳамонро мебиёрам. Рафтем, ман даромада котибаро берун, пеши шумо мефиристам.

Ҷавонзан ҳамроҳи зани рафидарӯй қафо баргашт.

– Барои густоҳии имрӯза узр мепурсам. Агар ҳамон хел намекардам, боз чанди дигар бенавбат мебаромаданд, – зан беист гап мезад.

Ҷавонзан дар назар ўро мешунид, аммо хаёлан пулашро ҳисоб мекард. «Агар ба котиба даҳ ҳазор диҳам, ду ҳазор мемонад. 2000 танҳо ба автобус мерасад. Тезтар гувоҳномаро гирифта, ба истгоҳ равам, ба автобуси охири шояд расонам», меандешид.

Зани рафидарӯй дарун даромад. Ҷавонзан канортар рафта, пулашро дубораю себора шумурд: ёздаҳо ҳазорсӯмӣ, дуто панҷсадсӯмӣ. Сари калобаи худро гум кард. Чӣ кор карданро намедонист. Ҳамин вақт котиба баромад.

– Маро кӣ чеғ зад? – аз одамони пушти дар пурсид. Ҷавонзан дарҳол ду ҳазорро дар борхалтаи сафед андохта, шитобон пеши котиба рафт.

– Ман чеғ задам, – гуфт ва ўро ба канортар кашида, ба дасташ пулро дод.

– Ин чойпулӣ, хоҳарчон. Илтимос, гувоҳномаро бароварда диҳед. Котиба пулро бепарвоёна гирифта, як нигоҳ кард ва дар чайби худ андохта ба уток даромад.

Пас аз лаҳзае зани рафидарӯй баромада, котиба ҷавонзанро даъват кард.

– Котиба гуфтанд, ки шумо саросема ҳастед, – дар лаби чавонмард табассум гул мекард. – Хизмат бе ҳиммат намешавад. Шумо «хизмат»-ро кардед, акнун мо ҳам ба хотири «земляк» буданамон як ҳиммат кунем. Ҳамон нухайи шиносномаатонро дода равед. Мо ҳамеша ба ҳамшаҳриҳои худ ёрӣ мекунем. Ин гувоҳномаро бурда, модаратонро хурсанд кунед, – мамнун гувоҳномаи навро дароз кард. – Аз номи мо ягон кило шоколад ҳам баред.

Чавонзан изҳори миннатдорӣ намуду дар дил «бедавлат агар кишт кунад, об намеёбад, бодавлатро киштаву нокишта як хел» гуфтаанд. Шоколад баред мегӯяд. Аз кучо донад, ки бо пули қарз ба ин чо омадам ва дорупулии модарчонамро ба ӯ додам» гуфт ва гувоҳномаро гирифта берун баромад. Рӯз торик шуда буд. Чавонзан аз паҳлуи базмгоҳи Кӯксарой ба роҳи калон фаромада, қад-қад роҳ, пиёда ба чониби истгоҳи Пайариқ – чорроҳаи Даҳбед шитофт.

Дар истгоҳ танҳо мошинҳои сабукрав меистоданд. Ронандаҳо бо овози баланд мусофиронро ҷеғ мезаданд: «Пайариқ, Пайариқ, Челак».

Сабукравҳо роҳкироро 8000 сӯм мегуфтанд.

Дили чавонзанро гург тала мекард. «Ҳоли модарам чӣ шуд? Пешин чӣ хӯрданд? Аз дер кардани ман парешон мешаванд. Илоҳо, ягон ҳамсоя ба аёдат омада бошад...».

Бо умед аз ду-се ронандаи сабукрав хоҳиш кард, ки то ба манзил расонанд.

– 2000 сӯм пулам ҳаст. То хона баред, пули боқимондаро медиҳам, – гуфт.

Азбаски хонаи чавонзан дар канортари шаҳраки Челак буд, ронандаҳо розӣ намешуданд.

Дар қадди роҳ истода, ба ҳар як мошин даст боло мекард. Ронандаҳо либосҳои кӯҳнаву рангпариди, калӯшҳои чиркин, рӯймоли сабзи якранги ӯро дида, аз ҳамон талбандаҳое мепиндоштанд, ки дар назди чорроҳаҳо истода, аз ронандагон садақа мепурсиданд. Аз ин рӯ, наистода мегузаштанд...

Торафт ҳаво сард мешуд. Шамол авҷ мекард. Шохҳои урёни дарахтони канори роҳ зери шуои ҷароғҳои ду бари кӯча музтарибу бенур ба назар мерасиданд. Сардӣ ба чавонзан асар карда буд. Борхалтаи худро оғӯш карда, дар истгоҳ аз шамоли сард паноҳ ҷуст. Сар ба оинаи истгоҳ гузошта, чашм аз роҳ намеканд. Бо гузашти вақт гаштугузори одамон ва мошинҳо камтару эҳсоси яъсу навмедии дили чавонзан бештар мегардид...

Сабукраве омада дар рӯ ба рӯи истгоҳ қарор гирифт. Аз он ҷавони қадбаланд фаромад. Чавонзан ӯро шинохта, сар ҳам кард. Чавонмард тарафи ягона мусофиркашоне қадам зад, ки дуртар аз истгоҳ меистод.

– Кучо меравед, ака? – пурсид ронанда.

– Челак.

– Гап не. Биёед, ду каси дигар гирем, меравем.

– Рафтем, ман пули се касро медиҳам, – гуфт ҷавони қадбаланд ва дар сабукрав нишаст.

Чавонзан боумед дар истгоҳ нишаста буд, ки агар мошин пур нашавад, ронанда ўро то ба манзил мебарад. Аммо сабукрав рафту бо худ охирин умеди дили чавонзанро ҳам бурд ва ў дар истгоҳ танҳо монд...

ТАЗОДИ ЗИНДАГӢ

Офтоб ғуруб мекард. Домани шафақ месўхт. Назди даромадгоҳи базмгоҳи «Садаф», ки дар маркази шаҳр ҷойгир буд, Саидбой даст пеши бар меҳмононро қабул мекард. Ў мучалгардони набераи калонии худ – Сайёрабонуро чашн мегирифт. Дар ду тарафи кўча мошинҳои гуногунтамғаву гуногунранг меафзуд. Меҳмонон пешу қафо, бо тухфаҳои гаронбаҳо вориди базмкада мешуданд. Тўй сар шуда буд. Аллакай як-ду меҳмони сархуш рақс ҳам мекарданд. Яке аз онҳо Саидбойро, ки ҳамроҳи завчааш – Настаринойтӣ меҳмононро «хуш омадед» мегуфт, ба давра мекашид. Саидбой бо ишораи «ҳозир» роҳи халосӣ мечуст. Дувумӣ рақсқунон, аз киса панҷҳазорсўмиҳоро гирифта, болои соҳибтўй мепошид. Пулҳо шабеҳи кабўтарҳо дар фазо парвоз мекарданд ва ба поин фуруд меомаданд...

Пирамарди кўзапуште асобадаст ба сари кўча баромад. Зимистон, ки наздик аст, хост тарбуз харида хўрад. То соли дигар зинда аст ё не, Худо медонад. Ду-се рўз интизори нафақааш буд, вале аз он дараке наёфта маҷбур шуд, ки бо се ҳазор сўми пасандозаш ба кўча барояд. Пирамард оҳиста-оҳиста роҳ мегашт, қадамҳояш ноустувору ларзон буданд. Бо азоб ба сари кўча расид. Фурўшанда чавони зардинарўй, дар ҳоле ки харбуза меҳўрд, аз пирамард пурсид:

– Тарбуз мехоҳед, бобо?

– Ҳа, писарам.

– Чандто? – оби шоридаи харбузаро аз лабу лунҷаш бо пушти даст пок кард фурўшанда.

– Якто. Чанд пул аст? – пирамард ноаён оби даҳон фурў бурд.

– Аз панҷ ҳазор сар мешавад то даҳ ҳазор. Ўҳу-ўҳу-ўҳу! – яқинан шарбати харбуза чавонро гулугир карда буд.

– Эҳе, чаро ин қадар нархаш гарон?

– Ҳозир чизи арзона худааш нест, бобо. Баъд мавсими тарбуз гузашт. Ин тарафаш зимистон. Барои ҳамин... – гўйе эзоҳ дод чавон ва атрофиёнро ба тарбузхарӣ даъват кард.

– Яктояшро ба се ҳазор сўм деҳ, – кисаҳояшро кофт пирамард.

– Шўхӣ мекунед? – писханд зад чавон. – Худам чорҳазорӣ харидаам. Кадом аҳмақ ба зиёни кисаи худ мефурўшад?

– Кори савоб мекунӣ, – пулро аз кисаи даруни пичаки фарсудааш гирифт пирамард. – Ба одам савоб ҳам даркор.

– Ин бозори хайру саховат не, бобочон. Мо ҳам бо умед, як сўм ёбем, яқмон ду шавад гуфта, кор мекунем. Дар як рўз ба чор-панҷ нафар, ба гуфти шумо, савоб кунем, банкрот мешавем-ку, – оҳанги гуфтори чавон мазоҳомез буд.

– Набошад, якто тарбузро ду тақсим карда нисфашро дех, – илтимос кард пирамард.

– Чӣ? – чавон қоҳ-қоҳ зада хандид. – Тасф кардед-чӣ, бобо. Нисфи дигарро чӣ мекунам? Ба гову хар медиҳам магар?

– Хонаат мебарӣ...

– Не, бобочон, намешавад. Майлаш, тарбузи панҷҳазориро ба чор ҳазор сӯм медиҳам. Лекин ба се ҳазор сӯм наметавонам. Рост меомад, ба ҷону дил медодам. Чор ҳазор диҳеду боз як дуо ҳам кунед, ана мешавад ин тарбуз моли шумо – тарбузи хурдакаи ноҳамвореро ба даст гирифт чавон.

– Се ҳазор сӯм пулам ҳаст охир, – дар зери лаб ғурунгид пирамард ва ноумед баргашт...

Офтоб нопадид шуд. Базми мучалгардон дар авҷ буд. Дар дастархони тӯёна ғайр аз тухми анқову ҷони одам дигар ҳама хӯрданӣ ба назар мерасид. Пешхизматҳо баробари холи шудани як табақча, ба ҷояш зуд дигарашро мегузоштанд. Санъаткору раққосаҳо навбат мепоиданд. Ҳамкасбу ҳамсояву ҳамсабақу ҳамтабақҳо, хешу бегона – ҳама мерақсиданд, механдиданд, меболиданд... Саидбою Настаринойтӣ назди мехмонон мерафтанд ва ҳар замон ба раққосаҳо ҳамроҳ шуда рақс мекарданд. Санъаткоре бо дархости Саидбой – Сайёрабонуро ба рақс таклиф кард. Духтарак бо ишваю ноз, солорона ба сахна баромад. Ҳама дар атрофи духтарак чамъ омаданд. Мехмонон аз чайби худ қабза-қабза пулро гирифта, болои сари духтарак мепошиданд. Бачаҳо дасту по зада, пул мечиданд... Духтарак бо сад ноз хиром мекард ва парвои пул надошт. Пулҳо амсоли парҳои гули қоқу, ки аз боди ногаҳонӣ парешон гардида дар фазо пар мекушоёд, пош мехӯрданд, парвоз мекарданд, мерақсиданд...

...пулҳои панҷҳазорӣ...

...пулҳои ҳазорӣ...

...Рӯз торик шуд. Ҷавоне танҳо дар мардикорбозор менишаст. Медонист, ки бевақтӣ касе ба суроғи мардикор намеояд. Вале, ба ҳар мошине, ки дар ин мавзеъ роҳравии худро сушт мекард, бо умед нигоҳ меандоخت. Суханони завҷаш паси гӯшаш садо медоданд: «Дар хона як дона нон монд. Дар бозгашт се-чорто нон биёред». Хотири чавон парешон буд. Ӯ шарм мекард, ки бо дасти холи баргардад. Меандешид, ки чӣ гуна ин масъаларо ҳал намояд? Аз дӯкони ҳамсоя қарз гирад? Соҳибдӯкон намедиҳад, чунки қарзашон зиёд аст. Дигар мағозаҳо ба одами ношинос қарз намедиҳанд. Ӯ аз нобарории рӯз ва касодии кораш афсӯс мехӯрд. Ба тақдири бади хеш лаънат мехонд. Мошине намеистод ва ҳатто касе ба ӯ эътибор намедод. «Чӣ кор кунам? Бевақту бепул чӣ хел ба хона медароям? Агар занам пурсад, «Нон наовардед? Ман аз ҳамсоя дуто қарз гирифтам, баргардондан даркор», чӣ ҷавоб медиҳам? Кош ҳазор сӯм мебуд, дусад сӯм насия карда, ду дона нон мегирифтам...» – аз дил мегузаронд чавон.

...Садои санъаткорон хонаҳои атрофро ба ларза меовард ва ҳаёхуи мехмонон базмгоҳро гӯиё метарконд. Духтари ягонаи Саидбой – Нигина обистан буд ва бо шиками таранг чунон арғушт мерафт, ки модаршӯяш дилкаф

шуда, «ҳозир афтода ягон бало мешавад» гӯён гумон мебурд. Наварӯси дучон бошад, парвои дучонӣ надошт ва ба сабки мардона, боло-боло мечасту рақс мекард ва ҳар замон ду ангушташро дар даҳон гузошта хуштак мекашид. Дар ҳар гӯшаи базмгоҳ меҳмонон мерақсиданд, мечастанд, пулпошӣ мекарданд. Нигина аз ин давра ба он давра ва аз он ба давраи дигар мерафт. Шохдухтар аз ҳамён даста-даста пул гирифта, ба меҳмонҳо дароз мекард. Нафаре ноз кунад, бо абрувони гирифта дастак мезад ва ё ба ҳаво пош медод. Пули ҳамён тамом шавад, дарҳол аз борхалтаи духтараке, ки яқин хоҳарарӯсаш аст, як даста пул гирифта, дар ҳамён мегузошт. Он духтарак борхалтаро бо ду даст маҳкам дошта, соя барин аз қафои Нигина мегашт. Писари Саидбой, падари Сайёрабону – Ҳомид маст буд. Рафторҳои номутаносиби мардона менамуд. Монанди чинси латиф даст ба ҳар сӯ ёзондаву китфонашро чунбонида, чилваву ноз мекард. Занҳоро ба рақс мекашид, оғӯш мекард, дастаи пулро ба синабандҳо тела медод, мебӯсид ва... Баъзеҳо аз ӯ худро дур мегирифтанд, гурӯҳе барои қабзаи пул дар атрофаш парвона мешуданд. Бонувони нишаста аз фурсат истифода бурда, борхалтаҳои худро охистаку ноаёнак аз нозу неъматҳои дастархон пур мекарданд. Пулҳо дар болои сари Саидбой, Настаринойтӣ, Ҳомид, Нигина ва Сайёрабону алвонҷ меҳӯрданд, бозӣ мекарданд, зеро по мешуданд...

...пулҳои панҷазорӣ...

...пулҳои ҳазорӣ...

...пулҳои панҷсадӣ...

Поси шаб. Зане дар сари бистари духтарчаи бемораш нишаста буд. Лабони духтарак аз ғояти таби баланд кафида буданду рангаш парида ва чашмонаш фурурафта. Ҳарорати бемор баланд буду сулфа мезад ва садои баланди тӯйхона духтаракро нороҳат мекард. Зан ҳар замон докаро нам карда ба пешонии духтарча мегузошт. Модар медид, ки вазъи кӯдакро бо ин беҳ карда наметавонад, аз ҷой хеста, бори дигар қуттии доруҳоро дид. Дору набуд. Кисаҳои либосҳоро кофт, аз ҳар гӯшаи хона пул ҷустуҷӯ кард. Ғайр аз дусад сӯм дигар тине наёфт. «Ба 200 сӯм чӣ медиҳад? Ақаллан як дона ҳабдоруи простамол ва спирт мегирифтам, мерасид», аз дил гузаронд зан. Вай дар назди духтарча нишаст ва дастони ӯро масҳ кард. Духтарак базӯр нафас мекашид. Аз димоғаш нафас не ангор оташ мебаромад. Модар чора мечуст, фикр мекард, ашк мерехт... Бо ин ҳол, ба духтарча дил медод. Садои баланди савту мусиқӣ ва ҳаёҳуӣ базмгоҳ оромиро халалдор мекард. Зан тоқат накарда аз ҷо бархест ва ба кафшкан рафта, палтову сарбандии калонашро гирифт. Калӯшҳояшро пӯшид ва охиста аз хона баромад. Тез-тез роҳ мегашт ва жарф-жарф нафас мекашид. Аз саросемагӣ ҷӯроб напӯшида буд, ки инро кӯча баромада фаҳмид. Дуртар аз сурхона омада ист кард. Дудила мешуд, ки чӣ кор кунад – равад ё наравад?! «Дигар илоҷам нест»-гуфт дар дил ва ба назди дари даромади базмгоҳ омаду нишаст, рӯймолашро аз сар кашида ба рӯйи замин густурд...

Меҳмонон як-як, калавида-калавида берун мебаромаданд. Барояндагон торафт кам мешуданду ғалоғулаи тӯйхона паст. Онҳо аз назди зан бепарвою

беътибор мегузаштанд, мисли ин ки ўро намедиданд. Зан ба рўмолчаи пешаш нигоҳ карда, сархам, чун санги сари роҳ меистод. Пойи меҳмонон канда шуд. Зан ноумед гашту гирия кард. Бесудо мегирист, ки танҳо китфонаш меҷунбиданду чашмонаш ашк мерехтанд. Сипас, боз овози одамон баланд шуд. Пеш-пеш марди қоматбаланде Ҳомидро кашола карда баровард. Баъд Саидбой, Настаринойтӣ, Сайёрабону ва чанд заифи дигар берун омаданд. Аз қафо Нигинаи обистан писарчаеро кашола карда баромад. Вай аз дасти бача маҳкам медошт. Кӯдак сӯйи зан нигоҳкунон гузашта рафт. Аммо зиёд дур нарафта, як он сари ҷо бозистод ва беихтиёр ба қафо гашт.

– Кучо?! – дод зад Нигина.

Бача назди талбанда омада, аз чайбаш панҷсад сӯм бароварду ба болои рўмолча гузошт ва дубора ба тарафи модараш шитофт...

ПОДОШ

Субҳ медамид. Табиат наварўсеро мемонд, ки гӯё либоси зарбофт пӯшидаву бо зебу зинат худро оро дода, ба сар тоҷи заррин гузошта бошад. Магар шаб борон боридааст, ки ҳавои фасли поиз накҳати хушero ба димоғ мезад ва ҳаво софу беғубор буд. Дар кӯча равуойи мошинҳо кам ба назар мерасид. Орзуи ҷорўбкашон тезтар гузаштани фасли хазонрез буд. Қад-қадӣ шохроҳи Регистон се нафар – як мард, як зан ва духтараке ду аробаро пеш меронданд. Мард пеш-пеш ва зан аз қафои ӯ ҳаракат мекард. Духтарак ин сӯ он сӯ давида, аз партовдонҳои канори роҳу даруни ҷўйбор зарфҳои оби маъданиро ҷамъ карда ба аробачаҳо меандошт. Мард, ки қадди баланд дошту миёнсол менамуд, бар тан жемпери кухнаи дарбеҳшуда пӯшида буд. Шими чинсиаш дар сари зону ҷок дошт, мўзаҳои соқбаланде ба по карда буд. Зан бaсе лоғар ва лабонаш қафидаву ду руҳсораш барҷаста метофт. Ў ланг-лангон қадам мепартофт. Ба сар сарбанди сурх баста, дар тан аз болои пирохани рангпаридаи сабзи майдагул куртаи мардона пӯшида буд. Андозаи пойафзолаш ҷунон калон буд, ки пойҳояш дар даруни онҳо гӯё рақс мекарданд. Сару тани духтараки фарбеҳи қадпаст булъячаб менамуд: дар пой кедии сафеди писарона дошту дар тан куртаву поҷомаи якранги дастдўхт ва палтои сурхи кухнае; кокулонаш майдабофтаю ҷамолақдор буданд; ба сар зартоқӣ пӯшида буд, ки дар қафояш тўри зард дошт. Ранги руҳсори ҳар сеи онҳо аз таъсири гармову сармои рўзгор ҷунон сиёҳ гашта буд, ки ба як дид меғуфтӣ, мазангонанд. Духтарак ҷолокона роҳ мерафт ва зери лаб сурудеро замзама мекард:

*Дунё гузарон, дунё гузарон,
Ин кори дунё гузарон,
Қўш пир шавед, ёрони ҷавон,
Ман нағмасарои дили ошиқписарон...*

Аробачаи аввалӣ, ки мард ҳай мегуфт, нисбат ба қафой калонтар буд. Атрофи ҳар ду аробача аз борхалтаҳои фарсудаи даридаву дарбехшуда ва равғанин, ки чирки онҳо дар шуои офтоб чило медод, пур буд. Мард ҳар замон меистод ва ба қафо нигоҳ карда, бо маъноӣ «зудтар роҳ равед», сар мечунбонд. Онҳо ба кӯчаи калоне ворид шуда дар назди партовгоҳе қарор гирифтанд. Духтарак дарҳол аз чайбаш калидеро дар овард ва дари хонаи хурдакаки назди партовгоҳро кушоду дохили хона шуд. Мард назди партовҳо рафта як-як борхалтахоро кушод. Занаш ҳам аз ақиб ғур-ғуркунон омад:

– Қадом сағира тамоми баклашкаҳоро чидааст. Ҳамин қадар роҳ гашта ақаллан як кило бор чамъ накардем, – гуфт ӯ бо рӯхафтадагӣ.

– Чӣ? – баланд шуд садои мард.

– Худозадаҳоро мегӯям, нони моро нимта кардаанд. Илоҳо, аз Худо ёбанд, ноинсофҳо. Мисли ин ки нисфи шаб баромада чидаанд. Пештар тамоми борхалтаҳо пур мешуданд, вале чанд рӯз аст, ки як ё ду халта чамъ меояду халос. Имрӯз, ҳатто, як қанор нашуд. Ҳар касе чида бошад, насибаш накунад, а, насиб накунад...

Духтарак дар назди оинаи хурдаке, ки паҳлуи тиреза ба гулмех овезон буд, мӯ шона мезад.

Хонаи кӯчак таҷҳизоти зиёд надошт. Дар он ҷо як чевони чӯбин, дар паҳлуи он қуттии коғазине, ки вазифаи китобдонро адо мекард ва дар дарунаш чанд китобу дафтари як чузвони кухна ба назар мерасид. Тирезаи ягонаи хона ба тарафи кӯча во мешуд. Аз он одамони ба партовгоҳ ояндаро назорат кардан мумкин буд. Дар девори паҳлуи дигари тиреза чанд меҳи либосовезиро зада буданд. Дар кунҷи хона раҳти кӯрпаву кӯрпача ҷой дошт. Духтарак пас аз ба тартиб даровардани мӯҳояш аз ҷо хеста ҷой монд, дастархонро густурд, аз чевон табақчаи шакар ва як нони бўлка гирифтуну пора кард. Аз берун ҳанӯз ҳам садои зан ба гӯш мерасид, ки бо нороҳатӣ мегуфт:

– Бо ин аҳвол зиндагӣ намешавад, зимистонро чӣ тавр мегузаронем? Касе баклашкаҳои территорияи моро мечинад... Агар дида монам, доди ҳаромзодаро медиҳам. Илойимак, тешук карда барояд.

– Дадаҷон, бийиҷон, ҷой тайёр.

– Ҳозир медароём, ҷони дада, – гуфт мард ва борхалтахоро чамъкунон рӯй ба зан овард: – Худо бандашро бо ризқ меофарад. Бисёр худата ғам нате, ҳамааш сара мешавад.

– Гӯр сара мешавад, – мегуфт зан дар ҳоле, ки вориди хона мешуд, – бало ҳам намешавад... – ӯ абру дарҳам кашида буд.

Мард сар чунбонда бесадо хандид.

– Худо хоҳад, имрӯз ё пагоҳ ҳамааш сара мешавад...

– Дадаҷон, ҷой сард шуд, биёед!

– Ҳозир рафсем, ширини дада, – падар дастонашро шушта хона даромад.

– Тезтар хӯр, боз аз мактаб қафо намонӣ! – ба сари духтар дод зад зан.

– Ҳа занак, бо дасти чап аз хоб хестӣ, чӣ бало. Аз пагоҳӣ алошакшақа барин шаққос мезанӣ?

Зан ҳарфе нагуфт. Духтар ба падараш нигариста табассум кард.

– Пага не, пагаи дигар рӯзи таваллуди ман, дувоздаҳсола мешавам, – гуфт духтарак пас аз сукути кӯтоҳ.

– Ӯ-хӯ, духтари ширинам мучал пур кардасту ман беҳабар.

– Ваъдаатонро фаромӯш накардед?

– Чӣ хел ваъда? – бо таачҷуб ба духтар рӯй овард мард.

– Ин хел чизҳора дадоят зуд фаромӯш мекунанд, духтарам. Ту фарзанди одами бой набошӣ, ки мучалбароронат кунанд... – лукма партофт зан.

– Чӣ хел ваъда? Магар нагуфта будед, бо баҳои аъло хонӣ дар зодрузат гӯшвораи тилло мегирам?

– Ҳа, – ранги рӯйи мард тағйир ёфт, – ин ваъдаамро дар хотир дорам. Албатта, мувофиқи ваъда гӯшвора тухфа мекунам. Ваъда, ваъда аст, духтари дада.

Духтар бо хушҳолӣ дастонашро бар гардани падар ҳалқа намуд ва аз рӯйи ӯ бӯсид. Пас аз омин гуфтан, тағйири либос кард ва чузвдонашро гирифта, хайрухуш карду баромада рафт.

– Духтарро чаро умедвор мекунед? – эътирозомез гуфт зан. – Умедворӣ бад аст.

– Чаро умедвор кардаам? Албатта, гирифта медиҳам.

– Аз кучо мегиред? Барои хӯрдан аранг нон меёбему гӯшвораи тилло мегирифтаанд.

– Ношукр нашав, занак, ҳамааш хуб мешавад, – аз ҷой бархост мард.

– Кучо?

– Бозори Сиёб меравам.

Ҳаво метафсид. Рӯз аз нисф гузашта буд, ки мард бо ду борхалтаи пур аз зарфҳои пластикӣ баргашт. Дар як гӯша борро холӣ карда пеши партовҳо омад ва ба ҷудо кардани онҳо камар баст. Мӯйи сар ва риши сафеди дамидааш, ки равғанин гардида буданд, аз он гувоҳӣ медоданд, ки чанд вақт боз собунро надидаанд. Мард коғазҳоро дар як гӯша, пӯсту барги сабзавотро дар гӯшаи дигар ва зарфҳоро алоҳида ҷамъ мекард. Ҳамин вақт аз шуои нури офтоб чизе ба чашмаш тофт. Мард эътибор надода, корро давом дод. Боз он чиз ҷило дод. Мард ҳам шуда ба он зехн монд ва... ба чашмонаш бовар накард, гӯшворе буд! Аммо зуд ба он даст назад. Қомат рост карда ба атроф чашм давонд. Дар атроф сояи касе наменамуд. Пасон гӯшвораро гирифт ба мисли заршиносон онро бо дандонҳояш санҷид.

«Тиллои асил, – зери лаб пичирос зад мард, – афсӯс ки гӯшвора ҷуфт надорад. Вазнаш чӣ қадар бошад? Сабук нест, маълум ки тиллои қадим. Барои як ҷуфт гӯшвораи бачагона наҳод нарасад? Мерасад. Инро зудтар ба заргар барам, ки то зодруз гӯшвораи дигар созад», – бо ҳарос аз байни партовҳо баромада ба хона даромад ва чапон пӯшид.

– Кучо меравед? – пурсид зан, ки машғули зехбофӣ буд.

– Кӯча.

– Дар кӯча чӣ ҳаст?

– Кор дорам, зуд бармегардам.

Раҳораҳ ба Худо шукрона мегуфт. Хурсанд буд, ки акнун барои духтараш тухфаи ваъдагиро гирифта медиҳад. Ӯ ба дӯкони заргари сари кӯча рафт.

– Ассалому алайкум, писарам, – ба чавоне, ки машғули кор буд, рӯй овард.

– Ваалайкум ассалом! Хизмат, амак?

– Ман як гӯшвора овардам, – бозёфтро аз ҷайби худ бароварда дароз кард, – меҳоҳам аз ҳамин ду гӯшвораи хурдакак созонам.

– Ин аз гӯшвораҳои қадим будааст, – ҳар тарафашро аввал бо даст, баъдан бо лупа санчида гуфт заргар, – аз кучо гирифтед?

– Аз модарам мерос аст, – ҳарфи дурӯғ зад мард ва аз дил гузаронид: «зарур бошад, раво бошад», – афсӯс ки чуфташ гум шудааст.

– Фаҳмо. Баъд аз се рӯз хабар гиред, тайёр мешавад.

– Писарам, то пагоҳ сохта наметавонӣ? Пасфардо зодрӯзи духтарам аст. Ман ваъда додам, ки ба зодрӯзаш гӯшвораи тилло тухфа кунам.

– Ҳама кори заруриро монаму аз пайи ин кор шавам, ҳаққи ман баланд мешавад, амак.

– Гап не, чони амак. Музди корат чанд пул бошад, аз ҳисоби тиллои ҳамин гӯшвора бардор. Гӯшвораҳо хурдтар шаванд ҳам, ман розӣ.

– Пагоҳ омада баред.

Мард хурсандона ба манзилаш баргашт. Аз омади кор чун кӯдаке, ки соҳиби ҳадяи ачибе гаштааст, хурсанд буд...

Рӯзи дигар, сахари барвақт тухфаашро дар зери болини духтар гузошт ва берун баромада андармони кор шуд. Нозпарварди хона кӯрпахоро чамъ мекард, ки гӯшвораро дид ва аз шодӣ дод зада, бо пойи урён ба берун тохт. Модарро ваҳм фаро гирифт. Гумон кард, ки чигарбандаш дар хона каждум ё калламуш дидааст.

– Раҳмат, дадаҷон! Дадемба гардам! – хушҳолона падарашро оғӯш кард духтарак.

Зан намефаҳмид, ки чаро духтар ин қадар падарашро мебӯсаду изҳори ташаккур мекунад.

– Чӣ шуд? Чӣ гап?

– Дадем ба зодрӯзам гӯшвораи тилло ҳадя карданд. Ана, бинед чӣ хел хушрӯ! – ду гӯшвораи хурдакакро ба модар нишон дод.

– Ҳазина ёфтед-чӣ? – зан бо ҳайрат ба мард рӯ овард.

– Аз Худо пурсидам, дод, – гуфт мард ва чашмонашро гурезонда машғули кор шуд. Духтар ба хона даромада зеварро ба гӯш андохт ва боз дартоз ба оғӯши падар омаду аз гунаҳояш бӯса бардошт. Аз забони ӯ сухани «раҳмат, дадаҷон» канда намешуд. Сипас, зуд либосҳои мактабравиро пӯшида чузвдон ба даст гирифт. Вай роҳ намегашт, мисли ин ки дар само парвоз мекард. Мард аз хурсандии духтараш шод буд.

Рӯз бегоҳ мешуд. Дар само селай зоғҳои сиёҳ бо «қар-қар»-ашон гӯшро ба қомат меоварданд. Очаву бача ба кӯча рафта буданд. Дар хона ғайр аз «чик-чик»-и соат садои дигар ба гӯш намерасид. Мард саргарми тамошои суратҳои як маҷаллаи кӯҳна буд. Ҳамин вақт аз берун садои тақар-туқури чизе баланд шуд. «Ягон кас партов овардагист», андешид мард. Аммо боз садои ба ҳам хӯрдани чизе баландтар ба гӯш расид. Мард берун баромад. Дид, ки духтараке саросема, бо ҳарос партовҳоро ба ҳар тараф мепартояд.

– Ҳа духтарам, тинҷӣ? Ягон чиз гум кардӣ?

Духтарак ба мард нигоҳе карда хандид ва қад рост кард. Мард ўро шинохт. Вай духтари Содир ном шахси барўманди маҳалла буд. Ҳамон Содирбое, ки ба кадом як корхона раҳбарӣ мекард. Онҳо дуртар аз партовгоҳ зиндагӣ доштанд. Содирбой ва завҷаи ўро, ки аз одамони хоксору ҳалим буданд, мард хуб мешинохт ва чандин бор ба хонаи онҳо рафта буд. Онҳо доимо либосу пойпӯшҳои нимдошти худро напартофта ба хонаи ў оварда медоданд. Либоси мактабии духтарашро низ зани Содирбой оварда, «ба набераамон гирифтем, калон будааст, ба духтарчаи шумо муносиб, дар мактаб мепӯшад»-гуфта дода буд. Дар сохтани хонаи зисташон низ саҳми падари ҳамин духтар бузург аст...

– Ман гӯшвора мекобам, гӯшвораи тиллои модарамро, – бо вазъи парешон гуфт духтарак.

Мард дар дами дар шах шуд, гӯё ба симҷӯби лаби роҳ табдил ёфт. Дигар ҳарфе ба гӯшаш намедаромад ва дилаш чун себи сармозада дар шоҳаи дастнорас ҷа баст.

– Чор рӯз пеш модарам гӯшвораи тиллои худро ба ман доданд, ки тоза кунам. Дар ошхона нишаста тоза мекардам, ки як пояш ба даруни сатили партов афтод. Онро мечустам, модарам маро чеғ зада кори дигаре фармуданд. Ҳамин тавр, гӯшвора аз хотирам баромад. Дирӯз додарам партовҳоро партофтааст. Имрӯз тасодуфан гӯшвора ба ёдам омад. Дарҳол сатилро дидам, холӣ. Зуд ба ин ҷо давидам. Кош чизи арзон мебуд, садқаи сар мегуфтем. Агар падару модарам бохабар шаванд, бегумон, ҷазоямро медиҳанд, он аз момоям ба модарам мерос буд, – гуфт ва боз машғули партовқобӣ шуд духтарак.

Мард ўро намешунид.

– Амак, – қад рост кард духтарак, – мошини партовқаш кай омада буд?

– ...

– Амак?

– Лаббай! Чӣ?.. Чӣ гуфтед?..

– Мошини партовқаш кай омада буд?

– Дирӯз, – мард мадори гапзанӣ надошт.

– Шумо гӯшвора надидед?

– Не-не... Надидам... Надидам духтарам... – худро ба хона зад мард.

Чеҳраи мард ранги бемореро мемонд, ки пас аз гирифтори маризии вазнине шудан аз бистари бемористон бадар рафтааст. «Ман чӣ кор кардам? Акнун чӣ мешавад? Бо кадом рӯ ба рӯи соҳибони ин хонадон нигоҳ мекунам?

Ман чӣ кардам? Эй Худочон, чӣ гуфтагӣ одам шудам? Ба подоши некиҳои онҳо чӣ гуна ҷавоб додам?». Мард ба дар така карда бо ду даст ду чаккаи сарашро маҳкам медашт. Фикр мекард, то илоҷи воқеаро ёбад, аммо чорае намедид. Худро чун марди мусофире, ки дар ошёнаи ҳафтуми бинои бисёррошёна танҳо зиндагӣ мекунаду рӯзе поси шаб дар кӯча калиди хонаро гум кардааст ва илоҷи хонадароиро надорад, эҳсос мекард...

Рӯзҳо мегузаштанд. Мард мекушид, ки аз ин ҳодиса касе воқиф нагардад. Вучудастро ғаму ғусса ба худ ошён карда буд, ба қавле, ба хонаи дилаш чароғ ҳам афрӯзанд, равшан намешуд. Хоҳиши ба коре даст задан надошт, аз хона намебаромад. Хандаро фаромӯш карда, побанди андӯх менишаст. Чора мечуст, фикрҳоиашро аз ғалбери ақл мегузаронд, то ки на духтарашро ғамгин созад ва на ба амонати ҳамсоя хиёнат кунад, на сих сӯзаду на кабоб!

Рӯзе духтарак пас аз мактаб дар хона нишаста дарс мекарду мард он сӯтар аз ӯ, мисли ҳамеша, побанди ҳаёлот дар ҷойи худ дароз кашида буд.

– Дада, «роҳбар» ба забони русӣ чӣ мешавад? – пурсид духтар ва ҷавобе нашунида саволи худро такрор кард.

Мард чашм аз рӯйи хона намеканд. Гӯё ҷоку пораҳои гилемро бо нахи нигоҳ баҳя мезад. Духтар паҳлуи падар омада нишаст ва сар ба зонуи ӯ гузошт.

– Дадачон, ба шумо чӣ шуд?

– Ҳеч чиз нашудааст, азизам, – сари духтарро навозиш кард.

– Дурӯғ нагӯед...

– Дурӯғ нагуфтам. Ман дурӯғгӯ не, – хандаи маҳзуне кард мард, то аз вазъият бурун ояд.

– Аз рӯзи таваллудам инҷониб шумо ғамгинед, чӣ шуд? Аз ман пинҳон накунед.

– Чизе нашудааст, ширини дада... Ҳамааш хуб...

– Ман духтарчаи хурди бесавод нестам, гӯшвораро ба қарз гирифта будед-а? Акнун қарзатонро канда наметавонед, ҳамту?

– Не-е, духтарам.

– Пас чӣ шуд, гӯед?! – чашм ба чашми падар дӯхтан мехост духтар. Мард ба чашмони чигарбандаш, ки ашк ҳалқа зада буд, нигариста наметавонист. – Набошад, ман аз шумо меранҷам, бо шумо ногап мешавам.

Падар ноилоҷ тамоми воқеаро гуфт. Духтар пас аз шунидани нақли ӯ назди оина рафта гӯшвораҳоро кушода гирифт ва баргашту ба дасти падар дод.

– Дадачон, ман намехоҳам, ки шумо дар азоби вичдон монед. Барои ман гӯшвораи тилло он қадар муҳим нест. Бе зару зевар зистан мумкин, аммо бе обрӯ зистан маънӣ надорад. Мехоҳам, ки шумову бийиҷонам сиҳату саломат бошед, ҳеч гоҳ ғамгин нагардед, рӯйи ғамро набинед...

Падар лаҳзае аз гапҳои нури дидааш дар ҳайрат монд. Беихтиёр таҳи дили худро рӯшан ҳис кард. Духтараш бошад, бо табассум ӯро ба оғӯш кашиду бӯсид ва ашки чашмонашро бо остин тоза карду аз хона берун рафт.

Шомгоҳ аҳли оила дар сари дастархон чамъ буданд. Гаронии дили мард чун меғи поиз парешон шудаву чехрааш кушод буд. Таом мехӯрданд, ки касе дарро кӯфт. Аҳли хона бо маънои «дар бегоҳирӯзӣ кӣ бошад?» ба ҳам дида дӯхтанд...

Офтоби оламафрӯзи баҳманмоҳ бо нурҳои заррини худ дар шоҳаҳои дарахтон тор метанид ва мардумро аз оғози рӯзи нав мужда медод. Қад-қадди роҳи калони Регистон се нафар – як мард, як зан ва духтараке ду аробаро, ки атрофаш пури борхалта буд, пеш меронданд. Мард нимтанаи чармини сиёҳ ба бар карда буд ва қомати занро хилъати сурхи хушдӯхте зеб медод. Духтарак куртаву почомаи атлас пӯшида буд. Мӯяшро майда бофта, қачқакҳояшро ба паси баногӯшаш гузаронида буд. Шуои офтоб дар гӯшвораҳои тиллояш мунъакис мешуданд. Духтарак зери лаб сурудеро замзама мекард:

*Гул мегузарад мавсими гул мегузарад,
Мо шиштаву корвон зи пул мегузарад.
Ин сол гузарад, соли дигар боз ояд,
То соли дигар умри ҷавон мегузарад...*

«МЕРОСИ ЧАМОЛ»

*Набошад ҳаме неку бад пойдор,
Ҳамон беҳ, ки некӣ бувад ёдгор.*

Ба таъйиди ин байти Ҳаким Абулқосим Фирдавсӣ, китоби «Гули санг» аз ҳазинаи пасандозшудаи сандуқи хайрияи «Мероси Чамол» ба таъб расид. Пас аз он ки инсони соҳибкор ва олиҳиммату дурандеш Чамоли Орзумурод (Халелов) аз олам чашм мепӯшад, аҳли оилаи ӯ бо сарвари фарзандони некухислат ва вафодораш – Хайём ва Ҷалол камари ҳиммат баста, ба хотири зинда ва ҷовидон ниғаҳ доштани рӯҳи падари бузургвори худ сандуқи хайрияи хусусии «Мероси Чамол»-ро таъсис медиҳанд. Ҳар сол аз ҳисоби ин сандук амалҳои хайру эҳсон анҷом меёбад ва нишастҳои ёдбуд доир мегардад. Аз ҷумла, дасти ёрӣ дароз кардан ба хонаводаҳои камбизоат, баргузор намудани бозиҳои миллӣ, ба мисли куштӣ, пойга, футболу волейбол, ҳиммат гузоштан дар корҳои ободонӣ ва навсозии рустоҳои кӯҳистони Нурато ба расм даромадааст.

Инак, дастоварди имсолаи фарзандони саховатманд китоби пурмухтавое гардид, ки хонандаи азиз дар даст дорад. Бе шак, чӣ чизе нодиртару хуштар аз сухан бошад, ба хусус, агар сухан каломи ноб аст, агар сухан нафосату бадеият дорад, агар сухан шахдест, ки лаззати бепоён ба қалбҳову ҷонҳо ато мекунад! Гирдиҳам овардани осори пурарзиши бадеӣ, намунаҳои бориз аз ашъору асарҳои насрии адибони шинохтаи кӯҳистони Нурато хидмату тухфаи волоест, ки на танҳо сокинони деҳоти кӯҳпоӣ, ҳамчунин тамоми мардуми тоҷик ба он комёб гаштанд. Ин китоб барои хурду калон, аз донишомӯзи мактабӣ гирифта то донишҷӯю донишмандони донишгоҳу фарҳангистонҳо ба сифати манбаи боарзиши адабию бадеӣ ва рӯшангарӣ хидмат хоҳад кард.

Албатта, пурсише ба миён меояд, ки Чамоли Орзумурод чӣ касе буд? Ӯ чӣ гуна инсоне буд, ки мо ҳоло ёди ӯро пос медорем ва аз сандуқи меҳромези «Мероси Чамол» баҳраманд мешавем? Ҷо дорад дар ин ҷо мақолаи муаллими равшанзамир, сарвари гузарҳои Эҷ Узоқ Давлатзодаро, ки бо номи «Инсони сахиву меҳрубон буд» дар рӯзномаи «Овози тоҷик» ба ҷоп расидааст, бознашр намоем.

ИНСОНИ САХИВУ МЕХРУБОН БУД

*То тавонӣ ба ҷаҳон хидмати муҳтоҷон кун,
Ба даме ё дираме, ё қаламе, ё қадаме.
(Саъдӣ)*

Меҳрубон будан, бар замми ин, саховату мурувват пеша кардан аз накутарин хислатҳои инсон аст. Ба хусус, инсоне, ки мақому манзалати худро дар байни мардум пайдо мекунад, пайваста шарикӣ шодию ғам ва осоишу ранҷи одамон аст. Ин пешхате барои аҳли сахиву ғамгусор бошад, ки ўро саодатманду сарватманд мекунад ва наметавонад аз додани оромишу ишқ, меҳрубонию вафо ба дигарон худро ниғаҳ дорад...

Ҷамоли Орзумурод ханӯз аз айёми донишҷӯӣ, ки шабона таҳсили илм мекарду рӯзҳо кор, шиори зиндагиро барои худ ба маънии боло пазируфта буд. Он солҳо аз дӯстони мо, ки канори ҳам дар донишгоҳҳои Душанбешаҳр дониш меомӯхтем, касе набуд, ки аз ёриҳои ӯ бархурдор нашуда бошад. Доимо ҳавои моро дошт, аз маҳалли даромаду дастмояҳои худ китобу дафтар меҳарид, ба тамошои филмҳо мебард, ҷойҳои диданиро нишон медод ва дар сурати бепул мондан ҳар яки мо деҳотиён аз ӯ қарз мегирифтем.

Ҷамоли Орзумурод пас аз итмоми донишгоҳ ба зодгоҳ баргашт. Ба унвони ҳисобдор дар паҳлуи сарҳисобдори хоҷагии ҷамоавии «Нурато»-и ноҳияи Нурато Мустафо Раҳимов ба кор сар кард. Солҳое буд, ки асрори касби нозуку пурмасъулият ва раванди кордориро аз устодони худ Мустафоака ва қаҳрамони кор Зайниддини Амониддин омӯхт. Ҷамол ҳарчи бештар таҷриба андӯхт, хурду рези кори хоҷагидориро азхуд намуд ва билохира, ба вазифаи раиси ҳисобдорӣ хоҷагии ҷамоавии «Нурато», ки яке аз бузургтарин муассисаҳои чорводорӣ вилояти Навоӣ буд ва дар фароҳам овардани пашму пусти марғуби қароқӯлӣ ва гӯшти босифат дар кишвар маъруф аст, баргузида шуд. Дар идома, бо мудирони дигар – Фазлиддин Аҳмадов, Ҳазрат Қурбонов ҳамкорӣ кард.

Ҷамоли Орзумурод гузашта аз кори давлатӣ ба соҳибкорӣ шуғл варзиду бо даст додани имконоти рифоҳу худкифӣ ба амалӣ кардани нияту орзуҳои қарӣ диллаш пардохт. Аз маркази хоҷагӣ – шаҳраки Авлиё гирифта то деҳоти Эҷу Собу Синтаб ва нишмангоҳҳои сахроӣ дар пеши назари ӯ чун муқаддасоҳи азиз ҷилва намуданд ва ҳар ёрию ҳиммате, ки аз дасташ омад, дарег надошт. Ҷамчун соҳибкор ба маърақаҳои мардумӣ хайру эҳсон кард, дар чашнҳо ҳарчи дастурхонҳои идонаро ба уҳда гирифт, пайваста ба мактабу боғчаҳои бачагона ҳадаю тухфаҳои бешумор тақдим намуд, сари солмандону беморонро сила кард...

Нақле омадааст, ки рӯзе Ҳазрати Мусо бинни Умрон суол мекунад: «Худоё, агар ту инсон будӣ чӣ ибодатеро анҷом медодӣ?». Худованд ваҳӣ мефармояд: «Эй Мусо, агар махлуқ будам, хидмат ба халқ мекардам...». Айнан ҳамин нукта улғуи зиндагии Ҷамоли Орзумурод буд! Бо ин одобу одати писандидаи худ дӯстдори мардум гардид ва чандин сол ба унвони намояндаи

мардумӣ низ интихоб шуду корҳои судманд анҷом дод. Агар аз як сӯ дар кори пурфарохи чорводорӣ сахмгузор шуда, бо ҳамкории худ саршумори гӯсфандро замоне то панҷоҳ-шаст ҳазор расонида бошад, аз ҷониби дигар, ба дилу дидаи халқи худ роҳ ёфт, мунтазам дарду дархостҳои одамонро ба болоҳо расонд, алалхусус, мушкили деҳотиёвро дар баҳши обрасонӣ, роҳсозӣ, гузаронидани маросим ва мусобиқот осон намуд.

Ҷамоли Орзумурод ҳамчун инсони дарёдиле, бе муболиға, ҷони одам буд. Касе нест, ки аз ҳазлу шӯҳҳои намакини ӯ, аз зарофатгӯйиву мутоибаҳои дилкаши ӯ бархурдор нашуда бошад. Ӯ инсони шоду беғам, дидадаро ва маъракаорой буд. Орзу дошт ҳамаи мардум дар ниҳояти дӯстиву рафоқат ва меҳрубонӣ зиндагӣ кунанд, билхосса, дӯстии халқҳои таҳҷойӣ – тоҷику ӯзбеку қазоқро пайваста тараннуму тарғиб мекард. Агар дар хусуси оиладорию муҳаббати бепоёни ӯ ба хонаводааш ҳарф занем, вақт камӣ мекунад...

Ҳазор ҳайфу сад афсӯс, ки ин марди худогоҳ, як тан инсони ҳалиму дасткушод, марди заҳматпешаи дидадаро дар остонаи шастумин солгарди умри худ ба марги муфочо гирифтгор шуд. Ӯ орзу дошт 6-уми январӣ соли 2019 бо аҳли диёри худ шастсолагиашро ҷашн гирад, як бори дигар садоқату муҳаббати худро ба халқи азизаш нишон диҳад. Аммо, 26-уми сентябри соли 2018 дар як тасодуми автомобилӣ риштаи ҳаёташ гусаст, ҳазору як орзуи некаш дар нимароҳ монд. Бо дили хаставу ғамгин танҳо дуо мекунем, ки Худованд ин инсони начибро дар бихишти барин ҷой диҳад.

ПОЁНИ СУХАН

Марқади инсони зиндаёд Ҷамоли Орзумурод дар оромгоҳи деҳаи Эҷ, дар хокҷойи авлоди «Қозӣ-тоҳирӣ» қарор дорад. Ин гӯшаи хомӯшон зиёратгоҳи хосу ом, маҳалли дуою сачдаи хурду калон аст. Ба лавҳи сари гӯри марди фақид, ки онро фарзандонаш насб кардаанд, ин мисраъҳо ҳақ шудаанд:

*Аз мулки ҷаҳон рафт ба ҷаннат падари мо,
Бардошта шуд сояи лутфаи зи сари мо.
Афсурда намехост дили ҳамсару фарзанд,
Афсӯс, фалак кард нур аз ғам ҷигари мо.*

Ба ёди Ҷамоли хучастаном сари таъзим фуруд оварда, аз Худои азза ва ҷалла истидьо дорем рӯҳу равонаш шод ва ҷояш ҷаннат бод. Ба фарзандони накусират, ки рӯҳи ўро зинда ниғаҳ дошта сандуқи хайру эҳсони «Мероси Ҷамол»-ро роҳандозӣ кардаанд ва барои ҷопу интишори китоби «Гули санг» низ ҳиммат гузоштаанд, изҳори сипос ва садоқати хешро аз номи тамоми хонандагон изҳор мекорем.

Муҳаррир

Мундарича

ШАРҲИ РҶЙИ КОР ОМАДАНИ КИТОБ	4
ДАР ҲОШИЯИ КИТОБИ «ГУЛИ САНГ»	7
БАҲРОМ ФИРҶУЗ	17
ҲИКОЯҲО	20
ҲАҚИҚАТИ ТАЛХ	20
ГҶШТИГИРҶ	27
КИТОБҲОИ КУҲНА	35
ШЕЪРҲО	45
ЗАБОНИ МОДАРҶ	45
ДИЁРАМ	45
ЗАН	46
ТАКРОР МЕОЯМ...	47
СОЯ	47
РУБОИЁТ	48
ДУБАЙТИҲО	51
ҶОНИБЕК ҚУВНОҚ	52
ШЕЪРҲО	54
ИМОН	54
ПАДАР	55
БО ИН НИШОН ШИНОСЕД!	55
САВГАНД	55
АРЗИ ФАРЗАНД	58
ҒАЗАЛҲО	59
МУХАММАСҲО	65
ЁДИ ҶАВОНИ	65
ДУСТОНРО ГУМ МАКУН	65
ДУБАЙТИҲО	67
РУБОИЁТ	70
БЕКНАЗАР ТҶЙНАЗАР	72
ҲИКОЯҲО	73
ДАР КҶЧАҲОИ ШАҲР	73
ВОСИТА	77
БОРИ ДИЛ	80
МАҲСҶ	84
ТАНЗҲО	85
НИШОЛЛО	85
ҲАЙФИ ИНСТИТУТҲОНИ	86
ҚАЛАМФУР	87

ПАЙМОН	88
ШЕЪРҲО	90
БАТАН	90
ҲАЙРАТ	91
СИНТОБИ МАН	92
САФЕДКАФТАРОНИ БАРФ	93
ДАР ҚАБЗАИ ҲИҶОИ ТУ...	95
«ОБЧАҲИ ҒАЗАЛ»	96
«МАВЧҲО» (РУБОИЁТ)	101
«ЧАҲОРДАРА» (ДУБАЙТИҲО)	105
АБДУЛЛО СУБҲОН	107
ШЕЪРҲО	109
АСПИ ЧАҲОНБУНЁД	109
МУРҒИ САБЗ	110
ДУ НИМА	110
НАҚҚОШИ АЗАЛ	111
ПАЁМИ ПАСИ АҒБА (<i>Ба устод Гулназар Келдӣ</i>)	112
РЎЗАТОН ХУШ БОД!	112
МЕҲМОН (<i>Сурӯд</i>)	113
БО АБРУ ИМОЯМ КУНӢ...	114
ШАҲРИИ ДЕҲОТӢ	114
ҒАЗАЛИЁТ	115
«ГАРДИ АНЧУМ»	120
ДУБАЙТИҲО	120
РУБОИЁТ	123
ПАЙВАНДИ ГУЛМУРОДЗОДА	125
МАҚОЛАҲО	127
ПАЁМГАРИ ФАРДО БУДУ БИГЗАШТ...	127
МАКТАБИ ЧОНИБЕК	132
САРОБИ ИЛМ	134
ШЕВАИ ОМУӢЗИШ	140
ҚИРОНШОҲ ШАРИФЗОДА	143
МАҚОЛАҲО	144
ПАЙВАНДИ ДИЛУ ДИДА	144
«АЙНӢ ПЕШВОИ МАЪНАВИИ ТОҶИКОН АСТ»	150
БОЗГӢӢИ СУХАНҲОИ БИКР	163
ПАЙҒОМ	166
ШЕЪРҲО	166
АЁ, ЭӢ МАРД! (<i>Барои Паймон</i>)	166

ТИРАМОҲ	167
ВАСИЯТИ ОШИҚ	168
МЕҲМОН ОЯД ҲАМЕ	168
ОЛИЦАНОБ АФТОДААСТ	169
НАЗИРА (БАР ҒАЗАЛИ КАМОЛ)	169
ДУБАЙТИҲО	170
ҲИКОЯҲО	172
БОЗ МЕОЯМ...	172
БОЗ ОМАДАМ	174
ТОРИКӢ	177

ЮНУСИ ИМОМНАЗАР **179**

ҲИКОЯҲО	181
РАФИҚИ МУНОФИҚ	181
ЯКРАВ	194
МОДАРАМРО ДИГАР НАЁФТАМ	198
ОРЗУҲОИ НИМАРОҲ	201

ҲИКМАТ СУЛТОНЗОДА **209**

ШЕЪРҲО	210
НАСИҲАТ	210
АЧДОДИ НОМДОРАМ	210
АДОЛАТ	211
ҚАЛАМ	211
ОДАМ БУДААСТ...	211
ТОҶИКАМ	212
АЁ ИНСОН!	212
ОДАМИЯТ	213
ДӢСТ	213
ҒАЗАЛИЁТ	214
СУХАНРЕЗА	216

ШАКАР САЙФӢ **223**

ШЕЪРҲО	224
ДЕҲИ МАН	224
МАКТАБАМ	225
ҚАЛЪАИ ФЕҶАК (МАНЗУМА)	226
ИСӢН	227
ГУЛИ САНГ	228
ИЛТИҶО	228
РОЗИ ДИЛ	229
ОТАШИ ИШҚ	229
ПӢЗИШ	230
ШАҲРИ КОҒАЗИН	231
ХАЙРБОД	231
БИШКАСТ	232

ҒАЗАЛИЁТ	233
ДУБАЙТИҲО	236
РУБОИЁТ	238
ЧАҲОРПОРАҲО	238
<u>ФАРИДУНИ ФАРҲОДЗОД</u>	<u>240</u>
ҲИКОЯҲО	241
КАЙФАР	241
ЧОЙПУЛӢ	247
ТАЗОДИ ЗИНДАГӢ	255
ПОДОШ	258
<u>«МЕРОСИ ЦАМОЛ»</u>	<u>265</u>
<u>ИНСОНИ САХИВУ МЕҲРУБОН БУД</u>	<u>266</u>
<u>ПОЁНИ СУХАН</u>	<u>268</u>

Адабий-бадий нашр

ТОШ ГУЛИ

(шеърлар, хикоялар, мақолалар тўплами)

Тоҷик тилида

Муҳаррир: Асадулло
Мусаҳҳих: Саодати Рӯзӣ
Саҳифаловчи: Иқболбек Исмоилзода

«TAMADDUN» нашриёти.
Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси 30.
Лицензия рақами АИ № 247, 02.10.2013 й.

Босишга 2021 йил 25 майда рухсат этилди.
Бичими: 84x108 1/32 «Times New Roman»
гарнитурасида офсет босма усулида офсет қоғозида босилди.
16,38 шарт. б.т.16.3 ҳисоб нашр табоғи.
Адади 500 нусха. 60 -сон буюртма.

«TURON-MATBAA» МЧЖ босмаҳонасида чоп этилди.
Тошкент шаҳри, Талабалар 2.

Гули Санг

Китоби мазкур бо фаро гирифтани ашъору осори насрии беҳтарин адибони кӯҳсори Нурато ба доираи васеи хонандагон, ба одамони касбу кори гуногун, донишомӯзу донишчӯён ва ҳар касе, ки завқу иштиёқ ба каломи ноби бадеӣ дорад, пешниҳод мегардад.

ISBN 978-9943-5122-0-7

9 789943 512207